Åsne Seierstad

ANTICARUL DIN KABUL

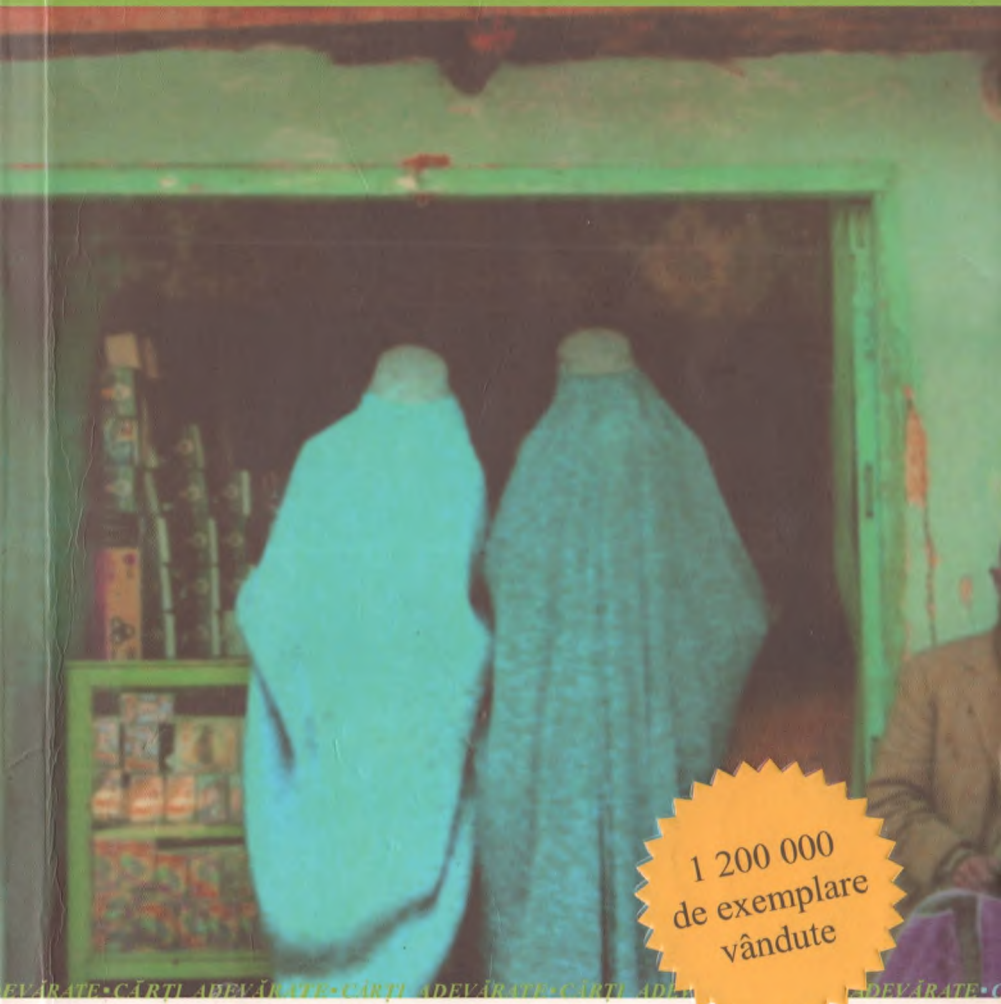

ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • BESTSELLER •

CĂRȚI ADEVĂRATE

Åsne Seierstad

ANTICARUL DIN KABUL

„Cea mai intimă descriere a unei familii afgane pe care a realizat-o vreodată un jurnalist din Occident... Seierstad este o observatoare fină și deseori plină de lirism."
New York Times Book Review

Anticarul din Kabul, carte semnată de jurnalista Åsne Seierstad, oferă cititorilor o imagine direct de la sursă, a vieții din Afganistan, așa cum puțini au avut ocazia să o cunoască.
Invitată să locuiască împreună cu Sultan Khan, un anticar din Kabul, și familia acestuia, jurnalista descoperă o altă latură a personalității anticarului, diferită de impresiile sale inițiale. Mai bine de douăzeci de ani, Khan a sfidat autoritățile, fie ele comuniste sau talibane, furnizând cărți populației din Kabul. A fost interogat și arestat, după ce a văzut cum îi sunt arse în stradă vrafuri întregi de cărți, dar a continuat să creadă în puterea acestora și, plin de pasiune, să aducă un strop de lumină într-unul dintre cele mai întunecate locuri din lume.
Anticarul din Kabul este povestea unui bărbat mândru și a numeroasei sale familii, într-un oraș răvășit de război... Dar mai mult decât atât, este o carte unică despre viața de zi cu zi dintr-o țară islamică, unde chiar și după înlăturarea talibanilor de la putere, femeile trebuie să se supună căsătoriilor aranjate, soților poligami, dar și interdicțiilor de a călători liber, a studia și a comunica cu ceilalți.

„Din punct de vedere al imaginii de sub un văl, a lumii închise a femeilor, *Anticarul din Kabul* este de neprețuit... În loc să fie o carte cu substrat geopolitic, este în totalitate domestică: cât de inconfortabile, călduroase și prăfuite sunt burka; cum se stabilește prețul unei mirese; cum ceaiul este preparat de femei și servit de băieți vizitatorilor bărbați, care nu trebuie să arunce vreo privire sectorului privat al femeilor dintr-o familie."
Brian Miller, *Seattle Weekly*

Åsne Seierstad a primit numeroase premii pentru jurnalism și a relatat din regiuni de conflicte militare, precum Cecenia, Balcani, Afganistan și Irak. Vorbește fluent cinci limbi străine și trăiește în Norvegia.

www.all.ro

ISBN 973-724-048-0
9 789737 240484
ISBN 978-973-724-048-4

ADEVĂRATE • BESTSELLER • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE

Åsne Seierstad

ANTICARUL DIN KABUL

Åsne Seierstad

ANTICARUL DIN KABUL

Traducere de Veronica Șerbănoiu

EDITURA ALLFA

Pentru părinții mei

Migozarad!
(Va trece)

GRAFITTI PE ZIDURILE UNUI TEMPLU
AL CEAIULUI DIN KABUL

Prefață

Una dintre primele persoane pe care le-am întâlnit la Kabul, în luna noiembrie a anului 2001, a fost Sultan Khan. Am petrecut șase săptămâni în Afganistan cu trupele de comando ale Alianței Nordice – în deșertul de la granița cu Tadjikistanul, în munții din provincia Hindu Kush, în Valea Panshir și prin stepele de la nord de Kabul. Le-am urmărit ofensiva contra talibanilor; am dormit pe pietre, în colibe din pământ și pe front; am călătorit în spatele camioanelor, în vehicule militare, pe cai și pe jos.

Când talibanii s-au predat, m-am îndreptat spre Kabul cu trupele Alianței Nordice. Într-o librărie, am dat peste un bărbat grizonat și elegant. După ce îmi petrecusem săptămâni de zile în praf de pușcă și printre darâmături, unde conversația se învârtea în jurul tacticilor de luptă și al ofensivelor militare, era revigorant să răsfoiesc cărți și să discut despre istorie și literatură. Rafturile lui Sultan Khan se cocoșau sub greutatea cărților în mai multe limbi: colecții de poezie, legende afgane, cărți de istorie, romane. Era un vânzător bun; când am părăsit magazinul după prima vizită, duceam cu mine șapte cărți. De multe ori, când aveam timp liber, treceam pe la magazin să mă uit la cărți și să discut cu interesantul anticar, un patriot afgan care, de mai multe ori, s-a simțit abandonat de către țara sa.

„Cărțile mi-au fost arse mai întâi de comuniști, apoi au fost prădate de mujahedini, și în cele din urmă talibanii le-au mai pus încă o dată pe foc", mi-a spus Sultan.

Mi-am petrecut ore întregi ascultând poveștile anticarului, despre bătăliile duse împotriva diferitelor regimuri și a opresorilor acestora, despre modul cum și-a început lupta sa personală, ascunzând cărți de poliție, împrumutându-le altora și ajungând până la urmă și la închisoare pentru asta. Era un om care încerca să salveze arta și literatura țării sale, în timp ce o adunătură de dictatori își dădeau toată silința să le distrugă. Mi-am dat seama că el însuși era o mărturie vie a istoriei culturale a Afganistanului: o carte de istorie pe două picioare.

Într-o zi, m-a invitat la el acasă, la cină. Familia sa – una dintre soții, fiii, surorile, fratele, mama și câțiva veri – era așezată pe podea în jurul unui festin somptuos.

Sultan a istorisit povești; fiii săi râdeau și glumeau. Atmosfera era lejeră și contrasta puternic cu mesele simple din munți luate cu trupele de comando. Curând am remarcat că femeile vorbeau foarte puțin. Frumoasa soție adolescentă a lui Sultan ședea tăcută, lângă ușă, cu un bebeluș în brațe. În seara aceea, prima lui soție nu era prezentă. Celelalte femei răspundeau la întrebările care li se adresau și primeau laude despre bucatele pe care le preparaseră, dar niciodată nu au inițiat ele vreo conversație.

Când am plecat, mi-am zis: „Acesta este Afganistanul. Ce interesant ar fi să scriu o carte despre această familie."

În ziua următoare, l-am sunat pe Sultan la anticariatul său și i-am vorbit despre ideea mea.

„Mulțumesc", a fost tot ceea ce mi-a răspuns.

„Dar asta ar însemna să vin și să locuiesc cu voi."

„Ești binevenită."

„Va trebui să te însoțesc peste tot și să trăiesc în felul în care trăiești tu. Cu tine, cu soțiile tale, surorile, fiii."

„Ești binevenită", a repetat el.

Într-o dimineață cețoasă de februarie m-am mutat la familia anticarului. Singurele mele bunuri erau calculatorul, niște caiete și pixuri, un telefon mobil și ceea ce aveam pe mine. Restul îmi dispăruse pe traseu, undeva în Uzbekistan. Am fost primită cu brațele deschise și treptat am început să mă simt confortabil în portul tradițional afgan pe care îl împrumutasem.

Mi s-a dat o saltea și urma să dorm pe podea lângă Leila, sora cea mai mică a lui Sultan, care primise însărcinarea de a veghea ca să-mi fie bine.

„Tu ești bebelușul meu", mi-a spus tânăra de nouăsprezece ani, în prima seară. „Eu voi avea grijă de tine", m-a asigurat ea și sărea în picioare ori de câte ori mă trezeam.

Sultan a ordonat familiei sale să-mi pună la dispoziție tot ce îmi doream. Mi s-a spus mai târziu că oricine nu s-ar fi conformat acestei cerințe, ar fi fost pedepsit.

Cât era ziua de lungă, eram servită cu mâncare și ceai. Treptat-treptat, m-am familiarizat cu stilul de viață al familiei. Îmi făceau mărturisiri atunci când simțeau că trebuie să o facă, și nu când îi întrebam eu. Nu întotdeauna aveau dispoziția să se confeseze când aveam caietele pregătite, ci o făceau mai degrabă în timpul unei excursii la bazar, în autobuz, sau noaptea târziu, pe saltea. Multe dintre răspunsuri veneau spontan, răspunsuri la întrebări care nu mi-ar fi trecut prin cap să le pun.

* * *

Am scris această carte în stil literar, dar ea se bazează pe evenimente reale sau pe ceea ce mi s-a relatat de către oamenii care au fost implicați în aceste evenimente. Când descriu gânduri și sentimente, punctul de plecare îl constituie ceea ce mi-au spus oamenii că au gândit și au simțit în situațiile respective. Cititorii m-au întrebat: „De unde știai ce se petrecea în mintea diferiților membri ai familiei?" Desigur că nu sunt un autor omniscient.

Monologurile și trăirile sufletești se bazează în totalitate pe ceea ce mi-au descris membrii familiei.

Nu am stăpânit niciodată cu precizie dari, dialectul persan vorbit de familia Khan, dar câțiva membri ai familiei vorbeau engleză. Neobișnuit? Așa este. Dar, în fond, basmul meu din Kabul este basmul celei mai neobișnuite familii afgane. Familia unui anticar este un lucru ieșit din comun într-o țară în care trei sferturi din populație nu știe nici să scrie, nici să citească.

Sultan își însușise o engleză colorată și prolixă în timp ce-i preda unui diplomat propriul său dialect, dari. Sora lui mai mică, Leila, vorbea o engleză excelentă, căci frecventase școli pakistaneze, cât timp fusese refugiată, și cursuri serale, în Afganistan. Mansur, fiul cel mai mare al lui Sultan, vorbea și el fluent engleza, după ce se școlise câțiva ani în Pakistan. Engleza pe care o cunoștea îl făcea capabil să-mi povestească despre temerile, iubirile și discuțiile sale cu Allah. Mi-a descris cum ar vrea să se cufunde într-un proces de purificare religioasă și mi-a permis să-l însoțesc în pelerinaj la Mazar, în calitate de un al patrulea tovarăș de drum, invizibil. Am fost inclusă în călătoria de afaceri de la Peshawar și Lahore, pe urmele organizației al-Qaida, am participat la cumpărăturile din bazar, la baia turcească, la nuntă și pregătirile de nuntă, vizite la școală, la Ministerul Educației, la secția de poliție și la închisoare.

Nu am fost personal părtașă la soarta dramatică a Jamilei sau la escapadele lui Rahimullah. Am auzit de cererea în căsătorie a lui Sultan adresată Soniei, de la cei implicați în poveste: Sultan, Sonia, mama lui, surorile, fratele acestuia și Sharifa.

Sultan nu a permis nimănui altcuiva din afara familiei sale să locuiască în casa lui, așa că el, Mansur și Leila erau translatorii mei. Acest fapt, desigur, îi ajuta să influențeze mai mult povestea familiei lor, dar am verificat de două ori diferitele versiuni și am pus aceleași întrebări, ascultând interpretarea fiecărui translator.

Întreaga familie știa că scopul șederii mele la ei era de a scrie o carte. Dacă exista ceva pe care ei nu doreau ca eu să-l scriu, îmi spuneau. Oricum am decis să păstrez anonimatul familiei Khan și a altor oameni pe care-i citez. Nimeni nu mi-a cerut să fac asta, pur și simplu așa am simțit că este just.

Viața mea era viața pe care o ducea familia. Mă trezeam când se crăpa de zori, în plânsetele copiilor și la ordinele bărbaților. Îmi așteptam rândul la baie sau mă furișam pe ascuns după ce toți erau gata. În zilele norocoase mai rămânea ceva apă caldă, dar am învățat rapid că o cană de apă rece vărsată pe față te înviorează la fel de bine. Amintesc aici ziua în care am stat acasă cu femeile, am vizitat rudele și am mers la bazar, sau l-am însoțit pe Sultan și pe fiii lui la magazin, prin oraș sau în călătorii. Serile împărțeam masa cu familia și beam ceai verde până la ora de culcare.

Eram un musafir, dar în scurt timp m-am simțit ca acasă. Am fost tratată incredibil de bine; familia a fost generoasă și deschisă. Am împărțit multe momente bune, dar rareori am fost la fel de enervată cum am fost pe familia Khan și rareori m-am sfădit la fel de mult cum am făcut-o în sânul ei. Și niciodată nu am simțit nevoia de a lovi pe cineva la fel de intens ca în acea casă. Un singur lucru mă provoca încontinuu: maniera în care bărbații tratau femeile. Credința în superioritatea masculină era atât de adânc înrădăcinată, încât rareori era pusă la îndoială.

Îmi imaginez că mă tratau ca pe un fel de creatură „ambi-gen". Provenind din Occident, puteam să mă amestec și printre femei și printre bărbați. Dacă aș fi fost bărbat, nu aș fi putut niciodată să fiu atât de aproape de femeile din casă, fără ca bârfele să nu circule liber. În același timp, nu a existat nici un obstacol pentru mine de a fi o femeie în lumea bărbaților. Când începeau posturile și bărbații și femeile locuiau în camere separate, eram singura care putea să circule liber printre cele două grupuri.

Aveam oarece rezerve să mă supun codului strict de a se îmbrăca al femeilor afgane și puteam merge oriunde vroiam. Cu toate acestea, deseori mă îmbrăcam în burka*, doar ca să fiu lăsată în pace. O occidentală pe străzile Kabulului atrage atenția fără să vrei. De sub burka mea puteam să-mi analizez cu atenție trăirile și simțămintele, fără să fiu cercetată în schimb cu aceeași atenție. Puteam să observ membrii familiei când ieșeam, fără ca atenția celorlalți să se îndrepte către mine. Anonimatul devenea o eliberare, singurul loc către care puteam să mă îndrept; în Kabul locurile liniștite erau foarte rare.

Purtam burka și ca să descopăr pentru mine însămi cum e să fii o femeie afgană; cum te simți să fii strivită și înghesuită în rândurile din spate rezervate femeilor, în timp ce restul autobuzului este pe jumătate gol; sau ce simți când te înghesui în portbagajul unui taxi, deoarece un bărbat stă pe locul din spate al mașinii; cum e să fii privită insistent, dar doar ca un veșmânt burka înalt și atrăgător și să primești primul tău compliment-burka de la un bărbat de pe stradă.

Cu timpul, am început să urăsc acest port. Mă strângea și îmi provoca dureri de cap și cât de dificil era să văd prin fanta din fața ochilor. Cât de restrictiv era, de sufocant, cât de repede începi să transpiri în el, cum trebuie să fii tot timpul atentă pe unde mergi pentru că nu poți să-ți vezi picioarele, cât praf colectează, cât de murdar este și cât de prezent este în viața unei femei. Cât de eliberată te simți când ajungi acasă și îl dai jos.

Am mai purtat burka și ca pe o măsură de precauție, atunci când am călătorit cu Sultan pe drumul plin de pericole către Jalalabad și a trebuit să ne petrecem noaptea într-o gară murdară de la graniță. Femeile afgane nu călătoresc în mod obișnuit cu o sumă mare de dolari în bancnote și un computer, așa că

* Portul tradițional al femeilor musulmane din Asia Centrală și de Sud.

funcționarii căilor ferate le lăsau în pace pe femeile îmbrăcate în burka.

Este important să subliniez că aceasta este povestea *unei* familii afgane. Mai există multe alte milioane de familii. Familia mea nici măcar nu e una tipică. Aparține unui fel de clase mijlocii, dacă putem folosi această expresie în Afganistan. Unii membrii erau școliți; câțiva știau să scrie și să citească. Aveau suficienți bani și nu sufereau niciodată de foame.

Dacă aș fi trăit în mijlocul unei familii afgane tipice, m-aș fi aflat în mijlocul unei familii mari, undeva la țară, într-un loc unde nimeni nu știa să scrie și să citească și fiecare zi însemna o luptă pentru supraviețuire. Nu mi-am ales familia pentru că am vrut să reprezinte toate celelalte familii, ci pentru că m-a inspirat.

Am trăit la Kabul în timpul primăverii care a urmat după plecarea talibanilor. Așteptările fragile ale acelei primăveri au țâșnit la lumină. Căderea talibanilor a fost binevenită – nimeni nu mai trebuia să se teamă că va fi hărțuit pe străzi de poliția religioasă, femeile puteau din nou să meargă în oraș neînsoțite, puteau să studieze din nou, iar fetele să meargă la școală. Dar această perioadă se caracteriza și prin dezamăgirile deceniului anterior. De ce s-ar schimba ceva acum?

În cursul primăverii, urmând unei perioade de pace relativă, un optimism mai viguros putea fi simțit. Se făceau planuri, un număr din ce în ce mai mare de femei nu mai purtau burka acasă, unele și-au găsit slujbe, iar refugiații s-au reîntors acasă.

Guvernul oscila – între tradițional și modern, între conducătorii militari și șefii triburilor locale. În mijlocul haosului, conducătorul Hamid Karzai a încercat să instaureze un echilibru, să se înscrie pe o direcție politică și să o mențină cât mai mult posibil. Era popular, dar nu era sprijinit nici de armată și nici de vreun partid – într-o țară sufocată de arme și facțiuni care creeau probleme.

La Kabul situația era de un calm rezonabil, în ciuda uciderii a doi miniștri și tentativa de asasinare a celui de-al treilea; populația continua să fie hărțuită. Mulți își puseseră speranțele în soldații străini care patrulau pe străzi. Oamenii spuneau că „Fără ei, războiul civil va începe din nou."

Am pus pe hârtie ce am văzut și auzit și am încercat să-mi adun impresiile personale despre o primăvară petrecută la Kabul, despre cei care încercau să scape de iarnă, să crească și să înflorească și despre alții care se simțeau condamnați să „înghită praf" în continuare, așa cum metaforic a spus-o Leila.

Åsne Seierstad
Oslo, 1 August 2002

Anticarul din Kabul

Cererea în căsătorie

Când Sultan Khan a considerat că a venit timpul să-și găsească încă o soție, nimeni nu a vrut să-l ajute. Prima oară i-a cerut sprijinul mamei lui.

„Va trebui să te mulțumești cu cea pe care o ai", i-a spus aceasta.

Apoi s-a dus la sora lui cea mai mare. „O plac pe prima ta soție", i-a răspuns ea. Celelalte surori i-au răspuns în același fel.

„Este o rușine pentru Sharifa", i-a replicat mătușa.

Sultan avea nevoie de ajutor. Un pretendent nu poate să ceară el însuși mâna fetei. Un obicei afgan spune că una dintre femeile familiei lansează propunerea fetei și o evaluează rapid din priviri ca să se asigure că este capabilă, bine crescută, educată și potrivită pentru a fi soție. Dar nici una dintre rudele de sex feminin ale lui Sultan nu a vrut să aibă de-a face cu această nouă cerere în căsătorie.

Sultan a ales trei tinere pe care le-a considerat că s-ar potrivi scopului său. Toate erau sănătoase și chipeșe și făceau parte din clanul său. În familia lui Sultan rareori te căsătoreai în afara clanului; se considera că era prudent și sigur să te căsătorești cu rudele tale, de preferat cu verișoarele.

Prima candidată a lui Sultan era Sonia, în vârstă de șaisprezece ani. Ochii ei erau negri și migdalați, iar părul de un negru strălucitor. Avea un trup bine proporționat, voluptuos și se spunea că era o femeie muncitoare. Familia ei era săracă și era oarecum apropiată

de cea a lui Sultan. Bunica mamei lui Sultan și bunica mamei Soniei erau surori.

În timp ce Sultan rumega în sinea sa cum să ceară mâna celei pe care o alesese fără ajutorul femeilor din familia lui, prima lui soție era de o ignoranță serenă, căci nici mai mult nici mai puțin decât un țânc de fată, născută în același an în care ea și Sultan se căsătoriseră, era preocuparea constantă a soțului ei. Sharifa îmbătrânea. Ca și Sultan, avea cu puțin peste cincizeci de ani. Îi născuse trei fii și o fiică. Venise vremea ca un om de rangul lui Sultan să-și găsească o nouă soție.

„Fă-o singur", i-a spus fratele său în cele din urmă.

După o perioadă de meditație, Sultan și-a dat seama că asta era singura soluție și într-o dimineață devreme, s-a îndreptat spre casa tinerei de șaisprezece ani. Părinții ei l-au primit cu brațele deschise. Sultan era considerat un bărbat generos și o vizită din partea lui era întotdeauna binevenită. Mama Soniei a pus apă la fiert ca să prepare ceai. S-au întins pe spate pe covorașe plate, fără nici un sul sub cap, în căsuța din pământ, și au schimbat amabilități, până când Sultan a considerat că venise momentul ca să-și lanseze cererea în căsătorie.

„Un prieten de-al meu ar vrea să se căsătorească cu Sonia", le-a spus el părinților fetei.

Nu era prima oară când cineva le ceruse mâna fiicei lor. Era frumoasă și supusă, dar considerau că încă era un pic prea tânără. Tatăl Soniei nu mai era în stare să mai muncească. În timpul unei încăierări, un cuțit i-a secționat nervii spatelui. Frumoasa lui fiică putea fi folosită ca un obiect de târguială în căsătoriile din interes, iar el și soția lui se așteptau mereu ca următoarea partidă să fie și mai avantajoasă.

„Este bogat", a spus Sultan. „Face aceleași afaceri ca și mine. Este bine educat și are trei fii. Dar soția lui a început să îmbătrânească."

„În ce stare sunt dinții lui?" au întrebat părinții imediat, făcând aluzie la vârsta prietenului.

„Cam ca ai mei", a răspuns Sultan. „Voi să judecați."

E bătrân, și-au zis în gând părinții. Dar ăsta nu era neapărat un dezavantaj. Cu cât era mai în vârstă bărbatul, cu atât era mai mare prețul pentru fiica lor. Prețul unei mirese se calculează în funcție de vârstă, frumusețe, îndemânare și statutul familiei.

Când Sultan Khan a făcut cunoscut mesajul său, părinții au spus, cum era de așteptat,: „Este prea tânără."

Dacă ar fi fost orice altceva, l-ar fi vândut imediat acestui pretendent bogat și necunoscut pe care Sultan l-a recomandat atât de călduros. Nu trebuia să pară prea nerăbdători. Știau că Sultan se va întoarce – Sonia era tânără și frumoasă.

Acesta s-a întors în ziua următoare și și-a reînnoit cererea. Aceeași conversație, aceleași răspunsuri. Dar de data asta trebuia să o vadă pe Sonia, pe care nu o mai întâlnise de când era o fetiță.

Ea i-a sărutat mâna, într-un gest prin care arăta respect față de o rudă mai în vârstă, iar el i-a binecuvântat creștetul capului tot cu un sărut. Sonia era conștientă de atmosfera încărcată și a evitat privirea cercetătoare a unchiului Sultan.

„Ți-am găsit un bărbat bogat, ce părere ai despre asta?" a întrebat-o el. Sonia a fixat podeaua cu privirea. O fată tânără nu are dreptul să aibă o opinie despre vreun pretendent.

Sultan s-a reîntors și în cea de-a treia zi, iar de data aceasta le-a adus la cunoștință oferta pretendentului: un inel, un colier, cercei și brățară, toate din aur roșu; cât de multe haine își dorea fata; 270 kilograme de orez, 135 kilograme de ulei de gătit, o vacă, câteva oi și 15 milioane de afgani, aproximativ 500 de dolari.

Tatăl Soniei era mai mult decât satisfăcut de preț și a cerut să-l întâlnească pe bărbatul misterios, care era pregătit să plătească atât de mult pentru fiica lui. Conform celor spuse de Sultan,

pretendentul aparținea chiar clanului lor, în ciuda faptului că ei nu puteau să-l identifice sau să-și amintească dacă l-au întâlnit vreodată.

„Mâine", a spus Sultan, „vă voi arăta o poză cu el."

În ziua următoare, mituită, mătușa lui Sultan a fost de acord să dezvăluie părinților Soniei identitatea pretendentului. A luat cu ea o fotografie – poza lui Sultan Khan – și a transmis mesajul ferm că aveau la dispoziție nu mai mult de o oră ca să se decidă. Dacă răspunsul era afirmativ, el va fi foarte recunoscător, iar dacă era negativ, nu va exista nici un resentiment între ei. Ceea ce Sultan dorea să evite cu orice preț era târguiala fără de sfârșit.

Părinții au căzut de acord în acea oră. Îl venerau pe Sultan Khan, banii lui și poziția acestuia. Sonia stătea în mansardă și aștepta. Când misterul ce-l învăluia pe pretendent a fost elucidat și părinții au căzut de acord să accepte cererea, fratele tatălui ei a urcat în mansardă. „Unchiul Sultan este curtezanul tău" a spus acesta. „Ești de acord?"

De pe buzele Soniei nu a ieșit nici un sunet. Cu ochii în lacrimi și cu capul plecat, s-a ascuns în spatele șalului său lung.

„Părinții tăi ți-au acceptat curtezanul", i-a spus unchiul ei. „Acum ai singura ocazie de a-ți exprima părerea."

Fata era împietrită, paralizată de frică. Nu-l vroia pe bărbat, dar știa că trebuie să se supună deciziei părinților ei. Ca soție a lui Sultan, poziția ei va urca considerabil pe scara socială din Afganistan. Banii miresei vor soluționa multe dintre problemele familiei. Banii îi vor ajuta pe părinții ei să cumpere soții bune pentru fiii acestora.

Sonia și-a ținut gura și cu asta soarta i-a fost pecetluită. Dacă nu spui nimic înseamnă că îți dai consimțământul. Înțelegerea a fost încheiată, data nunții fixată.

Sultan s-a întors acasă să aducă familiei la cunoștință noutățile. Soția lui, Sharifa, mama și surorile erau așezate în jurul unui fel de mâncare cu orez și spanac. Sharifa a crezut că glumește și a râs, emițând în schimb câteva glume. Și mama lui a râs de gluma lui Sultan. Nu-i venea să creadă că a lansat o cerere în căsătorie, fără binecuvântarea ei. Surorile erau stupefiate.

Nimeni nu l-a crezut, dar asta numai până când le-a arătat batista și bomboanele de mentă pe care părinții miresei le dăruiesc pretendentului, drept dovadă a logodnei.

Sharifa a plâns timp de douăzeci de zile. „Ce am făcut? Câtă lipsă de respect. De ce nu ești satisfăcut de mine?"

Sultan i-a spus să se adune și să-și revină. Nimeni din familie nu l-a susținut, nici măcar propriii lui fii. Cu toate acestea, nimeni nu a îndrăznit să-l înfrunte – întotdeauna acționa după capul lui.

Sharifa era de neconsolat. Ceea ce o amăra cu adevărat era faptul că bărbatul ei alesese pe una care nu știa să scrie și să citească, cineva care nu-și terminase nici măcar grădinița. Ea, Sharifa, era profesoară titulară de limba persană. „Ce are ea și eu nu am?", a suspinat printre lacrimi.

Sultan s-a ridicat deasupra lacrimilor soției sale.

Nimeni nu a vrut să ia parte la petrecerea de logodnă. Dar Sharifa a trebuit să-și calce pe inimă și să se îmbrace pentru ceremonie.

„Vreau ca toată lumea să vadă că tu ești de acord cu mine și mă susții. În viitor vom locui cu toții sub același acoperiș și trebuie să arăți că Sonia este binevenită", i-a cerut el. Sharifa îi făcea întotdeauna pe plac soțului ei, și la fel și acum, în cea mai neplăcută împrejurare, i l-a oferit altei femei, strângând din pumni sub burka. Mai mult, Sultan a cerut ca Sharifa să le pună verighetele pe degete, lui și Soniei.

La douăzeci de zile după cererea în căsătorie, a avut loc ritualul solemn de logodnă. Sharifa și-a făcut singură curaj și a afișat o față eroică. Rudele ei de sex feminin și-au dat silința să o tulbure.

„Ce situație îngrozitoare pentru tine", spuneau ele. „Cât de rău s-a purtat cu tine. Probabil că suferi."

Nunta a avut loc la alte două luni după logodnă, în ziua ajunului Anului Nou la musulmani. De data aceasta, Sharifa a refuzat să participe.

„Nu pot", i-a spus soțului ei.

Femeile familiei i-au ținut partea. Nici una nu și-a cumpărat rochii noi și nici nu și-au aplicat cantitatea normală de machiaj impusă de ceremoniile de căsătorie. Aveau pieptănături simple și zâmbete crispate – în spirit de solidaritate cu soția scoasă la pensie și care nu avea să mai împartă patul cu Sultan Khan. Acesta era acum rezervat pentru tânăra și îngrozita mireasă, dar vor locui cu toții sub același acoperiș, până când moartea îi va despărți.

Cărțile care ard

Într-o după-amiază rece ca gheața a lunii noiembrie 1999, un foc uriaș a izbucnit în traficul de pe strada Charhai-e-Sadarat din Kabul. Copiii străzii se adunaseră în jurul focului care reflecta umbre ce dansau pe fețele lor murdare. Jucau un joc al curajului – cine putea să se apropie cel mai mult de flăcări? Adulții aruncau o privire focului și treceau mai departe grăbiți. Era mai sigur așa; pentru toți era evident că acest foc nu fusese aprins de supraveghetorii străzii ca să-și încălzească mâinile. Era un foc în cinstea lui Allah.

Rochia fără mâneci a reginei Soraya se ondula și se răsucea și se transforma în cenușă, la fel ca și brațele ei albe, sculpturale și fața-i serioasă. Regele Amanullah, soțul ei, ardea și el, și o dată cu acesta și toate medaliile sale. Întreaga dinastie de regi bolborosea în fața focului, împreună cu fete micuțe în rochii afgane, soldați mujahedini pe cai și fermieri de la un bazar din Kandahar.

În acea după-amiază de noiembrie, poliția religioasă a intrat conștiincioasă în misiune în magazinul cu cărți al lui Sultan Khan. Orice carte care portretiza lucruri vii, fie oameni, fie animale, a fost smulsă de pe rafturi și azvârlită în foc. Paginile îngălbenite, vederile inofensive și coperțile uzate ale cărților vechi, de referință, au fost sacrificate în flăcări.

Printre copiii adunați în jurul focului, stăteau infanteriștii poliției religioase, cu cravașe, bâte lungi și mitraliere Kalașnikov. Acești

bărbați îi pedepseau pe toți cei care iubeau cărțile sau fotografia, sculptura sau muzica, dansul, filmul ori gândirea liberă, considerându-i inamici ai societății.

Astăzi erau interesați doar de fotografii. Textele eretice, chiar și cele de pe rafturile care se aflau exact în fața ochilor lor, erau ignorate. Soldații erau analfabeți și nu erau în stare să distingă doctrina talibană ortodoxă de erezie. Dar puteau să distingă fotografiile, de litere și creaturile animate, de lucrurile lipsite de viață.

Până la urmă doar cenușa a mai rămas, purtată de vânt și răsucită cu praful și mizeria de pe străzi și împrăștiată prin Kabul. Anticarul, văduvit de preaiubitele lui cărți, a fost împins într-o mașină și escortat de câte un soldat taliban, de fiecare parte. Soldații au închis și sigilat anticariatul, iar Sultan a fost trimis la închisoare pentru acțiuni anti-islamice.

Noroc că fraierii ăștia înarmați nu s-au uitat și în spatele rafturilor, și-a spus Sultan în drum spre detenție. Cărțile cele mai interzise pe care le avea erau ascunse cu ingeniozitate. Le scotea la lumină numai dacă cineva întreba de ele în mod special și dacă considera că poate avea încredere în persoana care le cerea.

Sultan se așteptase la asta. Vânduse cărți, fotografii și scrieri ilegale mulți ani de zile. Soldații îl amenințaseră de mai multe ori, îi confiscaseră câteva cărți și apoi plecaseră. Amenințările proveneau de la cea mai înaltă autoritate talibană, și Sultan chiar a fost sunat de la Ministerul Culturii, în încercările guvernului de a-l convinge pe vânzătorul întreprinzător să se convertească și să fie recrutat pentru cauza talibană.

Sultan Khan a vândut binevoitor câteva publicații talibane. Era un liber cugetător și susținea ideea că fiecare trebuie să se facă auzit. Dar în paralel cu comercializarea doctrinelor talibane disperate, vroia să vândă și cărți de istorie, publicații științifice, lucrări ideologice despre islamism și, nu în cele din urmă, romane

și poezie. Talibanii considerau dezbatera ca fiind erezie, iar îndoiala un păcat. Studiul altei cărți decât a Coranului era un lucru inutil, ba chiar periculos. Când talibanii au venit la putere în Kabul, în toamna anului 1996, miniștrii au fost eliberați din funcțiile lor și înlocuiți de mullahi*. De la Banca Centrală și până la universități, mullahii controlau totul. Scopul lor era de a recrea o societate similară celei în care a trăit profetul Mahomed în secolul al VII-lea, în Peninsula Arabă. Chiar și atunci când talibanii au purtat negocieri cu companiile petroliere străine, ignoranții mullahi s-au așezat la masa negocierilor, fără să aibă nici o pregătire tehnică.

Sultan era convins că sub conducerea talibană țara va fi din ce în ce mai săracă, mai disperată și mai izolată. Autoritățile se opuneau oricărui tip de modernizare; nu își manifestau nici o dorință de a înțelege ori de a adopta vreuna din ideile de progres sau dezvoltare economică. Evitau în mod deliberat dezbaterile științifice, fie că acestea duceau către lumea musulmană sau cea occidentală. Manifestul lor consta, mai presus de toate, în câteva argumente patetice despre modul cum oamenii ar trebui să se îmbrace sau să se acopere, cum bărbații ar trebui să respecte ora de rugăciune, iar femeile să fie separate de restul societății. Talibanii nu aveau cunoștințe despre istoria religiei islamice sau a Afganistanului și nici nu erau interesați de așa ceva.

Sultan Khan stătea în mașină, turtit între cei doi soldați talibani analfabeți, blestemându-și țara pentru că era condusă când de militari, când de mullahi. Era credincios, dar un musulman moderat. Se ruga lui Allah în fiecare dimineață, însă de obicei ignora următoarele patru chemări la rugăciune, numai dacă poliția religioasă nu-l târa în cea mai apropiată moschee, cu alți bărbați adunați de pe străzi. În timpul Ramadanului, postea circumspect

* Musulman școlit – în Iran și Asia Centrală, un cleric musulman care se specializează în interpretarea legilor religioase islamice.

şi nu mânca în intervalul dintre răsăritul şi apusul soarelui, cel puţin atunci când cineva se mai afla prin preajmă. Le era credincios celor două soţii ale sale, crescându-şi copiii cu o mână fermă şi învăţându-i să fie buni musulmani, cu frică de Allah. Faţă de talibani nu manifesta altceva decât dezgust, considerându-i preoţi care fuseseră ţărani analfabeţi; aceştia proveneau din zona cea mai săracă şi mai conservatoare a ţării, unde rata de alfabetizare era scăzută.

Departamentul de Promovare a Virtuţii şi Exterminării Păcatului, cunoscut mai bine sub numele de Ministerul Moralităţii, se afla în spatele arestării lui. În timpul anchetelor din închisoare, Sultan Khan îşi mângâia barba. O purta conform cerinţelor talibanilor, de lungimea unui pumn strâns cu fermitate. Şi-a aranjat tunica peste şalvari; şi îmbrăcămintea se conforma standardelor talibane – tunica mai jos de genunchi, pantalonii deasupra gleznei. A răspuns cu mândrie: „Puteţi să-mi ardeţi cărţile, puteţi să-mi faceţi viaţa amară, puteţi chiar să mă omorâţi, dar nu puteţi să masacraţi istoria Afganistanului."

Cărţile erau viaţa lui Sultan. Chiar din clipa în care a primit prima lui carte, la şcoală, poveştile şi cărţile l-au captivat. S-a născut într-o familie săracă şi a crescut în perioada anilor '50, în satul Deh Khudaidad, în afara Kabulului. Nici mama şi nici tatăl lui nu ştiau să citească, dar amândoi adunaseră destui bani să-l trimită la şcoală. Toate economiile se cheltuiau pe el, fiind cel mai mare fiu. Sora lui, care se născuse înaintea lui, nu a pus niciodată piciorul într-o şcoală şi nu a învăţat nicicând să scrie sau să citească. În prezent abia ştie să citească cât e ceasul. La urma urmei, singurul ei viitor era să se căsătorească departe de sat.

Dar Sultan era destinat faimei. Primul obstacol l-a constituit drumul spre şcoală. Micul Sultan refuza să meargă pe jos, pentru că nu avea pantofi. Mama lui l-a trimis pachet la şcoală.

„Ba da, poți să mergi la școală, o să vezi", i-a spus ea și i-a dat o scatoalcă peste cap. Foarte repede a adunat destui bani ca să-și cumpere încălțări. Lucra cât timp nu avea ore la școală. Diminețile înainte de ore și în fiecare după amiază până la lăsarea întunericului, cocea cărămizi ca să strângă bani pentru familia lui. Ulterior și-a luat o slujbă într-un magazin. Le-a spus părinților că salariul era la jumătate din cât primea de fapt. Restul îl punea de o parte și își cumpăra cărți.

A început să vândă cărți când era adolescent. A fost acceptat la studii de inginerie, dar nu a găsit manualele potrivite. În timpul unei călătorii cu unchiul său, la Teheran, a dat din întâmplare peste toate titlurile cerute într-una din numeroasele piețe de cărți ale orașului. Și-a cumpărat câteva seturi, pe care apoi le-a vândut colegilor săi amici din Kabul, la preț dublu. Și așa s-a născut vânzătorul de cărți; își trasase o cale în viață.

Sultan a participat la construcția a numai două clădiri din Kabul, înainte ca mania cărților să-l smulgă din lumea ingineriei. Încă o dată piețele de cărți din Teheran l-au sedus. Băiatul de la țară se plimba printre cărțile din metropola persană; înconjurat de cărți noi și vechi, antice și moderne, cărți care-i atrăgeau atenția și despre care niciodată nu visase că ar exista. A cumpărat cufăr după cufăr cu cărți de poezie persană, cărți de artă, de istorie și – de dragul afacerii sale – cărți pentru ingineri.

Întors la Kabul, și-a deschis primul anticariat, situat printre magazinele de condimente și tarabele cu chebab din centrul orașului. Erau anii '70, iar societatea oscila între modernism și tradiționalism. Zahir Shah, regele liberal și oarecum delăsător, se afla la domnie, iar încercările lui, cu jumătate de inimă, de a moderniza țara, au provocat o cenzură severă din partea religioșilor. Când o serie de mullahi au protestat împotriva femeilor din familia regală, care se expuneau în public fără să poarte văl, au fost aruncați la închisoare.

Numărul universităților și instituțiilor de învățământ a crescut, dar imediat au apărut și protestele studenților. Acestea au fost înăbușite brutal de către autorități și mulți studenți au fost uciși. Partidele și grupările politice au apărut ca ciupercile după ploaie – deși niciodată nu s-au ținut alegeri libere – de la aripa stângă radicalistă la fundamentalismul religios. Grupările se luptau între ele, iar atmosfera de nesiguranță se răspândea în toată țara. Economia a stagnat, urmând trei ani de secetă și în timpul unei foamete catastrofice, în 1973, în timp ce Zahir Shah consulta un doctor în Italia, vărul său Daoud a preluat puterea, în urma unei lovituri de stat și a abolit monarhia.

Regimul președintelui Daoud a fost mai opresiv decât cel al vărului său. Dar anticariatul lui Sultan înflorea. Vindea cărți și periodice publicate de diferite grupări politice, de la cele marxiste până la cele fundamentaliste. Locuia în casa lui din sat împreună cu părinții și pedala până la taraba sa din Kabul în fiecare dimineață, iar seara se întorcea acasă. Singura lui problemă era pisălogeala continuă a mamei sale, de a-și găsi o nevastă. Îi prezenta neîncetat noi candidate – câte o verișoară sau câte o vecină. Sultan nu era pregătit să-și întemeieze o familie. Era implicat în mai multe activități concomitente și nu se grăbea. Își dorea libertatea de a călători și deseori vizita Teheranul, Taşkentul și Moscova. La Moscova avea o iubită rusoaică, Ludmila.

Cu câteva luni înainte ca Uniunea Sovietică să fi invadat Afganistanul, în 1979, a făcut prima lui greșeală. Inflexibilul comunist Nur Mohammad Taraki conducea țara. Întreaga familie prezidențială, începând de la Daoud și până la cel mai tânăr membru al familiei, a fost omorâtă dintr-o lovitură. Închisorile gemeau și zeci de mii de oponenți politici au fost arestați, torturați și executați.

Comuniștii vroiau să-și consolideze controlul asupra întregii țări și au încercat să înăbușească grupările islamice. Războinicii

sfinți, mujahedinii, au ridicat armele contra regimului, un conflict care mai târziu s-a transformat într-un război de gherilă nemilos împotriva Uniunii Sovietice.

Mujahedinii reprezentau o invazie de ideologii și curente. Grupări diferite publicau periodice care susțineau *jihad-ul* – războiul contra regimului păgân – și islamizarea țării. În ceea ce-l privea, regimul își înăsprise controalele asupra tuturor celor suspectați de a fi în legătură cu mujahedinii și era strict interzis să tipărești sau să distribui publicațiile lor ideologice.

Sultan vindea periodice publicate de mujahedini ca și de comuniști. Mai mult, suferea de mania de a colecționa și nu a putut să reziste să nu cumpere câteva copii din fiecare carte sau periodic care-i pica în mână, ca să le vândă pentru a obține profit. Sultan era de părere că era obligat să procure tot ceea ce-și dorea fiecare. Publicațiile interzise le ascundea sub tejghea.

Nu a trecut mult timp până să se afle despre el. Un client a fost arestat pentru că avea în posesie niște cărți pe care le cumpărase de la Sultan. În timpul unui raid, poliția a scos la iveală câteva publicații ilegale. Primul rug-carte a fost aprins. Sultan a fost ridicat, bătut și condamnat la un an de închisoare. Și-a petrecut acest interval de timp în secțiunea prizonierilor politici, unde era interzis să scrii materiale sau cărți. Luni de zile, până când pedeapsa i s-a terminat, Sultan se holba la ziduri. Dar a reușit să mituiască pe unul dintre gardieni cu pachetele cu mâncare ale mamei lui, și cărțile erau strecurate în închisoare în fiecare săptămână. Deși captiv între pereții de piatră ai penitenciarului, pasiunea lui Sultan față de cultura și literatura Afganistanului creștea. S-a cufundat în poezia persană și în trecutul dramatic al țării. Când a fost eliberat, era absolut sigur de lupta sa: va lupta să promoveze cunoștințele despre cultura și istoria afgană. A continuat să vândă publicații ilegale ale gherilelor islamice și ale opoziției comuniste chineze, dar acum era mai precaut decât fusese înainte.

Autoritățile stăteau cu ochii pe el și cinci ani mai târziu era din nou arestat. Încă o dată i se oferea ocazia de a medita din spatele zidurilor închisorii asupra filozofiei persane, dar acum o nouă acuzație se adăuga la cea veche: fusese etichetat mic-burghez, membru al clasei de mijloc, ceea ce însemna, conform ideologiei comuniste, unul dintre cei mai răi termeni ai abuzului. Era acuzat că făcuse bani după modelul capitalist.

Toate acestea se petreceau în timpul perioadei în care regimul comunist din Afganistan, în toiul suferințelor provocate de război, încerca să pună capăt societății structurate în clanuri și să introducă comunismul „plin de bucurie". Încercările de a colectiviza pământurile au avut ca rezultat o sărăcie cruntă în rândul populației. Mulți țărani săraci au refuzat să accepte pământul pe care autoritățile îl rechiziționaseră forțat de la proprietarii bogați, întrucât era o încălcare a religiei islamice care spunea să nu sădești în solul furat. Populația de la țară a început să protesteze și ca rezultat schemele comuniste rareori au avut succes. Cu timpul, autoritățile au renunțat. Războiul secase forțele tuturor; după zece ani de zile se pretindea că țara mai avea o populație de 1,5 milioane de locuitori.

Când mic-burghezul a fost eliberat din închisoare, avea 35 de ani. Războiul contra Uniunii Sovietice se desfășura, în general, la țară, iar Kabulul rămăsese mai mult sau mai puțin intact. Rutina vieții de zi cu zi îi ținea ocupați pe oameni. De data asta, mama lui Sultan a reușit să-l convingă să se însoare. I-a prezentat-o pe Sharifa, fiica unui general, o femeie frumoasă și inteligentă. S-au căsătorit și au avut trei fii și o fiică, câte un copil în fiecare an.

Uniunea Sovietică s-a retras din Afganistan în 1989, iar localnicii așteptau, în sfârșit, cu nerăbdare, pacea. Dar, întrucât regimul de la Kabul a continuat să fie sprijinit de sovietici, mujahedinii nu au renunțat la arme. Au ocupat Kabulul în 1992 și războiul civil a izbucnit instantaneu. Apartamentul pe care

familia îl cumpărase într-un bloc construit de sovietici era situat exact în prima linie a luptelor, între facțiunile de temut. Rachetele izbeau zidurile, gloanțele penetrau geamurile, iar tancurile traversau prin fața blocului. După ce s-au chircit la podea, morți de frică, timp de o săptămână, șuieratul proiectilelor a încetat câteva ore, și imediat după aceea Sultan s-a mutat cu familia în Pakistan.

Cât timp a stat în Pakistan, taraba lui de cărți a fost jefuită, așa cum s-a întâmplat și cu biblioteca publică. Cărți de valoare au ajuns la colecționari, pe niște prețuri derizorii – sau au fost schimbate pe tancuri, gloanțe și grenade. Și Sultan a cumpărat unele dintre cărțile furate din Biblioteca Națională, atunci când s-a reîntors din Pakistan ca să le vândă în anticariatul său. Au fost adevărate chilipiruri. Pentru o mână de dolari a cumpărat opere de sute de ani vechime, printre ele un manuscris de 500 de ani din Uzbekistan pentru care guvernul uzbek i-a oferit mai târziu 25.000 de dolari. A dat peste exemplarul ce aparținuse lui Zahir Shah, al capodoperei *„Shah Nama"*, scrisă de poetul său favorit Ferdusi, și a cumpărat câteva cărți scandalos de ieftine de la niște hoți care nu erau în stare nici măcar titlurile să le citească.

După aproape cinci ani de lupte intense purtate de militariștii mujahedini, jumătate din Kabul a fost transformat într-un morman de dărâmături și au fost uciși cincizeci de mii de cetățeni. Când locuitorii Kabulului s-au trezit în dimineața zilei de 27 septembrie 1996, orașul era cufundat într-o liniște totală. În seara anterioară, legendarul comandant mujahedin, Ahmed Shah Massoud, și armata sa se îndreptase către Valea Panshir.

Două trupuri atârnau de un stâlp, în fața palatului prezidențial. Cel mai mare era îmbibat cu sânge din cap până în picioare. Fusese castrat, degetele îi erau zdrobite, pieptul și fața tăiate, iar în frunte avea o gaură de glonț. Celălalt fusese doar împușcat și spânzurat, iar buzunarele îi erau burdușite cu afgani, moneda națională, ca semn de dispreț. Cadavrele aparțineau fostului

președinte, Muhammad Najibullah, și fratelui acestuia. Najibullah era o persoană foarte antipatizată. Fusese capul poliției secrete în timpul invaziei sovietice și se spunea că ordonase executarea a opt mii de așa-numiți inamici ai societății. Fusese președintele țării, susținut de ruși, din 1986 până în 1992. După lovitura de stat a mujahedinilor, Massoud devenise ministrul apărării, cu Sibghatullah Mujadidi în funcția de președinte, în primele trei luni, urmat de Burhanuddin Rabbani. Najibullah a căutat refugiu în sediul Națiunilor Unite, după o încercare eșuată de a zbura de pe aeroportul din Kabul și a rămas, prin urmare, în custodia unei clădiri a organizației din capitala Afganistanului.

Când talibanii și-au croit calea către districtele din estul Kabulului și guvernul mujahedinilor a decis să-și ia tălpășița, Massoud l-a invitat pe notabilul prizonier să-i acompanieze. Najibullah se temea pentru viața lui în afara capitalei și a ales să rămână în urmă cu gărzile securității din clădirea Națiunilor Unite. În plus, fiind un membru al tribului pashtoon, s-a gândit că ar putea să negocieze cu talibanii din același trib. În dimineața zilei următoare, toate gărzile dispăruseră. Steaguri albe – culoarea sfântă a talibanilor – erau ancorate deasupra moscheilor.

Locuitorii Kabulului s-au adunat neîncrezători în jurul stâlpului din Piața Ariana. Se holbau la cei doi bărbați care erau spânzurați acolo și s-au reîntors în tăcere acasă. Războiul se încheiase. Un nou război urma să înceapă – un război care urma să le alunge toată bucuria.

Talibanii au instituit legea și ordinea, dar în același timp au tratat arta și cultura afgană ca pe ultima acțiune ce merita atenție. Regimul arsese cărțile lui Sultan, iar susținătorii talibanilor s-au îndreptat spre Muzeul din Kabul cu topoare în mâini, tăind în dreapta și în stânga cu ele, fiind însoțiți de propriul lor ministru al culturii, ca martor.

Când au ajuns la fața locului, nu mai rămăseseră prea multe în muzeu. Toate obiectele mobile fuseseră vandalizate în timpul războiului civil: relicve arheologice din lut, din vremea în care Alexandru cel Mare cucerise țara, săbii care e probabil să fi fost folosite în bătălii împotriva lui Gingis Han și a hoardelor sale mongole, miniaturi persane și monede de aur. Colecționari anonimi din toată lumea au cumpărat majoritatea acestor antichități. Doar câteva artefacte au mai scăpat în urma jafului început în scopul de a obține bani de pe urma vânzării obiectelor.

Câteva sculpturi enorme ale unor regi și prinți afgani rămăseseră încă în picioare, ca și statuile lui Buddha, vechi de o mie de ani, și picturile murale. Soldații au trecut la treabă și au dat dovadă de același spirit de inițiativă ca atunci când au devastat magazinul cu cărți al lui Sultan. Paznicii muzeului au plâns când talibanii au început să ciopârțească ceea ce mai rămăsese din patrimoniu. Au hăcuit sculpturile până când nu au mai rămas decât soclurile acestora, într-un morman de praf provenit de la argila din care fuseseră concepute. Le-a trebuit o jumătate de zi ca să șteargă o mie de ani de istorie. Tot ceea ce a mai rămas după ce vandalii și-au terminat treaba, a fost o cărămidă ornamentală, cu un citat din Coran, pe care ministrul culturii s-a gândit că ar fi mai bine să o lase la locul ei.

Când talibanii-distrugători de artă au părăsit clădirea bombardată a muzeului – în timpul războiului civil fusese, de asemenea, o țintă în prima linie – paznicii stăteau printre dărâmături. Au adunat cu multă răbdare și atenție resturile și le-au scuturat de praf, apoi le-au pus în cutii, pe care au lipit etichete. Unele dintre bucăți mai puteau fi încă identificate: mâna unei statui, o șuviță de păr ondulat al alteia. Cutiile au fost depozitate în pivniță, în speranța că într-o bună zi statuile vor putea fi restaurate.

Cu șase luni înainte ca talibanii să se predea, enormele statui ale lui Buddha, din Bamiyan, au fost aruncate în aer. Statuile

aveau aproape două mii de ani și constituiau cea mai mare moștenire culturală a Afganistanului. Dinamita a fost atât de puternică, încât nu a mai rămas nici o bucățică care să poată fi recuperată.

Faptul că Sultan Khan încerca să salveze elemente ale culturii Afganistanului era împotriva ideologiei acestui regim. După focul ridicat în mijlocul traficului, a mituit pe cineva să iasă din închisoare și în aceeași zi a rupt sigiliul anticariatului său. Stătea printre rămășițele comorilor sale și plângea. Pictase linii groase, negre și ondulate peste creaturile vii înfățișate în cărțile care le scăpaseră soldaților. Era mai bine așa, decât să fi fost arse. Ulterior i-a venit o idee mai bună – și-a lipit cărțile de vizită peste imagini. Astfel, a acoperit imaginile, dar la fel de simplu putea să le și dezlipească. În același timp și-a pus propria-i ștampilă pe lucrări. Într-o zi ar fi putut fi posibil să înlăture cărțile de vizită.

Dar regimul devenea necruțător și tot mai nemilos. Pe măsură ce anii treceau, se supunea din ce în ce mai riguros liniei puritane, iar atitudinea privind stilul de viață se apropia mai mult ca niciodată de regulile din vremea lui Mahomed. Încă o dată, ministrul culturii l-a căutat pe Sultan. „Cineva te va aresta", i-a spus, „și nu pot să te protejez."

Și atunci, în vara anului 2001, a decis să părăsească țara. A cerut o viză pentru el, cele două soții ale sale, fiii și fiica lui, pentru a se stabili în Canada. Soțiile și copiii lui trăiau atunci în Pakistan, și nu erau prea încântați de statutul de refugiați. Dar Sultan știa că nu poate să renunțe la cărțile lui. Acum deținea la Kabul trei anticariate. Un anticariat era condus de fratele lui mai mic, altul de fiul său de șaisprezece ani, Mansur, iar pe cel de-al treilea îl administra chiar el.

Numai o parte din cărțile sale erau expuse în rafturi. Majoritatea, cam zece mii, erau ascunse în mansardele de pe tot cuprinsul

Kabulului. Nu putea lăsa ca această colecție, pe care o pusese pe picioare într-o perioadă de timp mai lungă de treizeci de ani, să fie pierdută. Nu le putea permite talibanilor, sau altor agresori, să distrugă și mai mult din sufletul țării. Oricum, avea un plan secret, un vis, pentru colecția sa. Când talibanii vor fi plecat și un guvern de încredere se va fi instaurat în Afganistan, și-a promis că vă dona întreaga colecție completă de cărți bibliotecii publice devastate din oraș, unde cândva sute de mii de cărți împodobeau rafturile acesteia.

Impulsionați de amenințarea cu moartea, Sultan Khan și familia acestuia au primit viza pentru Canada. Dar nu a plecat niciodată. În timp ce soțiile lui împachetau și se pregăteau pentru călătorie, inventa tot felul de scuze ca să amâne plecarea. Mai aștepta niște cărți, magazinul se afla în pericol sau o rudă murise. Întotdeauna ceva le stătea în cale.

Și a venit și ziua de 11 septembrie. Când bombele au început să cadă deasupra Afganistanului, Sultan a plecat în Pakistan. I-a ordonat lui Yunus, unul dintre frații săi mai mici, necăsătorit, să rămână la Kabul și să aibă grijă de anticariate.

Când talibanii s-au predat, la două luni după atacul teroriștilor din Statele Unite ale Americii, Sultan a fost printre primii care s-au întors la Kabul. Cel puțin acum putea să-și umple rafturile magazinelor cu toate cărțile pe care le vroia. Cărțile de istorie cu linii negre și curbate le putea vinde acum străinilor drept curiozități și putea să înlăture cărțile de vizită care fuseseră lipite pe imaginile cu creaturi vii. Cu atât mai mult putea să expună brațele albe ale reginei Soraya și pieptul plin cu decorații al regelui Amanullah.

Într-o dimineață, se afla în magazinul său, bând o ceașcă aburindă de ceai și privind cum Kabulul se trezea la viață. Și-a făcut planuri cum să-și realizeze visul și s-a gândit la un citat al poetului său favorit, Ferdusi. „Ca să reușești, uneori trebuie să fii lup, iar alteori miel." *A venit vremea să fiu lup,* și-a spus Sultan.

Crimă și pedeapsă

Pietrele vâjâiau din toate părțile spre stâlp și majoritatea se opreau în el... Femeia refuza să plângă, dar din mulțime s-a auzit în curând o ovație. Un bărbat vânjos a găsit o piatră mult mai bună, mare și colțuroasă, și a aruncat-o cu putere, țintind cu grijă spre trupul femeii, izbind-o atât de violent în abdomen, încât imediat primele picături de sânge ale acelei după-amiezi și-au făcut apariția prin chaderi. Acesta a fost semnalul care a dat naștere ovației... O altă piatră, de aceeași mărime, a lovit umărul femeii. Și au urmat alte ovații și a curs sânge.*

James A. Michener, *Caravanele*

Sharifa, soția scoasă la pensie, așteaptă în Peshawar. Nu are pic de pace. Știe că Sultan se va întoarce într-una din zilele acestea, dar el nu se deranjează niciodată să o anunțe când pleacă din Kabul, așa că Sharifa îl așteaptă să sosească din oră în oră, zile la rând, până când își va face apariția.

Fiecare masă a zilei este preparată, în cazul în care soțul ei va apărea: pui umplut, spanacul pe care îl adoră, sosul din ardei iuți verzi, pregătit în casă. Pe pat stau haine curate și proaspăt călcate; scrisorile așteaptă într-o cutie, așezate în ordine.

---

* Văl purtat de femeile afgane.

Orele se scurg. Puiul este împachetat, spanacul poate fi reîncălzit, iar sosul de ardei iute este depozitat înapoi în dulap. Sharifa mătură podelele, spală perdelele, își ocupă timpul cu ștergerea prafului care nu dispare niciodată, se așază, suspină, își șterge câteva lacrimi. Nu e vorba că îi e dor de el. Dar îi e dor de viața pe care a avut-o odată ca soție a unui anticar întreprinzător, respectată și stimată, mama fiilor lui și a unicei lor fiice; soția oficială, unsă în funcție.

Uneori îl urăște pentru că i-a distrus viața, i-a îndepărtat copiii și a făcut-o de rușine în ochii lumii.

Au trecut optsprezece ani de când Sultan și Sharifa s-au căsătorit și doi ani de când acesta și-a luat soția numărul doi. Sharifa trăiește precum o femeie divorțată, dar fără libertatea pe care ți-o asigură acest statut. Sultan este în continuare stăpânul ei. A hotărât că ea trebuie să trăiască în Pakistan, ca să aibă grijă de casa unde își păstrează cele mai prețioase cărți. Aici are un calculator și un telefon. De la această adresă trimite pachete cu cărți clienților, primește e-mail-uri – lucruri care îi sunt imposibile în Kabul, unde poșta, telefonul și calculatoarele nu funcționează. Ea trăiește în Pakistan, pentru că asta îl avantajează pe Sultan.

Divorțul nu este o alternativă. Dacă o femeie cere divorțul, își pierde practic toate drepturile și privilegiile. Soțul primește copiii și poate să-i refuze soției dreptul de a-i vedea. Familia o dizgrațiază, deseori o ostracizează, iar toate proprietățile ei îi revin soțului. Sharifa ar trebui să se mute la casa unuia din frații ei.

* * *

În timpul războiului civil, la începutul anilor '90, și încă alți câțiva ani sub dominația talibană, întreaga familie a locuit la Peshawar, în districtul numit Hayatabad, unde nouă din zece locuitori sunt afgani. Dar unul câte unul s-au mutat înapoi la Kabul – frații, surorile, Sultan, Sonia, fiii: primul, Mansur, cel de șaisprezece ani, apoi Aimal, de doisprezece ani și, ultimul, Eqbal,

care avea paisprezece ani. Doar Sharifa și copilul ei cel mai mic, fiica Shabnam, au rămas în Pakistan. Amândouă sperau că Sultan le va lua înapoi la Kabul, la familie și prieteni, căci le tot promitea, dar întotdeauna intervenea ceva. Casa ruinată din Peshawar, care fusese concepută ca un adăpost temporar contra gloanțelor și grenadelor din Kabul, devenise acum închisoarea sa. Nu se putea mișca de aici fără permisiunea soțului ei.

In primul an de după cea de-a doua căsătorie a lui Sultan, Sharifa a locuit împreună cu el și cu noua lui soție. În ochii Sharifei, Sonia nu era numai prostănacă, ci și puturoasă. Poate că nu era puturoasă, dar Sultan nu a lăsat-o niciodată să miște vreun deget. Sharifa gătea, servea, spăla și făcea paturile. La început, Sultan se încuia zile întregi cu Sonia în dormitor, cerând din când în când ceai sau apă. Sharifa auzea șoaptele amestecate cu râsetele care-i străpungeau inima.

Și-a înfrânt mândria și s-a prezentat ca soție model. Rudele și prietenele ei au propus-o pentru câștigarea premiului întâi la concursul soțiilor. Nimeni nu a auzit-o plângându-se vreodată, certându-se cu Sonia sau umilind-o în public.

Când luna de miere s-a terminat și Sultan a părăsit dormitorul ca să-și vadă de afacerile lui, cele două femei s-au trezit una în compania celeilalte. Sonia își pudra fața și proba rochii noi. Sharifa era ca o cloșcă grijulie. Și-a asumat responsabilitatea pentru sarcinile zilnice cele mai grele și, încetul cu încetul, a învățat-o pe Sonia cum să prepare felul de mâncare preferat al lui Sultan, i-a arătat cum îi place să-i fie așezate hainele, temperatura apei în care se îmbăia, și alte amănunte pe care o soție ar fi trebuit să le știe despre soțul ei.

Dar, ah, ce rușine! Deși nu e ceva ieșit din comun ca un bărbat să-și ia și cea de-a doua nevastă, uneori chiar și pe a treia, este umilitor. Soția neimportantă va fi întodeauna etichetată ca inadecvată. Așa simțea Sharifa, pentru că Sultan își arăta preferința, atât de evident, pentru soția mai tânără.

Sharifa avea nevoie să justifice existența celeilalte soții a lui Sultan. Trebuia să inventeze o scuză, cum că nu era vina ei, a Sharifei, ci împrejurările exterioare, care au concediat-o din funcție.

Le spunea tuturor celor care erau dispuși să asculte, că în uterul ei se dezvoltase un polip. Îl operase, și doctorul o avertizase că dacă vroia să mai trăiască, nu mai putea să se mai culce cu soțul ei. Și atunci ea, Sharifa, i-a cerut soțului ei să-și găsească o nouă soție și tot ea a ales-o pe Sonia. La urma urmei, e bărbat, spunea Sharifa.

În ochii Sharifei, această alinare era mai puțin rușinoasă decât faptul că ea, mama copiilor lui, nu se mai ridica la un standard acceptabil. În final, soțul ei a urmat sfatul doctorului.

Când Sharifa dorea să îngroașe gluma, repeta, cu ochi scânteietori, că o iubea pe Sonia ca pe o soră, iar pe Latifa, fiica acesteia, ca pe propria-i fiică.

Spre deosebire de Sultan, bărbații cu mai multe neveste păstrează, de obicei, un echilibru în relații, petrecându-și ani de zile o noapte cu o soție, iar pe următoarea cu cealaltă. Soțiile dau naștere la copii care cresc ca frați și surori. Mamele păstrează un ochi vigilent asupra modului cum sunt tratați copiii; nici unul nu este favorizat în detrimentul altuia. Tot ele se asigură că primesc același număr de haine și de daruri ca și cealaltă soție. Multe dintre aceste co-partenere de viață se urăsc una pe cealaltă profund, și nu-și vorbesc niciodată. Altele acceptă faptul că este dreptul soțului de a avea câteva neveste și devin bune prietene. Până la urmă, rivala, cel mai probabil, a fost împinsă într-un mariaj aranjat de părinții ei și adesea împotriva propriei voințe. Prea puține fete tinere visează să fie cea de-a doua soție a unui bărbat în vârstă. În timp ce prima nevastă primește tinerețea bărbatului, cea de-a doua se alege cu bătrânețea. În unele cazuri, nici una dintre neveste nu-l dorește cu adevărat în patul ei în fiecare noapte și este încântată să nu fie obiectul dorinței soțului său.

Frumoșii ochi căprui ai Sharifei, cei despre care Sultan spusese cândva că sunt cei mai încântători din Kabul, privesc în gol. Și-au pierdut strălucirea și sunt înconjurați de pleoape grele și riduri fine. Își acoperă discret, cu machiaj, pielea albă și pătată. Pielea ei albă a compensat dintotdeauna picioarele-i scurte. Înălțimea și pielea albă sunt cele mai importante simboluri afgane ale statutului social. S-a luptat permanent să-și mențină înfățișarea tânără – ascunzând faptul că este cu câțiva ani mai în vârstă decât soțul ei. Părul cărunt și-l vopsește în casă, dar împotriva trăsăturilor triste ale feței, nu poate face nimic.

Traversează podeaua cu greutate. Nu prea mai are ce face, din moment ce soțul ei i-a dus pe cei trei fii ai ei înapoi, la Kabul. Covoarele au fost măturate, mâncarea e gata. Dă drumul la televizor și se uită la un thriller american, un film de ficțiune. Eroii chipeși se luptă cu dragonii și monștrii și învinge creaturile diavolești. Sharifa privește captivată, în ciuda faptului că nu înțelege limba engleză. Când filmul s-a terminat, își sună cumnata. Apoi se ridică și se îndreaptă spre fereastră. De la primul etaj poate să vadă tot ce se întâmplă în curțile de jos. Ziduri de cărămidă, mai înalte decât un om, înconjoară curțile. Ca și curtea Sharifei, acestea sunt pline de haine atârnate la uscat.

Dar în Hayatabad nu e necesar să vezi ca să știi. În propria ta sufragerie, cu ochii închiși, știi că vecinul tău ascultă muzică dată tare, muzică pop pakistaneză, sâcâitoare, copiii țipă sau se joacă, o mamă se jelește, o femeie își bate covoarele, iar o alta le spală la soare, un vecin arde mâncarea și un altul toacă usturoi.

Ceea ce nu divulgă sunetele și mirosurile, compensează bârfa care se împrăștie prin vecini ca un foc sălbatic, acolo unde fiecare supraveghează moravurile celuilalt.

Sharifa locuiește în casa veche, dărăpănată, din cărămidă, care la o distanță foarte mică, se învecinează cu trei familii, în curtea de ciment. Când era clar că Sultan nu-și va face apariția nici în

ziua aceea, s-a îndreptat spre casa vecinilor. Femeile casei și alte câteva femei din curțile alăturate s-au strâns la un loc. În fiecare după-amiază de joi se adună pentru *nazar*, un festin religios – ca să bârfească și să se roage.

Șalurile sunt legate strâns în jurul capului, își așază covorașele de rugăciune cu fața spre Mecca și se apleacă, se roagă, se ridică, se apleacă din nou, de patru ori în total. Invocația se face în liniște, numai buzele se mișcă. Pe măsură ce covorașele se eliberează, alte femei le iau locul.

In Numele lui Allah, Beneficul, Milosul
Lăudat fie Allah, Stăpânul Lumilor,
Beneficul, Milosul,
Stăpânul Zilei Judecății,
Doar pe Tine te venerăm; doar Ție îți cerem ajutorul.
Arată-ne calea cea dreaptă,
Calea celor pe care Tu i-ai favorizat;
Nu calea celor care Te-au mâniat și nici a celora
care au păcătuit.

Abia au terminat rugăciunea rostită în șoaptă, căci imediat e urmată de voci zgomotoase, care flecăresc. Femeile s-au așezat de-a lungul peretelui, pe covorașe. Mușamaua de pe podea este plină cu cești și farfurioare. Ceaiul proaspăt din nucșoară fermentată și dulciuri uscate, făcute din biscuiți fărâmați și zahăr, stau deoparte. Fiecare femeie își acoperă fața cu mâinile și se roagă din nou, alăturându-se corului murmurător din jurul mâncării: „La Elaha Ellallahu Muhammad-u-Rasoollullah" – Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este profetul Lui.

Când rugăciunea se termină, își trec mâinile peste fețe, de la nas, în sus, spre frunte, în afară și în josul obrajilor, spre bărbie, până când palmele se opresc la buze, ca și cum ar mânca

rugăciunea. De la mamă la fiică, toate au fost învățate că dacă se vor ruga în acest fel la *nazar*, rugăciunile le vor fi auzite, dacă o vor merita. Aceste rugăciuni merg direct la Allah, care va decide dacă să le răspundă sau nu.

Sharifa se roagă ca Sultan să o ducă și pe ea și pe Shabnam înapoi la Kabul. Astfel va fi înconjurată de toți copiii ei.

După ce fiecare i-a cerut lui Allah să-i răspundă la rugăciune, ritualul de joi poate să înceapă: să mănânce dulciuri, să bea ceai de nucșoară și să-și împărtășească cele mai noi știri. Sharifa a murmurat câteva vorbe despre faptul că-l așteaptă pe Sultan dintr-un moment în altul, dar nici una nu o bagă în seamă. Menajul ei á trois nu mai e subiectul fierbinte de pe strada 103 din Hayatabad. Saliqa, în vârstă de șaisprezece ani, este noua protagonistă a bârfelor. Fata stă tăcută în fundul camerei, ca urmare a unei crime de neiertat ce s-a petrecut cu câteva zile în urmă. Zace pe o saltea, bătută și zgâriată, cu o față sângerie și spatele plin de dungi roșii și umflate.

Cele care nu cunosc detaliile poveștii ascultă cu foarte mare atenție.

Crima Saliqăi a început acum șase luni. Intr-o după amiază, fiica Sharifei, Shabnam, a strecurat în mâna Saliqăi o bucățică de hârtie.

„Am promis că nu voi spune de la cine este, dar este de la un băiat," a spus fetița, țopăind încântată și entuziasmată la gândul unei misiuni importante. „Nu îndrăznește să vină în persoană. Dar eu știu cine este."

Shabnam tot apărea cu bilețele de la băiat, bucăți de hârtie pline cu inimioare străpunse de săgeți și conținând cuvintele „Te iubesc", scrise cu litere tremurate, bilețele în care-i spunea cât de frumoasă este. Saliqa îl vedea pe anonimul autor al scrisorilor în fiecare băiat pe care-l întâlnea. Avea grijă cum se îmbrăca, dacă părul ei era lucios și strălucitor și-și blestema unchiul pentru că o punea să poarte vălul lung.

Într-o zi, băiatul i-a scris că va sta în picioare lângă stâlpul de iluminat, la câteva case mai încolo de a ei, şi că va fi îmbrăcat cu un pulover roşu. Saliqa a tremurat de entuziasm în momentul în care a plecat de acasă. S-a îmbrăcat într-un costum de catifea albastru-deschis şi şi-a pus bijuteriile pe care le iubea, brăţări de culoarea aurului şi lanţuri grele. Era cu o prietenă şi abia a îndrăznit să se îndrepte spre băiatul înalt şi slăbuţ, în pulover roşu. Acesta a stat însă întors cu spatele spre ea şi nu s-a mişcat deloc.

Acum *ea* a luat iniţiativa scrisului. „Mâine va trebui să te întorci cu faţa spre mine," a scris fata şi i-a strecurat bileţelul lui Shabnam, care întotdeauna era serviabilă şi domică să menţină corespondenţa dintre cei doi. Dar încă o dată, băiatul nu s-a mişcat din loc. Apoi, în cea de-a treia zi, s-a întors către ea. Saliqa a simţit că inima îi bate în stomac, dar a continuat să meargă. Suspansul a fost înlocuit de o dragoste obsesivă. Nu era frumos, dar era el, autorul scrisorilor. Timp de luni de zile au schimbat bileţele şi priviri pe furiş.

Noi crime s-au adăugat la primele – anume faptul că acceptase bileţele de la un băiat, Allah interzice asta, şi le răspunsese. Acum se îndrăgostise de o persoană pe care nu o aleseseră părinţii ei. Ştia că nu îl vor accepta. Nu avea studii, nu avea bani şi provenea dintr-o familie inferioară. În Hayatabad dorinţele părinţilor sunt cele care contează. Sora Saliqăi s-a căsătorit după o dispută cu tatăl ei, care a durat cinci ani de zile. Se îndrăgostise de un alt bărbat decât cel pe care i-l aleseseră părinţii şi a refuzat să renunţe la el. Bătălia s-a încheiat când cei doi iubiţi au golit câte o sticluţă plină cu pastile şi au fost trimişi de urgenţă la spital ca să li se facă spălături stomacale. Numai atunci părinţii au consimţit la mariajul lor.

Într-o zi, împrejurările i-au adus pe Saliqa şi Nadim împreună. Mama ei îşi petrecea sfârşitul de săptămână cu rudele din Islamabad, iar unchiul era plecat toată ziua. Doar mătuşa sa se afla acasă. Saliqa i-a spus că-şi vizitează prietenele.

„Ai primit permisiunea să pleci?" a întrebat-o mătușa ei. Unchiul era capul familiei, atâta timp cât tatăl Saliqăi trăia într-un lagăr de refugiați din centrul Belgiei. Aștepta viza de rezident care să-i permită să se angajeze și să trimită bani acasă – sau și mai bine, să trimită după întreaga lui familie.

„Mama a spus că pot să plec dacă îmi termin treburile prin casă", a mințit Saliqa.

Nu s-a dus la prietena ei; s-a dus să se întâlnească cu Nadim.

„Nu putem vorbi aici," i-a spus repede când s-au întâlnit aparent din întâmplare, la colțul străzii. El a fluierat după un taxi și a împins-o în mașină. Saliqa nu mersese niciodată într-un taxi cu un băiat străin, iar inima i se oprise în gât. Au oprit lângă un parc, un parc din Peshawar, unde bărbații și femeile pot să se plimbe împreună.

S-au așezat pe o bancă și au discutat timp de o jumătate de oră, care a trecut imediat. Nadim face planuri mărețe pentru viitor, vrea să cumpere un magazin sau să vândă covoare. Saliqa este terorizată că cineva o să-i zărească. La mai puțin de o jumătate de oră după ce a părăsit casa, a și ajuns înapoi. Dar iadul deja se dezlănțuise. Shabnam a văzut-o cu Nadim în taxi și s-a dus și i-a spus Sharifei, care a informat-o pe mătușa fetei.

Mătușa o izbește cu putere peste gură, o încuie într-o cameră și o sună pe maică-sa la Islamabad. Când unchiul sosește acasă, întreaga familie intră în cameră și-i cere să spună ce a făcut. Unchiul tremură de furie când aude de taxi, de parc și de bancă. Apucă o bucată de sârmă ruptă și o bate iar și iar peste spinare, în timp ce mătușa ei o ține. O lovește peste față, până când sângele îi curge din gură și din nas.

„Ce ai făcut? Ce ai făcut? Ești o târfă!" urlă unchiul ei. „Ești o rușine pentru familie! O pată pe onoarea noastră! O uscătură!"

Vocea unchiului reverberează în toată casa și pătrunde prin ferestrele deschise ale vecinilor. În foarte scurt timp, toți știu de

crima Saliqăi. Crima care a obligat-o să zacă încuiată în camera ei, rugându-se lui Allah, ca Nadim să o ceară de nevastă, ca părinții ei să-i permită să se căsătorească, ca Nadim să primească de lucru într-un magazin de covoare și să se poată muta în altă parte.

„Dacă poate să stea singură într-un taxi cu un băiat, sunt sigură că e capabilă și de alte lucruri," spune Nasrin, o prietenă a mătușii, și aruncă o privire arogantă spre mama Saliqăi. Nasrin mănâncă dulciuri cu o lingură mare și așteaptă un răspuns la afirmația ei.

„A fost doar în parc, nu e nevoie să o bateți o viață întreagă," spune Shirin, care este medic.

„Dacă nu l-am fi oprit, ar fi trebuit să o ducem la spital", spune Sharifa. „A stat afară în curte, toată noaptea, rugându-se", a continuat aceasta. Fiind trează, a reușit să înțeleagă starea de plâns în care a ajuns. „A stat acolo până la chemarea pentru rugăciunea de dimineața devreme" a adăugat Sharifa.

Femeile suspină, una murmură o rugăciune. Cu toate sunt de acord că Saliqa a făcut o mare greșeală întâlnindu-se cu Nadim în parc, dar nu pot cădea de acord dacă a fost doar neascultătoare sau a comis o crimă serioasă.

„Ce dezonoare, ce rușine," se jelește mama Saliqăi. „Cum se poate ca una din fiicele mele să facă una ca asta?"

Femeile discută anticipând evenimentele. Dacă el o cere de nevastă, rușinea va fi uitată. Dar mama Saliqăi e disperată la gândul de a-l avea pe Nadim drept ginere. Familia lui este săracă, el nu are școală și în cea mai mare parte a timpului bate străzile. Singura slujbă pe care băiatul a avut-o vreodată, dar pe care apoi a pierdut-o, a fost într-o fabrică de covoare. Dacă Saliqa se căsătorește cu el, va trebui să se mute cu familia lui. Nu-și vor permite niciodată o casă a lor.

„Mama lui nu este o bună gospodină," pretinde una dintre femei. „Casa lor este murdară și dezordonată. Este puturoasă și nu stă acasă."

Una dintre femeile mai în vârstă își amintește de bunica lui Nadim. „Când locuiau la Kabul primea pe toată lumea," spune aceasta și adaugă evaziv: „Bărbații veneau la apartamentul ei când era singură, și nu erau rude cu ea."

„Cu tot respectul," spune una dintre femei, întorcându-se către mama Saliqăi, „trebuie să recunosc că întotdeauna am considerat că Saliqa ieșea un pic în evidență, mereu pusă la punct, îmbrăcată dichisit. Ai fi putut să-ți dai seama că are gânduri murdare."

Un timp nimeni nu spune nimic, ca și cum toate ar fi de acord, fără să o spună, de fapt, compătimând-o pe mama Saliqăi. O femeie își trece mâna peste gură; e timpul să pregătească masa de seară. Celelalte se ridică, una câte una. Sharifa urcă scările spre cele trei camere ale ei. Traversează camera din fund unde Saliqa este încuiată. Va sta acolo până când familia va decide ce va face cu ea.

Sharifa oftează. Se gândește la pedeapsa care a îndurat-o vecina ei, Jamila.

Jamila provenea dintr-o familie superioară; era bogată, imaculată și frumoasă ca o floare. O rudă a pus de o parte banii pe care i-a câștigat în străinătate și astfel și-a putut permite să se căsătorească cu frumusețea de optsprezece ani. Nunta a fost excepțională, cinci sute de oaspeți, mâncare din belșug, mireasa de o frumusețe radiantă. Jamila nu-l întâlnise înainte de nuntă pe bărbatul cu care urma să se căsătorească; părinții aranjaseră totul. Mirele, un bărbat înalt și subțire, de patruzeci și ceva de ani, călătorise peste mări și țări ca să se căsătorească după ritualul afgan. El și Jamila și-au petrecut două săptămâni împreună ca proaspăt căsătoriți, înainte ca el să se întoarcă și să aranjeze pentru o viză, așa încât ea să poată să-l însoțească. Între timp, Jamila urma să locuiască cu cei doi frați ai soțului și cu soțiile acestora.

Au prins-o după trei luni de zile. Poliția a urmărit-o. Spionau un bărbat care se cățăra pe fereastra ei.

Nu l-au prins niciodată, dar fratele soțului i-a găsit unele dintre lucrurile personale în camera Jamilei, dovadă a legăturii celor doi. Familia mirelui a desfăcut imediat căsătoria și a trimis-o înapoi acasă. Cât timp s-a desfășurat consiliul de familie, au ținut-o încuiată două zile.

Trei zile mai târziu, fratele Jamilei le-a spus vecinilor că sora lui a murit în urma unui accident cauzat de un scurt-circuit al unui ventilator electric.

Înmormântarea a avut loc a doua zi: multe flori, multe fețe serioase. Mama și surorile erau de neconsolat. Toți își exprimau tristețea pentru viața scurtă pe care o trăise Jamila.

„Ca și nunta", spuneau oamenii, „înmormântarea a fost minunată."

Onoarea familiei fusese salvată.

Sharifa avea o înregistrare video de la nuntă, dar fratele Jamilei i-a cerut să i-o împrumute. Nu a mai adus-o înapoi niciodată. Nu trebuia să mai rămână nimic care să sugereze faptul că a avut loc o nuntă. Dar Sharifa păstrează câteva fotografii. Mirii au o înfățișare formală și serioasă când taie tortul. Fața Jamilei nu trădează nimic și arată încântător în rochia și voalul de un alb imaculat, părul negru și gura roșie.

Sharifa oftează. Jamila a comis o crimă serioasă, dar mai mult din ignoranță decât din cauza unei inimi trădătoare.

„Nu merita să moară. Dar Allah e atotputernic," murmură Sharifa și spune o rugăciune.

Cu toate acestea, un lucru o deranjează: cele două zile în care s-a desfășurat consiliul de familie în cadrul căruia mama Jamilei, propria ei mamă, a căzut de acord cu ceilalți să o omoare. Ea, mama, i-a trimis pe cei trei fii ai săi să-i ucidă fiica. Frații ei au intrat în cameră împreună. Impreună au pus o pernă pe fața ei; împreună au apăsat pe ea, mai tare, mai tare, până când viața i-a fost luată.

Apoi s-au reîntors la mama lor.

Sinucidere și poezie

În Afganistan o femeie care tânjește după dragoste e o noțiune tabu. Este interzis prin ideea de onoare a clanurilor și a mullahilor. Tinerii nu au voie să se întâlnească, să se iubească sau să aleagă. Dragostea are puțin de-a face cu romantismul; dimpotrivă, dragostea poate fi interpretată ca și cum ai comite o crimă serioasă ce se pedepsește cu moartea. Cei care nu se supun vor fi uciși cu cruzime. Dacă doar o singură parte vinovată va fi executată, aceea este întotdeauna femeia.

Femeile tinere sunt înainte de toate obiecte de schimb sau de vânzare. Căsătoria este un contract între familii sau în sânul familiilor. Deciziile se iau în conformitate cu avantajele pe care mariajul le aduce clanului – sentimentele sunt rar luate în considerare. Timp de secole, femeile afgane au trebuit să tolereze nedreptățile comise în numele lor. Prin cântece și poezii, femeile și-au mărturisit viețile. Cântecele nu au fost compuse pentru a fi făcute publice, dar ecoul lor se perpetuează în munți și în deșert.

„Ele protestează prin sinucidere și prin cântec" scrie poetul afgan, Sayd Bahodine Majrouh, într-o culegere de poezii aparținând femeilor pashtoon.* A adunat poeziile cu ajutorul cumnatei lui. Majrouh a fost omorât de fundamentaliști la Peshawar, în 1988.

---

* *Le suicide et le chant. Poesie populaire des femmes pashtounes*, de Sayd Bahodine (Majrouh: Gallimard, 1994).

Poeziile și rimele trăiesc în zicalele populare și sunt transmise de la sursă, din fața plitei de gătit, mai departe, peste dealuri. Ele vorbesc despre dragostea interzisă și fără nici o excepție cel iubit este altul decât cel cu care femeia este căsătorită; vorbesc despre soțul (deseori mult mai bătrân) pe care nu-l doresc. Dar ele exprimă și mândria și curajul. Poeziile se numesc *landay*, ceea ce înseamnă „scurt". Conțin doar câteva versuri, scurte și ritmate, „ca un țipăt sau o înjunghiere de cuțit", scrie Majrouh.

Oameni cruzi, îl puteți vedea pe bătrânul
ce se îndreaptă spre patul meu
și mă întrebați de ce plâng și-mi smulg părul.

Oh, Allah, încă o dată m-ai aruncat într-o noapte întunecată
Și din nou tremur din cap până în picioare.
Trebuie să pășesc în patul pe care-l urăsc.

Femeile din poezii sunt și rebele; își riscă viețile pentru dragostea lor – într-o societate în care pasiunea este interzisă, iar pedeapsa nemiloasă.

Dă-mi mâna ta, iubitul meu, și ne vom ascunde în iarbă,
să ne iubim sau să ne prăbușim sub loviturile de cuțit.

Voi sări în râu, dar curentul nu mă va purta departe.
Soțul meu e norocos – sunt tot timpul dusă înapoi spre mal.

Mâine dimineață voi fi ucisă din pricina ta.
Să nu spui că nu m-ai iubit.

Aproape toate „strigătele" vorbesc despre dezamăgire și viața netrăită din plin. O femeie îl cere lui Allah ca în viața viitoare să

o facă piatră și nu tot femeie. Nici o poezie nu vorbește despre speranță – din contră, pesimismul domnește. Femeile nu au trăit destul, nu au gustat niciodată din fructele frumuseții și tinereții lor sau din plăcerile dragostei.

Eram frumoasă ca un trandafir.
Sub tine m-am îngălbenit ca o portocală.

Niciodată nu am știut să sufăr,
așa că am crescut dreaptă ca un brad.

Poeziile sunt pline de dulceață. Femeile își glorifică trupurile cu o sinceritate brutală, o dragoste senzuală, iar fructul interzis – ca și cum ar vrea să șocheze – provoacă virilitatea bărbaților.

Lipește-ți gura peste a mea,
dar lasă-mi limba liberă, ca să poată vorbi despre dragoste.

Ia-mă în brațe mai întâi!
Apoi vei putea să te prinzi de coapsele mele.

Gura mea este a ta, mănânc-o, nu-ți fie teamă!
Nu e făcută din zahăr ce se topește.

Gura mea, poți să o iei.
Dar de ce mă stârnești – sunt udă deja.

Te voi transforma în cenușă,
dacă numai pentru o clipă îmi voi întoarce
privirea spre tine.

Călătoria de afaceri

E totuși răcoare. Primele raze ale soarelui au atins stâncile ascuțite și dure ale munților. Peisajul are culoarea nisipului, maro spre gri. Laturile munților sunt numai din piatră; fragmente uriașe de rocă amenință să se rostogolească provocând o avalanșă, iar lespezile și nisipul se sfărâmă sub copitele cailor. Ciulinii care cresc printre stânci zgârie picioarele traficanților, refugiaților și ale războinicilor fugari. O amestecătură de cărări se încrucișează și dispar în spatele stâncilor și movilelor.

Aceasta este ruta folosită de traficanții de arme și de opium, țigări și Coca-Cola, dintre Afganistan și Pakistan. Cărările au fost străbătute de-a lungul secolelor. Acestea sunt cărările pe care luptătorii talibani și arabii al-Qaida s-au furișat când și-au dat seama că bătălia pentru Afganistan era pierdută și s-au refugiat în zonele triburilor din Pakistan. Acestea sunt cărările pe care le vor folosi când se vor întoarce ca să-i învingă pe soldații americani – păgânii care au ocupat sfântul teritoriu musulman. Zona din jurul graniței nu este controlată nici de autoritățile din Afganistan, nici de cele din Pakistan. Triburile pashtoon comandă regiunile lor de fiecare parte a granițelor celor două state. Ilegalitățile și acțiunile scandaloase și-au găsit calea în legea pakistaneză. Pe teritoriul Pakistanului autoritățile au dreptul să opereze pe străzile asfaltate și, până la optsprezece kilometri distanță, dincolo de ambele frontiere. În afara celor optsprezece kilometri, domnește legea tribului.

În această dimineață, vânzătorul de cărți Sultan Khan traversează granița Pakistanului și trece de grăniceri. La mai puțin de 90 de kilometri depărtare se află poliția pakistaneză. Atâta timp cât oamenii, caii și măgărușii împovărați păstrează distanța regulamentară, poliția nu are nimic de făcut.

Dar dacă autoritățile nu pot controla fluxul de oameni și animale, totuși mulți dintre călători sunt opriți și „taxați" de oameni înarmați, uneori aceștia fiind doar săteni obișnuiți. Sultan și-a făcut provizii; Sonia i-a cusut banii în mânecile cămășii și își duce bunurile într-o traistă murdară de zahăr. E îmbrăcat cu vechiul lui *shalwar kameez.*

Ca și în cazul majorității afganilor, granița spre Pakistan este închisă pentru Sultan. Nu contează că are o familie, o casă și afaceri în această țară, și nici că fiica lui merge acolo la școală – nu e binevenit. Ca urmare a presiunilor din partea comunității internaționale, Pakistanul și-a închis granițele pentru a-i ține la distanță pe teroriștii și talibanii care vroiau să se ascundă în țară. Un gest inutil. Până la urmă, teroriștii și soldații nu arată la frontiere pașapoartele pe care le au în mână. Ei folosesc aceleași cărări ca și Sultan când acesta călătorește cu afaceri. Mii de oameni intră zilnic în acest fel în Pakistan.

Caii se chinuiesc să urce pe panta stâncoasă. Sultan, lat și solid, călărește fără șa. Chiar și în hainele lui cele mai ponosite, arată bine îmbrăcat. Ca întotdeauna, barba îi este proaspăt tunsă, iar micul fes i se potrivește perfect pe cap. Arată ca un gentleman distins care face o călătorie spre munți pentru a admira priveliștea – chiar și atunci când, îngrozit, strânge hățurile cu putere. Nu se simte în siguranță. Un pas greșit și se vor trezi în fundul prăpastiei. Dar calul se mișcă încet și calm spre cărările atât de bătute, fără efort și fără să fie stânjenit de bărbatul pe care-l cară. Prețioasa traistă de zahăr este strâns răsucită în jurul mâinii lui Sultan. Conține cărți pe care vrea să le tipărească pentru

anticariatul său și tăietura din ziarul a ceea ce speră că va deveni munca lui de-o viață.

Este înconjurat de afgani care merg pe jos, toți așteptând să treacă în țara interzisă. Femeile îmbrăcate în burka călăresc pe o parte a calului, în drum spre rudele pe care le vizitează. Printre ele sunt și studenți care se reîntorc la universitatea din Peshawar, după ce au sărbătorit împreună cu familiile lor *eid*, un festival religios. S-ar putea ca în grup să se afle și câțiva traficanți, poate și niște afaceriști. Sultan nu pune întrebări. Este concentrat la ceea ce face și la hățuri și blestemă autoritățile pakistaneze. Mai întâi a mers cu mașina o zi, de la Kabul până la graniță, apoi peste noapte, a stat într-o gară hidoasă de la graniță, urmată de o zi întreagă pe cal, pe jos și într-o camionetă. Călătoria pe șoseaua principală de la graniță până la Peshawar abia dacă durează o oră. Sultan consideră că e degradant să intre ca un contrabandist în Pakistan; simte că e tratat precum un câine vagabond. Pakistanul sprijină politic regimul taliban cu arme și bani, și joacă dublu, dintr-o dată încercând să câștige favorurile americanilor și închizând frontiera cu Afganistanul.

Pakistanul a fost singura țară, pe lângă Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, care a recunoscut oficial regimul taliban. Autoritățile pakistaneze vroiau ca populația pashtoon să controleze Afganistanul. Aceștia locuiesc de ambele părți ale frontierei și sunt influențați într-o anumită măsură de Pakistan. În principiu, toți talibanii fac parte din tribul pashtoon. Ei sunt cel mai mare grup etnic al Afganistanului și reprezintă aproximativ 40% din populația țării. Tadjicii sunt cel mai mare grup etnic din nordul țării. Cam un sfert din populația afgană face parte din etnia tadjică. Alianța Nordică, care după atentatele din 11 septembrie a fost sprijinită de americani, este în întregime constituită din tadjici. Pakistanezii îi privesc cu o anumită doză de scepticism. Din moment ce talibanii

s-au predat, iar tadjicii au devenit o forță de care trebuia ținut cont în guvern, mulți pakistanezi aveau acum sentimentul că sunt înconjurați de inamici: India la est, Afganistan la vest.

În general, există prea puține diferende între diferitele grupuri etnice afgane. Conflictele se datorează mai degrabă luptelor pentru putere dintre diverși lideri militari, care și-au încurajat propriile grupuri etnice să se lupte unul contra altuia. Tadjicii se tem că dacă cei din tribul pashtoon devin prea puternici, ei vor fi masacrați în eventualitatea unui alt război. Grupul pashtoon se teme de tadjici din același motiv. Același lucru se poate afirma și despre uzbecii și hazarii din nord-vestul țării. Războiul s-a purtat și între șefii de clanuri din interiorul aceluiași grup etnic.

Din acest punct de vedere, lui Sultan prea puțin îi păsa ce fel de sânge îi curgea prin vene, sau în venele altcuiva. Ca și mulți alți afgani el este corcitură: mama lui este pashtoon, tatăl lui tadjic. Prima lui soție este pashtoon, a doua tadjică. Oficial el este tadjic, pentru că etnia se moștenește pe linie paternă. Vorbește ambele limbi, pashtoon și dari – un dialect persan vorbit de tadjici. Sultan e de părere că pentru Afganistan este imperios să lase războiul deoparte și să înceapă reconstrucția țării. Visul tuturor este ca într-o zi să recupereze ceea ce au pierdut în relațiile cu vecinii lor. Dar situația nu se prezintă prea bine. Sultan este dezamăgit de compatrioții săi. În timp ce el lucrează departe, într-un ritm constant, încercând să-și extindă afacerea, este supărat pe cei care își irosesc sistematic resursele și merg la Mecca.

Chiar înainte de a călători spre Pakistan, a avut o discuție cu vărul său, Wahid, care abia reușește să se mențină pe linia de plutire conducând un atelier de mașini dezmembrate. Când Wahid a intrat în magazinul lui Sultan, i-a spus că în sfârșit economisise suficienți bani ca să poată merge la Mecca. „Crezi că rugăciunile te vor ajuta?" l-a întrebat Sultan disprețuitor și a continuat: „Coranul ne spune că trebuie să muncim, să ne rezolvăm pro-

blemele, să transpirăm şi să ne spetim. Dar noi, afganii, suntem prea leneşi. În loc să facem toate astea, cerem ajutor, fie de la Occident, fie de la Allah."

„Dar Coranul ne spune şi să-L slăvim pe Allah," a protestat Wahid.

„Profetul Mahomed ar plânge dacă ar auzi toate strigătele, ţipetele şi rugăciunile în numele său", a continuat Sultan. „În orice caz, nu va ajuta prea mult ţara asta dacă ne izbim cu capul de pământ. Tot ce ştim e cum să gemem, să ne rugăm şi să luptăm. Dar rugăciunile nu valorează nimic dacă nu muncim. Nu putem doar să stăm şi să aşteptăm mila lui Allah." Sultan ridicase vocea acum, dus de torentul propriilor cuvinte. „Căutăm ca nişte orbi un bărbat sfânt şi nu dăm decât peste aerul fierbinte."

Ştia că-şi provocase vărul. Pentru Sultan, munca este cel mai important lucru în viaţă. Încearcă să-şi înveţe fiii acelaşi lucru, iar aceştia să trăiască ca şi el. Din acest motiv, şi-a retras fiii de la şcoală ca să muncească în magazin, ca să-l ajute să-şi construiască imperiul său de cărţi.

„Dar călătoria la Mecca este una din cele cinci porunci ale Islamului", a obiectat vărul. „Pentru a fi un bun musulman, trebuie să îl accepţi pe Allah, să posteşti, să te rogi, să faci milostenii şi să mergi la Mecca."

„Am putea să mergem cu toţii la Mecca", a spus Sultan în cele din urmă. „Dar numai când o meritâm şi atunci mergem să aducem mulţumiri, nu să ne rugăm."

Presupun că Wahid e în drum spre Mecca, în roba lui albă de pelerin, care flutură în vânt, îşi spune Sultan acum. Îşi suflă nasul şi îşi şterge transpiraţia de pe frunte. Soarele se află la zenit. Cel puţin cărările nu sunt în pantă. Pe drumul pentru camionete, într-o vale mică, aşteaptă şapte astfel mijloace de transport. Sunt taxiurile Pasului Khyber, iar proprietarii comit o ilegalitate transportând vizitatorii nedoriţi în ţară.

Acest traseu a făcut parte cândva din Drumul Mătăsii, ruta comercială ce făcea legătura între marile civilizații ale antichității – Imperiul Roman și China. Mătasea era dusă în Apus, schimbată pe aur, argint și lână.

Pasul Khyber a fost traversat de nepoftiți mai bine de două milenii. Perșii, grecii, mongolii, mogulii, afganii și britanicii au încercat să cucerească India încercând să pătrundă în țară pe această rută. În secolul al VI-lea î. Hr., regele persan Darius a cucerit întinderi mari din Afganistan și a mărșăluit prin Pasul Khyber spre India. Două sute de ani mai târziu, generalii lui Alexandru cel Mare își conduceau trupele prin aceeași trecătoare. În punctul ei cel mai strâmt, doar o cămilă împovărată la maxim sau doi cai unul lângă altul pot trece deodată. Gingis-Han a lăsat libere porțiuni ale Drumului Mătăsii, în timp ce călători mai pașnici, precum Marco Polo, doar au urmat drumurile caravanelor ce duceau spre Răsărit.

Începând din vremea regelui Darius și până la invazia britanică a Pasului Khyber, de la 1800, triburile pashtoon din munții care împrejmuiesc trecătoarea au rezistat întotdeauna cu stoicism în fața armatelor invadatoare. De la retragerea britanicilor din 1947, triburile și-au exercitat încă o dată influența asupra trecătorii și tuturor pământurilor din Peshawar. Cel mai puternic dintre acestea este tribul Afridi, temut pentru războinicii lui violenți.

Armele rămân în continuare primele elemente care-ți atrag atenția după ce treci granița. De-a lungul autostrăzii de pe partea pakistaneză, la intervale regulate, numele Khyber Rifles este săpat în munte sau pictat pe indicatoare murdare din peisajul arid. Khyber Rifles este o fabrică de puști, dar și numele miliției locale care răspunde de securitatea zonei. Miliția protejează o avere considerabilă. Satul situat imediat peste graniță este renumit pentru bazarul său plin de marfă de contrabandă; hașișul și armele sunt foarte ieftine. Nimeni nu cere licențe, dar oricine duce arme pe

teritoriul pakistanez riscă o condamnare cu închisoarea, de lungă durată. Printre căsuțele din pământ se află și palate mari și strălucitoare construite cu bani provenind de pe piața neagră. Fortărețe din pietre mici și locuințe pashtoon tradiționale, împrejmuite de ziduri înalte, se întind ici-colo lângă munți. Din nou ziduri de ciment apar în peisaj; sunt așa numiții dinți de dragon, ridicați de britanici, care se temeau de o invazie a blindatelor germane în timpul celui de-al doilea război mondial. Străinii au fost răpiți de câteva ori în aceste teritorii îndepărtate, iar autoritățile au introdus măsuri stricte. Străinilor nu li se permite să circule fără gărzi nici măcar pe strada principală către Peshawar, pe care patrulează trupele pakistaneze. Și nici nu pot părăsi Pashawar ca să se îndrepte spre granița afgană fără hârtii în regulă și un paznic înarmat.

După ce Sultan a călărit timp de două ore de-a lungul cărărilor înguste, muntele de o parte a traseului, prăpastia de cealaltă parte, tot i-au mai rămas câteva ore de mers în spinarea calului, până când în cele din urmă va ajunge la câmpie și va putea să privească către Peshawar. Ia un taxi până în oraș, la strada 103 din cartierul Hayatabad.

Începuse să se lase întunericul, când Sharifa a auzit bătăi la poartă. Soțul ei a venit, până la urmă. Aleargă în jos pe scări ca să-i deschidă ușa. Iată-l, obosit și murdar. Îi înmânează traista de zahăr, pe care o duce sus, urcând înaintea lui.

„Călătoria a fost în regulă?"

„Frumoasă panoramă", răspunde Sultan. „Minunat apus."

În timp ce el se spală, ea pregătește cina și așază mușamaua pe podea, între covorașele moi. Sultan iese din baie curat și purtând haine proaspăt călcate. Aruncă o privire dezaprobatoare farfuriilor de sticlă pe care Sharifa le-a scos.

„Nu-mi plac farfuriile de sticlă, arată ieftin", spune el. „Ca și cum le-ai fi cumpărat dintr-un bazar murdar."

Sharifa le schimbă cu farfurii de porțelan.

„Așa e mai bine. Mâncarea e mai gustoasă acum", spune Sultan.

Sultan îi povestește ultimele știri de la Kabul, iar Sharifa pe cele din Hayatabad. Nu s-au mai văzut de multe luni de zile. Vorbesc despre copii, despre rude și își fac planuri pentru următoarele câteva zile. De fiecare dată când Sultan vizitează Pakistanul trebuie să suporte vizitele de curtoazie ale rudelor care nu s-au reîntors încă în Afganistan. Prioritate o au acele familii în care a avut loc un deces. Apoi vin familiile rudelor apropiate și așa mai departe, pe cât este în stare să facă față vizitelor, în funcție de cât de multe zile are la dispoziție.

Sultan e terorizat de vizitele pe care trebuie să le facă surorilor, fraților, cumnaților și cumnatelor, ca și verilor Sharifei. E imposibil să-și țină vizita în secret; toată lumea știe tot în acest oraș. În plus, aceste vizite de curtoazie sunt tot ce a mai rămas din viața de soție a Sharifei. Tot ceea ce-i poate cere soțului ei acum este ca el să fie prietenos față de rudele ei și să o trateze ca pe soția lui în timpul vizitelor.

După ce îndatoririle au fost stabilite, Sharifa îi povestește ultimele noutăți de la parter – escapadele Saliqăi.

„Ce târfă" spune Sultan, trântindu-se pe o pernă, ca un împărat roman. „Asta e, o târfă."

Sharifa protestează. Saliqa nici măcar nu a fost singură cu băiatul.

„Atitudinea ei, atitudinea ei", susține Sultan. „Dacă acum nu e prostituată, va deveni cu ușurință. Dacă l-a ales pe acest băiat fără nici un merit, care nu va obține niciodată o slujbă, cum va avea vreodată suficienți bani pentru lucrurile pe care le vrea,

precum bijuterii și haine frumoase? Când ceainicul fierbe fără capac, în el poate să pice orice. Gunoi, pământ, praf, insecte, frunze uscate", continuă bărbatul. „Așa a trăit familia Saliqăi. Fără acoperământ. Tot felul de mizerii au căzut pe ei. Tatăl lipsește, și chiar și când a trăit aici, nu era niciodată acasă. Acum, de trei ani de zile, își duce viața ca refugiat în Belgia și încă nu a reușit să-și pună actele în ordine ca să termine o dată cu problemele." Sultan continuă disprețuitor. „E un ratat, asta e. De când a început să meargă, Saliqa a căutat pe cineva cu care să se căsătorească. Din întâmplare a apărut Nadim, sărac-lipit și fără nici o calitate. Prima oară a încercat cu Mansur, îți amintești?" întreabă Sultan. Anticarul a cedat puterii bârfei.

„Mama ei are partea ei de vină în toate astea", își amintește Sharifa. „Tot întreba dacă nu a venit vremea ca băiatul nostru să-și găsească o soție. I-am răspuns mereu că e prea devreme; băiatul va merge la școală. Ultimul lucru pe care mi-l doream pentru Mansur era o soție mândră, precum Saliqa. Când fratele tău, Yunus, a venit la Peshawar, l-au bombardat cu aceleași întrebări, dar el nu a alimentat niciodată ideea de a lua o fată așa ieftină ca Saliqa."

Crima Saliqăi este întoarsă pe toate fețele, iar și iar, până nu mai rămâne un fir de praf pe ea. Dar cei doi au destule rude pe care să le treacă în revistă.

„Ce face verișoara ta?" întreabă Sultan râzând.

Una dintre verișoarele Sharifei și-a petrecut toată viața având grijă de părinții ei. Când aceștia au murit, frații ei au căsătorit-o cu un bătrân care avea nevoie de o mamă pentru copiii lui. Sultan nu obosește niciodată să asculte această poveste.

„S-a schimbat complet după nuntă. În fond, este femeie. Dar nu a avut copii, așa că, probabil, înainte de nuntă și-a schimbat viața. Păcătoasa nu are odihnă, soțul o vizitează în fiecare noapte", spune el, râzând din nou.

„Posibil", se aventurează Sharifa. „Îți amintești cât de slabă și ridată arăta înainte de nuntă? E complet schimbată acum. Presupun că e tot timpul excitată" spune Sharifa malițioasă. Și-a acoperit gura și râde liniștit, în timp ce rostește acuzațiile nesăbuite, ca și cum intimitatea dintre cei doi s-a reinstaurat în timp ce stau întinși pe covorașele din jurul resturilor de la cina de pe podea.

Acum când cuplul locuiește separat, ocaziile de a se întâlni doar ei doi sunt rare, ca să discute, să-și amintească, să râdă. După o poveste urmează cealaltă. Sultan și Sharifa stau pe podea, ca doi copii micuți, râzând în hohote.

După toate aparențele, în Afganistan nu există viață sexuală. Femeile se ascund după burka și sub aceasta poartă haine largi și lălâi. Pe sub fuste poartă pantaloni lungi și chiar și între cei patru pereți ai casei îmbrăcămintea cu gâtul gol este o raritate. Bărbații și femeile care nu aparțin aceleiași familii nu trebuie să stea împreună în aceeași încăpere. Nu trebuie să-și vorbească sau să mănânce împreună. La țară chiar și la nunți formează tabere diferite; femeile dansează și se înveselesc și așa fac și bărbații, dar în camere separate. Dar, dincolo de aparențe, fiecare individ vibrează. În ciuda atragerii pedepsei cu moartea, oamenii au iubiți și amante și în Afganistan. Există prostituate și în orașele în care tinerii și bărbații se odihnesc în vacanță, cât timp își așteaptă miresele.

Sexualitatea își are locul ei în miturile și fabulele afgane. Sultan iubește poveștile din capodopera *Masnavi*, scrisă de poetul Rumi, acum opt sute de ani. Acesta se folosește de sexualitate ca de un avertisment contra celor care urmează orbește pașii altora.

O văduvă avea un măgăruș pe care-l iubea mult. O ducea unde vroia ea și se supunea întotdeauna ordinelor ei. Măgărușul era bine hrănit și îngrijit. Dar, într-o zi, animalul s-a îmbolnăvit și și-a pierdut toată vlaga. Și-a pierdut și pofta de mâncare. Văduva se întreba ce era în neregulă, și într-o noapte s-a dus în hambar să

vadă dacă măgarul dormea. În hambar și-a găsit servitoarea întinsă în fân cu măgărușul peste ea. Figura s-a repetat în fiecare seară, iar văduva a devenit curioasă și s-a gândit ce ar fi dacă ar încerca și ea. I-a dat liber servitoarei și s-a întins în același fel și ea, cu măgărușul deasupra ei. Când servitoarea s-a întors, a găsit-o moartă pe văduvă. Îngrozită, a văzut că văduva nu procedase la fel ca ea – nu înfiletase un dovlecel pe organul măgărușului, ca să-i reducă din lungime, înainte de a-și satisface pofta. Pentru ea, servitoarea, bucățica ce rămânea era suficientă.

După ce a terminat de hohotit, Sultan se ridică de pe covorașe, își netezește tunica și se duce să-și citească e-mail-urile. Universitățile americane doresc publicații din anii '70, cercetătorii cer manuscrise vechi, iar tipografiile din Lahore trimit un deviz estimativ al costurilor tipăririi vederilor lui Sultan, conform noilor prețuri ale ziarelor. Cea mai bună sursă de venit a lui Sultan sunt vederile. Îl costă un dolar să tipărească șaizeci de vederi și vinde trei bucăți la un dolar. Lucrurile se desfășoară pe făgașul normal acum că talibanii au plecat și el poate să facă ceea ce-i place.

În ziua următoare continuă să-și citească corespondența, vizitează magazinele cu cărți, merge la poștă, trimite și primește colete și începe vizitele de curtoazie fără de sfârșit. Mai întâi o vizită de condoleanțe la o verișoară al cărei soț a murit de cancer, apoi o vizită mai plăcută la un alt văr, care s-a întors din Germania unde livra pizza la domiciliu. Vărul lui Sultan, Said, a fost cândva inginer de zbor la compania Ariana Air, pe vremuri mândria Afganistanului. Said se gândește să se întoarcă acum la Kabul, cu familia, și să-și reia vechea slujbă. Dar trebuie să mai strângă ceva bani. Livrarea de pizza în Germania e mult mai profitabilă decât să lucreze ca inginer de zbor în țara lui. Și nu a găsit încă o soluție la problema care îl așteaptă aici. La Peshawar sunt soția și copiii lui. În Germania trăiește cu cea de-a doua lui soție. Dacă se

întoarce la Kabul, vor trebui să locuiască cu toții sub același acoperiș. Îl înspăimântă acest gând. Prima soție nu vrea să audă de cea de-a doua. Nu s-au întâlnit niciodată, iar el îi trimite bani acasă ca un soț îndatoritor. Dar dacă se vor muta cu toții la un loc? Nici nu suportă să se gândească la asta.

Zilele la Peshawar sunt solicitante. O rudă a fost dată afară din casa cu chirie în care stătea, o alta vrea ajutor ca să pornească o afacere, cea de-a treia cere un împrumut. Sultan dă rar bani rudelor. Întrucât el a reușit atât de bine în afaceri, i se cere întotdeauna ajutorul când merge în vizitele de curtoazie. Una peste alta, îi refuză. Consideră că în mare parte sunt leneși și ar trebui să se descurce singuri. În orice caz, trebuie să-i dovedească că îi merită, înainte ca el să scoată banii, și în ochii lui prea puțini îi merită cu adevărat.

Când cei doi ies și merg în vizite, Sharifa este cea care face conversație. Povestește întâmplări, împarte zâmbete și râsete. Sultan preferă să stea jos și să asculte. Din când în când punctează cu câte un comentariu despre etica muncii sau despre afacerea lui. Dar când spune, cu o singură vorbă, că e timpul să plece, cuplul se îndreaptă spre casă, cu fiica Shabnam după ei. Merg în liniște pe străzile întunecoase și murdare ale cartierului Hayatabad și pășesc peste mormanele de gunoaie, în timp ce plămânii se umplu cu mirosul pestilențial provenit de pe ulițele lăturalnice.

Într-o seară, Sharifa se gătește pentru a vizita niște rude îndepărtate. În mod normal acestea nu ar intra la categoria vizitelor de curtoazie, chiar dacă locuiesc doar la câteva blocuri depărtare. Sharifa merge clătinându-se pe tocuri înalte, urmată de Sultan și Shabnam care abia vin din urmă, ținându-se de mână.

Sunt așteptați cu brațele deschise. Gazda scoate fructe uscate și nuci, dulciuri și ceai. Încep seara cu formalități și povestesc

ultimele noutăți. Copiii ascultă vorbăria fără rost a părinților. Shabnam sparge fistic între dinți și e plictisită.

Unul dintre copii lipsește, Belqisa, în vârstă de treisprezece ani. Știe că trebuie să stea deoparte; vizita are legătură cu ea.

Sharifa a mai fost aici înainte, cu aceeași misiune. De data asta Sultan a acceptat cu reținere să o însoțească, ca să dea un aer important și serios situației. Sunt aici din partea lui Yunus – fratele mai mic al lui Sultan. S-a îndrăgostit de Belqisa când trăia ca refugiat în Pakistan, acum câțiva ani, când ea era un copil. A rugat-o pe Sharifa să o ceară pentru el. El nu a vorbit niciodată cu fata.

Răspunsul a fost întotdeauna același: e prea tânără. Pe de altă parte, dacă o vroiau pe fiica mai mare, Shirin, care avea douăzeci de ani, ar fi fost cu totul altceva. Dar Yunus nu o dorea pe ea, nu era nici pe departe la fel de frumoasă ca Belqisa, și oricum, era un pic prea zeloasă, considera bărbatul. Când a mers în vizită, Shirin a stat mereu în preajma lui. În plus, l-a lăsat să o țină de mână când ceilalți nu îi vedeau și ăsta, și-a zis Yunus, era un semn rău. Evident nu era o fată virtuoasă.

Părinții i-o ofereau în schimb pe fiica cea mare, pentru că Yunus era o partidă bună. Când Shirin a primit alte propuneri, l-au abordat pe Sultan și i-au oferit-o pentru ultima oară lui Yunus. Dar Yunus nu o vroia pe Shirin. El era cu ochii pe Belqisa și așa avea să rămână și în continuare.

În ciuda faptului că fusese respinsă, Sharifa se întorsese mereu să o ceară pe Belqisa. Nu era un gest nepoliticos; dimpotrivă, indica seriozitatea cererii în căsătorie. Tradiția spune că mama unui pretendent trebuie să bată drumurile până când tălpile încălțărilor devin la fel de subțiri ca foița de usturoi. Întrucât mama lui Yunus, Bibi Gul, se afla la Kabul, Sharifa, cumnata lui, preluase rolul petitoarei. A făcut o expunere a talentelor lui Yunus, cum că vorbește engleza fluent, lucrează în anticariat cu Sultan și că fiicei lor nu-i va lipsi nimic. Dar Yunus avea aproape treizeci de ani. *Prea bătrân pentru Belqisa,* gândeau părinții.

Mama Belqisăi pusese ochii pe celălalt tânăr din familia Khan: Mansur, fiul de şaisprezece ani al lui Sultan. „Dacă ni-l oferiţi pe Mansur, vom accepta într-o clipită", a spus femeia.

Dar acum era rândul lui Sultan să-şi impună punctul de vedere. Mansur era doar cu câţiva ani mai mare decât Belqisa şi nici măcar nu îi aruncase vreodată vreo privire. Sharifa considera că era prea devreme să se gândească la căsătorie. Băiatul ei va studia, va vedea lumea.

„Oricum, nu are treisprezece ani", le-a spus Sharifa prietenelor sale un pic mai târziu. „Sunt sigură că are cel puţin cincisprezece."

Belqisa intră în cameră pentru câteva momente, aşa că Sultan poate să o inspecteze rapid din priviri. E înaltă şi subţire şi arată mai mare de treisprezece ani. E îmbrăcată cu un costum de catifea bleumarin şi se aşază – stânjenită şi timidă – alături de mama sa. Belqisa ştie exact despre ce e vorba şi nu se simte în largul său.

„Plânge şi nu vrea", le spun cele două surori mai mari, lui Sultan şi Sharifei, de faţă cu Belqisa. Belqisa priveşte în jos.

Dar Sharifa râde. E un semn bun când mireasa nu vrea. Asta indică o inimă pură.

Belqisa se ridică după câteva minute şi dispare. Mama ei o scuză şi spune că a doua zi are un test la matematică. Dar aleasa nu trebuie să fie prezentă în timpul tocmelii. Părţile oponente se tatonează mai întâi, înainte de a face totalul final. Cât de mult vor obţine părinţii, cât de mult se va cheltui cu nunta, cu rochia şi cu florile. Familia mirelui suportă toate cheltuielile. Faptul că Sultan e prezent dă gravitate discuţiei; el are banii.

Când vizita se termină şi nu s-a decis nimic, ies afară în aerul răcoros al serii de martie. Străzile sunt liniştite. „Nu-mi place familia", spune Sultan. „Sunt lacomi."

Mai ales pe mama Belqisăi nu o agreează. Este cea de-a doua soţie a soţului ei. Când prima lui soţie nu a conceput ca soţul să se căsătorească încă o dată, noua soţie a sâcâit-o pe prima într-un

asemenea hal, încât aceasta nu a mai putut să suporte și s-a mutat cu fratele ei. Despre mama Belqisăi circulă povești neplăcute. E hrăpăreață, geloasă și avară. Fiica ei cea mai mare s-a căsătorit cu o rudă a lui Sultan, care a spus că mama a fost un coșmar în timpul ceremoniei de nuntă, plângându-se tot timpul că era prea puțină mâncare, prea puține decorațiuni. „Cum e mama, așa e și fiica. Belqisa e o bucățică din mama ei", afirmă Sultan.

Dar, adaugă reticent, că dacă ea este cea pe care Yunus o vrea, își va da toată silința. „Din nefericire, vor spune da, în cele din urmă. Familia noastră e prea bună să fie respinsă."

După ce și-a onorat îndatorirea sa de familist, Sultan poate în sfârșit să se apuce de treaba pentru care a venit în Pakistan: să tipărească cărți. Într-o dimineață devreme își începe următoarea etapă a călătoriei, spre Lahore, orașul unde își tipărește, își leagă și își publică cărțile.

Împachetează o valiză mică cu șase cărți, un calendar și un rând de haine. Ca de obicei, când călătorește, își ține banii cusuți în manșetele cămășii. Ziua arată ca și cum va fi călduță. Depoul de autobuze din Peshawar e înțesat de oameni, iar companiile de transport se străduiesc să se facă auzite peste gălăgia infernală. „Islamabad, Karachi, Lahore!" lângă fiecare autobuz stă câte un bărbat și strigă. Nu există un orar al sosirilor și plecărilor; autobuzele pleacă când s-au umplut. Înainte de plecare, bărbații care vând nuci, comete mici pline cu semințe de floarea soarelui, biscuiți și chips-uri, ziare și reviste se urcă în autobuz. Cerșetorii se mulțumesc să întindă mâinile, implorând, prin geamurile deschise.

Sultan îi ignoră. Urmează sfatul profetului Mahomed cu privire la milostenii, pe care le interpretează astfel: Mai întâi ai grijă de tine, apoi de membrii familiei, după care de celelalte rude, de vecini și la urmă de săracii necunoscuți. Mai dă câțiva

bănuți câte unui cerșetor din Kabul, dar cerșetorii pakistanezi se află la sfârșitul listei. Pakistanul va trebui să le poarte de grijă cerșetorilor săi.

Stă în rândul din spate al autobuzului, strivit între alți doi călători, cu valiza sub picioare. În ea se află realizarea vieții lui, scrisă pe o foaie de hârtie. Vrea să tipărească noile manuale ale școlilor din Afganistan. Când școlile se vor deschide în această primăvară, cu greu se vor găsi manuale. Cărțile tipărite de guvernul mujahedin și cel taliban nu sunt bune de nimic. Iată modul în care copiii din clasa întâi învață alfabetul: „I este de la Israel, inamicul nostru; J este de la Jihad, scopul nostru în viață; K este de la Kalașnikov, noi vom învinge; ...M este de la mujahedini, eroii noștri; ...T este de la taliban..."

Războiul era tema centrală și în manualele de matematică. Băieții – căci talibanii tipăreau cărți doar pentru băieți – nu făceau calcule cu mere și prăjituri, ci cu gloanțe și Kalașnikov-uri, după cum urmează: „Micuțul Omar are un Kalașnikov cu trei magazii. În fiecare magazie se află douăzeci de gloanțe. Băiatul folosește două treimi din gloanțe și omoară șaizeci de necredincioși. Câți necredincioși va omorî cu toate gloanțele?"

Cărțile din perioada comunistă nu pot fi nici ele folosite. Problemele de aritmetică din ele tratau aspecte legate de distribuirea pământului și idealurile egaliariste. Lozinci roșii și țărani colectivizați fericiți ghidau copiii către comunism.

Sultan vroia să se întoarcă la cărțile de pe vremea lui Zahir Shah, regele care domnise timp de patruzeci de ani liniștiți, înainte de a fi detronat în 1973. Găsise cărți vechi pe care le putea tipări din nou: povești și mituri pentru orele de cultură persane, manuale de matematică în care unu plus unu egal doi și cărți de istorie curățite de conținutul ideologic, păstrând doar o tentă de naționalism inocent.

UNESCO a promis să finanțeze noile manuale școlare ale Afganistanului. Fiind unul dintre cei mai mari editori din Kabul, Sultan s-a întâlnit cu reprezentații organizației și le va prezenta o ofertă, de îndată ce va ajunge la Lahore. Pe o foaie de hârtie din buzunarul hainei sale a mâzgălit numărul de pagini și formatul a 113 texte școlare. S-a calculat un buget de două milioane de dolari. La Lahore va cerceta care edituri îi vor face cea mai bună ofertă. Apoi se va întoarce la Kabul și va concura pentru contractul foarte sigur din punct de vedere financiar. Sultan contemplează cu satisfacție și fericire cât de mare va fi procentul pe care îl poate cere din cele două milioane de dolari. Se decide să nu fie prea lacom. Dacă câștigă contractul, se asigură că va avea de lucru mulți ani de aici încolo, pentru retipăriri și tipăriri de cărți noi. Meditează pe măsură ce câmpiile vâjâie de-a lungul drumului care reprezintă principala cale de acces între Kabul și Calcutta. Cu cât se apropie de Lahore, cu atât se face mai cald. Sultan transpiră, traversând prin zona dealurilor afgane, în hainele lui confecționate în casă. Își netezește părul, acolo unde au mai rămas doar câteva meșe și își șterge fața cu o batistă.

În plus, în afară de hârtiuța unde este mâzgălită lista cu cele 113 manuale școlare, Sultan are de asemenea cărți pe care vrea să le tipărească pe cont propriu. Datorită valului de jurnaliști, lucrători ai organizațiilor umanitare și diplomați străini, în Afganistan a apărut cererea pentru cărți de prezentare a țării, în limba engleză. Sultan nu importă cărți de la editorii străini, le tipărește el însuși.

Pakistanul este paradisul editorilor pirat. Nu există nici un fel de control și puțini respectă drepturile de autor și sumele ce trebuie să le primească autorii din încasări. Sultan plătește un dolar ca să tipărească o carte pe care o vinde apoi cu douăzeci sau treizeci de dolari. Sultan a retipărit în câteva ediții succesul de piață *Taliban*, al lui Ahmed Rashid. Cartea preferată în rândul soldaților

străini este *Războiul meu ascuns*, o carte scrisă de un reporter rus despre ocupația dezastruoasă a Afganistanului din perioada 1979 – 1989. E o realitate diametral opusă celei experimentate de patrulele internaționale de menținere a păcii, staționate astăzi la Kabul, care intră din când în când în magazinul lui Sultan și cumpără vederi și cărți vechi despre război.

Autobuzul trage la depoul din Lahore. Căldura îl copleșește. Locul geme de oameni. Lahore este fortăreața culturală și artistică a Pakistanului, un oraș aglomerat și poluat ce te amețește. Așezat în câmpie, lipsindu-i toate elementele naturale de apărare, orașul a fost cucerit, distrus, reconstruit, din nou cucerit, distrus și reconstruit. Dar între cuceriri și distrugeri, mulți dintre conducători au sprijinit poeții și scriitorii și astfel Lahore a devenit orașul artiștilor și cărților, în ciuda faptului că palatele pe care artiștii le frecventau erau periodic distruse.

Sultan iubește piețele de cărți din Lahore; aici a găsit câteva exemplare bune. Puține lucruri îi dau o stare de bine mai puternică, decât să găsească o carte valoroasă într-o piață prăfuită și să o cumpere la un preț aproape de nimic. Sultan e de părere că deține cea mai mare colecție de cărți din Afganistan, o colecție de aproximativ opt sau nouă mii de volume. Totul îl pasionează: literatura politică recentă, ca și dicționarele și enciclopediile. Fața lui se luminează când pune mâna pe o carte pe care nu o are sau nu o știe.

Dar acum nu are timp să bântuie prin piețele de cărți. Se trezește cum se crapă de ziuă, își pune schimbul de haine curate, își aranjează barba și-și pune fesul pe creștet. Are o responsabilitate sfântă – să tipărească manuale pentru copiii Afganistanului. Se îndreaptă direct spre editorii pe care-i folosește în mod frecvent. Aici se întâlnește cu Talha. Tânărul reprezintă a treia generație de editori și e prea puțin interesat de proiectul lui Sultan. Pur și simplu, proiectul e prea mare.

Talha îl invită pe Sultan să bea o ceaşcă de ceai cu lapte condensat, îşi pune mâna la gură a mirare şi se arată îngrijorat.

„Nu mă deranjează să tipăresc o parte, dar 113 titluri! Ne va lua un an de zile."

Sultan are un termen limită de două luni. În timp ce sunetul preselor de tipărit reverberează prin pereţii subţiri ai biroului minuscul, acesta încearcă să-l convingă pe Talha să lase de-o parte, în acest interval, restul activităţilor.

„Imposibil", spune Talha. O fi Sultan un client important, iar tipăritul cărţilor pentru copiii afgani o îndatorire sfântă, dar are alte comisioane pe care trebuie să le onoreze. Cu toate acestea, face un calcul rapid şi socoteşte că manualele pot fi tipărite pentru cel puţin cinci cenţi de exemplar. Preţul depinde de calitatea hârtiei, a culorilor şi de legarea cărţilor. Talha calculează toate combinaţiile de calitate şi mărime şi face o listă lungă. Ochii lui Sultan se îngustează. El face calcule mentale în rupii, dolari, zile şi săptămâni. A minţit în legătură cu termenul limită, ca să-l facă pe Talha să se grăbească şi să renunţe la celelalte contracte.

„Nu uita, două luni", spune el. „Dacă nu termini la timp, îmi vei ruina afacerea, înţelegi?"

După ce au terminat discuţiile despre manualele şcolare, se apucă de negocieri pentru noile cărţi ale magazinului lui Sultan. Încă o dată discută despre preţuri, numere şi date. Cărţile pe care Sultan le-a adus cu el sunt reproduceri direct după original. Paginile sunt scoase una câte una şi copiate. Editorii le-au lipit pe folii mari de metal. Când au tipărit coperţile colorate de pe faţă, au picurat o soluţie de zinc peste folii. Apoi le-au lăsat la soare, ceea ce face ca culorile să capete nuanţele potrivite. Dacă o pagină are câteva culori, foliile trebuie să fie expuse una câte una. Apoi folia este aşezată pe o presă. Totul este realizat cu o maşinărie veche, semi-automată. Un muncitor alimentează presa cu hârtie; altul stă în genunchi la capătul celălalt şi sortează ceea ce iese de

la tipar. Radioul zumzăie în fundal; un meci de cricket între Sri Lanka și Pakistan. Pe perete stă imaginea obligatorie a cetății Mecca și o lampă se bâțâie atârnând din tavan, plină de muște moarte. Vapori de acid galben se împrăștie pe podea și în jos, prin canalizare.

După ce inspecția s-a terminat, Talha și Sultan se așază pe podea și analizează coperțile cărților. Sultan a ales motive de pe vederile lui. Are câteva modele de chenare care-i plac și aranjează coloanele pe pagină. După cinci minute au conceput șase variante de coperți.

Într-un colț stau niște bărbați și beau ceai. Sunt editori și proprietari de edituri pakistaneze care operează ca și Sultan pe aceeași piață a pirateriei obscure. Se salută reciproc și încep să discute despre cele mai noi știri din Afganistan, unde Hamid Karzai trebuie să administreze cu atenție situația precară dintre diferiți militari naționaliști, în timp ce soldați ai grupării al-Qaida au lansat un atac în estul țării. Forțele Speciale Americane i-au venit în ajutor și bombardează peșterile de la granița pakistaneză. Unul dintre bărbații așezați pe covoraș spune că e păcat că talibanii au fost scoși din Afganistan.

„Avem nevoie de câțiva talibani și în Pakistan să facă un pic de ordine", spune acesta.

„Asta crezi tu. Nu știi cum e să trăiești cu talibanii. Pakistanul se va prăbuși dacă talibanii vor veni la putere, să nu crezi altceva", afirmă Sultan pe un ton impetuos. „Imaginează-ți: toate posterele publicitare vor fi date jos și sunt cel puțin o mie numai pe strada asta. Toate cărțile care conțin poze vor fi arse și același lucru se va petrece cu toată arhiva de film a Pakistanului; arhiva muzicală; toate instrumentele vor fi distruse. Nu veți mai auzi muzică, nu veți mai dansa. Toate Internet cafe-urile vor fi închise, televizoarele vor fi interzise și confiscate și tot ce veți asculta la radio vor fi

programele religioase. Fetele vor fi date afară din şcoli; toate femeile care lucrează vor fi trimise acasă. Ce se va întâmpla cu ţara? Pakistanul va pierde sute de mii de locuri de muncă şi se va scufunda într-o recesiune gravă. Şi ce se va întâmpla cu surplusul de oameni care-şi vor pierde slujbele, în momentul în care Pakistanul nu va mai fi o ţară modernă? Poate vor deveni luptători?" Sultan vorbeşte frenetic.

Bărbatul ridică din umeri. „Bine, poate nu toţi talibanii, doar o parte din ei."

Talha i-a sprijinit pe talibani tipărindu-le pamfletele. Câţiva ani de zile chiar le-a tipărit cărţile islamice. Până la urmă i-a ajutat să-şi facă propria lor tipografie la Kabul. Le-a făcut rost de o presă la mâna a doua din Italia, la un preţ mai mic. În afară de asta, le-a furnizat hârtie şi echipament tehnic. Ca majoritatea pakistanezilor, i se părea promiţător să aibă alături un regim pashtoon.

„Eşti lipsit de scrupule", îl tachinează Sultan îndatoritor, acum că şi-a vărsat amarul scârbei faţă de talibani.

Talha se simte stânjenit, dar nu-şi schimbă părerile. „Talibanii nu sunt în conflict cu cultura noastră. Respectă Coranul, pe Profet, tradiţiile. Nu aş fi tipărit nimic dacă ar fi fost contra religiei islamice."

„Cum ar fi?" râde Sultan.

După ce se gândeşte la asta, Talha răspunde: „Cum ar fi *Versetele Satanice,* de exemplu, sau orice altceva aparţinând lui Salman Rushdie. Fie ca Allah să ne conducă spre ascunzătoarea autorului."

Celălalt bărbat de pe covor a adăugat şi el ceva, atunci când au început să discute despre *Versetele Satanice*, o carte pe care nici unul din ei nu o citise.

„Dar întotdeauna Rushdie scapă. Oricine îi tipăreşte cărţile sau îl ajută ar trebui, de asemenea, să fie ucis", spune Talha. „Nu

i-aș tipări lucrările, nici dacă mi s-ar oferi toți banii din lume. A călcat în picioare religia islamică."

„Ne-a jignit și ne-a umilit, ne-a înjunghiat pe la spate", a continuat unul dintre bărbați.

Sultan e de acord. „Încearcă să ne distrugă sufletul și trebuie oprit înainte de a-i corupe și pe alții. Nici măcar comuniștii nu au mers atât de departe ca el; aceștia s-au comportat cu o doză de respect și nu au încercat să ne tăvălească religia prin gunoi. Și uite cum a apărut acest parazit care se mai numește și musulman."

Nu scot nici o vorbă, ca și cum nu ar fi în stare să se elibereze din întunericul pe care trădătorul Rushdie l-a aruncat peste ei. „O să-l prindă, veți vedea, Inshallah, va fi dorința lui Allah", spune Talha.

În zilele următoare Sultan hoinărește prin Lahore, intrând prin tot felul de tipografii, în curți dosnice, beciuri și ganguri, pentru a face comenzi. Ca să facă față numărului mare de comenzi, trebuie să-și răspândească instrucțiunile prin mai mult de zece tipografii. Le explică de ce a venit, alege citate, face însemnări și estimări. Ochii lui clipesc atunci când un citat este deosebit de bun, iar buzele îi tremură ușor. Își trece limba peste buze, face un calcul mental rapid și evaluează mărimea profitului. După două săptămâni de alergătură a plasat comenzile pentru toate manualele și promite să informeze tipografiile când va reveni.

Acum se poate întoarce la Kabul. De data aceasta nu mai trebuie să se chinuiască să facă drumul pe cal, de-a lungul granitei. Afganii nu au voie să intre în Pakistan, dar la întoarcerea din călătorie pașapoartele nu se controlează și anticarul poate să părăsească țara la vedere.

Sultan e smucit violent într-un autobuz vechi, de-a lungul traseului încâlcit de la Jalalabad până la Kabul. Pe o parte a drumului, bolovani masivi amenință să se prăvălească din munte.

La un moment dat, a întâlnit două autobuze răsturnate și un trailer care derapaseră de pe șosea. Câțiva oameni morți sunt ridicați de la locul accidentului, printre ei și doi băieți tineri. Se roagă pentru sufletele lor, dar și pentru el.

Nu numai fragmentele de rocă amenință acest drum. Este cunoscută ca cea mai necontrolată rută din Afganistan. Aici jurnaliști străini, lucrători ai organizațiilor umanitare și localnici afgani au plătit cu propriile lor vieți când, accidental, au dat nas în nas cu rebelii. La scurt timp după ce talibanii s-au predat, patru jurnaliști au fost omorâți. Șoferul lor a supraviețuit pentru că a recitat crezul islamic. Imediat după acest incident, un autobuz încărcat cu afgani a fost oprit. Tuturor celor care aveau barba rasă li s-au tăiat urechile și nasurile – o demonstrație a bandiților despre modul cum doreau ei ca țara să fie condusă.

Sultan se roagă lângă punctul unde au fost uciși jurnaliștii. Ca să fie în siguranță, și-a păstrat barba și poartă haine tradiționale. Doar turbanul a fost înlocuit cu un fes mic.

E în apropiere de Kabul. *Sonia e fără îndoială furioasă,* își spune în gând și zâmbește. A promis să se întoarcă într-o săptămână. A încercat să-i explice că nu e posibil să ajungă la Peshawar și Lahore într-o săptămână. Dar ea nu a vrut să înțeleagă. „Atunci nu o să-mi beau laptele", a spus Sonia. Sultan râde. Abia așteaptă să o vadă. Soniei nu-i place laptele, dar întrucât încă îi mai dă să sugă Latifei, Sultan a forțat-o să bea un pahar în fiecare dimineață. Acest pahar de lapte a devenit obiectul ei de târguială.

Îi e teribil de dor de Sultan când acesta este plecat. Ceilalți membri ai familiei nu o tratează la fel de bine atunci când el nu se află acasă. Nu mai e stăpâna casei, ci doar cineva care a aterizat acolo printr-o întâmplare. Când Sultan e absent, dintr-o dată ceilalți preiau conducerea și fac ce le place. „Țăranca", o numesc ei. „Proastă ca o vacă!" Dar nu îndrăznesc să o necăjească prea mult, pentru că se va plânge lui Sultan, și nimeni nu vrea să și-l facă dușman.

Și lui Sultan îi e dor de Sonia, într-un fel în care nu-i e niciodată dor de Sharifa. Uneori simte că e prea tânără pentru el, că e ca un copil, că trebuie să aibă grijă de ea, să o păcălească să bea lapte, să o surprindă cu mici daruri.

De ceva timp meditează asupra diferenței dintre cele două soții. Când e cu Sharifa, ea are grijă de toate, ea își amintește întâlnirile, ea organizează și aranjează orice. Sharifa îl pune pe Sultan, nevoile și dorințele lui, pe primul plan. Sonia face ce i se spune, dar nu ia inițiativa niciodată.

Există un singur lucru cu care nu se poate împăca, orele diferite la care ele se scoală. Sultan se trezește întotdeauna la ora cinci, ca să-și facă rugăciunea *fajr**, singura oră de rugăciune de care el ține cont. În timp ce Sharifa se scula întotdeauna cu el, fierbea apa, prepara ceaiul, îi așeza hainele curate, Sonia e precum un copil, imposibil de trezit.

Câteodată Sultan se gândește că nu-i corect față de ea; că el e prea bătrân. Dar apoi își amintește că ea nu ar fi putut niciodată să-și găsească pe cineva mai bun decât el. Dacă s-ar fi căsătorit cu cineva de vârsta ei, nu ar fi avut niciodată standardul de viață de care se bucură acum. S-ar fi căsătorit cu un băiat sărac-lipit pământului, căci toți băieții din satul ei sunt săraci. *Avem între zece și douăzeci de ani fericiți înaintea noastră,* se gândește Sultan, iar fața lui capătă o expresie mulțumită. Se simte norocos și fericit.

Sultan râde. Tresare un pic. E aproape de Mikrorayon și de delicioasa femeie-copil.

---

* Rugăciunea *fajr* (de început) este printre cele mai importante metode de venerare, fiind una dintre cele cinci rugăciuni obligatorii. Este primul lucru care trebuie făcut la trezire, când răsare soarele, înainte de a merge la școală sau de a începe lucrul.

Vrei să mă superi?

Ospățul s-a terminat. Oase de berbec și gheare de pui zac împrăștiate pe podea. Resturi de orez s-au întins pe mușamaua pătată cu urme roșii închis, de la sosul de ardei iute, amestecate cu pete de iaurt subțire, alb. Resturile de pâine și de coji de portocală murdăresc încăperea, ca și cum ar fi fost aruncate la întâmplare în timpul ultimelor momente ale ospățului.

Pe covorașe, cu spatele la perete stau trei bărbați și o femeie. În colț, lângă ușă, două femei stau împreună, în genunchi, cu picioarele sub ele. Ele nu au participat la ospăț, dar se uită fix, drept înainte, prin șalurile lor și nu au contact vizual cu nimeni.

Cei patru aliniați lângă perete savurează ceaiul, din care sorb încet și gânditori, obosiți. Punctele importante au fost decise și stabilite. Wakil o va lua pe Shakila, iar Rasul pe Bulbula. Numai prețul și datele nunților mai rămân să fie fixate.

Pe deasupra ceaiului și a migdalelor glazurate cu lapte și ou, prețul pentru Shakila e stabilit la o sută de dolari; Bulbula este gratis. Wakil are banii pregătiți; scoate o bancnotă din buzunar și i-o întinde lui Sultan. Sultan acceptă banii pentru sora lui, cu o expresie arogantă, oarecum indiferentă; nu e un preț prea mare pe care l-a obținut pentru ea. Pe de altă parte, Rasul scoate un oftat de ușurare. I-ar fi trebuit cel puțin un an ca să adune banii pentru a cumpăra o mireasă și a plăti nunta.

Sultan este nemulțumit, în numele surorilor sale, și se gândește că cârcoteala lor le-a costat mulți pretendenți interesanți. Acum cincisprezece ani, s-ar fi putut căsători cu bărbați tineri și bogați.

„Erau prea pretențioase."

Oricum, nu Sultan le-a pecetluit soarta, ci mama lor, Bibi Gul, care ocupă locul de onoare. Stă cu picioarele încrucișate, satisfăcută, bâțâindu-se dintr-o parte în cealaltă. Lampa cu kerosen îi luminează liniștit fața ridată. Mâinile îi atârnă greu în poală și zâmbește mulțumită. Pare că nu mai e atentă la conversație. Ea însăși a fost măritată la unsprezece ani, cu un bărbat cu douăzeci de ani mai în vârstă. A fost oferită ca parte a unui contract de căsătorie între două familii. Părinții ei au cerut fiica unei familii vecine pentru fiul lor, iar aceasta a acceptat cu condiția ca Bibi Gul să fie pusă chezaș pentru fiul lor cel mare, necăsătorit. El o zărise în curte.

După o căsnicie lungă, trei războaie, cinci lovituri de stat și treisprezece copii, văduva le căsătorea, în cele din urmă, pe fiicele ei cele mai mici: antepenultima și penultima; mai rămânea una. Le-a păstrat lângă ea multă vreme; amândouă au peste treizeci de ani și nici nu sunt foarte atrăgătoare pentru piața mariajului. Dar și soții lor sunt trecuți bine de o vârstă. Cel care în această seară iese pe ușă ca logodnicul Shakilei este un văduv de cincizeci și ceva de ani, care are zece copii. Viitorul soț al Bulbulei este și el văduv, dar nu are copii.

Bibi Gul a avut motivele ei să-și țină fetele lângă ea atâta timp, deși mulți consideră că le-a făcut o nedreptate. Ea o descrie pe Bulbula ca fiind nu foarte isteață și cam neîndemânatică. Bibi Gul o spune cu voce tare, fără rușine, chiar și când fiica ei e de față. Una dintre mâinile Bulbulei este debilă și nu are multă forță, iar femeia se deplasează cu greutate. „Niciodată nu o să se descurce cu o familie mare", spune mama ei.

Bulbula s-a îmbolnăvit subit când avea șase ani, iar când s-a refăcut după boală i-a venit greu să se deplaseze. Fratele ei spune că a fost poliomielită, doctorii nu știu, iar Bibi Gul crede că fiica ei suferă din cauza supărării. Tot ceea ce știe, e că Bulbula s-a îmbolnăvit de dorul tatălui ei care se afla la închisoare. Fusese arestat și învinuit că furase bani de la depozitul la care lucra. Bibi Gul susținea că e inocent. Soțul ei a fost eliberat după câteva luni, dar Bulbula nu și-a mai revenit niciodată. „A luat asupra ei pedeapsa tatălui ei", spune mama acesteia.

Bulbula nu a mers niciodată la școală. Boala i-a urcat și la cap, așa că nu mai era capabilă să gândească clar, au menționat părinții ei. Bulbula s-a târât în jurul mamei ei de-a lungul întregii sale copilării. Nu a făcut nicicând prea multe, din cauza bolii misterioase. Și ca o consecință, viața a abandonat-o. Nimeni nu vroia să aibă de-a face cu Bulbula; nimeni nu se juca cu ea și nu îi cerea ajutorul.

Câțiva oameni îi spuneau câte ceva Bulbulei. Deasupra femeii de treizeci de ani plutește un fel de apatie, ca și cum s-ar târî prin viață sau din viață. Are ochi mari și goi și în majoritatea timpului stă cu gura pe jumătate deschisă, buza inferioară atârnându-i ca și cum urmează să adoarmă. În cea mai bună situație, Bulbula acordă atenție conversațiilor altora, vieților altora, dar fără prea mult entuziasm. Bibi Gul era mulțumită să o aibă pe Bulbula în preajma ei, mergând șleampătă prin apartament și dormind pe covorașul de lângă ea, pentru tot restul vieții. Dar apoi s-a întâmplat ceva care a făcut-o să se răzgândească.

Într-o zi, Bibi Gul a vrut să-și viziteze sora de la sat. S-a îmbrăcat cu burka, a luat-o pe Bulbula cu ea și a chemat un taxi. În mod normal, mergea pe jos, dar se îngrășase în ultimii ani, genunchii o dureau și nu mai avea energia necesară să meargă. Întrucât făcuse foamea când era tânără, suferise de sărăcie și muncise pe brânci ca tânără soție, Bibi Gul făcuse o obsesie pentru

mâncare – nu era în stare să se oprească din mâncat până când nu golea toate vasele.

Șoferul, care se oprise lângă burka grasă și fiica ei, era ruda lor îndepărtată, Rasul. Își pierduse soția cu câțiva ani în urmă; femeia murise în timpul nașterii.

„Ți-ai găsit o altă soție?" l-a întrebat Bibi Gul în taxi.

„Nu", a răspuns el.

„Trist. Inshallah – voința lui Allah – în curând îți vei găsi alta", a spus Bibi Gul, înainte de a-i relata ultimile știri despre propria-i familie, despre fiii, fiicele și nepoții ei.

Rasul a ținut cont de sugestie. Câteva săptămâni mai târziu, sora lui a venit să ceară mâna Bulbulei. *Cu siguranță se poate descurca cu el ca soț*, și-a zis Bibi Gul.

A fost de acord fără să ezite, lucru cu totul ieșit din comun. Să renunți imediat la o fiică înseamnă că nu e valoroasă, că ești mulțumit să scapi de ea. Dacă tot amâni și eziți, sporești valoarea fetei; familia băiatului trebuie să vină de câteva ori, să roage, să insiste și să aducă daruri. Pentru Bulbula nu s-au bătut prea multe drumuri și nici nu s-au adus prea multe cadouri de logodnă.

* * *

În timp ce Bulbula se holbează în gol, ca și cum conversația nu ar privi-o, sora ei, Shakila ascultă cu atenție. Între cele două există o diferență de la cer la pământ. Shakila e repezită și zgomotoasă și e centrul atenției familiei. Pofta ei de viață e molipsitoare și este drăguță și plinuță, așa cum îi stă bine unei femei afgane.

Shakila a avut câțiva pretendenți în ultimii cincisprezece ani, din vremea când era o adolescentă slăbuță, până acum, ca femeie voluptuoasă, stând în colț, în spatele sobei, ascultând fără să scoată un cuvânt cum mama și fratele ei se tocmesc.

Shakila a fost mofturoasă. Când mamele pretendenților au abordat-o pe Bibi Gul ca să o ceară, aceasta nu a întrebat niciodată, după obicei, dacă bărbatul era bogat sau nu.

„Îi veți permite să-și continue studiile?" era prima întrebare.

Răspunsul era întotdeauna nu, și așa căsătoria nici nu se mai punea în discuție. Mulți dintre pretendenți erau analfabeți. Shakila și-a terminat studiile și a devenit profesoară de matematică și de biologie. Când și mai multe mame au venit să o pețească pe isteața Shakila, în numele fiilor lor, Bibi Gul întreba: „Îi veți da voie să lucreze în continuare?"

Nu, nu îi vor da voie, și așa Shakila a rămas fată bătrână.

Shakila și-a luat prima slujbă ca profesoară în timpul în care a izbucnit războiul contra Uniunii Sovietice. În fiecare dimineață se legăna pe tocuri înalte și fuste până la genunchi, cum o cerea moda anilor '80, spre satul Deh Khudaidad, din afara Kabulului. Nici gloanțele și nici grenadele nu au ajuns până acolo. Singurul lucru care a explodat a fost Shakila: s-a îndrăgostit.

Din nefericire, Mahmoud era deja căsătorit. Fusese o căsătorie aranjată, lipsită de iubire. El era cu câțiva ani mai mare decât ea și tată a trei copii mici. Când cei doi colegi s-au întâlnit, a fost dragoste la prima vedere. Nimeni nu știa de sentimentele unuia față de celălalt; se ascundeau și își telefonau șoptindu-și nimicuri dulci în receptor. Nu s-au întâlnit niciodată în afara școlii. În timpul uneia dintre întâlnirile lor clandestine, și-au făcut planuri pentru un viitor împreună: Mahmoud o va face pe Shakila a doua lui soție.

Dar Mahmoud nu a putut să meargă pur și simplu la părinții Shakilei și să îi ceară mâna. Depindea de mama sau de surorile lui.

„Ele nu vor face asta niciodată", a spus el. „Iar părinții mei nu vor spune da niciodată", a suspinat Shakila.

Mahmoud era de părerea că numai ea, Shakila, o va putea determina pe mama lui să o ceară de la propriii ei părinți. I-a sugerat să se comporte nebunește, disperată; să amenințe că se va sinucide dacă nu îl va avea pe Mahmoud; să se arunce în fața părinților ei; să spună că era distrusă din cauza iubirii. S-ar putea ca părinții să fie de acord – ca să-i salveze viața.

Shakila însă nu avea curajul să țipe și să plângă, iar Mahmoud nu avea curajul să le ceară femeilor din familia lui să meargă la locuința Shakilei. Nu-i putea spune niciodată soției lui despre Shakila. În zadar a încercat Shakila să-și abordeze mama. Bibi Gul a crezut că era o glumă; oricum, a ales să o ia drept o glumă, ori de câte ori Shakila spunea că vroia să se căsătorească cu un coleg care avea trei copii.

Mahmoud și Shakila s-au tot întâlnit unul cu altul la școala din sat, timp de patru ani. Apoi Mahmoud a fost promovat și a schimbat școala. Nu a putut să refuze avansarea și acum singura legătură între ei se stabilea prin telefon. Shakila era profund nefericită și tânjea după iubitul ei, dar nimeni nu trebuia să observe. E o rușine să fii îndrăgostită de un bărbat pe care nu-l poți avea.

Apoi războiul civil a izbucnit, școala a fost închisă și Shakila s-a refugiat în Pakistan. După patru ani de zile, au sosit talibanii și, deși rachetele au încetat să mai cadă și pacea s-a reinstaurat la Kabul, vechea ei școală nu s-a mai deschis niciodată. Școlile de fete au rămas închise, și ca toate femeile din Kabul, Shakila a pierdut peste noapte șansa de a-și găsi o altă slujbă. Două treimi din profesorii din Kabul au dispărut o dată cu ea. Câteva școli de băieți au fost obligate să se închidă și ele, întrucât mulți dintre profesori erau femei. Nu s-au putut găsi suficienți profesori bărbați, calificați.

Anii au trecut. Legătura ei secretă cu Mahmoud fusese deja ruptă când, în timpul războiului civil, liniile telefonice au fost întrerupte. Shakila a stat acasă cu femeile din casă. Nu putea să muncească, nu putea să iasă singură, trebuia să se acopere. Viața își pierduse tot farmecul. Când a ajuns la treizeci de ani, pețitorii au încetat să mai apară.

Într-o zi, după ce Shakilei i s-a interzis de către talibani să iasă vreme de aproape cinci ani, sora rudei lor îndepărtate, Wakil, a venit la Bibi Gul să-i ceară mâna.

„Soția i-a murit subit. Copiii au nevoie de o mamă. El este blând. Are ceva bani. Nu a fost niciodată soldat, nu a făcut nicicând o ilegalitate, este onest și bogat", a spus sora. „Ea a înnebunit dintr-o dată și a murit", a spus în șoaptă femeia. „Delira, nu ne recunoștea. Pentru copii a fost îngrozitor."

Acest tată a zece copii are nevoie urgent de o soție. În prezent, cel mai mare copil are grijă de cel mai mic, în timp ce casa se duce de râpă. Bibi Gul a spus că se va gândi la asta și a făcut cercetări despre bărbat la prieteni și rude. A ajuns la concluzia că era muncitor și onest.

În orice caz, dacă Shakila va avea propriii ei copii, mariajul devine o chestiune urgentă.

„Îi e scris în frunte că e timpul să părăsească casa", spunea Bibi Gul tuturor celor care vroiau să o asculte. Întrucât talibanii nu le permiteau femeilor să lucreze deloc, nici măcar nu s-a deranjat să întrebe dacă Wakil îi va permite să muncească.

Bibi a cerut ca Wakil să vină în persoană. De obicei o căsnicie se aranjează prin intermediul părinților, dar întrucât acest soț avea aproape cincizeci de ani, vroia să-l vadă cu ochii ei. Wakil conducea un tractor și era plecat departe atunci. A trimis-o încă o dată pe sora lui, apoi pe fratele său, din nou pe soră și logodna s-a prelungit.

Apoi a venit ziua de 11 septembrie și Sultan și-a mutat încă o dată surorile și copiii în Pakistan, să îi adăpostească de bombele care știa că vor cădea în capitală. Atunci a sosit Wakil.

„Va trebui să discutăm despre asta când lucrurile se vor întoarce la normal", a spus Sultan.

Când talibanii au fost scoși din Kabul, două luni mai târziu, Wakil a revenit. Școlile nu se deschiseseră încă, așa că Bibi Gul nu s-a gândit nici o clipă să întrebe dacă îi va permite Shakilei să muncească.

Din colțul din spatele sobei, Shakila urmărește îndeaproape evoluția destinului ei și data nunții. Cei patru, așezați pe covoraș, decid totul, înainte ca cei doi proaspăt logodiți să fi avut timp să-și arunce o privire.

Wakil se uită pe furiș la Shakila. Ea privește fix înainte, spre perete, la nimic.

„Sunt bucuros că am găsit-o", spune el, adresându-se lui Sultan, dar privindu-și logodnica.

Se apropie ora interzicerii traficului și cei doi bărbați se grăbesc în noapte. Au lăsat în urmă două femei necăsătorite, care continuă să se holbeze în gol. Nici măcar atunci când bărbații și-au luat la revedere nu și-au ridicat privirile. Bulbula se ridică cu greu și suspină; încă nu e rândul ei. Vor trece ani, până când Rasul va aduna suficienți bani să plătească pentru nuntă. Pare să nu-i pese. Mai pune câteva lemne pe foc. Nimeni nu o sâcâie cu întrebări; ca de obicei, e doar o prezență, până când iese din cameră ca să-și vadă de treburi, să spele vasele și să curețe coșul de resturile alimentare.

Shakila se îmbujorează când toate surorile se aruncă asupra ei.

„Trei săptămâni! Va trebui să te grăbești."

„Nu voi reuși niciodată", mormăie ea. Materialul pentru rochia de mireasă a fost ales deja și așteaptă să fie dus la croitor. Dar restul obiectelor, pânzeturile, vesela? Wakil este văduv, așa că are majoritatea acestor obiecte casnice, dar asta nu contează, mireasa trebuie să contribuie și ea cu ceva la căsătorie.

Shakila e un pic nemulțumită. „E scund, îmi plac bărbații înalți", le spune surorilor ei. „E chel și putea să fie cu câțiva ani mai tânăr", adaugă ea și se bosumflă. „Și dacă e agresiv, violent, dacă nu mă lasă să ies la plimbare?" se întreabă ea. Surorile nu spun nimic și se gândesc și ele la aceleași lucruri sumbre. „Dacă nu mă va lăsa să vă vizitez, dacă mă va bate?"

Shakila și surorile ei văd căsnicia într-o lumină din ce în ce mai sumbră, până când Bibi Gul le spune să tacă. „E un soț bun pentru tine", insistă ea.

La două zile după ce înțelegerea a fost semnată, sora Shakilei, Mariam aranjează o petrecere pentru cei doi logodnici. Mariam are douăzeci și nouă de ani și a fost căsătorită de două ori. Primul ei soț a fost ucis în timpul războiului civil. Cel de-al cincilea ei copil e pe cale să se nască în orice moment.

Mariam a întins o pătură lungă pe podeaua din camera de zi. Shakila și Wakil stau la un capăt. Bibi Gul și Sultan nu sunt prezenți. Atâta timp cât cel mai în vârstă membru al familiei îi privește, nu trebuie să aibă loc nici un contact fizic. Dar acum, înconjurați de surorile mai tinere, își vorbesc pe un ton scăzut, abia conștientizând prezența celorlalți, care încearcă disperați să smulgă frânturi din conversația lor.

Nu este o conversație amoroasă. Shakila vorbește în vânt. Conform obiceiului, nu trebuie să-și privească logodnicul în ochi înainte de nuntă; el, pe de altă parte, se uită la ea tot timpul.

„Mi-e dor de tine. Abia mai rezist două săptămâni până vei fi a mea", spune el. Shakila se înroșește, dar continuă să privească în gol.

„Nu pot să dorm noaptea, mă gândesc la tine", continuă el. Nici o reacție din partea Shakilei. „Ce spui de asta?" întreabă el.

Shakila continuă să mănânce.

„Imaginează-ți când vom fi căsătoriți, tu îmi vei pregăti cina când eu voi veni acasă. Întotdeauna vei fi acolo, așteptându-mă", visează Wakil. „Nu voi mai fi niciodată singur."

Shakila nu scoate un cuvânt, dar apoi își ia inima în dinți și are curajul să-l întrebe dacă îi va permite să meargă din nou la serviciu când vor fi căsătoriți. Wakil spune da, dar Shakila nu are încredere în el. Ar putea să se răzgândească imediat ce se vor fi căsătorit.

Însă el o asigură că dacă serviciul o face fericită, el nu are nimic împotrivă. Desigur, suplimentar, după ce are grijă de copii și de casă.

Își dă jos pălăria, *pakol* maro, pe care o poartă adepții liderului ucis al Alianței Nordice, Ahmed Shah Massoud.

„Fără pălărie arăți urât", spune Shakila nepoliticos. „Ești chel."

Acum e rândul lui Wakil să se simtă prost. Nu răspunde la insulta logodnicei sale, ci îndreaptă conversația spre un teritoriu mai sigur. Shakila și-a petrecut ziua în piețele din Kabul cumpărând lucruri de care are nevoie pentru nuntă și cadouri pentru toate neamurile, și ale ei, și ale soțului. Wakil va împărți cadourile, ca un gest de mulțumire față de familia ei care i-a oferit o soție. El plătește și ea cumpără: oale și crătiți, seturi de cuțite, pânzeturi, prosoape și materiale pentru tunici, pentru soțul ei și Rasul. I-a promis lui Rasul, logodnicul Bulbulei, că-și poate alege singur culoarea pentru tunică. Ea vorbește despre cumpărăturile ei, iar el întreabă ce culoare are materialul.

„Unul albastru și unul maro", răspunde Shakila.

„Care este al meu?", întreabă el.

„Nu știu, Rasul poate să aleagă primul."

„Ce?" exclamă Wakil. „De ce? Eu ar trebui să aleg primul, eu sunt soțul tău."

„În regulă, alege tu primul", îi răspunde Shakila. „Dar ambele culori sunt drăguțe", spune ea și privește pe deasupra creștetului bărbatului.

Wakil își aprinde o țigară. „Nu-mi place fumul", îi spune Shakila. „Nu-mi plac oamenii care fumează. Dacă tu fumezi, nici pe tine nu te plac."

Shakila a ridicat vocea și toți îi aud insulta.

„E dificil să mă opresc, acum că am început", spune Wakil stânjenit.

„Miroase", continuă Shakila.

„Ar trebui să fii mai politicoasă", spune Wakil. Shakila nu spune nimic.

„Și ar trebui să te acoperi. E datoria unei femei să poarte burka. Fă cum vrei, dar dacă nu vei purta burka, mă vei supăra foarte rău. Și vrei să mă superi?" întreabă Wakil amenințător.

„Dacă Kabulul s-a schimbat și femeile au început să poarte haine moderne, atunci așa voi face și eu", afirmă Shakila.

„Nu vei purta haine moderne. Vrei să mă superi?"

Shakila nu răspunde.

Wakil scoate câteva fotografii tip pașaport din portofel, se uită la ele și îi dă una Shakilei. „Asta e pentru tine și vreau să o porți lângă inima ta", spune el. Shakila are o față serioasă și acceptă fotografia cu reținere.

Wakil trebuie să plece. Este cu puțin timp înainte de ora de interzicere a circulației pe vreme de noapte. O întreabă de câți bani mai are nevoie ca să-și termine cumpărăturile. Ea îi răspunde. El socotește, face un calcul, îi dă niște bancnote și bagă altele în portofel.

„E destul?"

Shakila dă din cap. Își iau la revedere. Wakil pleacă; Shakila se întinde pe covorașele roșii. Scoate un suspin de ușurare și se servește cu câteva bucăți de carne de berbec. A reușit – trebuie să fie rece și distantă până când se vor căsători. Asta indică maniere desăvârșite față de familia ei care o va pierde.

„Îl placi?" o întreabă sora Mariam.

„Păi, și da și nu."

„Ești îndrăgostită?"

„Hm."

„Ce vrea să însemne 'hm'?"

„Înseamnă 'hm'", răspunde Shakila. „Nici da, nici nu. Ar fi putut să fie mai tânăr și să arate mai bine", adaugă și ridică nasul.

Arată ca un copil dezamăgit care nu a primit păpușa dorită, ce merge și vorbește, dar, în schimb, s-a ales cu o păpușă zdrențăroasă.

„Sunt tristă", spune ea. „Îmi pare rău. Sunt tristă pentru că îmi voi părăsi familia. Dacă nu mă va lăsa să vă vizitez? Dacă nu mă va lăsa să lucrez, acum că e voie? Dacă mă priva de libertate?"

Lampa cu kerosen de pe podea sfârâie. Surorile sunt copleșite de gânduri sinistre. Oricui se poate să-i fi trecut prin cap mai înainte.

Nu vei fi primit în rai

Când talibanii au intrat în Kabul, în septembrie 1996, la radio Sharia s-au difuzat șaisprezece decrete. O nouă eră începuse.

1. *Se interzice ca femeile să se expună fără burka.*
   Li se interzice șoferilor să ia femei care nu poartă burka, nesupunerea pedepsindu-se cu închisoarea. Dacă asemenea femei sunt observate pe străzi, casele lor vor fi vizitate, iar soții acestora pedepsiți. Dacă femeile poartă haine incitante sau atrăgătoare și nu sunt însoțite de bărbați ce le sunt rude apropiate, șoferul nu trebuie să le lase să urce în mașină.

2. *Se interzice difuzarea muzicii.*
   Casetele și ascultarea muzicii sunt interzise în magazine, hoteluri, vehicule și rișce. Dacă se va găsi o casetă cu muzică într-un magazin, proprietarul va fi trimis la închisoare, iar magazinul închis. Dacă se va găsi o casetă într-un autoturism, acesta va fi confiscat, iar șoferul închis.

3. *Este interzis să te bărbierești.*
   Oricine se va rade sau își va tăia barba va fi închis până când barba îi va fi crescut de lungimea pumnului strâns.

4. *Rugăciunea este obligatorie.*
Rugăciunea va fi supravegheată cu atenție, în toate cartierele și la toate orele stabilite. Ora exactă va fi anunțată de către mullah, în scopul promovării virtuții și a exterminării păcatului. Traficul va trebui să înceteze cu cincisprezece minute înainte de ora de rugăciune. Este obligatoriu să mergi la moschee în timpul orei de rugăciune. Orice tânăr care va fi văzut în magazine va fi automat trimis la închisoare.

5. *Se interzice creșterea porumbeilor și a păsărilor de luptă.*
Acest hobby va înceta. Porumbeii folosiți în scopul de a participa la jocuri și lupte vor fi uciși.

6. *Eradicarea narcoticelor și, prin urmare, și a celor care le folosesc.*
Cei care abuză de narcotice vor fi închiși și se vor demara investigații pentru a scoate din ascunzătoare pe cel care le comercializează și magazinul acestuia. Magazinul va fi închis și ambii criminali, și proprietarul și clientul, vor fi închiși și pedepsiți.

7. *Se interzice înălțarea zmeielor.*
Înălțarea zmeielor poate avea consecințe neplăcute, precum pariurile, moartea copiilor și chiulul. Magazinele care comercializează asemenea obiecte vor fi mutate în altă zonă.

8. *Se interzice reproducerea imaginilor.*
In autoturisme, magazine, case, hoteluri și alte locuri, pozele și portretele trebuie înlăturate. Proprietarii trebuie să distrugă toate pozele din locurile mai sus menționate.

Autoturismele cu poze ale creaturilor vor fi oprite de a-și mai desfășura activitatea.

9. Se interzic pariurile.
Centrele de pariuri vor fi vânate sistematic, iar pariorii vor fi închiși pe o perioadă de o lună de zile.

10. Se interzic coafurile englezești și americane.
Bărbații cu părul lung vor fi arestați și duși la Ministerul pentru Promovarea Virtuții și Exterminării Păcatului ca să li se taie părul. Criminalul va plăti frizerului pentru tunsoare.

11. Se interzic dobânzile din împrumuturi acordate, comisioanele din schimburi valutare și comisioanele din tranzacții.
Cele trei tipuri de tranzacții cu bani de mai sus sunt interzise de religia islamică. Dacă regulile sunt încălcate, criminalul va fi închis pentru o perioadă lungă.

12. Se interzice spălarea rufelor la râu.
Femeile care vor încălca această regulă vor fi ridicate respectuos, în maniera Islamului, și duse la casele lor, iar soții lor vor fi aspru pedepsiți.

13. Se interzice muzica și dansul la nunți.
Dacă această restricție este încălcată, capul familiei va fi arestat și pedepsit.

14. Se interzice cântatul la tobe.
Oligarhia religioasă va decide pedeapsa potrivită pentru toți cei ce vor fi prinși cântând la tobe.

15. Se interzice croitorilor să coasă hainele femeilor sau să le ia măsuri.

Dacă se găsesc reviste de modă în magazin, croitorul va fi închis.

16. Se interzic practicile vrăjitorești.

Toate cărțile care tratează subiecte de acest fel vor fi arse și magicienii vor fi închiși până se vor căi.

În completarea celor șaisprezece decrete de mai sus, a fost difuzată o chemare separată, adresată femeilor din Kabul:

Femei, nu trebuie să vă părăsiți casele. Dacă faceți asta, nu trebuie să fiți ca acele femei care purtau haine la modă, se machiau și se expuneau privirilor fiecărui bărbat, înainte ca Islamul să fie instituit în țară.

Islamul este o religie a izbăvirii și s-a decis că femeilor trebuie să le revină o anumită demnitate. Femeile trebuie să nu dea prilejul să atragă atenția oamenilor răi, care le privesc cu poftă. Responsabilitatea femeii este de a aduna și a-și strânge familia la un loc și să acorde atenție mâncării și hainelor. Dacă e nevoie ca femeile să părăsească casa, trebuie să se acopere, în conformitate cu legea Sharia. Dacă femeile se îmbracă modern, poartă haine împodobite, strâmte și seducătoare, ca să atragă atenția, vor fi blestemate de Islam Sharia și niciodată să nu se aștepte să ajungă în Rai. Vor fi amenințate, investigate și aspru pedepsite de poliția religioasă, precum și capii familiei acestora. Poliția religioasă are datoria și responsabilitatea de a combate aceste probleme sociale și nu-și vor precupeți eforturile, până când acest rău nu va fi smuls din rădăcini.

Allahu akhbar – Allah e mare.

Fluturând, unduindu-se, răsucindu-se

Tot pierde din ochi burka fluturând în vânt, care se amestecă cu toate celelalte burka ce se unduiesc în vânt. Cerul e de un albastru uniform. Ochii privesc obosiți și triști spre pământ. În mocirlă poate să distingă pantofii murdari, de alți pantofi murdari. Poate să vadă tivurile pantalonilor lungi albi și aruncă o ocheadă spre marginea rochiei mov purtată peste ei. Se plimbă prin bazar, privind în jos, urmărind burka unduitoare. O burka greoaie, însărcinată, vine gâfâind și pufăind în urmă. Încearcă cu disperare să țină pasul cu cele două burka mai energice.

Burka care se află în frunte s-a oprit lângă tejgheaua cu pânzeturi din in. Pipăie materialul și încearcă să-și dea seama de culoare prin îngrăditura vălului. Se tocmește prin văl, în timp ce ochii negri pot fi văzuți neclar printre modelul țesăturii. Burka încearcă să stabilească un preț, gesticulând cu mâinile prin aer. Nasul iese prin falduri ca un cioc. În cele din urmă se decide, caută în sacoșă pe pipăite și scoate o mână cu niște bancnote albastre. Vânzătorul de pânzeturi măsoară o pânză albă cu flori de culoare albastru deschis. Materialul dispare în sacoșa de sub burka.

Mirosul de șofran, usturoi, ardei iute uscat și pakora* proaspătă penetrează materialul rigid și fuzionează cu transpirația, respirația

* Aluat indian, bine prăjit, umplut cu bucăți de legume, carne sau scoici, călite în unt de năut și care se consumă în general pe post de gustare. (n.tr.)

și mirosul puternic de săpun. Materialul de nylon este atât de des, încât îți poți mirosi propria-ți respirație.

Femeile înaintează spre ibricele ieftine confecționate din aluminiu rusesc. Pipăie, se tocmesc, se târguiesc și acceptă. Și ibricul dispare sub burka, care acum abundă în tigăi și castroane, covorașe și perii și s-a făcut chiar și mai mare. În urma primei burka, vin altele două mai puțin decise. Se opresc și miros, pipăie cataramele de plastic și brățările de culoarea aurului, înainte de a o căuta din priviri pe burka din frunte. Aceasta s-a oprit lângă un cărucior plin ochi cu sutiene puse de-a valma. Sunt albe, crem sau roz, cu o croială dubioasă. Unele atârnă pe o bară și se unduiesc fără rușine în vânt. Burka le pipăie și le măsoară cu mâna. Ambele mâini ies din falduri, verifică elasticul și trag de cupe, și după ce le apreciază din ochi se decide asupra unei imitații a unui corset solid.

Merg prin mulțime și dau din mâini în toate direcțiile ca să vadă mai bine. Femeile care poartă burka sunt precum caii cu ochelari: pot privi numai într-o direcție. În zona ochilor, se oprește deschizătura burkăi și materialul gros îi ia locul; este imposibil să arunci priviri într-o parte și în alta. Trebuie să întorci capul cu totul; o altă șmecherie pusă la cale de inventatorul costumului: un bărbat trebuie să știe la ce se uită soția lui.

După ce își rotesc un pic capul, celelalte două dau de burka șefă în străduțele înguste din interiorul bazarului. Evaluează dantela pentru decorat. Dantelă groasă, sintetică, ca bordurile de la draperiile sovietice. Petrece mult timp analizând dantela. Această achiziție este atât de importantă, încât dă peste cap bucata de material ce-i stă peste față, ca să vadă mai bine și sfidează porunca viitorului ei soț de a nu se expune vederii. E dificil să evaluezi dantela din spatele măștii din voal. Numai vânzătorul din stand îi vede fața. Chiar și în aerul răcoros de munte din Kabul, te acoperi de dâre de sudoare. Shakila dă din cap înainte

și înapoi, zâmbește fără nici un fel de scrupule și râde, se tocmește, da, chiar flirtează. Sub cerul albastru, oricine poate detecta jocul ei plin de cochetărie. A făcut asta pe tot parcursul cumpărăturilor și un vânzător poate descifra cu ușurință stările unei burka care se unduiește, flutură în vânt și dă din cap aprobator. Poate să flirteze cu ajutorul degetului mic de la mână, cu un picior sau cu mișcarea unei mâini. Shakila își afundă fața în dantelă, care dintr-o dată se transformă din bordură de draperii, în văl, ultima piesă pentru rochia de mireasă. Desigur că vălul alb are nevoie de o bordură de dantelă. Târgul s-a încheiat, vânzătorul măsoară, Shakila zâmbește, iar dantela dispare în sacoșa de sub burka, care din nou pică pe pământ, așa cum trebuie. Surorile se învârtesc mai departe prin bazar; străduțele devin din ce în ce mai înguste.

Bazarul e plin de un zumzet de voci, de un murmur constant. Foarte puțini vânzători își vând bunurile scoase în stradă. Majoritatea sunt mai ocupați să bârfească cu vecinii lor sau să se odihnească pe un sac de făină ori pe un munte de covoare, susținând agitația din bazar, decât să prezinte cu glas tare marfa. Clienții cumpără ce doresc, nu contează ce.

E ca și cum timpul ar fi stat pe loc în bazarul din Kabul. Bunurile sunt aceleași ca pe vremea când Darius al Persiei cutreiera aceste meleaguri, în jurul anului 500 î.Hr. Pe covoare imense, așezate sub cerul liber sau în standuri înghesuite, magnificul și prozaicul zac unul lângă altul, întoarse pe toate părțile și pipăite de clienții cercetători. Sâmburi de fistic, caise uscate și struguri verzi sunt păstrați în saci mari de iută; fructe mici de lămâi verzi altoite cu lămâi galbene stau în cărucioare șubrede, având coaja atât de subțire, încât poate fi mâncată și ea. Un vânzător are saci de găini care cârâie și cotcodăcesc; comerciantul de condimente are ardei iuți, paprika, curry și ghimbir, în grămăjoare asemănătoare unor mușuroaie. Negustorul de condimente se comportă ca un medic și recomandă ierburi uscate, rădăcini, fructe și ceai,

explicând, cu precizia unui doctor, că vor vindeca toate bolile, de la cea mai simplă, la cea mai misterioasă.

Mirosurile de coriandru proaspăt, usturoi, de piele și nucșoară se amestecă toate cu mirosul scurgerilor ce se opresc în cursul de apă secat, duhnind pestilențial, ce împarte bazarul în două. Pe podul situat deasupra râului se află la vânzare papuci din piele groasă de oaie, ghemotoace de bumbac, materiale cu multe modele și în toate culorile curcubeului, cuțite, sape și topoare.

Din când în când, se întâmplă să dai peste bunuri care nu se știau pe vremea lui Darius. Marfă de contrabandă, ca de exemplu țigări cu denumiri exotice precum Plăcere, Val sau Pin și produse Coca-Cola contrafăcute în Pakistan. Căile folosite de contrabandiști pentru a introduce marfă în țară nu s-au schimbat prea mult de-a lungul secolelor: prin Pasul Khyber din Pakistan sau peste munții din Iran; unele bunuri sunt aduse cu măgarii, altele în camioane, de-a lungul acelorași trasee folosite pentru traficul cu heroină, opium și hașiș. Banii folosiți sunt cei din zilele noastre; cei care schimbă bani, în tunici și turbane, stau la coadă într-un șir lung, manevrând rapid teancuri mari de bancnote albastre de afgani, 35.000 de afgani pentru un dolar.

Un bărbat vinde o marcă de aspiratoare numită National; vecinul său vinde aspiratoare marca Nautionl la același preț. Dar ambele, și originalul și copia, sunt prost comercializate. Din cauza rezervei energetice precare a Kabulului, majoritatea oamenilor se rezumă la mătură.

Pantofii merg prin praf. Peste tot în jur sunt sandale maro, pantofi murdari, pantofi negri, pantofi tociți, din când în când câte o pereche de pantofi drăguți și pantofi de plastic roz cu catarame. Unii sunt chiar și albi, o culoare interzisă de talibani, întrucât steagul lor era alb. Talibanii au interzis purtarea pantofilor cu tocuri de metal; sunetul pe care aveau să-l facă femeile care mergeau pe stradă putea să-i distragă pe bărbați. Dar vremurile

s-au schimbat şi dacă ar fi posibil să ţăcăne şi prin mocirlă, întregul bazar ar răsuna de zgomotul tocurilor. Câteodată poţi arunca câte o privire la degetele de la picioare date cu oja, ce ies de sub burka, încă un mic semn de libertate. Talibanii au interzis lacul de unghii şi au introdus un embargo asupra importurilor. Câtorva femei ghinioniste li s-a tăiat vârful unui deget de la mână sau de la picior, întrucât au comis o ofensă împotriva sistemului în vigoare. Emanciparea femeilor în timpul primei primăveri după căderea talibanilor s-a limitat în general la nivelul pantofilor şi al lacului de unghii şi nu a ajuns mai departe de tivul înnoroiat al costumelor burka.

Nu că ar fi încercat. De la căderea talibanilor se formaseră câteva asociaţii ale femeilor. Unele dintre ele fuseseră active chiar şi în timpul regimului talibanilor, organizând, de exemplu, şcoli pentru fete, învăţându-le pe femei despre igienă şi ţinând cursuri de literatură. Cea mai mare eroină din vremea talibanilor este Ministrul Sănătăţii ce face parte din cabinetul Karzai, Suhaila Seddiq, singura femeie din Afganistan cu gradul de general. Ea a păstrat în continuare cursurile de instruire sanitară a femeilor şi a reuşit să redeschidă, după ce talibanii o închiseseră, aripa pentru femei a spitalului unde ea a lucrat. A fost una dintre foarte puţinele femei care a refuzat să poarte burka. Citând-o: „Când a venit poliţia religioasă cu bâtele şi au ridicat armele să tragă, am ridicat-o şi eu pe a mea drept răspuns. În aceste condiţii, au lăsat armele jos şi mi-au dat drumul să plec."

Suhaila a ieşit în oraş chiar şi atunci când talibanii se aflau la putere. Mergea cu maşina spre spital în fiecare dimineaţă, înfăşurată într-un şal mare şi se întorcea acasă în fiecare seară. „Femeile afgane şi-au pierdut încrederea în ele", a spus ea cu amărăciune, după ce talibanii au căzut de la putere.

O organizație de femei a încercat să pună la cale o demonstrație, la o săptămână imediat după ce talibanii și-au luat tălpășița. S-au adunat în Mikrorayon, în galoși și papuci, ca să mărșăluiască prin oraș. Majoritatea și-au aruncat burka peste umeri, fără să le mai pese de reguli, dar autoritățile au oprit demonstrația, susținând că nu pot să garanteze securitatea femeilor. De fiecare dată când au încercat să se reunească, au fost împiedicate.

Acum școlile de fete s-au redeschis și femei tinere roiesc spre universități; unele chiar și-au reluat vechile lor slujbe. O revistă săptămânală este publicată de și pentru femei, iar Hamid Karzai nu ratează nici o ocazie de a vorbi despre drepturile femeilor.

Câteva femei s-au remarcat în timpul ședinței legislative Loya Jirga, din luna iunie a anului 2002. Cele mai timide oratoare au fost luate în râs de bărbații purtători de turbane din adunare, dar nu s-au dat bătute niciodată. Una dintre ele a cerut să numească o femeie Ministru al Apărării Naționale, spre marea nemulțumire a auditoriului. „Și Franța are la fel", a menționat cea de la tribună.

Pentru mase, prea puține lucruri s-au schimbat. În sânul familiilor tradiția înseamnă totul – bărbații decid. Doar un mic număr de femei din Kabul au renunțat la burka în timpul primei primăveri de după căderea talibanilor și foarte puține dintre ele știu că înaintașele lor, femeile afgane din secolul trecut, nu aveau habar de burka. Burka e folosită de secole, dar nu de un număr mare de femei. A fost reintrodusă în timpul domniei lui Habibullah, de la 1901 la 1919. El a decretat ca cele două sute de femei din haremul său să poarte acest costum așa încât, când acestea se aflau în afara încăperilor palatului, să nu ispitească cu fețele lor drăguțe și alți bărbați. Vălurile lor erau din mătase, cu broderie complicată, iar prințesele lui Habibullah purtau burka brodate cu fir de aur. Burka a devenit un accesoriu al claselor superioare, protejând femeile de ochii maselor. Pe parcursul anilor '50, folosirea acestui obiect vestimentar s-a răspândit, dar doar în rândul femeilor bogate.

Ascunderea femeilor își are oponenții săi. În 1959, primul ministru, prințul Daoud, a șocat populația atunci când soția lui a apărut alături de el de ziua națională a țării, fără burka. L-a convins pe fratele său să o facă pe soția lui să procedeze la fel și le-a cerut miniștrilor să arunce costumele burka ale soțiilor lor. Chiar de a doua zi, pe străzile din Kabul, femeile se plimbau în haine lungi, ochelari întunecați și o pălăriuță pe cap, femei care mai înainte ieșeau complet acoperite. Burka a fost folosită prima oară de către femeile din clasele superioare, și tot ele au fost primele care au renunțat la ea. Obiectul vestimentar era acum un simbol al statutului în rândul celor săraci, și multe servitoare și cameriste au preluat burka din mătase ale stăpânelor lor. Inițial, numai cei din tribul pashtoon, aflat la conducere, își acopereau femeile, dar acum și alte etnii au preluat acest obicei. Dar prințul Daoud vroia să elibereze complet țara de burka. În 1961, a fost emisă o lege care interzicea ca funcționarele publice să poarte burka. Erau încurajate să se îmbrace în haine occidentale. Legii i-au trebuit mulți ani ca să fie implementată, dar în anii '70 rar se putea întâlni o profesoară sau secretară din Kabul care să nu se îmbrace cu fustă și bluză, iar bărbații purtau costume occidentale. Cu toate acestea, femeile îmbrăcate inadecvat la diferite ocazii riscau să fie împușcate în picioare sau să li se arunce acid pe față de către fundamentaliști. Când războiul civil a izbucnit și legea islamică instaurată, din ce în ce mai multe femei se acopereau. Când au sosit talibanii, toate fețele femeilor au dispărut de pe străzile Kabulului.

Pantofii burkăi șefe dispar printre alți pantofi, pe unul dintre podurile înguste de peste cursul de apă secat pe care îl treci doar cu piciorul. Mai departe, în spate, sandalele surorilor au fost prinse în aglomerație. Nu pot decât să se miște în același sens cu mulțimea. Nu e posibil să cauți pantofii altcuiva, cu atât mai puțin

să te oprești în loc sau să te întorci. Tivurile costumelor burka se amestecă cu alte tivuri, iar bărbații cară mărfuri, pe creștetele lor, în brațe, sau în spinare. Nici ei nu văd pe unde calcă.

Pe cealaltă parte a podului, trei burka caută o alta. Una are pantofi negri și pantaloni lungi cu dantelă albă, iar tivul rochiei este stacojiu; alta are sandale de plastic maro și tivul negru; iar ultima, cea mai subțirică siluetă în burka, are pantofi de plastic roz, pantaloni și tiv mov. S-au găsit una pe alta și ridică privirile să se consulte. Burka care se află în frunte se îndreaptă spre un magazin, un magazin adevărat, cu geamuri, din care poți vedea de jur împrejurul bazarului. Vrea o pătură și s-a îndrăgostit până peste cap de una roz, strălucitoare și matlasată numită Paris. Pătura se vinde cu perne decorate cu inimi și flori. Toate sunt împachetate împreună, într-o valiză din plastic transparent. Pe valiză este scris „Produsă în Pakistan", sub cuvântul *Paris* e și o imagine cu turnul Eiffel.

Aceasta este pătura pe care burka o vrea pe viitorul ei pat conjugal. Un pat pe care nici nu l-a văzut și nici nu l-a încercat și pe care, pentru că Allah interzice, nu îl va vedea până în noaptea nunții. Se tocmește. Vânzătorul vrea câteva milioane de afgani pentru pătură și pentru pernele din valiza de plastic.

„O sumă scandaloasă!"

Continuă să se tocmească, dar vânzătorul este încăpățânat. E pe cale să plece, când el cedează. Burka care flutură a luat pătura cu mai puțin de o treime din prețul inițial, dar când să-i dea banii, se răzgândește. Nu o mai vrea pe cea roz de copil, ci pe cea roșu aprins. Vânzătorul o împachetează și îi aruncă în valiză și un ruj roșu, ca un cadou, din moment ce urmează să se căsătorească.

Îi mulțumește amabil și își ridică vălul ca să testeze rujul. În fond, după atâta târguială, Shakila devenise oarecum familiară cu vânzătorul de pături și cosmetice. În afară de el, în magazin mai sunt doar femei. Leila și Mariam prind curaj și își ridică burka

și cele trei perechi de buze palide sunt transformate. Se uită în oglindă și devorează din priviri minunile expuse sub geamul tejghelei. Shakila caută cremă pentru albirea pielii. Să ai pielea deschisă la culoare este o cerință importantă a frumuseții afgane. O mireasă trebuie să aibă pielea albă.

Comerciantul de pături și cosmetice îi recomandă o cremă numită Perfact. Pe cutie scrie „Cremă cu aloe pentru albire"; restul e în chineză. Shakila o încearcă și arată ca și cum pielea ei ar fi fost albită cu un strat gros de zinc. Pielea rămâne albicioasă o perioadă de timp. Culoarea reală a pielii ei se poate întrezări prin cremă; ca rezultat pielea ei este maronie pătată cu alb.

Crema minune este îndesată în sacoșa deja plină. Cele trei surori râd și promit că se vor întoarce de fiecare dată când una dintre ele se căsătorește.

Shakila este mulțumită și vrea să se întoarcă acasă că să arate ce a cumpărat. Găsesc un autobuz și se înghesuie în el, sus, pe platforma în mișcare și se așază pe locurile din spatele perdelei. Rândurile din spate sunt rezervate pentru femeile în burka, bebeluși și sacoșele cu cumpărături. Femeile sunt aruncate în toate direcțiile, bușite și izbite. Celelalte femei trebuie să se ridice ușor când surorile se așază, așa încât să poată privi în jur, fără ca materialul să le tragă capul în jos. Se așază cu greu, pe marginea unui scaun, cu sacoșele în poală și între picioarele lor. Nu sunt rezervate multe locuri pentru femei și pe măsură ce altele urcă în autobuz, noile-venite sunt îngrămădite printre celelalte burka și printre trupuri și brațe și sacoșe și pantofi.

Cele trei surori extenuate și pachetele lor se dau jos din autobuz când acesta oprește la casa bombardată pe dinafară. Dau din aripi și intră în apartamentul răcoros, își trag burka în sus peste cap, le atârnă în cuier și scot un suspin de ușurare. Fețele lor au ieșit la iveală.

O nuntă de mâna a treia

Seara dinaintea zilei celei mari. Camera e încărcată. Tot spațiul disponibil de pe podea este ocupat de trupurile femeilor care mănâncă, dansează și discută. Este noaptea henna. În această seară, mirelui și miresei li se vor picta palmele și tălpile picioarelor cu henna. Modelul portocaliu de pe mâinile lor probabil e o garanție pentru o căsnicie fericită.

Dar mirele și mireasa nu sunt împreună. Bărbații sărbătoresc de unii singuri; la fel și femeile. Lăsate singure, femeile afișează o agresivitate aproape înfricoșătoare. Își plesnesc fundurile reciproc, își ciupesc sânii și dansează una cu alta, brațele unduindu-li-se ca șerpii, iar șoldurile precum șoldurile dansatoarelor din buric arăboaice. Fetițele dansează ca și cum ar fi fost născute pentru a seduce și se răsucesc de-a lungul podelei, aruncând priviri provocatoare și ridicând din sprâncene. Chiar și bunicuțele cele mai în vârstă încearcă, doar pe jumătate, marea cu degetul, înainte ca dansul să se sfârșească. Vechea magie încă mai plutește în aer, dar ele nu au energia să privească dincolo de dans.

Shakila stă pe singura piesă de mobilier din cameră, o canapea care a fost adusă în interior cu această ocazie. Privește de la distanță și este interzis să zâmbească sau să danseze. Fericirea ei ar răni-o pe mama pe care o părăsește, tristețea o irită pe viitoarea soacră. Fața unei mirese trebuie să nu exprime nimic; nu trebuie să-și întoarcă capul sau să privească în jur, ci doar să privească fix, drept

înainte. Shakila stă deoparte de culorile care zboară, ca și cum s-ar fi pregătit pentru această noapte toată viața ei. Stă dreaptă, ca o regină, și conversează în tăcere cu oricine se așază lângă ea pe canapea – o onoare pe care o primește în schimb. Numai buzele ei se mișcă când răspunde întrebărilor oaspetelui de pe canapea.

Costumul ei este în culori de roșu, verde, negru și auriu. Arată de parcă s-ar fi învăluit în steagul Afganistanului, poleit cu praf de aur, și care are aceleași culori. Sânii ei ies în afară ca vârfurile unor munți. Sutienul pe care l-a cumpărat, evaluat din ochi, evident, i se potrivește. Linia taliei se conturează strânsă, pe sub rochie. Și-a aplicat un strat de cremă Perfact pe față, ochii și i-a conturat cu dermatograf, iar buzele sunt colorate cu rujul cel nou. Și atitudinea ei este perfectă. O mireasă trebuie să arate artificial, ca o păpușă. Cuvântul pentru păpușă și mireasă este același.

Pe parcursul serii, o procesiune de tamburine, tobe și felinare intră pe poartă. Sunt femeile din casa lui Wakil – surorile lui, cumnatele și fiicele. Cântă în noaptea extrem de întunecată, în timp ce bat din palme și dansează:

O luăm pe fata aceasta de la casa ei și o conducem la casa ei.
Mireasă, nu-ți pleca capul și nu vărsa lacrimi amare.
Asta e dorința lui Allah, mulțumește lui Allah.
O, Mahomed, mesagerul lui Allah, rezolvă-i problemele.
Fă lucrurile dificile ușoare!

Femeile lui Wakil dansează senzual, ascunzându-și trupurile și fețele în șaluri și eșarfe. Camera este o harababură și miroase a transpirație dulce. Toate ferestrele sunt deschise și se mișcă în vânt, iar perdelele flutură în briza nopții, dar aerul proaspăt de primăvară nu poate să răcorească femeile.

La un moment dat se face o pauză de dans, ca să se aducă farfuriile cu pilaf. Toată lumea se așază pe podea în locul unde

au dansat sau au stat în picioare. Numai cea mai bătrână stă pe covorașele de pe lângă perete. Sora mai mică a Shakilei, Leila și verișoarele mai tinere aduc mâncarea pregătită în vase mari, în curtea din spate. Platouri cu orez, hălci mari de oaie, vinete în sos de iaurt, tăiței cu spanac și usturoi și cartofi în sos de papricaș stau întinse pe podea. Femeile se adună în jurul platourilor. Cu mâna dreaptă apucă orezul, îl fac ghemotoc și îl bagă în gură. Carnea și sosul sunt completate de bucăți de pâine, rupte în cantități mari, totdeauna folosind mâna dreaptă. Mâna stângă, mâna cea murdară, nu trebuie să se miște. Tot ceea ce se poate auzi este sunetul femeilor mâncând. Mâncarea este înghițită în liniște. Tăcerea este întreruptă numai atunci când se îndeamnă reciproc să mănânce mai mult. Bunele maniere te obligă să împingi cele mai zemoase bucățele spre vecina ta.

Când toată lumea s-a săturat, ceremonia henna poate să înceapă. Noaptea s-a dus în mare parte; nimeni nu mai dansează. Unele dorm; altele stau jos sau întinse în jurul Shakilei și privesc, în timp ce sora lui Wakil freacă pasta verde gălbuie peste mâinile și picioarele miresei și interpretează cântecul special acestei ocazii. O dată ce mâinile Shakilei au fost acoperite, trebuie să și le strângă. Viitoarea cumnată leagă fâșii de material în jurul fiecărui pumn, să se asigure că se formează un model, și apoi le împachetează în niște pânze moi, pentru a evita murdărirea hainelor și a așternuturilor de pe pat. Shakila se dezbracă până la lenjeria de corp, dându-și jos pantalonii lungi, de bumbac alb, și o tunică lungă, după care se așază pe o saltea în mijlocul podelei, punându-și o pernă sub cap. Apoi este hrănită cu bucăți mari de carne, ficat fript și felii de ceapă crudă, special pregătite de surorile celei ce se află pe punctul de a părăsi familia.

Bibi Gul supraveghează totul îndeaproape. Urmărește fiecare bucățică pe care surorile o pun în gura Shakilei. Începe să plângă.

Apoi toată lumea o imită, dar se asigură una pe alta că Shakila va fi bine tratată în continuare.

După ce Shakila a fost hrănită, se întinde cu spatele la Bibi Gul, aproape lipită de ea, ghemuindu-se în poziție fetală. Niciodată nu a dormit într-o cameră fără mama ei. Asta este ultima noapte în sânul familiei sale. Următoarea noapte îi aparține soțului ei.

Câteva ore mai târziu, mireasa e trează, iar surorile îi desfac bandajele din jurul mâinilor. Îi răcâie stratul de henna, dând la iveală un model portocaliu care i s-a format în palme și pe tălpi. Shakila își spală fața ca de păpușă, creată special pentru noaptea trecută și mănâncă, ca de obicei, un mic dejun sănătos: carne friptă, pâine, budincă dulce și ceai.

La ora nouă este gata pentru a fi machiată, pentru a i se coafa părul și pentru a se dichisi. Shakila; sora cea mică, Leila; cea de-a doua soție a lui Sultan, Sonia și o trupă de verișoare se află într-un apartament din Mikrorayon. Aici este salonul de înfrumusețare – un salon care a existat și sub regimul taliban. Și pe vremea aceea, deși era ilegal, miresele doreau să fie strălucitoare. Vroiau să fie atent gătite. În acest domeniu, un decret al talibanilor era, de fapt, un ajutor. Soseau îmbrăcate în burka și plecau la fel, dar aveau o față nouă pe dedesubt.

Cosmeticiana are o oglindă, un scăunel și un raft plin cu sticluțe și tuburi, care, după înfățișare și aspect, par să aibă câteva decenii vechime. Pe perete a pus afișe ale starurilor indiene de la Bollywood. Frumusețile în costume decoltate la gât îi zâmbesc insinuant Shakilei, care stă tăcută și dă pe afară de pe scăunel.

Puțini ar spune că Shakila este frumoasă. Pielea ei este aspră, iar pleoapele sunt umflate. Fața este lată, iar maxilarul puternic. Dar are dinți minunați, un păr strălucitor și o privire poznașă și a fost una dintre cele mai căutate fiice ale lui Bibi Gul.

„Nu înțeleg de ce te plac atât de mult", i-a spus Wakil în timpul cinei din casa lui Mariam. „Nici măcar nu ești frumoasă." Dar a spus-o într-un fel adorabil și Shakila a luat-o ca pe un compliment.

Acum e neliniștită că nu este suficient de frumoasă, iar privirea jucăușă i-a dispărut. O nuntă este un eveniment extrem de serios.

Mai întâi claia întunecată de păr este răsucită pe niște bigudiuri din lemn. Apoi sprâncenele stufoase, care sunt atât de dese încât s-au unit, sunt pensate. Acesta este cel mai important semn al căsătoriei pe cale să se producă, căci femeile necăsătorite nu au voie să-și penseze sprâncenele. Shakila geme; cosmeticiana pensează. Sprâncenele sunt transformate în arce frumoase, iar Shakila se admiră în oglindă. Cumva fața ei este înălțată un pic.

„Dacă ai fi venit mai devreme, ți-aș fi epilat mustața", spune femeia. Îi arată ceva misterios. Pe tubul de epilat scrie: „Cremă epilatoare pentru părul nedorit". „Dar nu vom avea timp acum pentru asta."

După aceea îi freacă fața cu cremă Perfact. Pe pleoape îi aplică o combinație de fard roșu sclipicios și auriu. Îi creionează ochii cu un creion dermatograf gros și alege un ruj maron-roșcat închis.

„Orice aș face, nu voi fi niciodată la fel de frumoasă ca tine", îi spune Shakila celei mai tinere cumnate a ei, Sonia, cea de-a doua soție a lui Sultan. Sonia zâmbește și mormăie în timp ce respiră. Își trage peste cap o rochie de tul de un albastru pal.

După ce Shakila a fost machiată, e rândul Soniei să fie făcută frumoasă. Shakila este ajutată să se îmbrace cu rochia ei. Leila i-a împrumutat o centură, o bandă lată elastică care-i va modela talia Shakilei. Rochia e făcută dintr-un material de culoare verde-mentă, strălucitor și pătrunzător, cu dantelă sintetică, volane și tivuri aurii. Rochia trebuie să fie verde – culoarea fericirii și a religiei islamice.

Când rochia a fost potrivită și picioarele forțate în pantofii de lac cu tocuri foarte înalte și catarame aurii, coafeza îi desface

părul de pe bigudiuri. Părul este ondulat acum și este fixat în vârful capului cu un pieptăn dur, în timp ce bretonul, ajutat de cantități sănătoase de fixativ, este prins cu o agrafă și dat pe o parte a capului. Acum a venit rândul vălului de culoare verde-mentă și, cireașa de pe tort, chiar la marginea acestuia, îi prind agrafe mici, aruncate prin păr, imitând cerul albastru cu steluțe aurii. Obrajii Shakilei primesc același tratament, trei steluțe argintii pe fiecare parte. Începe să semene cu starurile de la Bollywood de pe perete.

„O, nu, pânza, bucățica de pânză", țipă deodată sora Leila. „O, nu!"

„O, nu!", exclamă Sonia și se uită la Shakila căreia nici o pleoapă nu i se zbate.

Leila se ridică și pleacă în fugă. Din fericire, casa lor nu e departe. Și dacă ar fi uitat de bucățica de pânză, cel mai important obiect dintre toate?

Celelalte femei rămân pe loc, neafectate de panica Leilei. Toate îi pun miresei agrafe cu steluțe în păr și îi lipesc altele pe obraji și apoi și pe burka. Shakila încearcă să-și pună ea burka, fără să-și strice coafura de mireasă. Evită să tragă prea tare de agrafele așezate pe creștetul capului, așa că își așază costumul ușurel pe vârful coafurii. Asta înseamnă că deschizătura costumului nu se află la locul ei, în fața ochilor, ci mai degrabă în vârful capului. Sonia și verișoarele trebuie să o ghideze, ca și cum ar fi oarbă, în jos pe scări. Shakila mai degrabă s-ar da de-a dura decât să fie văzută fără burka.

Burka va fi înlăturată numai atunci când – coafura stricându-se puțin – se va afla în curtea lui Mariam, unde se ține nunta. Oaspeții se înghesuie spre mireasă când aceasta își face apariția. Wakil urmează să sosească. Curtea geme de oameni în continuă mișcare, care se îndoapă cu pilaf, chebab și chiftele. Au fost invitate sute de rude. Un bucătar și fiii lui au tranșat, au tăiat și au gătit încă

din zori: s-au adus 149 kilograme de orez pentru mâncarea de la nuntă, 54 kilograme de carne de oaie, 15 kilograme de carne de vițel, 42 kilograme de cartofi, 30 kilograme de ceapă, 50 kilograme de spanac, 35 kilograme de morcovi, 9 kilograme de usturoi, 8 kilograme de stafide, 2 kilograme de nuci, 32 kilograme de ulei, 14 kilograme de zahăr, 2 kilograme de făină, 20 de ouă, câteva varietăți de condimente, 2 kilograme de ceai verde și 2 kilograme de ceai negru, 14 kilograme de bomboane și 3 kilograme de caramele.

După masă, unii dintre bărbați dispar în casa de alături, unde Wakil stă pe scaun. Ultimele negocieri sunt pe cale să înceapă. Urmează discuții detaliate despre bani și se fac jurăminte pentru viitor. Wakil este obligat să garanteze că va plăti o anumită sumă dacă va divorța de Shakila fără motiv și trebuie să promită că îi va asigura hainele, mâncarea și un acoperiș deasupra capului. Fratele cel mare, Sultan, negociază în numele Shakilei, iar bărbații din ambele familii semnează contractul.

Când ajung la un consens, părăsesc casa de alături. Shakila stă în casa lui Mariam, cu surorile ei, observând totul din spatele draperiilor. În timp ce bărbații negociază, ea se schimbă în rochia albă. Voalul din dantelă rusească îi este așezat pe față. Îl așteaptă pe Wakil să o conducă din camera ei, pentru ca apoi să iasă împreună, afară. El intră oarecum timid; se salută reciproc, cu ochii în podea, așa cum o cere obiceiul și părăsesc încăperea, umăr lângă umăr, fără să se uite unul la altul. Când se opresc, fiecare trebuie să încerce să-și așeze cât mai repede piciorul deasupra piciorului celuilalt. Învingătorul este declarat șeful în căsnicie. Wakil câștigă, sau Shakila îl lasă să învingă, așa cum și trebuie să facă. E urât să-și însușească puterea care nu-i aparține de drept.

Două scaune au fost scoase afară, în grădină. Trebuie să se așeze pe ele în același timp. Dacă mirele se așază primul, mireasa va fi cea care va lua toate deciziile. Nici unul nu vrea

să se așeze, și în cele din urmă Sultan se apropie din spate și îi forțează să se așeze pe scaune exact în același timp. Toată lumea aplaudă.

Sora mai în vârstă a Shakilei, Feroza, întinde o pătură peste cuplul proaspăt căsătorit și așază o oglindă în fața lor. Amândoi trebuie să se uite în ea. Conform tradiției, acesta este momentul în care privirile lor se întâlnesc pentru prima oară. Wakil și Shakila se uită lung în oglindă, așa cum și trebuie, ca și cum nu s-ar mai fi văzut până atunci. Feroza ține Coranul deasupra capetelor lor, și un mullah citește o binecuvântare. Cu capetele plecate, acceptă cuvântul lui Allah.

Apoi, un fel de mâncare constând dintr-o budincă făcută dintr-o prăjitură fărâmițată, zahăr și ulei, și parfumată cu nucșoară, este așezată în fața lor. Se hrănesc reciproc cu o lingură, în timp ce invitații aplaudă. De asemenea, își dau reciproc să bea, semnificând că fiecare îi dorește celuilalt o viață fericită.

Dar nu toată lumea acordă aceeași importanță sorbitului din limonadă.

„Pe vremuri toastam cu șampanie", șoptește o mătușă. Își amintește de timpurile mai libertine, când la nunți se servea și vin și șampanie. „Dar vremurile alea nu se vor mai întoarce niciodată", suspină aceasta. Era dresurilor de nylon, rochiilor occidentale, brațelor goale și – nu în ultimul rând – epoca de dinaintea purtării burka sunt doar amintiri învăluite în ceață.

„O nuntă de mâna a treia", îi răspunde în șoaptă Mansur, cel mai mare fiu al lui Sultan. „Mâncare proastă, haine ieftine, chiftele și orez, tunici și văluri. Când mă voi căsători, voi închiria sala de la Intercontinental. Toți vor fi obligați să se îmbrace în haine moderne și vom servi numai ce este mai bun. Mâncare importată", accentuează el. „Oricum, intenționez să mă căsătoresc în străinătate", adaugă Mansur.

Masa de la nunta Shakilei cu Wakil are loc în curtea mocirloasă a casei lui Mariam, acolo unde nu crește nimic. Pereții sunt plini de găuri de gloanțe și de urme de alice. Cuplul pozează pentru fotografi, privind fix înainte. Absența zâmbetelor și găurile de gloanțe din fundal imprimă o atmosferă tragică fotografiei.

Au ajuns la tort. Mirii apucă cuțitul și se concentrează asupra tăiatului. Își oferă reciproc câte o înghițitură prin gurile deschise pe jumătate, ca și cum s-ar abține să nu le desfacă prea mult, și împrăștie firimituri pe ei, din cap până în picioare.

După tort, urmează muzica și dansul. Pentru mulți dintre invitați, aceasta este prima nuntă pe care o serbează de când talibanii au părăsit Kabulul, cu alte cuvinte, prima nuntă cu muzică și dans. Talibanii i-au privat pe oamenii de jumătate din bucuria sărbătoririi unei nunți când au interzis muzica. Toată lumea se aruncă în vârtejul dansului, cu excepția proaspăt căsătoriților, care stau jos și privesc. E după-amiază târziu. Din cauza interzicerii circulației pe timp de noapte, petrecerile de nuntă au fost mutate din timpul serii în timpul zilei; toată lumea trebuie să fie acasă până la ora zece.

Când soarele asfințește, noul cuplu proaspăt căsătorit dispare de la petrecere, acompaniat de strigăte și chiuituri. Merg spre casa lui Wakil cu o mașină decorată cu panglici și flori. Cine apucă un loc în mașină se alătură cortegiului. Opt oameni stau îndesați în mașina Shakilei și a lui Wakil, chiar și mai mulți în alte mașini. Fac un ocol pe străzile Kabulului. Întrucât este ora „stingerii" străzile sunt goale și mașinile năvălesc prin trafic cu 90 de km/h, bătându-se să se afle în fruntea procesiunii. Două mașini se ciocnesc, ceea ce strică un pic din atmosfera de sărbătoare, dar nimeni nu e serios rănit. Mașinile, cu farurile sparte și caroseriile turtite, se depărtează de casa lui Wakil. Călătoria este o predare simbolică.

Rudele cele mai apropiate au permisiunea de a intra în casa lui Wakil, unde surorile lui îi așteaptă cu ceai. Acestea sunt femeile cu care Shakila va împărți curtea. Aici se vor întâlni la pompa de apă, aici își vor spăla hainele și vor hrăni găinile. Copilașii mucioși se uită inchizitorial la femeia care va fi noua lor mamă. Se ascund în spatele cămășilor mătușilor lor și privesc reverențios în sus la mireasa strălucitoare. Muzica a rămas în urmă; strigătele de jubilație au scăzut în intensitate. Shakila pășește în noua ei casă, cu demnitate. Este rezonabil de mare, cu tavanuri înalte. Ca și celelalte case din sat, e făcută din lut și are pervazuri grele. Geamurile sunt acoperite cu plastic. Nici măcar Wakil nu îndrăznește să spere că bombele nu vor mai cădea, așa că va mai aștepta până când va da jos foliile de plastic de la geamuri.

Toți își scot pantofii și merg în liniște prin casă. Picioarele Shakilei sunt roșii și umflate, după o zi petrecută în pantofii strâmți albi, cu tocuri înalte. Oaspeții care au mai rămas, familia apropiată, intră în dormitor. Un pat uriaș, dublu, ocupă aproape tot spațiul din încăpere. Shakila admiră cuvertura roșie, strălucitoare și moale și covorașele pe care ea le-a cumpărat și draperiile roșii pe care le-a făcut cu mâna ei. Sora ei, Mariam, a aranjat camera în ziua anterioară, a atârnat draperiile, a făcut patul și a aranjat decorațiile de nuntă. Shakila nu a fost niciodată în această casă; de aici înainte, pentru tot restul vieții, va fi domeniul ei.

Pe parcursul întregii ceremonii, nimeni nu i-a văzut pe însurăței schițând vreun zâmbet. Acum, în noua ei casă, Shakila nu se poate abține să nu zâmbească. „Ce treabă grozavă ai făcut", i-a spus lui Mariam. Pentru prima oară în viață, va avea propriul său dormitor. Pentru prima oară în viață, va dormi în pat. Se așază alături de Wakil pe cuvertura moale.

Mai rămâne ceremonia finală. Una dintre surorile lui Wakil îi înmânează Shakilei un cui mare și un ciocan. Știe ce trebuie să facă și se îndreaptă în tăcere spre ușa dormitorului. Bate cuiul

deasupra ușii. Când a terminat, fiecare aplaudă. Bibi Gul se smiorcăie. Gestul semnifică faptul că și-a țintuit destinul în casă.

În ziua următoare, înainte de micul dejun, mătușa lui Wakil vine la Bibi Gul, mama Shakilei. În geanta ei are o bucățică de pânză de care Leila aproape uitase, cel mai important element dintre toate cele ce țin de ceremonia de nuntă. Femeia o scoate plină de respect din geantă și i-o înmânează mamei Shakilei. Este plină de sânge. Bibi Gul îi mulțumește și zâmbește în timp ce lacrimile îi curg pe obraji. Rostește cu repeziciune o rugăciune de mulțumire. Toate femeile din casă se grăbesc să arunce o privire, iar Bibi Gul arată pânza tuturor celor care vor să o vadă. Chiar și fetițelor lui Mariam li se arată bucățica de pânză însângerată.

Fără sânge, nu pânza, ci Shakila ar fi fost returnată familiei.

Matriarhatul

Nunta e ca o înmormântare mai mică. Familia miresei se jelește în zilele următoare nunții, ca și cum s-ar pregăti de înmormântare. S-a pierdut o fiică – a fost vândută sau făcută cadou. Mamele suferă în special. Ele dețineau controlul absolut asupra fiicelor lor: unde merg, cu cine se întâlnesc, cu ce se îmbracă, ce mănâncă. Își petreceau cea mai mare parte a zilei împreună, se trezeau în același timp, dădeau cu mătura prin casă și găteau mâncarea împreună. După nuntă fiica dispare complet; trece de la o familie la alta. Nu poate să vină în vizită când vrea, ci numai când îi dă voie soțul. Familia nu poate să vină în casa ei, fără să fie invitată.

Într-un apartament din blocul numărul 37 din Mikrorayon, o mamă își deplânge fiica, care acum locuiește la o oră depărtare de ea. Dar nu e nici o diferență, fie că Shakila ar locui în satul Deh Khudaidad, situat chiar la ieșirea din Kabul, fie într-o țară străină, la mii de kilometri depărtare, peste ocean. Atâta timp cât nu se află pe saltea alături de mama ei, bând ceai și mâncând migdale zaharite, pierderea este întotdeauna la fel de greu de suportat.

Bibi Gul mai sparge o migdală; a ascuns-o sub plapumă, ca fiica ei cea mică, Leila, să nu o găsească. Leila se asigură că mama ei nu va mânca până va crăpa. Precum o asistentă dintr-o clinică de nutriție, i-a interzis să mai mănânce zahăr și grăsimi și smulge mâncarea din mâna lui Bibi Gul dacă aceasta înghite

ceva interzis. Când are timp gătește, special pentru mama ei, mâncare fără grăsimi. Dar Bibi Gul toarnă grăsime din farfuriile celorlalți în farfuria ei, atunci când Leila nu e atentă. Adoră gustul uleiului gătit, seul călduț de oaie și pakora bine prăjită; e înnebunită să sugă măduva din oase la sfârșitul mesei. Mâncarea este lucrul care o face să se simtă bine. Dacă simte că nu s-a săturat după cină, deseori se scoală noaptea să lingă castroanele și să șteargă oalele. Bibi Gul nu slăbește niciodată, în ciuda eforturilor Leilei; dimpotrivă, talia ei sporește de la an la an. Și oricum, își are micile ei provizii peste tot, în cufere vechi, sub covoare, în spatele unei lăzi. Sau în geanta ei. Aici își ține pralinele ei preferate: decolorate, comestibile, praline cu cremă de grâu din Pakistan, dulci de te ia cu leșin și uneori chiar și râncede. Dar sunt praline cu cremă, au chiar și o poză cu vaci pe ambalaj și nimeni nu o poate auzi când le suge.

Migdalele, pe de altă parte, trebuie să le spargă fără să facă zgomot. Bibi Gul se auto-compătimește. E singură în cameră. Stă pe rogojină și se mișcă înainte și înapoi, timp în care ține migdalele ascunse în mână. Privește în gol. Din bucătărie, sunetul oalelor și cratițelor lovite ajunge la ea. În curând, toate fiicele îi vor fi plecate. Shakila a plecat; Bulbula e pe cale să plece și ea. Când va pleca și Leila, nu va ști ce să facă. Nu va mai rămâne nimeni care să aibă grijă de ea.

„Nimeni nu o să mi-o ia pe Leila, înainte să mor", spunea ea despre fiica de nouăsprezece ani. Mulți au cerut-o, dar răspunsul lui Bibi Gul a fost întotdeauna nu. Nimeni altcineva nu va mai avea grijă de ea, așa cum o face Leila.

Bibi Gul nu mai muncește deloc. Stă într-un colț, bea ceai și își face griji. S-a terminat cu munca. Când o femeie are fiice mari, devine un fel de directoare, care dă sfaturi și are grijă de bunele moravuri ale familiei – mai ales de moravurile fiicelor. Se asigură că nu ies singure, că se îmbracă corespunzător, că nu se întâlnesc

cu bărbații care nu fac parte din familie, că sunt supuse și politicoase. Politețea este, așa cum crede Bibi Gul, cea mai importantă virtute. După Sultan, ea este cea de-a doua care comandă.

Gândurile îi alunecă spre Shakila, care acum trăiește în spatele pereților înalți de pământ, pereți necunoscuți. Și-o imaginează chinuindu-se să care găleți grele, pline cu apă, de la cișmeaua din curtea din spate, înconjurată de găini și de zece copii orfani de mamă. Bibi Gul își face griji că a făcut o greșeală. Dacă el este aspru cu ea? Oricum, apartamentul este atât de gol, fără Shakila.

În realitate, micul apartament este doar un pic mai gol fără fiica căsătorită. În loc de doisprezece, unsprezece oameni locuiesc acum în cele patru camere. Sultan, Sonia și fiica lor de un an dorm într-o cameră. Fratele lui Sultan, Yunus, și fiul cel mare, Mansur, dorm în a doua cameră. În cea de-a treia cameră cine a mai rămas: Bibi Gul, cele două fiice necăsătorite, Bulbula și Leila; cei doi fii mai mici ai lui Sultan, Eqbal și Aimal și fiul lui Mariam, Fazil – vărul lor și nepotul lui Bibi Gul.

Cea de-a patra cameră este depozit de cărți și vederi, orez și pâine, de haine de iarnă pe timpul verii și haine de vară pe timpul iernii. Hainele familiei sunt depozitate în cutii mari, întrucât nici una dintre camere nu are șifoniere. În fiecare zi ai nevoie de mult timp ca să cauți ceva. Stând în picioare sau jos, printre cutii, femeile din familie examinează îmbrăcămintea, pantofii, câte o geantă strâmbă, un coș rupt, o bentiță, o pereche de foarfeci sau o față de masă. Obiectele, fie se consideră că nu mai merită a fi purtate, ori sunt doar studiate și puse din nou, înapoi, în cutie. Numai rareori se aruncă ceva și numărul cutiilor crește. În fiecare zi are loc câte o mică răscolire prin lucrurile din camera-depozit; trebuie să muți totul dacă cauți ceva situat pe fundul cutiei.

În plus, față de cutiile uriașe ce conțin hainele și vechiturile familiei, fiecare membru al familiei are câte un cufăr mic, încuiat. Femeile poartă cheia prinsă de rochii. Cufărul este singurul lucru

privat pe care-l posedă și în fiecare zi le poți vedea stând pe podea aplecate asupra lui. Scot câte o bijuterie, se uită la ea, poate o și probează, o pun înapoi, își dau cu o cremă de care au uitat că o au acolo sau pufăie un pic din parfumul care le-a fost oferit cândva. Poate studiază cu atenție o fotografie a unui văr și se pierd în reverie, sau, precum Bibi Gul, scot niște praline sau câte un biscuit rătăcit.

Sultan are o bibliotecă cu geam, în partea din față, prin care cotoarele cărților pot fi citite și pe care o ține încuiată. Biblioteca conține colecții cu poeziile lui Hafez și Rumi, și jurnale de călătorie de o sută de ani vechime precum și atlase tocite de atâtea mâini prin câte au trecut. În locuri secrete, printre paginile cărților, el și-a ascuns și banii. Nu poți avea încredere în sistemul bancar al Afganistanului. În acest dulap cu cărți, Sultan își ține lucrarea sa cea mai prețioasă, cărți care au fost tipărite și pe care vrea să le citească cândva în viitor. Acum stă toată ziua în anticariatul său și nu are timp. Pleacă de acasă înainte de ora opt și se întoarce la opt seara. Îi mai rămâne timp doar să se joace cu micuța Latifa, să-și mănânce cina și să judece faptele ce s-au petrecut în familie, cât timp el a fost plecat de acasă. De obicei nu trebuie să facă ordine; viața femeilor legate de casă este liniștită și nu ține de demnitatea lui Sultan să le rezolve ciondănelile.

În fundul bibliotecii, Sonia își ține lucrurile personale. Câteva șaluri drăguțe, niște bani, jucării despre care mama, cu mentalitatea ei simplă, consideră că sunt prea bune ca Latifa să se joace cu ele. Păpușa falsă Barbie, pe care Latifa a primit-o la prima ei aniversare, stă în continuare pe bibliotecă, înfășurată în celofan.

Biblioteca este singura piesă de mobilier din casă; nu există nici un televizor sau vreun radio. Singurele ornamente sunt carpetele tocite, așezate pe lângă pereți și covorașele mari, inconfortabile. Carpetele sunt folosite pentru a dormi pe ele noaptea și a sta ziua. Covorașele sunt folosite drept perne pe timp

de noapte, iar ziua sunt proptite de perete. Când iau masa, pe podea așază o mușama. Toată lumea stă jos în jurul ei, cu picioarele încrucișate și mânâncă cu mâna. După ce termină de mâncat, mușamaua este spălată și făcută sul.

Podelele sunt din piatră rece, acoperite cu covoare mari. Pereții sunt crăpați. Ușile sunt înclinate și unele nu pot fi închise și de aceea trebuie să rămână permanent deschise. Unele camere sunt separate doar printr-un cearșaf. Găurile din geamuri sunt acoperite cu prosoape vechi.

În bucătărie există o chiuvetă, o sobă cu gaz Primus și o plită încinsă, pe podea. Pe pervazurile ferestrelor se află legume și resturi de mâncare din ziua precedentă. Rafturile au perdele, pentru a proteja vesela de mizeria și fumul de la sobă. Dar oricât de mult s-ar strădui femeile să mențină bucătăria curată, întotdeauna există un strat de grăsime peste care se lipește o peliculă fină de praf, permanent prezent în Kabul peste rafturi, pervazuri și măsuțe.

Baia este o porțiune din bucătărie, despărțită de un perete cu o trapă deschisă; nu e cu mult mai mare decât o gaură în podeaua de ciment și un robinet. Într-un colț e o sobă cu lemne unde se poate încălzi apa pentru baie. Mai există și un butoi mare care poate fi umplut când curge apă. Deasupra rezervorului se află un raft mic cu o sticlă de șampon, o bucată de săpun, care întotdeauna este negru, niște periuțe de dinți și un tub de pastă de dinți chinezească conținând o substanță granulată cu un gust chimic de neidentificat.

A fost un apartament drăguț odată", își amintește Sultan. „Aveam apă, curent electric, tablouri pe pereți, de toate."

Dar în timpul războiului civil, apartamentul a fost devastat și incendiat. Când familia s-a reîntors, apartamentul fusese practic demolat și au trebuit să se descurce cum s-a putut. Cea mai veche

parte a cartierului Mikrorayon, unde locuia familia Khan, se întindea pe linia frontului situată între forțele armate ale eroului mujahedinilor, Masoud, și a acelora conduși de nepopularul Gulbuddin Hekmatyar. Masoud controla teritorii mari din Kabul, în timp ce puterea lui Hekmatyar se concentra asupra înălțimilor din afara orașului. S-a bombardat cu rachete, multe dintre ele aterizând în Mikrorayon. Pe un alt deal, s-a stabilit uzbekul Abdul Rashid Dostum, iar pe al treilea, fundamentalistul Abdul Rasul Sayyaf. Rachetele lor au aterizat și în alte părți ale orașului. Războinicii s-au luptat timp de patru ani, până când, în cele din urmă, talibanii au intrat în Kabul, cei dintâi fiind nevoiți să se retragă ca să le facă loc preoților.

Bătăliile au încetat cu șase ani în urmă, dar Mikrorayon încă mai seamănă cu un câmp de luptă. Pereții sunt presărați cu găuri de gloanțe și explozibil. Multe ferestre au plastic, în locul geamurilor. Tavanele sunt crăpate, iar apartamentele de la etajele superioare sunt arse și au găuri, asemenea unor răni, acolo unde rachetele au explodat cândva. Pe dealul Maranjan, mai sus de Mikrorayon, unde au fost mobilizate forțele armate ale lui Hekmatyar nu s-a întreprins nimic pentru a curăța urmele războiului civil. Lansatoare de rachete, vehicule distruse și tancuri zac împrăștiate peste tot, chiar și la cincisprezece minute de mers pe jos de la locuința familiei Khan. Această zonă era cândva un loc popular pentru picnicuri. Tot aici se află mormântul lui Nadir Shah, tatăl lui Zahir Shah, care a fost asasinat în 1933. Acum cavoul este o ruină, cupola plină de găuri, iar coloanele sparte. Cavoul mai puțin impresionant al soției lui, vecin cu al soțului, este într-o situație și mai proastă. Se înalță amenințător ca un schelete făcut bucăți, o proiecție ce scrutează orașul. Cineva a încercat să asambleze bucățile sparte, astfel încât citatul din Coran poate fi descifrat.

Tot dealul este minat, dar printre carcasele distruse ale rachetelor și rămășițele de metal există ceva care stă ca o mărturie

a păcii. În interiorul unui cerc din pietre rotunde, cresc gălbenele portocalii. Numai ele au supraviețuit războiului civil, secetei și talibanilor.

De pe înălțimi, la o distanță sănătoasă, Mikrorayon arată ca orice așezare din timpul fostei Uniuni Sovietice. Clădirile sunt un dar din partea rușilor. În anii '50 și '60 inginerii sovietici au fost trimiși în Afganistan să construiască așa-numitele blocuri Hrușciov, de care până la urmă s-a umplut Uniunea Sovietică, și oriunde se ridicau asemenea clădiri, la Kabul, Kaliningrad sau Kiev, toate erau identice: blocuri cu cinci etaje și apartamente cu două, trei sau patru camere.

Când te apropii, e clar că prima impresie nefavorabilă nu e din cauza arhitecturii sovietice de comandă, ci gloanțelor și războiului. Chiar și băncile de ciment din fața intrărilor sunt smulse și zac ca niște epave întoarse cu fundul în sus pe solul denivelat, odată asfaltat.

În Rusia, bunicile sunt cele care stau pe aceste bănci, femei în vârstă cu bastoane, mustăți și basmale, privind tot ceea ce se petrece în jurul lor. În Mikrorayon, doar bărbații în vârstă stau în fața caselor și bârfesc, în timp ce mărgelele mătăniilor le alunecă printre degete. Abia a mai rămas o mână de copaci, care să le țină o umbră săracă. Femeile se grăbesc, cărând sacoșele de cumpărături sub burka. Rareori poți vedea o femeie oprindu-se să schimbe două vorbe cu o vecină. În Mikrorayon, femeile merg în vizită dacă vor să stea la taclale și se asigură că nici un bărbat din afara familiei nu le vede.

Apartamentele sunt concepute după principiile sovietice de egalitate, dar, cu certitudine, în interiorul celor patru pereți nu există egalitate. În timp ce ideea care a stat la baza construirii apartamentelor a fost aceea de a crea locuințe neclasificate pe categorii într-o societate fără clase sociale, în realitate apartamentele din Mikrorayon erau văzute ca reședințe pentru clasa de

mijloc. La vremea când au fost construite, erau un semn al schimbării statutului social, căci te mutai de la colibele de pământ din satele din jurul Kabulului, în apartamentele cu apă curentă din capitală. Inginerii și profesorii, proprietarii de magazine și șoferii de camion se mutau aici. Dar termenul *clasă de mijloc* înseamnă prea puțin într-o țară în care atât de mulți oameni au pierdut tot ceea ce aveau și unde totul a regresat. Apa curentă, cândva atât de invidiată, a fost o glumă în ultimii zece ani. La primul etaj, în fiecare dimineață, curge apă rece pentru câteva ore. Apoi nimic. Apa ajunge la etajul al doilea din când în când, dar nu ajunge niciodată la etajul al treilea – presiunea este prea mică. Sursele de apă au fost scoase în afara apartamentelor și în fiecare zi copiii, într-o procesiune neîntreruptă, urcă și coboară scările, cărând găleți, sticle și ceainice pline cu apă.

În același fel, furnizarea energiei electrice era un motiv de mândrie pentru cei care locuiau în apartamente. Acum, locuitorii acestora trăiesc pe întuneric. Din cauza recesiunii economice, energia electrică este raționalizată. În fiecare zi, se furnizează energie timp de patru ore, între ora șase și zece seara. Când o parte a orașului este luminată, cealaltă se află în întuneric. Uneori tot orașul e cufundat în întuneric. Singura soluție e să scoți lampa cu gaz și să stai în semi-întuneric, în timp ce fumul usturător înțeapă ochii și-i face să lăcrimeze.

Familia Khan locuiește într-unul din blocurile cu apartamente mai vechi, lângă cursul secat al râului Kabul. Bibi Gul privește partea întunecată a lucrurilor, în timp ce stă chircită în deșertul de ciment crăpat, departe de satul unde a crescut. Bibi Gul nu a mai fost fericită de când a murit soțul ei. Conform celor povestite de rudele lui, era muncitor, profund religios, exigent, dar cinstit.

Când tatăl său a murit, Sultan a preluat conducerea. Cuvântul lui e lege. Cine nu i se supune, va fi pedepsit. Nu numai că

stăpânește în casă, dar încearcă să-și conducă și frații care s-au mutat. Fratele doar cu doi ani mai mic decât el îi sărută mâna când se întâlnesc și să-l ferească Allah dacă îndrăznește să-l contrazică pe Sultan sau, și mai rău, să aprindă o țigară în fața lui. Față de fratele mai mare trebuie să manifești un respect în toate modurile posibile. Sultan își are motivele lui pentru un comportament atât de strict. Crede că dacă familiile nu sunt disciplinate și muncitoare, nu va exista niciodată un Afganistan nou și prosper.

Dacă nici criticile și nici bătaia nu au nici un efect, următoarea pedeapsă este renegarea. Sultan nu vorbește niciodată cu sau despre fratele lui mai mic, Farid. Farid a refuzat să lucreze pentru Sultan în magazinul acestuia și și-a deschis propriul lui magazin și o legătorie; de atunci Sultan nu a mai vorbit cu el. Și nimănui din familie nu îi este permis să vorbească cu el. Numele lui Farid nu este pomenit niciodată. Nu mai este fratele lui Sultan.

Și Farid locuiește într-unul din apartamentele devastate din Mikrorayon, la numai câteva minute depărtare de familia Khan. Când Sultan se află la magazinul său, Bibi Gul merge în vizită la Farid și la familia acestuia, fără ca cel dintâi să știe. Același lucru fac și frații și surorile lui. În ciuda interdicției, Shakila a acceptat invitația fratelui său, dinainte de nuntă, și a petrecut o seară întreagă cu el, spunându-i lui Sultan că a fost cu o mătușă. Înainte ca o fată să se căsătorească, membrii familiei trebuie să o invite fiecare la o cină de adio. Sultan este invitat la aniversările din familie, dar nu și fratele său. Nici un văr, unchi sau mătușă nu vrea să se certe cu Sultan; ar fi un lucru neplăcut și nerentabil. Dar Farid este cel pe care-l iubesc.

Nimeni nu-și mai amintește cu exactitate ce s-a întâmplat între Sultan și Farid, doar că Farid și-a părăsit mânios fratele mai mare, în timp ce Sultan striga după el că legătura dintre ei s-a rupt pentru totdeauna. Bibi Gul le cere să se împace, dar cei doi frați ridică din umeri. Sultan, pentru că este datoria celui mai mic să-și ceară iertare; Farid, pentru că simte că e vina lui Sultan.

Bibi Gul a adus pe lume treisprezece copii. Când avea paisprezece ani, a născut-o pe prima ei fiică, Feroza. Cu toate acestea, viața merita să fie trăită. A plâns în primii ani cât a fost mireasă copil, după care viața a devenit mai bună. Fiind cel mai mare copil, Feroza nu a primit niciodată nici un fel de educație. Familia era săracă, iar Feroza căra apă, mătura și avea grijă de frații mai mici. La cincisprezece ani, a fost măritată cu un bărbat de patruzeci de ani. Era bogat, și Bibi Gul s-a gândit că bogăția o să-i aducă fericire. Feroza era drăguță și părinții au luat 20.000 de afgani pe ea.

Următorii doi copii i-au murit când erau mici. Un sfert din copiii din Afganistan mor înainte de a ajunge la vârsta de cinci ani. Țara are cea mai ridicată rată din lume a mortalității în rândul copiilor. Copiii mor de pojar, oreion și friguri, dar mai ales mor de diaree. Mulți părinți consideră greșit, că nu trebuie să le administreze copiilor nimic, atunci când suferă de diaree; va trece de la sine. Ei cred că pot să scape singuri de boală, o greșeală care i-a costat mii de vieți tinere. Bibi Gul nu-și mai amintește din ce cauză au murit cei doi copilași ai ei. „Pur și simplu au murit", spune ea.

Apoi a sosit Sultan, iubitul Sultan, veneratul Sultan. Când fiul lui Bibi Gul a ajuns la maturitate, poziția acesteia printre cumnatele ei s-a întărit considerabil. Valoarea unei mirese este dată de virginitatea acesteia; valoarea unei soții, de numărul de fii pe care-i naște.

Fiind fiul cel mai mare, i s-a dat întotdeauna tot ce era mai bun, în ciuda sărăciei familiei. Banii pe care i-au primit pentru Feroza au fost folosiți pentru a plăti studiile lui Sultan. Încă de pe vremea când era micuț, i s-a oferit o poziție autoritară și a fost cel căruia tatăl i-a încredințat sarcini de responsabilitate. Când avea șapte ani, lucra deja cu normă întreagă, în plus față de programul de la școală.

La câțiva ani după Sultan, a sosit Farid. Era un năzdrăvan care întotdeauna era amestecat în câte o bătaie și venea acasă cu hainele rupte și cu nasul plin de sânge. A băut și a fumat, desigur, fără ca părinții lui să știe, dar era bun ca pâinea caldă, când nu era furios. Bibi Gul i-a găsit o soție, iar acum e căsătorit și are două fiice și un fiu. Dar a fost excomunicat din apartamentul din blocul numărul 37 din Mikrorayon. Bibi Gul oftează. Inima ei e sfâșiată din cauza dușmăniei dintre cei doi fii mai mari ai ei. De ce nu se pot comporta rezonabil?

După Farid a venit Shakila. Vesela, dura, puternica Shakila. Bibi Gul varsă o lacrimă. O vede pe fiica ei cărând găleți grele cu apă.

Următorul a fost Nesar Ahmad. Când Bibi Gul se gândește la el, lacrimile îi curg șiroaie pe obraji. Nesar Ahmed era liniștit, bun și domic de a ști cât mai mult. A frecventat liceul din Kabul și vroia să fie inginer, ca Sultan. Dar într-o zi nu a mai venit acasă. Colegii lui au spus că poliția militară a adunat cei mai puternici băieți din clasă și i-a forțat să se înroleze în armată. Acest lucru s-a petrecut în timpul ocupației sovietice, iar forțele guvernului afgan funcționau ca trupe de uscat pentru Uniunea Sovietică. Au fost trimiși în prima linie contra mujahedinilor. Mujahedinii aveau trupe mai bune, cunoșteau terenul și și-au întărit sistemele de fortificații în munți. Aici i-au așteptat pe ruși și pe aliații lor afgani, ca să intre prin trecători. Nesar Ahmad a dispărut într-o asemenea trecătoare. Bibi Gul crede că fiul ei încă mai e în viață. Poate că e ținut captiv. Poate că și-a pierdut memoria și trăiește fericit pe undeva. Se roagă în fiecare zi la Allah ca fiul ei să se întoarcă.

După Nesar Ahmed s-a născut Bulbula, care s-a îmbolnăvit de supărare când tatăl ei a fost închis și care, în general, stă acasă toată ziua, privind în gol.

Mariam era mult mai plină de viață, ea fiind adusă pe lume câțiva ani mai târziu. Era isteață și strălucitoare, iar la școală, o

maestră. A crescut ca să devină frumoasă și să aibă o mulțime de pețitori. Când avea optsprezece ani, a fost măritată cu un băiat din satul lor. Acesta avea un magazin, iar Bibi Gul s-a gândit că era o partidă bună. Mariam s-a mutat în casa lui, unde locuiau și mama și fratele acestuia. Avea multe de făcut; mama lui nu-și putea folosi mâinile, și le arsese grav când gătea mâncarea pe sobă. Unele degete sunt pierdute, altele s-au unit între ele. Degetele mari de la ambele mâini sunt ciuntite, dar poate să se hrănească singură, să aibă grijă de cei mici și să care anumite lucruri dacă le ține în brațe, lipite de corp.

Mariam era fericită în noua ei casă. Apoi a sosit războiul civil. Una dintre verișoarele lui Mariam s-a căsătorit la Jalalabad. Familia și-a asumat riscul, în ciuda străzilor nesigure, de a călători până acolo. Soțul ei, Karimullah, a rămas acasă să aibă grijă de magazinul din Kabul. Într-o dimineață, când a ajuns la magazin să-l deschidă, a fost prins într-un schimb de focuri. Un glonț i-a trecut prin inimă, și a murit pe loc.

Mariam l-a plâns trei ani de zile. În final, Bibi Gul și mama lui Karimullah au hotărât că trebuie să se căsătorească cu fratele soțului decedat, Hazim. Avea o familie nouă și s-au adunat de dragul celor doi copii. Acum era însărcinată cu cel de-al cincilea copil. Fiul ei cel mai mare, din căsătoria cu Karimullah – Fazil – are zece ani și deja lucrează cu normă întreagă. Cară cutii și vinde cărți într-unul din anticariatele lui Sultan și locuiește acasă la acesta, ca să o ajute pe Mariam.

Apoi a sosit Yunus, preferatul lui Bibi Gul. Este cel care o răsfață, îi cumpără cadouri mici, o întreabă de ce are nevoie, iar seara și-o încheie așezându-și capul în poala ei, după ce au luat cina, când membrii familiei stau pe jos sau întinși pe rogojini și moțăie. Data nașterii lui Yunus este singura pe care mama o știe cu certitudine. A fost născut în ziua în care Zahir Shah a pierdut puterea, în urma unei lovituri de stat, pe 17 iulie 1973.

Ceilalți copii nu au nici zile și nici ani de naștere. Anul nașterii lui Sultan se află undeva între 1947 și 1955, în funcție de ce document citești. Când Sultan își adună anii din copilărie, din timpul școlii, din universitate, din primul război, din al doilea război, al treilea război, ajunge la cincizeci și ceva. În acest fel fiecare își calculează vârsta. Și pentru că nimeni nu știe exact când s-a născut, poți să ai vârsta pe care vrei să o ai. În acest fel Shakila poate să aibă treizeci, dar s-ar putea să fie cu cinci sau șase ani mai tânără sau mai în vârstă.

După Yunus a venit Basir. Trăiește în Canada, după ce mama lui a aranjat o căsătorie pentru el, acolo, cu o rudă. Nu l-a mai văzut și nu a mai vorbit cu el de când a plecat de acasă, acum doi ani. Bibi Gul mai varsă o lacrimă. Nu-i place să stea departe de copii ei. Ei sunt tot ceea ce are în viață, în afară de migdalele glazurate de pe fundul cufărului.

Ultimul fiu născut a fost motivul pentru care Bibi Gul și-a deprins obiceiul de a mânca. La câteva zile după naștere, a trebuit să-l dea unei rude care nu avea copii. Laptele se tot forma, iar Bibi Gul plângea. O femeie își câștigă un statut fiind mamă, mai ales de băieți. O femeie sterilă nu are valoare. Ruda lui Bibi Gul nu a avut copii timp de cincisprezece ani, s-a rugat lui Allah, a disperat, a încercat toate medicamentele și remediile care ajută la fertilitate; iar când Bibi Gul își aștepta cel de-al doisprezecelea copil, această rudă i l-a cerut.

Bibi Gul a refuzat. „Nu pot să-mi înstrăinez copilul."

Ruda a continuat să roage, să implore, să amenințe. „Ai milă de mine; tu ai deja o familie mare, eu nu am pe nimeni. Dă-mi acest copil", plângea ea. „Nu pot să trăiesc fără copii", se jelea femeia.

În final, Bibi Gul a cedat și i-a promis copilul. După ce l-a născut pe fiul ei, l-a ținut doar douăzeci de zile. L-a îngrijit, l-a alintat și a plâns că trebuia să-l dea. Bibi Gul era o femeie

importantă, datorită copiilor ei. Își dorea cât de mulți copii se putea. Dar și-a ținut promisiunea și după cele douăzeci de zile convenite l-a dat rudei sale și de aici râul de lapte ce nu se mai oprea, întrucât nu putea să-și hrănească bebelușul. Toate legăturile cu mama trebuie să fie rupte și din acel moment copilul ei devine doar o rudă. Bibi Gul știe că este bine îngrijit dar încă mai plânge pierderea fiului ei. Când îl întâlnește, frizează indiferența, așa cum a promis când l-a dat de lângă ea.

Fiica cea mai mică a lui Bibi Gul este Leila. Inteligenta, harnica Leila, care face cea mai mare parte a treburilor casnice ale familiei. La urma urmei, are doar nouăsprezece ani și are cele mai puține atuuri: este cea mai tânără, necăsătorită și este fată.

Când Bibi Gul era de vârsta ei, dăduse deja naștere la patru copii, dintre care doi muriseră și doi trăiau. Dar acum nu se gândește la asta. Ceaiul i s-a răcit, iar ei îi este frig. Ascunde migdalele sub plapumă și vrea ca cineva să-i aducă șalul de lână.

„Leila", strigă ea. Leila își face apariția dintre oale.

Tentații

A duce soarele cu ea. O explozie de farmec pășește în camera întunecată. Mansur se trezește subit din moțăială, și, în momentul în care observă silueta care se strecoară de-a lungul rafturilor, privirea adormită îi rămâne înțepenită.

„Pot să vă ajut?"

Își dă seama imediat că aici se află o femeie tânără și frumoasă. Observă asta din statura ei, după mâinile și picioarele ei, după felul cum își duce geanta. Are degete lungi și albe.

„Aveți *Chimia pentru facultăți*?"

Mansur adoptă cea mai profesionistă privire a lui de anticar. Știe că nu are cartea, dar îi cere să-l însoțească în spate, în ideea de a o căuta. Stă în picioare aproape de ea și se uită printre rafturi, în timp ce parfumul ei îi gâdilă nasul. Se întinde și se apleacă, prefăcându-se că aleargă după carte. Când face pauză, se întoarce spre ea și-i cercetează umbrele ochilor. Nu a auzit niciodată de cartea asta.

„Din nefericire, s-a epuizat din stoc, dar am câteva copii acasă. Puteți reveni mâine când vă voi aduce un exemplar?"

A doua zi, o așteaptă pe zeiță tot timpul, înarmat cu un plan, nu cu o carte de chimie. În timp ce așteaptă, prin minte i se tot perindă și mai multe fantezii. Apoi vine noaptea și el închide anticariatul. Magazinul are gratii de metal, ca să protejeze pe timpul nopții geamurile crăpate. Frustrat, le închide trântindu-le.

A doua zi, e într-o stare proastă și stă în spatele tejghelei, în tăcere și enervat. Camera e pe jumătate luminată; nu există curent electric. Acolo unde pătrund razele soarelui, praful dansează în lumină și face ca încăperea să pară chiar și mai întunecată. Când clienții sosesc și cer anumite cărți, Mansur le răspunde posomorât că nu le are, în ciuda faptului că acestea stau frumos aranjate pe raftul din fața lui. Blestemă faptul că e legat de anticariatul tatălui său, că nici măcar în zilele de vineri nu e liber și că taică-său nu-i va permite să studieze, nu-i va permite să-și cumpere o bicicletă sau să se întâlnească cu prietenii. Urăște tomurile prăfuite de pe rafturi. Chiar urăște cărțile și le-a urât dintotdeauna și nici măcar una singură nu a terminat-o de citit de când a terminat școala.

Sunetul pașilor ușori și foșnetul materialului greu îl scot din starea mohorâtă în care se cufundase. Ea stă în picioare, ca și prima dată, în mijlocul unei raze de soare, care face ca praful de pe cărți să zburde în jurul ei. Mansur are grijă să nu sară în sus de bucurie și afișează privirea lui de anticar.

„V-am așteptat ieri", spune, pe un ton profesionist și prietenos. „Am cartea acasă, dar nu știam ce ediție doriți, cum să fie legată, sau ce preț sunteți dispusă să plătiți. Cartea a fost publicată în atât de multe ediții, că nu am putut să le aduc pe toate. Așa că puteți să veniți cu mine și să o alegeți pe cea pe care o vreți."

Costumul burka e surprins. Își bâțâie geanta, cu un aer de incertitudine.

„Acasă cu tine?"

Pentru un moment, nici unul nu scoate un cuvânt. Tăcerea este cea mai bună metodă de convingere, gândește Mansur, tremurând, cu nervii întinși la maxim. A lansat o invitație îndrăzneață.

„Aveți nevoie de carte, nu-i așa?" o întreabă în cele din urmă.

Întrebarea întrebărilor, recunoaște fata. Se așază pe locul din spate al mașinii, poziționându-se în așa fel, încât să se poată uita

la el în oglindă. Mansur încearcă să ascundă ceea ce gândește despre privirea ei în timp ce discută între ei.

„Drăguță mașină", spune ea. „Este a ta?"

„Da, dar nu e mare lucru", răspunde Mansur, indiferent. Asta face ca mașina să pară chiar mai grozavă decât e în realitate, iar el chiar mai bogat.

Conduce fără țintă pe străzile din Kabul, cu o burka pe locul din spate. Nu are nici o carte și oricum acasă sunt și mama și toate mătușile lui. E nervos și agitat să se afle atât de aproape de cineva necunoscut. Într-un moment de îndrăzneală îi cere să-i vadă fața. Câteva secunde, ea rămâne totalmente înțepenită, apoi își ridică piesa de îmbrăcăminte din față și își fixează privirea în oglindă. Știa el; este foarte frumoasă, cu ochi frumoși, mari, negri și machiați, cu câțiva ani mai mare decât el. Cu ajutorul celor mai grozave glume, al unui farmec insistent și artei persuasiunii, o face să uite de cartea de chimie și o invita să ia prânzul într-un restaurant. Oprește mașina, iar ea se târăște afară și o apucă în sus, pe scările restaurantului Marco Polo, unde Mansur comandă întregul meniu: pui fript pe grătar, kebab, mantu – paste afgane cu carne și pilaf – orez cu bucăți mari de carne de oaie și, la desert, budincă de fistic.

În timpul mesei, el se străduiește să o facă să râdă, să se simtă deosebită, să mănânce mai mult. Ea stă cu burka ridicată, cu spatele spre celelalte mese, într-un colț al restaurantului. Ca majoritatea afganilor, ignoră cuțitul și furculița și mănâncă cu degetele. Vorbește despre viața ei, familia ei, studiile ei, dar Mansur cu greu o poate urmări, este prea emoționat și entuziasmat. Prima lui întâlnire. Prima lui întâlnire absolut ilegală. Le dă chelnerilor un bacșiș exorbitant când pleacă, iar studenta face ochii mari. El observă după rochia ei că nu este bogată, dar nici săracă. Mansur trebuie să se grăbească să ajungă înapoi la anticariat; burka sare într-un taxi. În timpul guvernării talibanilor, acest gest ar fi putut

să aibă ca rezultat pedeapsa cu bătaia și închiderea celor doi. Întâlnirea de la restaurant nu ar fi fost posibilă; bărbații și femeile care nu aveau legături de rudenie nu puteau să meargă împreună pe stradă, cu atât mai puțin fata nu ar fi putut să-și scoată burka în public. Lucrurile s-au schimbat, din fericire pentru Mansur. Îi promite să-i aducă cartea a doua zi.

Pe tot parcursul zilei următoare, încearcă să se gândească la ce o să-i spună când ea își va face apariția. Tactica va trebui schimbată: de la cea de anticar la cea de seducător. Singura experiență a lui Mansur în materie de dragoste sunt filmele indiene și pakistaneze, unde fiecare declarație o depășește pe cea dinainte în dramatism. Filmele încep cu o întâlnire neașteptată; personajul principal se luptă cu ura, trădarea și dezamăgirea; acțiunea se termină cu vorbe dulci de iubire eternă – o pregătire folositoare unui tânăr îndrăgostit. În spatele tejghelei, lângă o grămadă de cărți și ziare, Mansur visează cum va decurge conversația cu studenta.

„M-am gândit la tine în fiecare moment de când ne-am despărțit ieri. Știam că era ceva special legat de tine; ești făcută pentru mine. Tu ești destinul meu!" Fără îndoială că îi va face plăcere să audă vorbele astea și apoi o va privi fix în ochi, poate că o va prinde chiar de încheietura mâinii. „Trebuie să fiu singur cu tine. Vreau să-mi desfăt privirea cu tot trupul tău, vreau să mă cufund în ochii tăi", îi va spune el. Sau ar putea fi ceva mai puțin îndrăzneț: „Nu-ți cer mult – numai dacă ai putea să mai intri pe aici când nu ai altceva de făcut; voi înțelege dacă nu vei vrea, dar poate măcar o dată pe săptămână?"

Poate că o să-i facă și câteva promisiuni: „Când voi avea optsprezece ani, ne vom căsători."

El trebuie să fie Mansur cu mașina scumpă, Mansur cu magazinul elegant, Mansur cu bacșișurile mari, Mansur cu hainele occidentale. El trebuie să o momească cu viața pe care o va duce alături de el. „Vei avea o casă mare cu grădină și mulțimi de servitori și vom

merge în vacanță în străinătate." Și trebuie să o facă să se simtă deosebită, dorită și conștientă de cât mult înseamnă pentru el. „Te iubesc numai pe tine. Sufăr în fiecare secundă în care nu te văd."

Dacă nu e de acord cu dorințele lui, trebuie să devină și mai dramatic. „Dacă mă părăsești, mai întâi omoară-mă! Sau voi da foc întregii lumi!"

Dar studenta nu se întoarce în ziua de după vizita la restaurant, și nici în ziua următoare, ori în următoarea. Mansur continuă să-și exerseze discursul, dar e din ce în ce mai descurajat. Nu l-a plăcut? Părinții ei au descoperit ce făcuse? Are mult de învățat? l-a văzut cineva și a împrăștiat vestea? Un vecin, o rudă? A spus ceva prostesc?

Un bărbat în vârstă, cu baston și cu un turban mare, îi întrerupe gândurile abătute. Îl salută pe Mansur cu un mormăit și-i cere o lucrare religioasă. Mansur găsește cartea și o aruncă furios pe tejghea. Nu mai este Mansur seducătorul. Doar Mansur, fiul anticarului, cu visuri în roz.

O așteaptă în fiecare zi. Zilnic încuie gratiile peste ușă, fără ca ea să-l fi vizitat. Orele petrecute în anticariat sunt din ce în ce mai întunecoase.

Pe strada unde Sultan își are anticariatul, mai există alte câteva anticariate și magazine care vând papetărie, leagă cărți sau copiază documente pentru oameni. Rahimullah lucrează într-unul din aceste standuri. Uneori intră la Mansur să bea ceai și să bârfească. De data asta Mansur se târăște spre el ca să-și verse amarul. Rahimullah pur și simplu râde.

„Nu trebuie să încerci să agăți o studentă. Sunt prea virtuoase. Încearcă cu cineva care are nevoie de bani. Cu cele sărace e cel mai ușor. Unele dintre ele nu sunt deloc rele. Sau mergi acolo unde Națiunile Unite împart făină și ulei. Sunt o mulțime de văduve tinere acolo."

Mansur rămâne cu gura căscată. Cunoaște centrul unde se distribuie mâncare celor aflați în nevoie, prioritate având văduvele de război și copiii mici. Le dau câte o rație în fiecare lună și unele așteaptă la colț, încercând să schimbe pe bani o parte din rația primită.

„Mergi acolo și găsește pe cineva care arată tânără. Cumpără o sticlă de ulei și cere-i să vină aici. 'Dacă vii la magazinul meu, te voi ajuta în viitor', le spun eu de regulă. Când vin, le ofer niște bani și le duc în camera din spate. Sosesc îmbrăcate în burka și pleacă la fel – nimeni nu bănuiește nimic. Eu primesc ce vreau, iar ele primesc bani pentru copii."

Mansur îl privește pe Rahimullah, fără să-i vină să creadă. Rahimullah deschide ușa camerei din spate, care abia are trei metri pătrați. Pe podea zac câteva cutii de carton, murdare și turtite. Cartonul are urme de pete întunecate.

„Le dau jos vălul, rochia, sandalele, pantalonii. O dată ajuns aici, este prea târziu să mai regrete. E inutil să țipe, pentru că dacă vine cineva să le salveze, vina va cădea asupra lor, indiferent care ar fi situația. Scandalul le-ar distruge pe viață. E ușor cu văduvele. Dar dacă sunt fete tinere, virgine, o fac între picioarele lor. Le cer să-și unească picioarele. Sau o fac, ei bine, știi tu, pe la spate", spune comerciantul.

Mansur se uită neîncrezător la vânzător. Cum poate să vorbească despre lucrurile astea într-o manieră atât de indiferentă și lejeră?

Când se oprește lângă masa de costume burka albastre, în aceeași după amiază, își dă seama că nu e la fel de ușor cum i s-a spus. Cumpără o sticlă de ulei. Dar mâinile care îi vând sticla sunt aspre și bătătorite. Se uită în jur și vede numai sărăcie. Aruncă sticla pe bancheta din spate și pleacă.

A renunțat să mai studieze replicile actorilor de la Bollywood. Dar se gândește că până la urmă, într-o zi, o să aibă nevoie

de ele. O fată tânără intră în anticariat și cere un dicționar englez. Mansur adoptă cele mai fermecătoare maniere. Află că ea s-a înscris la orele de engleză pentru începători. Galantul fiu al anticarului își oferă ajutorul.

„Foarte puțini oameni intră aici, așa că pot să-ți controlez temele din când în când." Dar fata nu se mai întoarce niciodată.

„Inima mea este murdară", se confesează fratelui său mai mic. Știe că nu ar trebui să se gândească la fete.

Intr-o zi, e în vizită la Rahimullah și o fetiță intră în magazin. Poate că are doisprezece ani, poate paisprezece. Întinde o mână murdară și îi roagă din priviri. Pe cap poartă un șal murdar, de culoare albă cu flori roșii. E prea tânără ca să poarte burka. Doar când ajung la pubertate, fetele îmbracă acest costum.

Cerșetoarele intră deseori în magazin. Mansur le cere de obicei să plece. Dar Rahimullah rămâne în picioare, privind fața copilărească, în formă de inimă, și scoate zece bancnote din buzunar. Fata se uită la ele cu ochi mari și le înșfacă cu lăcomie. Dar chiar când e pe punctul să le apuce, mâna lui Rahimullah se face nevăzută. Descrie cu mâna un cerc mare prin aer și o privește fix în ochi.

„Nimic nu e gratis în viață", spune el.

Mâna fetei îngheață. Rahimullah îi dă două bancnote.

„Du-te la o baie, spală-te, vino înapoi și-ți voi da și restul."

Ea bagă rapid banii în buzunarul rochiei și își ascunde fața în spatele șalului murdar, cu flori roșii. Se uită la el cu un ochi. Un obraz e plin de ciupituri de la o acnee veche. Pe frunte i-au rămas urme de la febra provocată de mușcătura mușteloor de nisip. Se întoarce și pleacă; trupul subțirel dispare pe străzile Kabulului.

Câteva ore mai târziu, se întoarce curată.

„O, ce naiba", spune Rahimullah, în ciuda faptului că e îmbrăcată cu aceleași haine murdare. „Vino cu mine în camera din spate și îți voi da restul de bani." Îi zâmbește și intră în cameră.

Mansur e stânjenit, lăsat singur în magazin – nu știe dacă ar trebui să plece. Deodată vânzătorul iese din cameră.

„E a ta", îi spune lui Mansur.

Mansur a înghețat pe loc. Se holbează la Rahimullah. Aruncă o privire ușii de la camera din spate, apoi o zbughește afară pe ușă.

Chemarea lui Ali

Se simte rău zile la rând. *De neiertat,* își spune. *De neiertat.* Încearcă să se spele, dar nu ajută la nimic. Încearcă să se roage, dar e în van. Cercetează Coranul, vizitează moscheea, dar se simte murdar, murdar. Gândurile necurate pe care le-a avut în ultimul timp îl face un musulman rău. Allah îl va pedepsi. *Tot ce faci se întoarce înapoi la tine,* gândește el. *Un copil. Am păcătuit împotriva unui copil. L-am lăsat să abuzeze de ea. Nu am făcut nimic.*

Greața se preschimbă în silă; silă de a mai trăi când, după un timp, amintirea fetei cerșetoare revine. E sătul de viață, de rutină, de sâcâială. E nervos și nesuferit cu toată lumea. E furios pe tatăl său, care-l leagă de anticariat, timp în care viața merge înainte fără el.

Am șaptesprezece ani, își spune. *Viața mi s-a terminat chiar înainte de a o începe.*

Stă în spatele tejghelei într-o stare deplorabilă, cu coatele pe blatul tejghelei și cu fruntea sprijinită în mâini. Își ridică capul și privește în jur: la cărțile despre islamism, despre profetul Mahomed și despre renumitele intepretări ale Coranului. Vede cărțile cu basme afgane, cu biografiile regilor și suveranilor afgani, tomuri mari despre războaiele contra britanicilor, cărți magnifice despre pietrele prețioase din Afganistan, manuale despre arta brodatului

și „clătite" subțiri – cărți fotocopiate, despre tradițiile și obiceiurile afgane. Se încruntă la ele și dă cu pumnul în masă.

De ce am fost născut afgan? Urăsc să fiu afgan. Toate obiceiurile și tradițiile astea încăpățânate mă ucid treptat-treptat. Respectă asta și respectă aia; nu am nici o libertate, nu pot să decid nimic. Pe Sultan nu-l interesează decât să numere banii din vânzări. „Poate să-și ia cărțile și să și le bage pe gât", o spune cu bărbia în piept. Speră că nu l-a auzit nimeni. Alături de Allah și de profet, „tatăl" este singura persoană, cea mai importantă în cadrul ierarhiei sociale din Afganistan. Este imposibil să i te opui, chiar și în cazul unui rebel precum Mansur. Mansur se ceartă și trece peste oricine altcineva – mătușile lui, surorile lui, mama lui, frații lui, dar niciodată peste ordinele tatăl lui. *Sunt un sclav,* își zice în gând. *Muncesc pentru osul pe care-l primesc la masă, pentru chiria casei și pentru haine curate.* Cel mai mult dintre toate, Mansur vrea să studieze. Îi e dor de prietenii lui și de viața pe care o ducea în Pakistan. Aici nu are timp pentru prieteni, și pe singurul prieten pe care-l are, Rahimullah, nu vrea să-l mai vadă vreodată.

Este exact înainte de Anul Nou afgan – *nauroz.* În toată țara se pun la cale ospețe uriașe. În ultimii cinci ani, talibanii interziseseră petrecerile. Considerau *nauroz* o sărbătoare păgână, un cult al soarelui, întrucât își avea rădăcinile în religia zoroastriană – cultul focului – ale cărei origini proveneau din Persia, încă din secolul VI î.Hr. Și în același fel au interzis și tradiționalul pelerinaj de Anul Nou, la mormântul lui Ali din Mazar-i-Sharif. De secole, pelerinii au venit în număr mare la mormântul lui Ali, să se curețe de păcate, să ceară iertare, să fie vindecați și să întâmpine noul an, care, conform calendarului afgan, începe la 21 martie, data echinocțiului de primăvară, când ziua este egală cu noaptea.

Ali era vărul și ginerele profetului Mahomed și era cel de-al patrulea calif. El a fost cauza polemicii dintre musulmanii Shi'a* (șiiți) și Sunni** (suniți). După musulmanii șiiți, Ali este al doilea în ierarhia succesiunii după Mahomed; după musulmanii suniți este al patrulea. Dar chiar și pentru musulmanii suniți, ca Mansur și ca majoritatea afganilor, Ali este unul dintre cei mai mari eroi ai islamului. Istoria îl citează ca fiind un luptător viteaz, cu sabia în mână. Ali a fost ucis la Kufa în 661 și, citând majoritatea istoricilor, este îngropat la Najaf, în Irak. Dar populația afgană menționează că cei ce l-au urmat, temându-se că inamicii săi se vor răzbuna pe trupul lui și-l vor mutila, l-au dezgropat, i-au legat trupul pe spinarea unei cămile femelă de culoare albă și au pus-o să fugă cât de departe s-a putut. Acolo unde avea să se prăbușească cămila, acolo aveau să îngroape trupul. Acela era, conform legendei, locul ce avea să fie cunoscut drept Mazar-i-Sharif, „mormântul celui slăvit". Timp de cinci sute de ani, numai o mică piatră a marcat mormântul, dar în secolul al XII-lea, s-a construit un cavou mic, după ce un mullah a primit vizita lui Ali în vis. Apoi, pe scenă a intrat Gingis Han și a profanat mormântul, și din nou, timp de câteva sute de ani, acesta avea să rămână nemarcat. La începutul secolului al XV-lea, s-a construit un nou mausoleu, deasupra a ceea ce afganii consideră că sunt rămășițele lui Ali. Această cameră mortuară – și moscheea care s-a construit ulterior deasupra ei – atrage pelerinii.

Mansur este hotărât să meargă în pelerinaj. Se gândește la asta de ceva timp. Are nevoie doar de permisiunea lui Sultan,

---

Ramură majoră a Islamului care-l consideră pe Ali, vărul lui Mahomed, și pe descendenții acestuia ca adevărații descendenți ai profetului.

** Cea mai puternică ramură a Islamului, care crede în tradițiile lui Sunna (lege a Islamului care se bazează pe profețiile și cuvintele lui Mahomed, așa cum sunt consemnate în Hadith – completează și deseori explică Coranul) și-i acceptă pe primii patru califi ca succesori de drept ai lui Mahomed.

întrucât călătoria presupune că va fi plecat de la anticariat câteva zile. Dacă e ceva care Sultan urăște, aceea e ca Mansur să nu fie lângă el.

Chiar își găsise și tovarăș de drum, în persoana unui jurnalist iranian care cumpără adesea cărți de la el și care simțea aceeași chemare. Au intrat într-o discuție despre manifestările din ajunul Anului Nou și iranianul a spus că are loc în mașina lui. *Sunt salvat,* gândește Mansur. *Ali mă cheamă. Vrea să mă ierte.*

Dar Sultan spune nu. Tatăl lui nu se va descurca fără el pe scurta perioadă de timp cât va dura călătoria. Mansur trebuie să așeze cărțile, să supravegheze tâmplarii care pun rafturi noi, să vândă cărți. Nu poate să aibă încredere în altcineva. Nu va avea încredere nici măcar în viitorul său cumnat, Rasul. Mansur e fiert de supărare. Întrucât se temea să-i ceară permisiunea tatălui, a amânat până în ultima noapte de dinaintea plecării. Răspunsul a fost nu categoric. Mansur a insistat, tatăl său l-a refuzat.

„Ești fiul meu și ar fi bine să faci ce-ți spun", spune Sultan. „Am nevoie de tine în magazin."

„Cărți, cărți, bani, bani – banii sunt tot la ceea ce te gândești", strigă Mansur. „Trebuie să vând cărți despre Afganistan, fără să-mi cunosc țara. Abia dacă am ieșit vreodată din Kabul", spune supărat.

Iranianul pleacă în dimineața următoare. Mansur e revoltat. Cum poate tatăl său să-i refuze această cerere? Își duce tatăl cu mașina la anticariat, fără să scoată un cuvânt, și dă răspunsuri monosilabice când i se pune o întrebare. Ura acumulată împotriva tatălui său stă să izbucnească. Mansur terminase doar zece clase, când tatăl său l-a retras de la școală și l-a luat la anticariat. Nu și-a terminat niciodată liceul. La toate cererile lui i se răspunde numai cu nu. Singurul lucru pe care tatăl său i l-a dat este o mașină, ca să-i permită lui Mansur să se deplaseze de colo-colo, și

responsabilitatea pentru un anticariat unde lucrează din greu printre rafturile prăfuite.

„Cum dorești", spune el deodată. „Voi face tot ce-mi ceri, dar te rog să nu crezi că o fac că așa vreau eu. Nu mă lași niciodată să fac ce vreau. Mă zdrobești."

„Poți să mergi la anul", îi răspunde Sultan.

„Nu, nu o să mă duc niciodată. Și nu o să-ți mai cer nimic de acum încolo."

Se presupune că numai cei pe care-i cheamă Ali pot merge la Mazar. De ce Ali nu-l vrea? Gândurile lui chiar nu puteau fi iertate? Sau tatăl lui nu auzea că Ali îl cheamă?

Sultan a înghețat din cauza ostilității lui Mansur. Se uită la adolescentul înalt, oprimat și este înspăimântat.

După ce l-a dus pe tatăl său la anticariatul lui și pe cei doi frați la ale lor, Mansur și-l deschide pe al său și se așază în spatele pupitrului prăfuit. Sade în poziția lui, în care „gândește sumbru", cu coatele pe tejghea, și simte că viața îl îngrădește și îl copleșește cu praful de pe cărți.

A sosit un nou transport de cărți. De dragul aparențelor, simte că trebuie să știe ce cărți sunt. E o colecție de poezii ale misticului Rumi, unul dintre poeții favoriți ai tatălui său și cel mai cunoscut dintre sufiștii afgani – misticii islamici. Rumi se născuse pe la anul 1200 la Balkh, lângă Mazar-i-Sharif. *Un alt semn,* gândește Mansur. Se hotărăște să caute semnele, care-i vor susține planul și îi vor dovedi tatălui său că se înșală. Poeziile vorbesc despre propria purificare, pentru a ajunge mai aproape de Allah – care este Perfecțiunea. Susțin uitarea propriei persoane, a propriului ego. Rumi spune: „Ego-ul este un văl între oameni și Allah." Mansur citește cum poate să se întoarcă spre Allah și cum viața ar trebui să se învârtă în jurul lui Allah și nu în jurul propriei persoane. Mansur se simte din nou murdar. Cu cât citește mai mult, cu atât

e mai determinat să facă călătoria. Se tot întoarce la una dintre cele mai simple poezii:

Apa i-a spus celui murdar: „Vino aici".
Iar el a răspuns: „Mi-e rușine".
Apa i-a replicat: „Cum îți vei spăla rușinea fără mine?"

Apa, Allah și Rumi, toți păreau să-l fi părăsit. Iranianul, fără îndoială, în acest moment trebuie să fie în munții Hindu Kush, acoperiți cu zăpadă. Mansur e furios toată ziua. Când noaptea se lasă peste oraș, e vremea să închidă, să se ducă după tatăl și frații săi și să-i ducă acasă, la alt castron cu orez, la altă seară în compania familiei sale obișnuite.

In timp ce trage zăbrelele peste ușă, cu un lacăt mare și greu, Akbar, jurnalistul iranian, apare dintr-o dată. Mansur crede că vede o fantomă.

„Nu ați plecat?" întreabă cu o voce uimită.

„Ba da, dar tunelul Salang a fost închis astăzi, așa că vom încerca și mâine", îi răspunde. „L-am întâlnit pe tatăl tău pe stradă, mi-a cerut să te iau cu mine. Vom pleca de la mine de-acasă mâine, la ora cinci dimineața, imediat ce interdicția de a circula pe timp de noapte expiră."

„Chiar a spus el asta?" Mansur este șocat. „Trebuie să fie chemarea lui Ali – imaginează-ți, chiar m-a chemat", mormăie băiatul.

Mansur își petrece noaptea la Akbar, să fie sigur că se va trezi de dimineață și ca o garanție că tatăl său nu se va răzgândi. Dimineața următoare, înainte de răsăritul soarelui, pornesc la drum. Singurul bagaj al lui Mansur constă dintr-o pungă de plastic plină cu cutii de Coca-Cola și Fanta și biscuiți cu cremă de banane și kiwi. Akbar și-a luat un prieten cu el și toată lumea are o stare de spirit nemaipomenită. Interpretează muzică din filmele indiene și

cântă cât îi ţin vocile. Mansur şi-a adus comoara cu el, o casetă occidentală, *Muzică pop din anii '80*. „Ce este dragostea? Iubito, nu mă mai face să sufăr", răsună în dimineaţa rece. Înainte de a fi mers o jumătate de oră cu maşina, Mansur mâncase primul pachet cu biscuiţi şi băuse două cutii de Coca-Cola. Se simte liber. Vrea să chiuie şi să strige, şi-şi lipeşte capul de geamul maşinii. „Uuuuuu! Aliiii! Ali! Iată-mă, vin!"

Trec prin locuri pe care nu le-a mai văzut până acum. Imediat, la nord de Kabul se află câmpia Shomali, una dintre zonele cele mai distruse din Afganistan, din pricina războiului civil. Aici bombele aruncate din avioanele americane B-52 au zguduit pământul doar cu câteva luni în urmă. „Ce frumos!" strigă Mansur. Şi de la distanţă câmpia este frumoasă, în ciuda peisajului compus doar din munţii atotputernici Hindu Kush, acoperiţi cu zăpadă, care se înalţă cu mândrie către cer. *Hindu Kush* înseamnă „ucigaşul Hindu". Mii de soldaţi indieni au îngheţat şi au murit în aceste lanţuri muntoase, în timpul atacurilor militare ce îşi aveau ca ţintă finală Kabulul.

Când intri pe platou, urmele războiului sunt evidente. Spre deosebire de soldaţii indieni, Hindu Kush nu au oprit bombardierele B-52. Multe dintre taberele bombardate ale talibanilor nu au fost încă curăţate. Adăposturile lor au fost transformate în cratere largi sau au fost răspândite prin zonă, fiind aruncate în aer, atunci când bombele au lovit solul. Un pat de fier răsturnat, unde un taliban probabil a fost împuşcat în somn, privit din stradă, aminteşte de un schelet. O saltea ciuruită de gloanţe e prezentă în apropiere.

Taberele au fost prădate în marea lor majoritate. În primele ore de după retragerea talibanilor, populaţia din zonă se şi afla acolo, furând chiuvetele soldaţilor, lămpile cu gaz, covoarele şi saltelele. Sărăcia a făcut inevitabilă şi prădarea cadavrelor. Nimeni nu a plâns după trupurile moarte de lângă şosea sau din nisip. Ba

dimpotrivă, localnicii au disecat multe dintre ele: ochi scoși, piele jupuită, părți ale trupurilor tăiate sau ciopârțite în bucăți. Asta a fost răzbunarea pentru faptul că talibanii au terorizat ani de zile oamenii din câmpia Shomali.

Timp de cinci ani neîntrerupți, câmpia a constituit linia frontului dintre talibani și oamenii lui Massoud din Alianța Nordică, iar suveranitatea câmpiei a fost schimbată de șase ori. Pentru că frontul se afla în permanentă schimbare, populația trebuia să se retragă, fie în nord, spre valea Panshir ori în sud, spre Kabul. Localnicii erau în majoritate tadjici și oricine se muta în această zonă putea suferi de pe urma procesului de purificare etnică a talibanilor. Înainte ca talibanii să se retragă, au otrăvit fântânile și au aruncat în aer conductele și barajele, vitale pentru câmpia uscată, care înainte de război asiguraseră proviziile de grâne ale Kabulului.

Mansur privește îndelung și în liniște satele îngrozitoare prin care trec. Multe dintre ele sunt ruine și își fac apariția în peisaj precum scheleții. Talibanii au ras sistematic multe sate când au încercat să supună ultima parte rămasă liberă din țară, cea de-a zecea parte care le lipsea: valea Panshir, munții Hindu Kush și zonele deșertice de la granița cu Tadjikistan. Talibanii ar fi putut să evite să se petreacă evenimentul din 11 septembrie și omenirii ar fi început să-i pese de Afganistan.

Mașina lor lasă în urmă rămășițele tancurilor răsturnate, vehiculelor militare distruse și bucăți de metal al căror scop Mansur consideră că nu este altul decât acela de a zace împrăștiate. Un bărbat singuratic merge în urma unui plug. La mijlocul traseului său se află un tanc mare. Îl ocolește cu grijă – este prea greu să-l muți din loc.

Mașina rulează rapid peste gropile din șosea. Mansur încearcă să localizeze satul mamei lui. Nu a mai fost acolo de când avea cinci sau șase ani. Degetul lui arată constant spre mai multe ruine. Acolo! Și acolo! Dar nici un sat nu se distinge de celălalt prin

nimic. Locul unde fusese în vizită la rudele mamei lui, copil fiind, poate fi una dintre aceste mormane de moloz. Își amintește cum alerga pe câmpuri și uliţe. Acum câmpia este cel mai minat loc din lume. Doar străzile sunt sigure. Copii cu mănunchiuri de lemne de foc și femei cu găleți de apă merg pe marginea șoselei. Încearcă să evite șanțurile, acolo unde ar putea fi mine. Mașina cu cei trei pelerini trece pe lângă o echipă de tehnicieni cu detectoare de mine, care sistematic le detonează sau le anihilează. În fiecare zi sunt curățați câțiva kilometri.

Pe deasupra capcanelor morții, șanțurile sunt pline de lalele sălbatice, de culoare grena, cu tulpini scurte. Dar florile trebuie admirate de la distanță. Dacă vrei să le culegi, riști să-ți pierzi un braț sau un picior.

Akbar se amuză cu o carte publicată în 1967 de Organizația de Turism din Afganistan.

„De-a lungul străzii copiii vând buchete de lalele roz", citește el. „Primăvara, cireșii, piersicii, migdalii și perii îmbie călătorii să le dea atenție. Un spectacol al florilor îl însoțește pe turist până la Kabul." Râd. În această primăvară au zărit un singur cireș rebel, sau poate doi, care au supraviețuit bombelor, rachetelor, celor trei ani de secetă și fântânilor otrăvite. Dar nu se știe dacă cineva poate să găsească vreo cărare neminată până la cireși. „Olăritul local este printre cele mai frumoase meșteșuguri din Afganistan. Vă recomandăm să vă opriți și să aruncați o privire prin atelierele de olărit de pe marginea străzii, unde artizanii fac farfurii și vase respectând tradiții vechi de secole", citește Akbar.

„Aceste tradiții par să fi avut de suferit", spune Said, prietenul lui Akbar, cel care conduce mașina. Nici un atelier de olărit nu poate fi zărit pe strada spre trecătoarea Salang. Încep să urce. Mansur deschide a treia cutie de Coca-Cola, o bea și o aruncă elegant afară din mașină. Mai bine să umpli cu gunoi un crater al unei bombe, decât să distrugi mașina. Drumul continuă spre cel

mai înalt tunel construit în munți. Se îngustează; pe o parte șirul de stânci muntoase, pe partea cealaltă apa care curge, uneori o cascadă mică, alteori un pârâu. „Guvernul a populat râul cu păstrăvi. În câțiva ani vor deveni o colonie viabilă", citește mai departe Akbar. Acum nu mai există nici un păstrăv în râu. În anii ce au urmat după publicarea ghidului, guvernul a mai avut și alte lucruri în minte decât păstrăvăriile.

Tancuri arse stau în cele mai incredibile locuri: pe fundul unei văi, în râu, balansându-se pe marginea unei stânci, de o parte și de alta a drumurilor, cu fundul în sus, sau fărâmate în multe bucăți. Mansur ajunge rapid la cifra o sută când începe să le numere. Majoritatea provin de pe vremea războiului împotriva Uniunii Sovietice, atunci când Armata Roșie din Republicile Sovietice Centrale a intrat în țară prin nord și a crezut că are Afganistanul sub control. Rușii au căzut rapid victime strategiei de luptă abile a mujahedinilor. Mujahedinii se mutau din loc în loc prin munți, precum caprele. De la depărtare, de la posturile de supraveghere din munți, puteau zări tancurile rusești târându-se pe fundul văii. Chiar și cu armele lor construite după metode tradiționale, trupele de gherilă erau practic invulnerabile când puneau la cale o ambuscadă. Soldații se aflau peste tot, deghizați în căprari, cu kalașnikovurile sub burta caprelor. Puteau să pună la cale atacuri surpriză oricând era nevoie.

„Sub burțile păroase ale caprelor cu părul lung ai putea chiar să ascunzi și lansatoare de rachete", relatează Akbar, care citise tot ce se putea găsi despre războiul contra Uniunii Sovietice.

Și Alexandru cel Mare s-a chinuit să escaladeze cărările din munți. După ce a cucerit zona din jurul Kabulului, a trecut prin Hindu Kush în drumul său spre Asia centrală, de partea cealaltă a râului Oxus. „Se presupune că Alexandru a compus ode dedicate munților care „îți inspiră gânduri mistice și odihna eternă", continuă Akbar să recite din ghidul Organizației de Turism.

„Guvernul a făcut planuri pentru a construi un centru de schi aici", țipă el deodată și privește la versanții fără vegetație. „În 1967! Imediat ce străzile vor fi fost pavate, se spune aici!"

Străzile erau pavate, așa cum promisese Organizația de Turism. Dar nu a mai rămas mare lucru din asfalt. Planurile pentru centrul de schi au rămas pe planșetă.

„Ar fi fost o coborâre explozivă." Akbar râde. „Sau poate minele pot fi marcate cu porțile de la slalom! Călătorii pline de aventură! Trasee turistice riscante din Afganistan – pentru cei plictisiți de viață."

Râd cu toții. Realitatea tragică prezintă uneori un desen animat sau mai degrabă un thriller. Acestea prezintă snowborder-ii colorați, care alunecă pe panta muntelui, în jos, spre vale.

Turismul, cândva o sursă importantă de venituri pentru Afganistan, aparține unei ere ce s-a sfârșit. Merg cu mașina de-a lungul a ceea ce se numea odată „calea hippioților". Aici veneau tinerii progresiști și mai puțini progresiști, ca să se bucure de frumoasa panoramă, de stilul de viață sălbatic și de cel mai ieftin haș din lume. Iar cei mai experimentați, de opium. În anii '60 și '70 câteva mii de tineri hippie veneau la munte în fiecare an, închiriau mașini vechi Lada și porneau la drum. Chiar și femeile călătoreau singure în zona munților. In acele zile, banditii și hoții ar fi putut să-i atace, dar asta s-ar fi adăugat la suspansul călătoriei. Chiar și lovitura de stat contra lui Zahir Shah din 1973 nu a reușit să oprească afluxul de turiști. Lovitura de stat a comuniștilor din 1978 și invazia rușilor un an mai târziu, a pus capăt, în cele din urmă, „rulotelor hippie".

Cei trei băieți conduceau de câteva ore când s-au întâlnit cu convoiul de pelerini. Șirul era nemișcat. Începuse să ningă. Ceața se lăsa peste vale, iar mașina a început să încetinească. Said nu are lanțuri antiderapante. „Nu ai nevoie de lanțuri când mergi pe patru roți", îi asigură el.

Un număr tot mai mare de mașini își învârt roțile în făgașurile adânci, acoperite de gheață și pline de zăpadă. Când se oprește o mașină, se opresc toate. Drumul e prea îngust pentru depășiri. Astăzi traficul curge de la sud spre nord, de la Kabul la Mazar. În ziua următoare se va derula în direcția inversă. Drumul nu are capacitatea de a asigura traficul mașinilor în ambele sensuri. Îți ia cel puțin douăsprezece ore să străbați șoseaua de 4,8 kilometri lungime, de la Kabul la Mazar, uneori chiar de două ori sau de patru ori mai mult.

„Multe dintre mașinile care au fost acoperite de furtunile de zăpadă și de avalanșe mai ies la suprafață abia primăvara. Și majoritatea dispar tot atunci", se amuză Akbar.

Au trecut pe lângă autobuzul care a cauzat blocajul; acesta fusese împins într-o margine, în timp ce pasagerii din el, în drum spre mormântul lui Ali fac semne cu mâna pentru a opri mașinile care se scurg pe lângă ei. Mansur zâmbește când vede ce e scris pe o latură a autobuzului: „Hmbork – Frankfork – Landan – Kabal", citește el, și hohotește de râs când vedele literele de pe parbriz: „Bine ați venit! Șoseaua regelui!" e scris cu vopsea proaspătă. „Ce tur regal", se hlizește băiatul. Nu iau nici un pasager al expresului Kabal. Said, Mansur și Akbar sunt prinși în mica lor lume.

Trec cu mașina printre primele colonade – pilaștrii de ciment solid cu un acoperiș deasupra, necesar pentru a proteja drumul de avalanșe. Dar și cu acestea e dificil să negociezi. Din cauză că sunt expuși urgiei forțelor naturii, și în consecință sunt plini de zăpadă, care a fost suflată în interior și s-a transformat în gheață. Urmele vechi și înghețate, lăsate de vehicule în zăpadă, sunt o provocare pentru o mașină fără lanțuri.

Colonadele, unele dintre ele mai înalte de 4.900 de metri deasupra nivelului mării, și tunelul Salang, care are peste 3.300 de metri deasupra nivelului mării, au fost un dar pentru Afganistan

atunci când Uniunea Sovietică a încercat să transforme țara într-un stat satelit al acesteia. Inginerii sovietici au început lucrarea în 1956 și au terminat-o în 1964. Tot rușii au început și pavarea primelor șosele din țară, în anii '50. În timpul regimului lui Zahir Shah, Afganistan a fost considerată țară prietenă. Regele liberal a fost forțat să se întoarcă către Uniunea Sovietică, pentru că nici Statele Unite și nici Europa nu erau interesate să investească în țara sa muntoasă. Regele avea nevoie de bani și de opiniile unor experți și a ales să ignore faptul că legăturile cu super-puterea comunistă deveneau din ce în ce mai strânse.

Acest tunel era important din punct de vedere strategic, în rezistența împotriva talibanilor. La sfârșitul anilor '90, a fost aruncat în aer de eroul mujahedinilor, Massoud, într-un gest disperat de a opri înaintarea talibanilor spre nord. Ajunseseră până la tunel, dar nu mai departe de el.

E complet întuneric, sau complet cenușiu. Mașina înaintează, se înțepenește în zăpadă, despicând urmele adânci făcute de alte roți. Vântul șuieră, nimic nu se poate distinge prin furtuna de zăpadă și Said se ghidează după ceea ce consideră el a fi urme. Conduc prin zăpada și gheața murdare. Fără lanțuri, numai Ali le poate garanta o traversare sigură. *Nu pot să mor înainte de a ajunge la mormântul lui,* se gândește Mansur. *Ali m-a chemat.*

Se luminează puțin. Sunt la intrarea în tunelul Salang. Un indicator atenționează: „Fiți precauți. Pericol de otrăvire. Dacă rămâneți blocați în interior, opriți motorul și îndreptați-vă spre cea mai apropiată ieșire." Mansur îl chestionează pe Akbar din priviri.

„Acum o lună în urmă, cincizeci de oameni au fost blocați în interiorul tunelului din cauza unei avalanșe", le spune Akbar, cel bine informat. „Erau – 20^{0}C și șoferul a lăsat motorul să meargă ca să-i țină de cald. După câteva ore, când au reușit să dea toată zăpada deoparte, zece sau douăzeci de oameni au adormit din

cauza monoxidului de carbon și au murit. Asta se întâmplă tot timpul", spune Akbar în timp ce se îndreaptă încetișor spre tunel.

Mașina lor se oprește, restul mașinilor stau deja pe loc.

„Îmi imaginez", spune Akbar, „și deja simt că mă apucă o durere de cap."

„Bine", spune Mansur. „Să ne îndreptăm spre cea mai apropiată ieșire?"

„Nu, să sperăm că ne vom mișca cât de curând", spune Said. „Dă-ți seama că dacă coloana va porni și noi vom fi ieșit din mașină, vom fi cei care vom bloca apoi drumul."

„Simți o durere ca și cum ai muri otrăvit cu monoxid de carbon?" întreabă Mansur. Stau în spatele geamurilor închise. Said își aprinde o țigară. Mansur țipă. „Ești nebun?" strigă Akbar și îi smulge țigara din gură și o aruncă afară. „Vrei să ne otrăvești și mai mult?"

Un sentiment agasant de panică plutește în aer. Tot pe loc stau. Apoi se petrece ceva. Mașinile din fruntea convoiului încep să se târască. Mașina cu cei trei bărbați se înscrie pe traseul ei, afară din tunel, o dată cu durerea de cap violentă. Când aerul proaspăt îi izbește în față, durerea trece ca din senin. Tot nu văd nimic; ceața e de un alb murdar, spre cenușiu deschis, ca terciul de ovăz. Se țin după urmele din zăpadă și în față răzbate o luminiță. Ar fi imposibil să te întorci. Conduc înainte în frăția destinului. Fiecare pelerin urmează aceleași urme de zăpadă tocite și înghețate. Chiar și Mansur a încetat să mai rontăie biscuiți. E ca și cum ai conduce spre uitare, dar spre acea uitare unde prăpastiile, minele, avalanșele și alte pericole pot lovi din senin.

În cele din urmă, ceața se ridică, dar rulează în continuare de-a lungul unei prăpăstii. Acum e mai rău decât pot vedea ei. Au început coborârea. Mașina patinează dintr-o parte în alta. Dintr-o dată alunecă în jos, pe drum. Said a pierdut controlul și înjură. Akbar și Mansur stau țepeni, ca și cum asta ar ajuta dacă ar trece dincolo de marginea șoselei. Tăcerea nervoasă se

instalează din nou în mașină. Mașina alunecă de colo-colo, se îndreaptă singură, alunecă din nou în ambele părți și apoi își schimbă brusc direcția. Trec pe lângă un indicator care face atmosfera din jurul lor amenințătoare: „Atenție! Mine!" Afară, în imediata apropiere – chiar și în zona unde derapează ei – sunt mine. Nici toată zăpada din lume nu-i poate proteja de minele antitanc. *E o nebunie*, își spune Mansur, dar nu rostește nimic cu voce tare. Nu vrea să-și câștige reputația de laș. Și oricum, este cel mai tânăr. Se uită în jos la tancurile care zac împrăștiate peste tot, acoperite de zăpadă, împreună cu mașinile care nu reușiseră nici ele să treacă de mine. Se roagă. Nu se poate ca Ali să-l fi chemat la el doar ca să-l vadă plonjând în prăpastie. Deși, din când în când, comportamentul său a încălcat conduita impusă de religia islamică, el merge la mormânt să se spele de păcate, să uite gândurile rele și să devină un bun musulman. Această ultimă încercare din munți o trăiește ca și cum ar fi în transă.

Intră în câmpiile fără zăpadă după o perioadă de timp care li se pare o eternitate. Ultimele ore ale călătoriei spre Mazar-i-Sharif sunt o joacă de copil, comparativ cu prima parte a călătoriei.

Pe strada care-i duce în oraș, sunt depășiți de camioane mari cu bărbați înarmați până în dinți. Bărbații bărboși stau în camioanele deschise ducând cu ei kalașnikovuri cu țevile orientate în toate direcțiile. Aleargă nebunește cu 100 km/oră peste străzile cu urme adânci. Panorama e alcătuită din deșert, stepă și dealuri pietroase. Din când în când, trec pe lângă mici oaze verzi și sate cu colibe din pământ. La intrarea în oraș, o barieră îi oprește. Bărbați cu fețe severe le fac semn să treacă peste bariera care este ca o bucată de sfoară întinsă între două obuze.

Intră în oraș obosiți și înțepeniți. În mod uimitor au făcut călătoria în douăsprezece ore. „Prin urmare a fost o călătorie absolut normală prin tunelul Salang", spune Mansur. „Dar cei care fac câteva zile? Doamne, am reușit. Ali, iată-mă, vin."

Soldații stau în poziție de tragere pe acoperișuri. Se prognozează tulburări publice în ajunul Anului Nou, iar aici nu se aflau trupele internaționale de menținere a păcii, căci era vorba doar de doi sau trei rebeli. Soldații de pe acoperișuri aparțin guvernatorului, care este un hazar. Soldații din camioane sunt oamenii tadjicului Atta Muhammad. Emblema uzbekului Abdul Rashid Dostum este o uniformă specială. Toate armele sunt îndreptate spre sol, unde mii de pelerini se plimbă de colo-colo sau stau adunați în grupuri și discută: lângă moschee, în parc și pe trotuare.

Moscheea albastră este ca o revelație, strălucind în întuneric. Este cea mai frumoasă clădire pe care Mansur a văzut-o vreodată. Reflectoarele care o luminează sunt un cadou din partea ambasadei americane, cu ocazia vizitării orașului, de Anul Nou, de către ambasadorul american. Reflectoarele roșii luminează parcul din jurul moscheei, care geme de pelerini.

Aici își va cere Mansur iertare pentru păcatele sale. Va fi purificat. Ametește numai când se uită la moscheea cea mare. Și îi e foame. Coca-Cola și biscuiții umpluți cu cremă de banane și kiwi nu sunt o mâncare adecvată pentru un călător.

Restaurantele sunt înțesate cu pelerini. Mansur, Said și Akbar găsesc un colț al unui covor pe care să stea într-un restaurant întunecos, situat pe strada Kebab. Peste tot pătrunde fumul de carne de oaie friptă, servită cu pâine și cepe întregi.

Mansur mușcă din ceapă și are o senzație ca și cum ar fi beat. Vrea să strige de fericire. Dar tace și se îndoapă, ca și ceilalți, cu mâncarea cumpărată. Nu mai este copil și încearcă să afișeze aceeași înfățișare ca și Akbar și Said: dur, relaxat, atotștiitor și înțelept.

* * *

În dimineața următoare, Mansur e trezit de chemarea la rugăciune a mullahului. *„Allahu akhbar"* – Allah e mare – urlă dintr-o dată megafoanele, ca și cum cineva i-ar fi lipit de urechi niște

căști enorme, date la maxim. Se uită afară pe geam, direct la moscheea albastră, care sclipește în razele soarelui de dimineață. Sute de porumbei albi zboară deasupra locașului sfânt. Locuiesc în două hulubării de lângă mormânt și se zice că dacă un porumbel cenușiu se alătură celorlalți, își va schimba culoarea în patruzeci de zile. De asemenea, fiecare al șaptelea porumbel alb este un suflet sfânt.

Împreună cu Akbar și Said, Mansur se strecoară prin îngrăditură. Este ora șapte și jumătate. Ajutați de legitimația de ziarist a lui Akbar, își fac cale până la podium. Mulți și-au petrecut noaptea aici, ca să fie cât de aproape posibil în momentul în care va fi ridicat stindardul lui Ali, de către noul conducător al Afganistanului, Hamid Karzai. Femeile stau într-o parte, unele purtând burka, altele doar un văl alb. Bărbații stau în partea opusă. În timp ce femeile așteaptă în tăcere așezate pe pământ, bărbații se împing și se dau în spectacol. Copacii sunt încărcați de oameni. Poliția se plimbă printre ei folosindu-se de bastoanele din dotare, dar din ce în ce mai mulți pelerini trec prin îngrăditură; sar peste gard și evită bastoanele polițiștilor. Măsurile de securitate sunt aspre, întrucât sunt așteptați toți miniștrii guvernului.

Intră oficialii guvernului, cu Hamid Karzai în fruntea lor, îmbrăcat cu anteriul lui specific, cu dungi albastre și verzi. Se îmbracă în acest fel ca să reprezinte toată populația Afganistanului: căciula din blană de miel din Kandahar reprezintă sudul, anteriul – nordul, iar cămașa – provinciile din vest, de la granița cu Iranul.

Mansur își întinde gâtul și încearcă să se apropie. Nu l-a mai văzut pe Karzai până acum. Karzai, membru al tribului pashtoon din Kandahar, i-a sprijinit o perioadă scurtă de timp pe talibani, dar mai târziu s-a folosit de poziția lui de șef al tribului Popolzai, ca să-și atragă de partea lui susținători, pentru a lupta împotriva talibanilor. Când americanii au pornit campania de bombardamente, a făcut un tur ucigaș, pe motocicletă, al fortărețelor talibane,

pentru a încerca să convingă oligarhia că talibanii erau terminați. Se zice că aceștia au fost mai convinși de curajul său, decât de argumentele sale. Mai târziu, aproape a fost ucis de focurile prietenești ale americanilor. La conferința Națiunilor Unite desfășurată la Bonn, unde s-au adunat pentru a hotărî viitorul Afganistanului, a fost ales noul conducător al țării.

„Au încercat să ne distrugă cultura. Au încercat să ne ucidă tradițiile. Au încercat să ne priveze de religia islamică", strigă Karzai către mulțime. „Talibanii au încercat să pângărească islamismul, să ne culce cu fruntea în mocirlă și să lupte contra omenirii întregi. Dar noi știm ce propovăduiește religia islamică. Islamismul înseamnă pace. Noul an care începe azi, anul 1381, este anul renașterii. Este anul în care se va putea trăi în Afganistan în liniște și în siguranță. Vom veghea la menținerea păcii și ne vom dezvolta societatea. Astăzi acceptăm ajutor de la întreaga planetă; într-o zi, într-o bună zi, vom fi o țară, care va ajuta ea omenirea", strigă el, iar mulțimea urlă de fericire.

„Noi?" șoptește Mansur. „Să ajutăm omenirea?"

Pentru el este o afirmație absurdă. Mansur și-a trăit toată viața în război. Afganistanul este o țară care primește totul din exterior, de la hrană, până la arme.

După Karzai, ia cuvântul fostul președinte, Burhanuddin Rabbani. Un om de mare greutate, dar cu putină autoritate. Teolog și profesor la universitatea din Kabul, a format partidul Jamiat-i-Islami, care unea o facțiune a mujahedinilor. L-a convins pe strategul militar, Ahmed Shah Massoud, să i se alăture. Massoud își câștigase reputația de mare erou în războiul contra Uniunii Sovietice, în războiul civil și în rezistența contra talibanilor. Era un lider carismatic, profund religios, dar, de asemenea, și pro-occidental. Vorbea franceza și vroia să modernizeze țara. A fost asasinat, într-un atentat cu bombe, de doi ucigași tunisieni, cu două zile înainte de 11 septembrie și a căpătat o aură de

legendă. Tunisienii aveau pașapoarte beligiene și s-au prezentat drept jurnaliști. „Comandante, ce vei face cu Osama bin Laden, o dată ce vei cuceri tot Afganistanul?" a fost ultima întrebare pe care se presupune că a auzit-o. A reușit să râdă înainte ca teroriștii să amorseze bomba ascunsă în aparatul foto. Chiar și unii membri ai tribului pashtoon purtau cu ei fotografii ale lui Massoud, leul din Panshir.

Rabbani închină discursul său lui Massoud, dar epoca de aur a lui Rabbani a constituit-o războiul sfânt împotriva Uniunii Sovietice. „I-am forțat pe comuniști să părăsească țara, așa că putem să-i forțăm să plece pe toți invadatorii sfântului nostru Afganistan", arată el.

Trupele rusești s-au retras în 1989. Câteva luni mai târziu, zidul Berlinului a căzut, un eveniment de care Rabbani se bucură, ca să nu mai vorbim de destrămarea Uniunii Sovietice.

„Dacă nu ar fi existat *jihadul*, astăzi toată omenirea s-ar fi aflat sub dominația comuniștilor. Zidul Berlinului a căzut datorită rănilor pe care noi le-am provocat Uniunii Sovietice și datorită inspirației pe care le-am oferit-o tuturor celor oprimați. Am eliberat oamenii de comunism. *Jihadul* a dus la o lume mai liberă. Am salvat lumea, întrucât comunismul și-a găsit sfârșitul aici, în Afganistan!"

Mansur mânuiește cu dificultate aparatul foto. Și-a făcut drum direct spre podium, ca să surprindă prim-planuri ale celor care vorbesc. E înnebunit să-l fotografieze pe Karzai. Și tot face poze bărbatului micuț și subțirel. Acesta va fi un lucru pe care i-l va arăta tatălui său.

Unul după altul, oamenii vorbesc, se roagă, perorează de pe podium. Un mullah îi mulțumește lui Allah; ministrul educației descrie un Afganistan, în care armele vor fi înlocuite de Internet.

„Să schimbăm armele pe calculatoare", strigă el. Adaugă că afganii trebuie să înceteze să mai facă discriminări între grupările

etnice. „Priviți la America, trăiesc într-o singură țară, toți sunt americani. Coabitează fără probleme."

În timpul discursurilor, bastoanele operează încontinuu în public. Dar nu ajută la nimic. Un număr tot mai mare de oameni se împing, sar peste bariere și intră în incinta sacră. Auditoriul țipă fără oprire și practic e imposibil să auzi discursurile. Totul seamănă mai degrabă cu o petrecere decât cu o ceremonie religioasă. Soldați înarmați populează treptele și acoperișurile care înconjoară moscheea. Câțiva soldați americani aparținând Forțelor Speciale, cu pistoale automate și cu ochelari de soare, s-au poziționat pe acoperișul plat al moscheei, pentru a-l proteja pe ambasadorul american cu tenul rozaliu. Alții îl flanchează. Pentru mulți afgani este un sacrilegiu ca niște păgâni să se plimbe pe acoperișul moscheei. Nici unei persoane, care nu este de religie musulmană, nu i se permite să intre în moschee. Gărzile se asigură că necredincioșii sunt ținuți în afara locașului. Dar nu sunt prea mulți; turiștii occidentali în general nu vin în pelerinaj în Afganistan, chiar în prima primăvară de după căderea talibanilor. Numai câte o persoană, sau două, care distribuie ajutoare umanitare, s-au pierdut în mijlocul petrecerilor de Anul Nou.

Temuții luptători ai orașului, Atta Muhammad și generalul Abdul Rashid Dostum, își au amândoi un loc pe podium. Tadjicul Atta Muhammad stăpânește peste oraș; uzbekul Dostum consideră că *el* ar trebui să o facă. Cei doi dușmani de moarte stau unul lângă altul și ascultă discursurile, Atta Muhammad arborând o barbă ca a unui taliban, Dostum cu autoritatea unui fost boxer. Au cooperat cu reținere în timpul ultimei ofensive împotriva talibanilor. Acum atmosfera de gheață dintre ei s-a mai încălzit un pic. Dostum este membrul cu cea mai proastă reputație din noul guvern și a fost acceptat în structura acestuia pentru simplul motiv că restul miniștrilor l-ar putea opri să-i saboteze pe ceilalți. Bărbatul, care acum stă în soare cu ochii mijiți, cu brațele încrucișate liniștit

peste trupul său uriaș, are mai multe povești înfricoșătoare legate de numele său, decât oricine altcineva din Afganistan. Drept pedeapsă pentru o abatere, și-a legat soldații de unul dintre tancuri și i-a târât până când de ei au mai rămas numai hainele transformate în zdrențe însângerate. Cu o altă ocazie, mii de soldați talibani au fost duși cu tancurile în deșert și puși în containere. Când au deschis containerele, câteva zile mai târziu, prizonierii erau morți, iar pielea le era arsă, din loc în loc, din cauza căldurii. Dostum este, de asemenea, cunoscut ca un campion al trădării. A servit mulți conducători și i-a trădat pe toți. A luptat alături de ruși, când Uniunea Sovietică a atacat Afganistanul și se spunea că era ateist și un băutor înrăit de vodkă. Acum afișează o atitudine diferită, se roagă lui Allah, și propovăduiește pacifismul. „În 1381 nimeni nu are dreptul să distribuie arme care vor duce la lupte și conflicte noi. Acesta este anul în care trebuie să adunăm armele de la oameni și nu să le distribuim!"

Mansur râde. Dostum este cunoscut drept analfabet. Se bâlbâie în timp ce-și rostește discursul, citindu-l ca un preșcolar. Uneori face o pauză totală, dar reușește să treacă peste ea, urlând chiar și mai tare.

Ultimul mullah încurajează campania antiterorism. În Afganistanul din ziua de azi, totul este o campanie împotriva urii și variază în funcție de cei care rostesc discursul: „Numai cartea sfântă a Islamului vorbește despre lupta contra terorismului. Teroriștii și-au întors fețele lor murdare către Afganistan – este datoria noastră să ne opunem. Nici o altă carte sfântă nu vorbește despre acest lucru. Allah i-a spus lui Mahomed: 'Nu trebuie să te rogi într-o moschee construită de teroriști.' Adevărații musulmani nu sunt teroriști, pentru că islamismul este cea mai tolerantă religie. Când Hitler ucidea evreii din Europa, aceștia se aflau în siguranță în țările musulmane. Teroriștii sunt musulmani falși!"

După ore de discursuri, steagul este în sfârșit ridicat, steagul verde al lui Ali, *janda*, care nu mai fusese arborat de cinci ani de zile. Catargul steagului e înfipt în pământ, iar vârful acestuia stă cu fața spre moschee. În bătaia tobelor și în uralele mulțimii, Karzai ridică catargul, iar stindardul religios se înalță ușor. Va sta în bătaia vântului timp de patruzeci de zile. Se trag focuri de armă, iar barierele sunt deschise. Cei zece mii de oameni care au așteptat afară năvălesc în interior, în moschee, spre mormânt, spre steag.

* * *

Mansur se săturase de mulțime și de sărbătorirea evenimentelor și vroia să meargă la cumpărături. Ali va trebui să mai aștepte. S-a gândit la asta de multă vreme. Fiecare membru al familiei va primi un cadou. Dacă fiecare va savura un pic din călătoria lui, în viitor tatăl său va fi mai binevoitor în ceea ce-l privește.

Cumpără covorașe de rugăciune, baticuri și mătănii. Apoi cumpără zahăr cubic – bucăți mari pe care poți să le rontăi și să le pui în ceai. Știe că bunica lui, Bibi Gul, îi va ierta orice păcat, pe care l-a comis sau pe care e posibil să-l comită în viitor, dacă se întoarce acasă cu zahărul cubic dens, care se fabrică numai la Mazar. În plus, mai cumpără rochii și bijuterii pentru mătușile lui și ochelari de soare pentru unchii și frații lui. La Kabul nu a văzut niciodată ochelari de soare la vânzare. Încărcat cu toate aceste cumpărături depozitate în sacoșe de plastic roz, pe care este inscripționat sloganul publicitar: „Plăcere – Țigări light speciale", se întoarce la mormântul Califului Ali. Darurile de Anul Nou trebuie să fie binecuvântate.

Le duce până în criptă și trece pe lângă mullahi care stau jos în dreptul pereților pictați în auriu, din interiorul mormântului. Așază cadourile în fața unuia dintre mullahi, care citește din Coran și își împrăștie răsuflarea deasupra cadourilor. Când rugăciunea

a fost rostită, Mansur împachetează înapoi, în mare grabă, lucrurile, în sacoșele de plastic.

Lângă peretele auriu poți să-ți pui o dorință. În ton cu discursurile patriotice, își lipește fruntea de perete și se roagă: ca într-o zi să fie mândru că este afgan. Ca într-o zi să fie mândru de el însuși și de țara sa și Afganistanul să devină o națiune respectată în lume. Nici măcar Hamid Karzai nu ar fi putut să se exprime mai bine de atât.

Intoxicat de toate imaginile și sunetele, Mansur a uitat de rugăciunea de purificare și de izbăvire de păcate, motivul pentru care a venit la Mazar. A uitat de micuța cerșetoare, de trupul ei firav, de ochii mari de culoare căprui deschis, de părul ei ondulat.

Părăsește cavoul și se îndreaptă spre steagul lui Ali. Și aici sunt mullahi care acceptă pungile de plastic ale lui Mansur. Dar nu au timp să scoată darurile afară din sacoșe. Șirul de oameni care vor să li se binecuvânteze covoarele, șirurile de mătănii, mâncarea și baticurile este enorm. Mullahii înșfacă sacoșele de plastic ale lui Mansur, le ating în grabă de catargul steagului, mormăie o rugăciune și i le înapoiază. Mansur le aruncă lejer câteva bancnote; covorașele de rugăciune și cuburile de zahăr au mai fost binecuvântate încă o dată.

Abia așteaptă să le ofere bunicii sale, lui Sultan, mătușilor și unchilor săi. Mansur hoinărește cu zâmbetul pe buze. Este fericirea întruchipată. E departe de magazin și de influența tatălui său. Merge în jos pe trotuarul din afara moscheei, cu Akbar și Said.

„Asta e cea mai frumoasă zi din viața mea! Cea mai frumoasă", strigă el. Akbar și Said îl privesc cu uimire, oarecum stânjeniți, dar sunt impresionați că Mansur e atât de fericit. „Iubesc Mazar, îl iubesc pe Ali, iubesc libertatea! Vă iubesc și pe voi!" țipă el și țopăie pe stradă. E prima oară când călătorește singur, prima zi din viața lui când nu a văzut nici un membru al familiei sale.

S-au decis să asiste la un meci de *buzkashi*. Teritoriile din nord sunt renumite pentru că au cei mai duri, puternici și rapizi *buzkashi*. De la depărtare observă că jocul începuse deja. Nori de praf se întind peste câmpia unde două sute de bărbați călare luptă pentru carcasa unui vițel decapitat. Caii mușcă și dau din picioare, se agită și sar, în timp ce călărețiii rostesc înjurături printre dinți, și încearcă să smulgă scheletul vițelului. Vițelul trece dintr-o parte în alta, atât de rapid, încât pare că ar fi aruncat de la un călăreț la altul. Scopul este de a muta vițelul de la un capăt al câmpiei la celălalt și apoi să-l așeze într-un cerc trasat pe pământ. Unele partide sunt atât de violente, încât, până la final, animalul este rupt în bucăți.

Pentru un privitor din afară, care nu cunoaște jocul, ar putea să pară ca și cum caii aleargă unul după altul de-a lungul câmpiei, iar călărețiii se balansează în șa. Călărețiii sunt îmbrăcați cu haine lungi, brodate, cizme cu tocuri înalte, din piele decorată, căciuli de *buzkashi*, căciuli mici din piele de miel, asemenea unor castroane afundate în blană.

„Karzai!" strigă Mansur când îl zărește pe conducătorul statului, pe câmpie, „Și Dostum!"

Șeful de trib și războinicul se luptă pentru posesiunea vițelului. Ca să faci impresia unui conducător puternic, este necesar să iei parte la luptele de *buzkashi*, și nu numai să călărești în cercuri în afara haosului, ci și să te implici în miezul luptei. Dar totul are un preț. Uneori cei puternici plătesc ca să iasă învingători.

Karzai călărește departe de centrul locului unde se desfășoară lupta și nu prea e în stare să mențină tempoul susținut al celorlalți călărețiii. Șeful de trib din sud nu a învățat niciodată prea bine regulile brutale ale jocului. Este o bătălie ce se desfășoară la câmpie. Marele fiu al câmpiei, generalul Dostum, este cel care câștigă, sau cel puțin ceilalți *buzkashi* îl lasă să iasă învingător. Mai târziu s-ar putea să merite faptul că l-au lăsat să triumfe. Dostum stă ca un comandat pe calul lui și acceptă aplauzele.

Uneori, cele două echipe sunt în competiție; alteori, fiecare e pe cont propriu. *Buzkashi* este unul dintre cele mai sălbatice jocuri din lume, adus în Afganistan de mongolii, care au devastat țara sub conducerea lui Gingis Han. Este, de asemenea, un joc legat de bani; bărbații puternici din public plătesc milioane de afgani ca premii pentru fiecare rundă. Cu cât sunt mai mulți bani în joc, cu atât e mai sălbatic jocul. Și e un joc cu semnificații politice. Un șef local, fie este el însuși un bun luptător *buzkashi*, fie patronează un grajd cu cai buni și călăreți pricepuți. Victoria este sinonimă cu respectul.

Începând din anii 50', autoritățile afgane au încercat să oficializeze luptele. Participanții dau cu scepticism din cap în semn de neîncredere; ei știu că regulile sunt oricum greu de respectat. Chiar și după invazia sovietică, turneele au continuat, în ciuda haosului din țară; mulți participanți nu au putut să fie prezenți la meciuri, întrucât trebuiau să străbată câmpurile de luptă ca să ajungă la concursuri. Comuniștii, care au încercat să scape de tradițiile adânc înrădăcinate ale Afganistanului, nu au îndrăznit să se atingă de luptele *buzkashi*. Dimpotrivă, au încercat să le facă pe plac localnicilor, aranjând turnee; unul după altul, dictatorii comuniști apăreau în tribune, întrucât se succedau cu rapiditate la conducere, în urma câte unei lovituri de stat. Cu toate acestea, comunismul a distrus destul de mult fundația jocurilor *buzkashi*. Când a început colectivizarea, puțini și-au permis să țină grajduri cu cai bine antrenați. Caii *buzkashi* au fost împrăștiați în cele patru zări și folosiți drept cai de fermă. Când au dispărut proprietarii de terenuri, au dispărut și caii de lupă și călăreții acestora.

Talibanii au interzis partidele și le-au etichetat ca fiind anti-islamice. Partida de acum este prima mare competiție *buzkashi*, care are loc de la căderea talibanilor.

Mansur și-a găsit un loc chiar în față; uneori trebuie să se tragă înapoi rapid, ca să evite să fie călcat în picioare de caii agitați. Face o mulțime de fotografii; ale burților cailor, care se

ridică în două picioare cu fața spre el; ale prafului care se ridică în aer; ale vițelului zdrobit; ale unui Karzai minuscul, aflat la mare depărtare; și ale unui Dostum victorios. După luptă, face o fotografie alături de unul dintre *buzkashi.*

Soarele apune și trimite raze roșii peste câmpia prăfuită. Și pelerinii sunt acoperiți de praf. În afara arenei găsesc o cafenea. Stau jos pe rogojini subțiri, unul în fața celuilalt, și mănâncă în tăcere. Supă, orez, friptură de oaie și ceapă crudă. Mansur înghite mâncarea cu poftă și mai cere o porție. Salută liniștiți niște bărbați, care stau în cerc lângă ei cu brațele încrucișate. Când se servește ceaiul, discuțiile pot reîncepe.

„Din Kabul?" întreabă un bărbat.

Mansur aprobă din cap. „Pelerinaj?"

Bărbatul ezită. „De fapt călătorim cu prepelițe după noi", îi răspunde un bătrân fără dinți. „Din Herat. Am făcut un tur de forță: Kandahar, Kabul și apoi aici. Aici sunt cele mai bune lupte de prepelițe."

Scoate din buzunarul său, cu mare grijă, un săculeț mic. Din el extrage o pasăre, o mică prepeliță ciufulită. „A câștigat toate luptele la care am înscris-o", se mândrește el. „Am câștigat o grămadă de bani. Acum valorează câteva mii de dolari", spune bătrânul. Hrănește prepelița cu degete bătucite și încârligate precum ghearele unui vultur. Prepelița își scutură penele și se trezește. Este atât de pipernicită, că încape perfect în pumnul mare și aspru al bărbatului. Sunt lucrători, care au luat o pauză. După cinci ani de lupte secrete de prepelițe, ascunzându-se de talibani, acum își pot trăi oficial pasiunea, aceea de a privi două păsări lovindu-se cu ciocul una pe alta, până la moarte. Sau mai degrabă să strige de bucurie când micuța lor prepeliță lovește o alta până o răpune.

„Veniți mâine dimineață devreme, la șapte. Atunci vom începe", spune bătrânul. Când pleacă, bătrânul le pasează o doză mare de hașiș. „Cel mai bun din lume", spune. „Din Herat."

În hotel, încearcă haşişul şi rulează ţigară după ţigară. Apoi dorm buştean timp de douăsprezece ore.

Mansur s-a trezit brusc o dată cu chemarea mullahului la rugăciune. Este douăsprezece şi jumătate. Rugăciunile încep în moscheea de afară. Rugăciunea de vineri. Simte deodată că nu poate trăi fără rugăciunea de vineri. Trebuie să plece şi să ajungă la timp. Şi-a uitat costumul *shalwar kameez,* tunica şi pantalonii lungi şi largi, la Kabul. Nu poate să se prezinte la rugăciunea de vineri în haine de occidental. E disperat. De unde-şi poate cumpăra haine potrivite pentru rugăciune? Toate magazinele sunt închise. E furios şi înjură.

„Lui Allah nu-i pasă cu ce eşti îmbrăcat", mormăie Akbar somnoros, sperând să scape de el.

„Trebuie să mă spăl şi apa nu mai curge în hotel", se plânge Mansur în continuare. Dar nu există nici o Leila pe care să o învinovăţească şi Akbar îl trimite la plimbare când vede că începe să se vaite. Dar apa? Un musulman nu se poate ruga, fără să se spele pe faţă, pe mâini şi pe picioare. Mansur se văicăreşte din nou: „Nu o să reuşesc."

„E apă lângă moschee", spune Akbar şi închide ochii din nou.

Mansur iese în fugă, în hainele lui murdare pe care le-a purtat şi în călătorie. Cum a putut să-şi uite tunica când a plecat în pelerinaj? Sau chipiul de rugăciune? Îşi blestemă lipsa de ţinere de minte şi aleargă spre moscheea albastră, ca să ajungă la timp. La intrare se află un cerşetor cu o deformaţie congenitală a piciorului. Piciorul rigid este umflat şi vânăt şi zace infectat, de-a lungul drumului. Mansur îi smulge basca de rugăciune de pe cap.

„O vei primi înapoi", îi strigă şi aleargă înainte cu chipiul de culoare alb-gri. Pe margine are o bucată groasă de piele maron-gălbuie, care îl protejează de transpiraţie.

Îşi lasă pantofii la intrare şi calcă desculţ pe dalele de marmură. Au fost fin lustruite de miile de picioare goale. Îşi spală mâinile

și picioarele, își înfige chipiul pe cap și se îndreaptă spre rândul de bărbați, care stau cu fețele spre Mecca. A reușit. Așezați în mai multe zeci de rânduri, pe fiecare rând fiind cel puțin o sută de oameni, pelerinii stau în genunchi în încăperea uriașă, cu capul plecat. Mansur stă la coadă și urmărește rugăciunile; după o vreme se află exact în mijlocul mulțimii – s-au mai adaugat câteva rânduri de oameni pe măsură ce aceștia sosesc în număr tot mai mare. El este singurul îmbrăcat cu haine occidentale, dar e foarte concentrat, cu fruntea la pământ, fundul în sus, se închină de cincisprezece ori. Recită rugăciunile pe care le știe și ascultă rugăciunea de vineri a lui Rabbani, o repetare a celei din ziua anterioară.

Rugăciunile ajung până la bariera din jurul moscheei, în spatele căreia bolnavul neajutorat stă și așteaptă să fie vindecat. Bolnavii au fost izolați în spatele unor garduri înalte, ca să nu-i contamineze pe cei sănătoși. Bătrâni palizi, lipsiți de vlagă, cu obraji supți se roagă ca Ali să le dea putere. Printre ei se află și retardații mental. Un adolescent bate din palme cu frenezie, în timp ce un frate al său mai mare încearcă să-l calmeze. Dar majoritatea privesc trist printre zăbrele. Mansur nu a văzut niciodată atât de mulți oameni bolnavi în fază terminală. Grupul miroase a boală și moarte. Numai celor mai bolnavi li s-a acordat onoarea de a sta aici și a-i cere lui Ali să-i vindece. Sus, lipiți de pereții cavoului, stau unul lângă altul; cu cât ești mai aproape de peretele de mozaic albastru, cu atât ești mai aproape de vindecare.

In două săptămâni vor fi morți cu toții, gândește Mansur. Surprinde privirea unui bărbat cu ochi negri pătrunzători și cicatrici adânci și roșii. Brațele lungi și osoase sunt pline de erupții și buboaie care au fost scărpinate până la sânge, la fel sunt și picioarele care îi ies de sub tunică. Dar are buze frumoase, subțiri, de un roz deschis. Buze precum petalele florilor primăvăratice de cais.

Mansur tremură și se întoarce la loc. Privirea lui se mută la următoarea curte împrejmuită. Acolo sunt femeile și copiii bolnavi.

O burka de culoare bleu își leagănă copiii pe brațe. O mamă a adormit, în timp ce copilul ei retardat încearcă să spună ceva. Dar e ca și cum ar vorbi cu o statuie sub un acoperământ albastru. Probabil că mama a mers pe jos zile la rând, desculță, ca să ajungă la timp de Anul Nou la moschee și la mormântul lui Ali. Poate că a dus copilul în brațe ca acesta să se însănătoșească. Nici un medic nu o poate ajuta; poate Ali e capabil.

Alt copil își lovește capul ritmic cu mâinile. Niște femei stau apatice pe jos, altele dorm, unele sunt șchioape sau oarbe. Dar majoritatea au venit cu copiii lor. Sunt în așteptarea miracolelor lui Ali.

Priveliștea îi dă fiori lui Mansur. Stăpânit de atmosfera cutremurătoare, decide să devină o persoană nouă. Va deveni o persoană bună și un musulman pios. Va respecta ora de rugăciune, va face milostenii, va posti, va merge la moschee, nu se va uita la fete înainte de a se căsători, își va lăsa barbă și va merge la Mecca.

Când rugăciunile s-au încheiat și după ce Mansur și-a făcut promisiunile, a început să plouă. Soarele strălucește și totuși plouă. Edificiul sfânt și catargele alunecoase ale steagurilor strălucesc. Stropii de ploaie strălucesc și ei. Picură. Mansur aleargă, își găsește pantofii și pe cerșetorul proprietar al tichiei de rugăciune. Îi aruncă câțiva bănuți și iese alergând în curte, în ploaia răcoroasă. „Sunt binecuvântat!" strigă el. „Am fost iertat! Am fost curățat de păcate!"

Mirosul prafului

Din trupurile ude se ridică aburi. Mâinile se mișcă în secvențe rapide și ritmice. Razele soarelui se strecoară înăuntru prin două găuri din acoperiș, dezmierdând funduri îmbăiate, sâni și coapse într-o lumină pitorească. Inițial trupurile din încăpere pot fi abia întrezărite printre aburi, până când ochii ți se obișnuiesc cu lumina magică. Fețele sunt concentrate. Nu e distracție, ci o treabă grea.

În două holuri mari, femeile se spală frecându-se singure, stând jos, întinse sau în picioare. Se spală una pe alta sau își spală copiii. Unele sunt grase ca femeile din picturile lui Rubens, altele slabe precum coada unei greble, cu coaste proeminente. Cu mănuși mari de cânepă, confecționate în casă, își freacă una alteia spinările, brațele și picioarele. Pielea îngroșată a tălpilor este îndepărtată cu piatră ponce. Mamele își spală fetele aflate în pragul căsătoriei, în timp ce le scrutează trupurile cu atenție. Nu mai e mult timp până când tinerele cu piepturi ca de păsări vor deveni mame ce-și vor hrăni copiii la sân. Trupurile adolescentelor slăbuțe au vergeturi pe piele, semne vizibile de la naștere, întrucât corpurile lor nu erau pregătite pentru așa ceva. Aproape toate femeile au pielea abdomenului lăsată, din cauza nașterilor prea timpurii și prea dese.

Copiii țipă și urlă de frică sau de bucurie. Cei care au fost spălați și limpeziți se joacă cu ligheanele. Alții zbiară de durere și se zbat ca peștii prinși în plasă. Nici unul nu primește nici o zdreanță ca

să-şi protejeze ochii de săpun. Mamele îi freacă cu mănuşile de cânepă, până când trupurile murdare, brune, închise la culoare, devin rozalii. Îmbăiatul şi spălatul este o bătălie pe care copiii sunt condamnaţi să o piardă în mâinile ferme ale mamelor lor.

Leila înlătură jegul, frecându-şi pielea, şi pe mănuşa de cânepă sau pe podea cad rânduri-rânduri de murdărie. Au trecut câteva săptămâni de când Leila nu s-a mai spălat cum trebuie şi multe luni de când nu a mai făcut o vizită la hammam*. Acasă nu curge prea des apă, iar Leila nu vede rostul necesităţii de a se spăla prea frecvent – oricum te murdăreşti din nou.

Dar astăzi îşi însoţeşte mama şi verişoarele la baie. Fiind necăsătorite, ea şi verişoarele ei sunt timide şi şi-au păstrat pe ele sutienele şi chiloţii. Mănuşa de cânepă evită aceste locuri. Dar braţele, coapsele, picioarele, spatele şi gâtul sunt supuse unui tratament aspru. Stropii de transpiraţie şi de apă li se amestecă pe feţe cât timp se freacă, se scarpină şi se curăţă; cu cât freci mai bine, cu atât eşti mai curată.

Mama Leilei, Bibi Gul, care trebuie să aibă aproape şaptezeci de ani, stă goală într-un bazin din pardoseală. Părul ei lung şi cărunt, care în mod normal e ascuns sub şalul de culoare albastru deschis, i se revarsă pe spate. Îi dă drumul numai când e la hammam. E atât de lung, că vârfurile plutesc în jurul ei, în piscina din pardoseală. Stă ca şi cum ar fi în transă, cu ochii închişi, bucurându-se de căldură. Din timp în timp, face câteva mişcări leneşe şi se spală. Înmoaie un burete într-un lighean pe care Leila l-a adus pentru ea. Dar renunţă repede; nu poate să-şi cuprindă talia de jur împrejur, iar braţele îi sunt prea grele să le ridice. Sânii grei i se odihnesc pe abdomenul mare. Rămâne în transă, împietrită, ca o statuie mare, cenuşie.

Leila priveşte la mama ei din când în când, să se asigure că nu a păţit nimic în timp ce ea se freacă şi se hârjoneşte cu

* Baia turcească.

verișoarele ei. Leila, în vârstă de nouăsprezece ani, are un trup de copilă, între fată și femeie. Întreaga familie Khan este suprapon-derală, așa cum o cer standardele afgane. Grăsimea și uleiul pe care îl toarnă în mâncare se regăsesc în greutatea trupurilor lor. Clătite bine prăjite, felii de cartofi plutind în grăsime, carne de oaie prăjită în ulei de gătit, cu multe condimente și în sânge. Culoarea pielii femeilor variază de la alb la galben și cenușiu deschis. Pielea Leilei este palidă și imaculată, fină ca fundul unui bebeluș. Viața pe care o duce se vede pe pielea ei de copil care nu a văzut niciodată soarele, iar mâinile ei, aspre și bătucite, sunt întocmai ca ale unei femei bătrâne. O perioadă lungă de timp, Leila s-a simțit amețită și slăbită; când s-a dus în cele din urmă la doctor, acesta i-a spus că are nevoie de vitamina D și să se expună la soare.

Paradoxal, Kabulul este unul dintre cele mai însorite orașe din lume. Soarele strălucește aproape în fiecare zi a anului, la o înălțime de peste 1.800 de metri deasupra nivelului mării. Soarele crapă pământul, usucă grădinile, care cândva erau umede din abundență, arde pielea copiilor. Dar Leila nu-l vede niciodată. Soarele nu ajunge niciodată la apartamentul de la primul etaj din Mikrorayon și nici sub burka ei. Nici măcar o singură rază nu trece dincolo de țesătura de pânză. Numai când își vizitează sora mai mare, Mariam, care are o curte în spatele casei ei de la țară, îi permite soarelui să-i încălzească corpul. Dar merge acolo foarte rar.

Leila este prima care se trezește dimineața și ultima care merge seara la culcare. Aprinde focul în soba din sufragerie cu bețe subțiri, cât timp restul trupurilor adormite ale familiei ei încă mai sforăie. Apoi aprinde focul cu lemne în soba din baie și fierbe apă pentru curățat casa, pentru preparat mâncarea și pentru spălat. Cât încă mai este întuneric, umple sticle, oale și crătiți cu apă. În acest moment al zilei nu există niciodată curent electric, iar Leila

s-a obișnuit să bâjbâie în întuneric. Uneori umblă cu o lampă mică după ea. Apoi face ceai. Trebuie să fie gata până la șase și jumătate, când se trezesc bărbații din casă; altfel, o să aibă necazuri. Atâta timp cât curge apa, tot umple recipientele goale. Nu poți ști niciodată când apa se oprește, uneori după o oră, alteori după două ore.

Eqbal guiță în fiecare dimineață ca un porc ținut prizonier. Sunetele scoase de el îi calcă pe toți pe nervi. Stă pe rogojina lui, întins sau chircit și refuză să se scoale. Tânărul de paisprezece ani inventează câte o nouă boală în fiecare zi, ca să scape de cele douăsprezece ore pe care trebuie să și le petreacă în magazin. Dar nimeni nu are milă de el. Până la urmă, trebuie să se scoale de pe rogojină, dar în ziua următoare același spectacol se repetă.

„Nesimțito! Oase puturoase! Șosetele mele sunt găurite", strigă el și aruncă cu ele după Leila. Își varsă nervii pe oricine poate, când dorința lui adevărată este să meargă la școală.

„Leila! Apa e rece! Nu e destulă apă caldă! Unde-mi sunt hainele, șosetele? Adu-mi niște ceai! Micul dejun! Lustruiește-mi pantofii! De ce te-ai sculat așa târziu?"

Ușile sunt trântite, iar pereții vibrează. Camerele, coridorul și baia sunt ca un câmp de bătaie. Fiul lui Sultan urlă, se ceartă și țipă. Sultan stă de obicei în camera lui cu Sonia, bându-și ceaiul și luând micul dejun. Sonia are grijă de el, Leila face restul: umple ligheanele, scoate hainele, pune ceaiul în căni, prăjește ouăle, coace pâinea, lustruiește pantofii. Cei cinci bărbați ai casei trebuie să plece la muncă.

Cu rețineri mari, își ajută cei trei nepoți, Mansur, Eqbal și Aimal, să se pregătească. Nici unul nu-i mulțumește, nici unul nu o ajută vreodată. „Copii needucați", șuieră dezaprobator Leila, sub vălul ei, când cei trei băieți, numai cu câțiva ani mai tineri decât ea, îi dau ordine.

„Nu avem lapte? Ți-am spus să cumperi!" o repede Mansur. „Parazitezi doar", adaugă el. Dacă îi dă replica, el îi răspunde întotdeauna în același mod crud: „Tacă-ți gura, geantă veche." „Asta nu e casa ta, e casa mea", continuă agresiv. Nici Leila nu simte că e casa ei. E casa lui Sultan, pentru Sultan, fiii lui și cea de-a doua soție a acestuia. Ea, Bulbula, Bibi Gul și Yunus nu se simt bineveniți în familie. Mutatul nu este o alternativă. Să te rupi de familie ar însemna un scandal. În plus, sunt servitori buni, Leila cel puțin este o servitoare bună.

Uneori Leila e supărată și se gândește că mai bine nu ar fi făcut parte din familie, ca și fratele ei mai mare, înstrăinat la naștere. *Așa aș fi frecventat cursurile de calculator și de engleză de la o vârstă fragedă și aș fi fost la universitate acum,* visează ea. *Aș fi avut haine frumoase, nu ar fi trebuit să trebăluiesc ca o sclavă.* Leila își iubește mama, dar simte că nimănui nu-i pasă cu adevărat de *ea.* Ea a fost întotdeauna la coada ierarhiei, unde a și rămas; Bibi Gul nu mai are alți copii mai mici ca ea.

După haosul de dimineață, după ce Sultan și fiii lui au plecat, Leila se poate relaxa, își poate bea ceaiul și mânca micul dejun. Apoi dă cu mătura în camere, pentru prima oară din zi. Merge prin camere cu o mătură mică, adusă de spinare spre față, măturând, măturând și iar măturând. Praful se ridică în aer, plutește prin camere și se așază din nou, în urma ei. Mirosul prafului nu dispare niciodată din apartament. Nu scapă niciodată de praf, i s-a întipărit în mișcări, în corp, în minte. Măturând, scoate la iveală bucăți de pâine, hârtiuțe și gunoi. De câteva ori pe zi dă cu mătura în camere. Totul se așază pe podea și aceasta se murdărește imediat.

Aceasta este murdăria pe care acum încearcă să o dea jos de pe ea. S-a transformat în rânduri de grăsime. Este praful care s-a imprimat în viața ei.

„Ce bine ar fi dacă aș avea o casă care să trebuiască să fie spălată doar o dată pe zi, care să rămână curată toată ziua, pe care să trebuiască să o mătur doar dimineața", oftează Leila față de verișoarele ei. Ele o aprobă. Cele mai tinere fete din familiile acestora au aceeași viață ca și a ei.

Leila și-a adus niște lenjerie pe care vrea să o spele la hammam. În mod normal, rufele se spală în zori de zi, stând pe un scăunel lângă gaura toaletei din baie. Folosește câteva ligheane mari, unul cu săpun, altul fără săpun, unul pentru albituri, altul pentru rufe colorate. Ea spală cearșafurile, păturile, prosoapele și hainele tuturor membrilor familiei. Acestea sunt frecate bine și stoarse înainte de a fi atârnate la uscat. E dificil să le usuci, mai ales iarna. Frânghiile au fost întinse în afara blocului, dar hainele sunt adesea furate, așa că nu vrea să le întindă acolo, numai dacă vreun copil le păzește până se usucă. Altfel, le atârnă, aproape împachetate, pe balconul mic. Balconul are câțiva metri pătrați și e plin de mâncare și alte acareturi: o plasă de cartofi, un coș de ceapă, unul de usturoi, un sac mare de orez, cutii de carton, pantofi vechi, câteva haine și alte lucruri pe care nimeni nu îndrăznește să le arunce, căci ar putea să le mai fie de folos într-o zi.

Acasă Leila se îmbracă cu pulovere vechi, lălâi și roase, cămăși pătate și fuste cu care mătură podeaua. Fustele colectează praful pe care ea nu-l poate mătura. Se încalță cu sandale de plastic fără toc și își pune o eșarfă pe cap. Singurul detaliu strălucitor îl aduc cerceii mari aurii și brățările lucioase.

Leila!"

O voce o cheamă slab, obosită, răzbătând peste țipetele copiilor. Tocmai a terminat de șters bălțile de apă care s-au format pe podea, din cauză că femeile au aruncat cu apă una peste cealaltă, ca să se limpezească.

„Leilaaa!"

Bibi Gul s-a trezit din transa ei. Stă pe loc ținând o cârpă în mână, și se uită neajutorată la Leila. Leila pune mâna pe mănușa de cânepă, săpunul, șamponul și ligheanul de lângă mama ei, imensă și goală.

„Întinde-te pe spate", spune ea. Bibi Gul se întinde pe podea Leila freacă și masează trupul ce se zdruncină. E puternică și își folosește toată forța ca să-și spele mama. Pielea albă se înroșește sub mâinile Leilei. Bibi Gul râde; până și ea vede partea comică a acestei operațiuni. Fiica micuță și ordonată și mama uriașă, bătrână. Diferența de vârstă dintre ele este undeva la cincizeci de ani. Când cele două femei râd și celelalte zâmbesc. Dintr-o dată toată lumea râde.

„Ești atât de grasă, mamă, o să mori din asta într-o zi", îi spune Leila enervată, în timp ce o spală peste tot, pe acolo pe unde mama ei nu poate să ajungă. Apoi o întoarce pe burtă, ajutată de verișoarele ei, fiecare spălând câte o parte din enormul trup al lui Bibi Gul. După aceea vine la rând părul ei lung și moale. Îi toarnă în creștet șampon roz din China. Leila masează cu grijă, ca și cum s-ar teme că ceea ce i-a mai rămas din păr îi va dispărea. Sticla de șampon e aproape goală. Este o rămășiță de pe vremea talibanilor. Doamna de pe sticlă a fost mâzgălită cu o carioca groasă, rezistentă la apă. Când poliția religioasă a mutilat cărțile lui Sultan, au umblat și la alte ambalaje. Fața fiecărei femei de pe sticlele de șampon sau fețele copiilor de pe cutiile cu săpun au fost înlăturate.

Apa răcorește. Copiii care nu au fost încă îmbăiați urlă chiar și mai tare. În curând, în baia inițial plină de aburi, numai apa rece mai curge. Femeile părăsesc căzile și pe măsură ce pleacă, mizeria este vizibilă. Coji de ouă și mere putrede stau aruncate pe la colțuri. Pe podea rămân dâre de mizerie – femeile se încalță la baie cu aceleași sandale de plastic pe care le folosesc și pe ulițele din sat, la toaletele publice și în curțile lor.

Bibi Gul este ridicată, fiind ajutată de Leila și verișoarele ei. Apoi este îmbrăcată. Nici una nu și-a adus haine de schimb; își pun pe ele aceleași haine cu care au venit la baie. Costumele burka sunt trase peste capetele curate. Prea puțin aer intră în interior, așa că burka au propriul lor miros specific. Izul lui Bibi Gul, o aromă indeterminabilă de care este înconjurată, amintește de o respirație stătută amestecată cu miros de flori dulci și ceva acrișor. Leila miroase a transpirație de om tânăr și a fum de bucătărie. De fapt, toate costumele burka ale familiei Khan miros a mâncare pentru că stau atârnate în cuierul de lângă bucătărie. Femeile sunt acum impecabil de curate sub burka și hainele lor, dar săpunul fin și șamponul roz se luptă cu disperare contra unei cauze serioase, deja pierdute. Propriile mirosuri ale trupurilor femeilor își reiau în curând supremația. Mirosul unor sclave bătrâne și a uneia tinere.

Bibi Gul a luat-o înainte; doar de data asta, cele trei tinere zăbovesc în urmă. Merg împreună, chicotind. Pe o stradă pustie își ridică burka peste cap. Doar băieții și câinii se plimbă de colo-colo pe această străduță. Vântul răcoros le dă o senzație plăcută pe pielea care încă mai transpiră. Dar aerul nu este proaspăt. Străduțele și aleile lăturalnice din Kabul miros îngrozitor de la gunoaiele și scurgerile din canalizări. Un șanț plin de murdărie se întinde pe toată străduța mocirloasă dintre colibele de pământ. Dar fetele nu sunt conștiente de duhoarea din șanț sau de praful care se lipește pe hainele lor și le astupă porii. Soarele le atinge pielea și ele râd. Deodată își face apariția un bărbat pe bicicletă.

„Acoperiți-vă, fetelor, m-am aprins", strigă acesta, în timp ce pedalează pe lângă ele. Se uită una la alta și râd de expresia caraghioasă de pe fața lui, dar când bărbatul se întoarce din nou, ele se acoperă cu burka.

„Când se întoarce regele, nu-mi voi mai folosi niciodată burka", spune dintr-o dată Leila, pe un ton serios. „Atunci vom avea pace în țară."

„Cu siguranță nu va mai reveni niciodată pe tron", își dă cu părerea verișoara acoperită.

„Au spus că se va întoarce primăvara asta", răspunde Leila.

Dar până atunci, cel mai sigur este să te acoperi; oricum, cele trei fete sunt singure.

Leila nu merge niciodată singură. Nu e bine ca o fată tânără să se plimbe fără să fie însoțită. Cine știe unde s-ar putea duce aceasta? Poate să se întâlnească cu un bărbat, poate să păcătuiască. Leila nu se duce singură nici măcar la aprozarul situat la cinci minute de mers pe jos de casă. De obicei, îl ia pe băiatul vecinului să o însoțească sau îi cere să dea el o fugă în locul ei. Leila nu a fost niciodată singură în apartamentul lor, nu a mers niciodată nicăieri singură și nu a rămas niciodată singură în vreun loc, nu a dormit niciodată singură. În fiecare noapte, doarme pe rogojina de lângă mama ei. Pur și simplu nici măcar nu are habar ce înseamnă să fii singur și nici nu-i e dor să fie singură. Singurul lucru pe care și-l dorește e puțin mai multă liniște și să nu mai aibă atât de multe de făcut.

* * *

Când ajunge acasă, haosul domnește – cutii, plase și valize împrăștiate peste tot.

„S-a întors Sharifa! Sharifa!" Bulbula atrage atenția asupra acestui eveniment, fericită că Leila s-a întors de la hammam și poate să-și preia atribuțiile de gazdă. Shabnam, fiica cea mai mică a Sharifei și a lui Sultan, aleargă prin toată casa, ca un mânz fericit. O îmbrățișează pe Leila, care în același timp o îmbrățișează pe Sharifa. În mijlocul acestui balamuc, cea de-a doua soție a lui Sultan, Sonia, stă în picioare zâmbind, cu fiica ei, Latifa, în brațe. În mod neașteptat, Sultan le-a adus înapoi pe Sharifa și pe Shabnam din Pakistan.

„Doar pe timpul verii", spune Sultan.

„Pentru totdeauna", șoptește Sharifa.

Sultan s-a dus la anticariat; doar femeile au mai rămas acasă. S-au așezat în cerc pe podea. Sharifa scoate cadourile. O rochie pentru Leila, un șal pentru Sonia, o geantă pentru Bulbula, o vestă pentru Bibi Gul și haine și bijuterii de plastic pentru restul familiei. Pentru fiii ei are câteva obiecte de îmbrăcăminte, cumpărate din piețele din Pakistan, haine care nu se găsesc la Kabul. Iar ea are un lucru prețios. „Nu mai mă întorc înapoi", spune. „Urăsc Pakistanul."

Dar știe că totul depinde de Sultan. Dacă Sultan vrea ca ea să plece, va trebui să plece.

Cele două soții ale lui Sultan stau jos și flecăresc ca niște prietene vechi. Inspectează materialele, probează bluze și bijuterii. Sonia netezește cu mâna lucrurile pe care le-a primit pentru ea și pentru fiica ei. Sultan aduce rar cadouri pentru tânara lui soție, așa că sosirea Sharifei este o binevenită întrerupere în existența ei monotonă. O îmbracă pe Latifa în rochia roz de balerină, care o face să semene cu o păpușă.

Femeile fac schimb de noutăți. Femeile nu s-au mai văzut de mai bine de un an de zile. În apartament nu există telefon, așa că nici nu și-au vorbit. Evenimentul major din Kabul a fost nunta Shakilei, pe care încearcă să o descrie în detaliu: cadourile pe care le-a primit mireasa, rochiile pe care le-au purtat; vorbesc și despre alte logodne, căsătorii sau decese.

Sharifa le relatează vești despre viața refugiaților. Cine s-a întors acasă, cine a rămas. „Saliqa s-a logodit", spune ea. „Trebuia să procedeze așa, chiar dacă familia ei nu a fost de acord. Băiatul nu are nimic; e și puturos, nu e bun de nimic", adaugă femeia. Toate o aprobă. Își amintesc de Saliqa, întotdeauna îmbrăcată impecabil, dar o compătimesc pentru că trebuie să se căsătorească cu un băiat sărac lipit pământului.

„După ce s-au întâlnit în parc, a zăcut o lună", spune Sharifa. „Apoi, într-o zi mama și mătușa băiatului au venit să o ceară.

Părinții au fost de acord – nu aveau ce face; dezastrul se produsese deja. Și petrecerea de logodnă! Un scandal!"

Femeile ascultă cu ochii cât cepele. Mai ales Sonia. Acestea sunt povești pe care le poate simți cu toată ființa ei. Poveștile Sharifei sunt telenovelele ei.

„Un scandal", repetă Sharifa, ca să sublinieze evenimentul. Este un obicei ca familia viitorului mire să plătească pentru petrecere, pentru rochie și bijuterii, atunci când un cuplu tânăr se logodește. Când au plănuit petrecerea, tatăl băiatului a pus câteva mii de rupii în mâna tatălui Saliqăi. Tatăl Saliqăi se întorsese din Europa, ca să ajute la soluționarea tragediei familiei. Când a văzut banii, i-a aruncat pur și simplu pe jos. „Tu crezi că poți să faci o petrecere de logodnă fără să servești carne de pui?" a strigat el. Sharifa stătea pe scări, trăgând cu urechea, așa că tot ce povestește e absolut adevărat. „Nu, ia-ți banii și vom suporta noi toată cheltuiala", a spus tatăl fetei.

Nici tatăl Saliqăi nu era plin de bani. Aștepta să primească azil politic în Belgia și să-și ia familia cu el acolo. Olanda îl respinsese deja, iar acum trăia cu banii pe care-i primea de la guvernul belgian. Dar petrecerea de logodnă este o ceremonie simbolică importantă și o logodnă, practic, nu poate fi ruptă. Dacă legătura se dizolvă, fata va avea mari probleme să se căsătorească din nou, indiferent de motivul care a stat la baza ruperii logodnei. Petrecerea de logodnă este de asemenea un indicator, pentru restul lumii, al modului cum se descurcă familia. Ce fel de decorațiuni? Cât au costat ele? Ce fel de mâncare? Cât a costat? Ce gen de rochie? Cât a costat? Orchestra, cât a costat și asta? Se presupune că petrecerea arată cât prețuiește familia băiatului, noul membru intrat în familie. Dacă ospățul este sărac, înseamnă că nu prețuiesc mireasa sau familia acesteia. Că tatăl ei a trebuit să facă un împrumut pentru petrecerea de logodnă, de care nimeni în afară de Saliqa și iubitul ei nu s-a bucurat, nu se compară cu rușinea de a fi gazda unei petreceri ieftine.

„Deja ea regretă căsătoria asta", le dezvăluie Sharifa femeilor. „Pentru că el nu are bani. Foarte repede a văzut că nu e bun de nimic. Dar acum e prea târziu. Dacă rupe logodna, nimeni nu o să o mai ia de nevastă. Se plimbă zdrăngănind cele șase brățări pe care le-a primit de la el. Ea spune că sunt din aur, dar eu știu, și știe și ea, că sunt brățări din metal colorat în auriu. Nici măcar nu a primit o rochie nouă pentru sărbătoarea ajunului Anului Nou. Știți vreo fată care să nu fi primit o rochie nouă de la logodnicul său în ajunul Anului Nou?

Acum stă toată ziua la ei acasă. Mama ei nu are nici un control asupra a ceea ce fac ei. Îngrozitor, groaznic, ce rușine, i-am spus", spune Sharifa, înainte ca celelalte trei femei să o bombardeze cu întrebări noi.

Despre unul, altul, celălalt. Încă mai au multe rude în Pakistan, mătuși, unchi și veri, care consideră că situația nu e totuși suficient de sigură ca să se întoarcă în țară. Sau nu mai au la ce să se întoarcă: case bombardate, terenuri minate, magazine arse din temelii. Dar tuturor le e dor de casă, așa cum i-a fost și Sharifei. A trecut aproape un an de când și-a văzut ultima oară fiii.

Leila se duce la bucătărie să pregătească cina. Se bucură că Sharifa s-a întors, așa și trebuie să fie, dar se teme de certurile care vor urma, cu fiii ei, cumnatele și mama Leilei. Își amintește cum Sharifa le va cere să-și facă toți bagajele și să plece.

„Ia-ți fetele și dispari", obișnuia să-i spună soacrei sale, Bibi Gul. „Nu mai ai loc aici. Vrem apartamentul pentru noi", urla Sharifa când Sultan nu era acasă. Numai în timpul ultimilor câțiva ani, după ce Sultan și-a luat o altă soție, tonul ei față de rudele lui Sultan devenise mai blând.

„Dar vom avea mai puțin spațiu", oftează Leila; acum nu mai sunt unsprezece persoane, ci treisprezece, în camerele micuțe. Curăță ceapă și plânge din cauza tăriei acesteia. Rareori plânge de-adevăratelea; își suprimă dorințele, dorurile și dezamăgirile.

Mirosul de curat de la săpunul folosit la baie s-a dus demult. Uleiul din tigaie îi învăluie părul și îi dă un miros greu de grăsime. Mâinile ei aspre o ustură din cauza sosului de ardei iute, care-i pătrunde în pielea subțire și crăpată.

Prepară o cină simplă, nimic special, în ciuda întoarcerii Sharifei. Familia Khan nu are obiceiul de a celebra femeile. Oricum, ea trebuie să gătească ce-i place lui Sultan. Carne, orez, spanac și fasole, toate în seu de oaie.

In fiecare seară, Sultan se întoarce acasă cu teancuri de bani de la anticariatul lui. In fiecare seară îi încuie în dulap. Deseori vine cu plase mari cu rodii zemoase, banane dulci, mandarine și mere. Dar și fructele sunt încuiate în dulap. Numai Sultan și Sonia le mănâncă. Doar ei au cheia de la dulap. Sultan consideră că e o povară grea să-și hrănească familia cea mare, iar fructele sunt scumpe, mai ales în extra-sezon.

Leila se uită la niște portocale mărunte și tari care stau pe pervazul ferestrei. Începuseră să se stafidească, iar Sonia le-a adus în bucătărie – ca să fie consumate. Leila nici nu visează să le guste. Dacă e condamnată să mănânce fasole, atunci fasole va mânca. Portocalele pot să stea acolo, până se vor usca de tot sau până vor putrezi. Leila dă din cap și așază cratița grea cu orez peste soba Primus. Toarnă în tigaia cu ulei ceapa tocată, adaugă roșiile, condimentele și cartofii. Leila e o bucătăreasă bună. E pricepută la majoritatea lucrurilor. De asta a fost menită să facă ea totul. În timpul meselor de obicei stă în colțul de lângă ușă și sare imediat în sus dacă cineva are nevoie de ceva, sau le umple farfuriile. După ce s-a ocupat de toți ceilalți, își umple și ea farfuria cu ce a mai rămas, niște orez gras și fasole gătită.

A fost adusă pe lume ca să servească și a devenit o servitoare căreia toată lumea îi dă ordine. Cu fiecare nou ordin, respectul față de propria-i persoană scade. Dacă cineva e într-o stare proastă, Leila suferă. O pată care nu mai iese de pe un pulovăr, carnea

care e prea tare prăjită; sunt multe lucruri la care cineva se poate gândi când vrea să-şi descarce furia pe altcineva.

Când rudele invită familia la o petrecere, Leila se scoală dimineaţa devreme, pregăteşte micul dejun pentru familia sa, curăţind cartofii, preparând borşul, tocând legumele. Iar când sosesc oaspeţii, abia mai are timp să-şi schimbe hainele înainte de a trece la servit, ca apoi să-şi petreacă restul timpului ce mai rămâne din petrecere, la bucătărie, spălând vasele. E precum Cenuşăreasa, numai că în lumea Leilei nu există nici un prinţ.

Sultan se întoarce acasă cu Mansur, Eqbal şi Aimal. În hol o sărută pe Sonia şi o salută scurt pe Sharifa, care se află în sufragerie. Şi-au petrecut o zi întreagă în maşină, pe drumul de la Peshwar la Kabul şi nu mai au nevoie de nici o altă conversaţie. Sultan şi băieţii se aşază. Leila le aduce un lighean de cositor şi o cană. Le ţine ligheanul la fiecare să se spele pe mâini şi le dă un prosop. Muşamaua vărgată de plastic a fost întinsă pe podea şi masa poate fi servită.

Yunus, fratele cel mai mic al lui Sultan, a venit acasă şi o întâmpină cu căldură pe Sharifa. O întreabă ultimele noutăţi despre rudele lor şi apoi, ca de obicei, nu mai spune nimic. Rareori vorbeşte în timpul meselor. E tăcut şi sobru şi rar se alătură conversaţiilor familiei. Ca şi cum nu i-ar păsa şi nu-şi împărtăşeşte fericirea cu nimeni. Bărbatul, în vârstă de douăzeci şi opt de ani, e profund nemulţumit de viaţa lui.

„Viaţa unui câine", spune el. Munceşte din zori şi până seara şi se hrăneşte cu fărâmiţele ce pică de la masa fratelui său.

Yunus este singurul de care Leila are grijă cu dragă inimă. Îl iubeşte pe acest frate. Uneori el vine acasă cu mici daruri – o cataramă de plastic, un pieptene.

În seara asta, pe Yunus îl deranjează ceva. Dar aşteaptă să fie întrebat. Sharifa preia iniţiativa şi izbucneşte: „Treaba e încurcată cu Belqisa. Tatăl ei e dornic să o mărite, dar mama spune nu. La

început, mama a spus și ea da, dar apoi a stat de vorbă cu o rudă care are un băiat, un băiat mai tânăr, care vrea să se căsătorească cu Belqisa. Le-au oferit bani și mama a început să se îndoiască. Ruda asta a împrăștiat zvonuri despre familia noastră. Asta e tot ce pot să-ți spun."

Yunus roșește și se încruntă în tăcere. Întreaga situație este stânjenitoare. Mansur rânjește disprețuitor. „Nepoata nu se va căsători cu bunicul", mormăie el, doar Yunus aude, dar nu și Sultan. Ultima speranță a lui Yunus a fost dată peste cap și respinsă. Se simte obosit, obosit să tot aștepte, să se străduiască, să trăiască ca într-o cutie.

„Ceai!" comandă el, ca să întrerupă șirul vorbelor Sharifei legate de motivul pentru care familia Belqisăi nu vrea ca fiica ei să se căsătorească cu el. Leila se ridică. E dezamăgită că toată curtea făcută de Yunus se duce de râpă. Spera ca atunci când Yunus se va căsători, le va lua pe ea și pe mama ei, cu el. Ar putea să trăiască cu toții la un loc; Leila ar fi atât de bună, atât de bună. Ar instrui-o pe Belqisa, ea ar face toate treburile casnice dificile. Belqisa și-ar putea continua studiile, dacă dorește. Ar duce-o bine cu toții. Ar face orice să scape din casa lui Sultan, unde nu o apreciază nimeni. Sultan se plânge că felul cum gătește ea nu corespunde cu ceea ce-i place lui, că mănâncă prea mult și că nu i se supune Soniei întru totul. Mansur îi stă tot timpul în spate, pisălogind-o mereu. Deseori îi spune să se ducă la dracu. „Nu-mi pasă de nimeni, care nu are nici o importanță pentru viitorul meu", spune băiatul. „Iar tu, tu nu însemni nimic pentru mine. Ești un parazit, afară cu tine." Râde disprețuitor, știind foarte bine că nu are unde să se ducă în altă parte.

Leila aduce ceaiul. Ceai verde slab. Îl întreabă pe Yunus dacă vrea să-i calce ea pantalonii pentru a doua zi. Tocmai i-a spălat, iar Yunus are doar două perechi, așa că trebuie să știe dacă a doua zi vrea să se îmbrace cu cei curați. Yunus dă afirmativ din cap, fără să rostească un cuvânt.

„Mătușa mea e atât de proastă", susține Mansur în continuare. „Ori de câte ori vrea să spună ceva, știu ce o să spună. Este cea mai plictisitoare ființă din câte știu." Râde răutăcios și o imită. Nu se comportă față de ea ca un nepot, cu trei ani mai mare decât mătușa lui, ci ca un stăpân.

E adevărat că Leila se repetă adesea, pentru că se gândește că nu este auzită. În general, vorbește despre lucrurile de zi cu zi, pentru că acestea sunt lumea ei. Dar poate să râdă și să se remarce, față de verișoarele, surorile și nepoatele ei. Poate surprinde pe oricine cu povești amuzante. Întreaga ei față se poate transforma, atunci când râde. Dar nu în timpul cinelor din familie – atunci în cea mai mare parte e tăcută. Uneori râde de glumele crude ale nepoților ei, dar așa cum le-a spus verișoarelor sale, la hammam: „Râd cu gura, nu cu inima."

Nimeni nu spune prea multe în timpul primei mese de seară a Sharifei, după veștile dezamăgitoare despre Belqisa. Aimal se joacă cu Latifa, Shabnam se joacă cu păpușile ei, Eqbal discută zgomotos cu Mansur, iar Sultan flirtează cu Sonia. Ceilalți mănâncă în tăcere, apoi întreaga familie merge la culcare. Sharifa și Shabnam au primit locuri de dormit în camera unde dorm deja Bibi Gul, Leila, Bulbula, Eqbal, Aimal și Fazil. Sultan și Sonia își păstrează camera doar pentru ei. La miezul nopții, toată lumea e pe rogojini, toți, mai puțin o persoană.

Leila gătește la lumina lumânării. La muncă lui Sultan îi place să mănânce mâncare făcută în casă. Prăjește un pui în ulei și face orez cu sos de legume. În timp ce pregătește mâncarea, se și spală. Flacăra lumânării îi luminează fața. În jurul ochilor ei sunt cearcăne mari și negre. Când mâncarea e gata, ia tigaia de pe plita fierbinte și o leagă strâns cu bucăți de cârpă, de jur-împrejur, ca să nu cadă capacul de pe ea atunci când Sultan și băieții lui o vor lua cu ei, la muncă, în dimineața următoare. Se spală pe mâini de ulei și merge la culcare, în aceleași haine pe care le-a purtat

toată ziua. Își desface rogojina, trage o pătură pe ea și doarme până când mullah-ul o va trezi, câteva ore mai târziu. Începe o nouă zi, în sunetul rugăciunii *„Allahu akhbar"* – Allah e mare.

O nouă zi, care miroase și are gustul ca toate celelalte zile de până acum: a praf.

O încercare

Într-o după-amiază, Leila își trage burka peste cap, își pune pantofii ei buni cu tocuri înalte și se strecoară afară din apartament, trecând prin ușa spartă de la intrare, pe lângă rufele care atârnă afară, în curte. Ia un băiețel din vecini drept escortă și supraveghetor. Traversează podul peste râul Kabul, secat, și dispar pe sub copacii de pe unul din cele câteva bulevarde ale orașului. Trec pe lângă lustragii, vânzători de pepeni galbeni și patiseri, ca și pe lângă bărbați, care pur și simplu stau în picioare și se învârt prin zonă. Aceștia sunt cei pe care-i urăște Leila, cei care dispun cum vor de timpul lor, cei care se folosesc de timp ca să tragă mâța de coadă.

Frunzele copacilor sunt verzi pentru prima oară, după mulți ani de zile. În ultimii trei ani, abia dacă a plouat la Kabul, iar soarele a ars mugurii copacilor, până s-au transformat în scrum. Acum, în această întâia primăvară de după retragerea talibanilor, a plouat chiar mult, ploaie binecuvântată, ploaie minunată. Nu a plouat suficient cât să umple râul Kabul până la mal, dar suficient cât să facă cei câțiva copaci, care au mai supraviețuit, să înmugurească și să înverzească. A plouat cât să permită prafului să se așeze iar, praful, praful fin – blestemul Kabulului. Când plouă, praful se transformă în noroi; când se usucă, se răsucește, îți intră în nas, îți inflamează ochii, ți se așază în gât și se lipește de plămâni. În această după-amiază, a plouat și vântul împrospătează

atmosfera. Dar aerul umed nu pătrunde prin burka. Leila este conștientă doar de mirosul propriei sale respirații nervoase și de tâmplele-i care pulsează.

Pe un bloc de beton din Mikrorayon, la numărul 4, stă scris cu litere mari „Cursuri". Aici se țin cursuri de literatură, de calculator și de scriere. Leila vrea să se înscrie la un curs de engleză. Afară, la ieșire, doi bărbați stau la o masă și înregistrează noii elevi. Leila plătește taxa și se așază la coadă, alături de alte sute de elevi, care încearcă să-și găsească clasele lor. Coboară pe niște scări și pătrund într-un subsol, ce arată ca un adăpost anti-aerian. Găurile de gloanțe formează modele pe pereți. Inițial, subsolul fusese folosit pentru a depozita arme în timpul războiului civil, chiar sub bloc. Scânduri groase împart diferitele „săli de clasă". Fiecare încăpere are o tablă, un indicator și niște băncuțe. În unele încăperi sunt chiar și catedre. Se aude o zumzăială de voci; căldura începe să se împrăștie în camere.

Leila își găsește sala ei, „engleză – ușor avansați". A venit devreme; așa au venit și niște băieți de cartier necioplți.

E posibil? Băieți la curs? se întreabă ea. Vrea să facă stânga împrejur și să plece, dar devine imună la trăirile sale. Merge și se așază în spate. Două fete șed tăcute în celălalt colț. Vocile din celelalte încăperi se amestecă într-un singur bâzâit. Vocile ascuțite ale profesorilor penetrează zidurile. Mai trece ceva timp până când profesorul lor să-și facă apariția. Băieții încep să mâzgălească pe tablă. „Păsărică", scriu ei. „Penis. F***". Leila privește cuvintele dezinteresată. Are un dicționar englez-persan și caută cuvintele în el, pe sub bancă, ca băieții să nu o vadă. Dar nu le găsește. E dezgustată de toată situația: singură, aproape singură, cu o gașcă de băieți de vârsta ei, unii dintre ei un pic mai mari. N-ar fi trebuit să vină niciodată, regretă că a făcut-o. Și dacă băieții încep să vorbească cu ea? Ce dezastru! Și și-a mai scos și burka. *Nu poți să porți burka într-o sală de curs,* s-a gândit ea. Iar acum deja și-a expus fața.

Profesorul sosește, și băieții șterg rapid cuvintele de pe tablă. Ora este chinuitoare. Trebuie să se prezinte cu toții, să-și spună vârsta și să spună ceva în engleză. Profesorul, un bărbat tânăr și slăbuț, arată cu linia spre ea și îi cere să vorbească. Simte că își expune sufletul la vedere în fața acestor băieți. Se simte murdară, expusă, cu onoarea știrbită. La ce s-o fi gândit? Nu i-a trecut prin cap niciodată că în aceeași clasă vor fi și fete și băieți, niciodată; dar nu e vina ei.

Nu îndrăznește să plece. Profesorul ar vrea să o întrebe de ce. Dar când se termină ora, se repede pe ușă afară. Își aruncă burka pe ea și o ia la goană. Ajunsă în siguranță acasă, atârnă burka în cuierul din hol.

„Îngrozitor, erau băieți în clasă!"

Celelalte femei se holbează cu gura căscată. „Asta nu e bine", spune mama ei. „Nu trebuie să mai mergi acolo din nou."

Leilei nici măcar nu-i trece prin cap să se mai întoarcă la cursuri. Talibanii au dispărut, dar sunt încă prezenți în mintea Leilei, a lui Bibi Gul, a Sharifei și a Soniei. Femeile din Mikrarayon sunt bucuroase că era talibanilor e deja apusă, pot să asculte muzică, să danseze, să-și facă unghiile de la picioare – atâta timp cât nu le vede nimeni și se pot ascunde sub burka, care le conferă siguranță. Leila este un adevărat copil al războiului civil, al domniei mullahilor și a talibanilor. Un copil al fricii. Plânge în sinea ei. Încercarea de a scăpa de vechile reguli și obiceiuri, de a face ceva de una singură, de a învăța ceva, a eșuat. În timpul celor cinci ani de domnie a talibanilor, educația fetelor a fost interzisă. Acum este permisă, dar Leila și-a interzis-o de una singură. Dacă măcar Sultan i-ar fi permis să meargă la liceu, nu ar fi fost nici o problemă. Acolo clasele de fete sunt separate de cele ale băieților.

Se așază pe podeaua din bucătărie, să toace ceapă și cartofi. Sonia mănâncă un ou prăjit și îi dă să sugă Latifei. Leila nu suportă să stea de vorbă cu ea. Proasta, care nici măcar alfabetul nu l-a

învățat. Care nici măcar nu a încercat. Sultan i-a adus un meditator privat, să o învețe să scrie și să citească. Dar nu s-a prins nimic de ea, fiecare oră era ca și prima, și i-au trebuit multe luni ca să învețe cinci litere, după care a renunțat și l-a întrebat pe Sultan dacă poate să se oprească aici. Mansur a râs răutăcios de începutul ratat al cursului de engleză al Soniei. „Când un bărbat are totul și nu mai știe ce altceva să mai facă, încearcă să-și învețe măgarul să vorbească", a spus el cu voce tare și a râs. Chiar și Leila, care în general dezagrea tot ce spunea Mansur, a trebuit să râdă la gluma asta.

Leila încearcă să o domine pe Sonia și o critică când spune câte o tâmpenie sau când nu e în stare să se descurce cu ceva, dar numai atunci când Sultan e plecat. Pentru Leila, Sonia este țăranca săracă, care s-a ridicat în mijlocul bunăstării lor relative, doar pentru că este frumușică. Leila o urăște din cauza multor privilegii pe care Sultan i le acordă și pentru că, cele două fete, deși au aceeași vârstă, au sarcini diametral opuse în casă. Nu are nimic personal împotriva Soniei, care se învârte prin casă cu o expresie blândă și absentă, privind ceea ce se petrece în jurul ei. Nu e nici leneșă de-adevăratelea; acasă era o fată harnică, îngrijind de părinții ei din sat. Dar Sultan nu o lasă să muncească din greu. Când el este plecat, Sonia pune adesea mâna la treabă. Cu toate acestea, tot o calcă pe Leila pe nervi. Stă toată ziua și îl așteaptă pe Sultan și sare în picioare când el se întoarce acasă. Când e plecat departe, cu afaceri, ea se îmbracă neglijent, cu haine ponosite. Când Sultan e acasă, își pudrează fața ciocolatie, își înnegrește ochii și își rujează buzele.

Sonia a făcut trecerea de la copil la femeie, când avea șaisprezece ani. A plâns înainte de nuntă, dar ca o fată bine crescută ce era, s-a obișnuit în curând cu ideea. Crescuse fără să aibă nici o așteptare de la viață, iar Sultan și-a folosit în avantajul său perioada celor două luni de logodnă. I-a mituit pe părinții Soniei, ca să-i

permită să rămână singur cu ea în diferite perioade de timp înainte de nuntă. Cei doi logodnici nu trebuie să se vadă între petrecerea de logodnă și cea de nuntă, un obicei rar luat în seamă. Dar una era să mergi la cumpărături împreună și alta să-ți petreci nopțile împreună. Așa ceva nu se mai pomenise. Fratele ei mai mare vrusese să-i apere onoarea cu un cuțit, când a aflat că Sultan îi plătise părinții, ca să-i permită să rămână peste noapte, înainte de noaptea nunții. Dar fratele indignat al Soniei a fost și el redus la tăcere cu banii gheață special pregătiți pentru el, iar Sultan a procedat așa cum a dorit. În ochii lui, i-a făcut fetei o favoare.

„Trebuie să o pregătesc pentru noaptea nunții; ea este foarte tânără, iar eu sunt experimentat", le-a spus părinților. „Dacă petrecem ceva timp împreună acum, noaptea nunții nu va fi un eveniment atât de șocant. Dar promit că nu o voi forța", a adăugat el. Treptat, a pregătit-o pe fata de șaisprezece ani pentru noaptea cea mare.

După doi ani, Sonia este mulțumită de existența ei ștearsă. Nu vrea nimic mai mult decât să stea acasă, să facă câteva vizite rudelor și să primească vizite, o rochie nouă din când în când, iar la fiecare al cincilea an de căsnicie, câte o brățară de aur.

Sultan a luat-o o dată într-o vizită de afaceri de-a lui, la Teheran. Au fost plecați o lună de zile, iar femeile din Mikrorayon au fost curioase să o audă povestind ce experiențe trăise în străinătate. Dar când s-a întors acasă, Sonia nu a avut nimic de povestit. Au stat la rude și ea s-a jucat, ca de obicei, cu Latifa pe podea. Aruncase doar o privire Teheranului și nu dorea să-l exploreze în detaliu. Singurul lucru pe care l-a remarcat au fost bazarurile; în bazarurile din Teheran existau lucruri mai drăguțe decât în cele din Kabul.

Cel mai important lucru în mintea Soniei este să aibă copii, sau, mai degrabă, băieți. E din nou însărcinată și e îngrozită că va naște tot o fată. Când Latifa îi trage șalul de pe cap și începe să se

joace cu el, o pălmuiește și și-l leagă din nou în jurul capului. Când ultimul născut se joacă cu șalul mamei, următorul copil va fi fată, așa se spune.

„Dacă voi avea tot o fată, Sultan își va lua o a treia soție", spune ea, după ce cele două cumnate și-au petrecut o perioadă de timp ghemuite, în liniște, pe podeaua din bucătărie.

„A spus el asta?" Leila este surprinsă.

„A spus asta ieri."

„Spune asta doar ca să te sperie."

Sonia nu ascultă. „Nu trebuie să fac o fată; nu trebuie să fac o fată", mormăie ea. Micuța de un an, care suge la pieptul ei, este legănată de vocea monotonă a mamei sale și adoarme în brațele acesteia.

Leila nu are chef să vorbească. Trebuie să iasă afară. Știe că nu poate să stea acasă toată ziua cu Sonia, Sharifa, Bulbula și mama ei. *Innebunesc. Nu pot să mai suport deloc,* gândește Leila. *Locul meu nu este aici.*

Se gândește la Fazil și la modul cum îl tratează Sultan. Asta a făcut-o să-și dea seama că a venit vremea să stea pe propriile-i picioare, să încerce cursul de engleză.

Băiatul de unsprezece ani a lucrat zilnic, cărând cutii în anticariat, a mâncat cu ei în fiecare seară și a dormit pe rogojină, încârligat în fiecare noapte deasupra Leilei. Fazil este fiul cel mai mare al lui Mariam și nepotul lui Sultan și al Leilei. Mariam și soțul ei nu-și permiteau să-și hrănească toți copiii lor, și când Sultan a avut nevoie de ajutor în anticariat, au acceptat bucuroși oferta acestuia de a-i oferi masă și cazare fiului lor. Plata a constat în cele douăsprezece ore de muncă minuțioasă din anticariat, ale băiatului. Vinerea Fazil avea liber să meargă în sat, să-și viziteze mama și tatăl.

Fazil crescuse viguros și sănătos. Curăța anticariatul și căra cutiile în timpul zilei și se certa cu Aimal noaptea. Singura persoană cu care nu se putea înțelege era Mansur, care-l plesnea sau îl

lovea în spinare cu pumnul strâns, atunci când greșea. Dar Mansur putea fi și generos. Așa, dintr-o dată, îl ducea la un magazin și-i cumpăra haine noi, sau chiar îl ducea la restaurant și-i plătea masa de prânz. În general, lui Fazil îi plăcea viața pe care o ducea, departe de străzile mocirloase ale satului său natal.

Dar într-o zi, Sultan i-a spus: „Sunt sătul de tine. Du-te acasă. Să nu mai apari la anticariat."

Familia a împietrit. Nu i-a promis el lui Mariam că o să aibă grijă de băiat un an de zile? Nimeni nu a zis nimic, și nici Fazil. Dar în acea noapte, când s-a întins pe rogojina lui, a plâns. Leila a încercat să-l consoleze, dar la ce bun? – cuvântul lui Sultan era lege.

În dimineața următoare, i-a împachetat cele câteva bunuri personale și l-a trimis acasă. Lui îi revenea misiunea de a-i explica mamei sale de ce a fost trimis acasă.

Leila era lividă de furie. Cum putea Sultan să-l trateze pe Fazil în halul acesta? Ea ar putea să urmeze la rând. Era timpul să facă ceva.

Leila a urzit un nou plan. Într-o dimineață, când Sultan și băieții lui erau plecați, își pune burka pe ea și iese pe ușă. Și de data asta, ia un băiețel cu ea să o însoțească. Astăzi alege o altă rută, dincolo de Mikrorayon, dincolo de jungla de beton dezgustătoare. La periferia cartierului casele sunt așa de ruinate, că au rămas nelocuite. Cu toate acestea, câteva familii se adăpostesc în ruine și supraviețuiesc cerșind de la vecinii lor, aproape la fel de săraci ca și ei, dar care cel puțin au un acoperiș deasupra capului. Leila traversează un câmp micuț pe care o turmă de capre paște smocurile rare de iarbă, în timp ce căprarul moțăie sub singurul copac dătător de umbră, care a mai rămas. Aceasta este granița dintre oraș și sat. De cealaltă parte a câmpului, se află satul Deh Khudaidad. Dar mai întâi, se oprește la sora mai mare, Shakila.

Said îi deschide poarta, fiul cel mare al lui Wakil, bărbatul cu care s-a căsătorit recent Shakila. Lui Said îi lipsesc două degete

de la o mână. Le-a pierdut, atunci când bateria unei mașini pe care o repara a explodat. Dar le spune tuturor că și le-a pierdut în explozia unei mine. Ai un altfel de statut, când ești rănit de o mină de teren; se poate crede că ai luptat în război. Leila nu-l place, îl consideră simplu și lipsit de rafinament. Nu știe nici să scrie, nici să citească și vorbește ca un țăran, ca și Wakil. Tremură ca scuturată de friguri, când se gândește la el. El îi aruncă un zâmbet strâmb și se holbează la burka ei, în timp ce Leila trece pe lângă el. O apucă tremuratul din nou. Tremură la gândul de a trage la jug pentru el. Cei din familia ei au încercat să-i căsătorească. Shakila și Wakil au cerut-o amândoi de la Bibi Gul.

„E prea devreme", a spus Bibi Gul.

„Când va veni timpul", a spus Sultan. Nimeni nu a întrebat-o pe Leila, iar Leila nu ar fi răspuns oricum. O fată bine-crescută nu răspunde la întrebări, dacă îi place într-un fel sau altul. Dar a sperat, a sperat să scape.

Soseşte Shakila, legănându-se din şolduri, zâmbind, zâmbind din tot sufletul. Toate temerile ei legate de căsnicia cu Wakil au fost nefondate. Se întorsese din nou la catedra ei, de profesoară de biologie. Copiii o venerează; le șterge nasurile și le spală rufele. L-a făcut pe soțul ei să repare casa și să-i dea bani pentru perdele și covoare noi. Ea i-a trimis pe copii la școală; Wakil și prima lui soție nu prea s-au deranjat în privința asta. Când fiul cel mai mare a protestat, pentru că i se părea rușinos să stea în aceeași sală de clasă cu cei mici, ea i-a spus simplu: „Va fi mult mai rușinos mai târziu, dacă nu mergi acum."

Shakila este în al nouălea cer. Cel puțin are un bărbat. Ochii ei strălucesc. Pare îndrăgostită. După treizeci și cinci de ani, domnișoară bătrână, s-a adaptat perfect la rolul de soție.

Surorile se pupă pe amândoi obrajii, își scot burka peste cap și ies pe poartă, Leila în negru, cu pantofi cu toc înalt, Shakila fiind

încălțată cu pantofii albi, extrem de înalți, cu cataramă aurie, pe care i-a purtat la nuntă. Pantofii sunt importanți atunci când nici fața, nici hainele nu pot fi expuse.

Sar peste bălțoace, evită noroiul întărit și șanțurile adânci, în timp ce pietricelele sar sub tocurile subțiri. Acesta este drumul spre școală. Leila e pe cale de a se înscrie pentru un post de profesor. Acesta este planul ei secret.

Shakila a făcut cercetări la școala din sat unde lucrează ea. Nu există nici un profesor de engleză. În ciuda faptului că Leila nu a făcut decât nouă ani de școală, se simte în stare să predea engleză începătorilor. Pe vremea când locuia în Pakistan, urmase cursuri de engleză la seral.

Școala se întinde în spatele unei curți mocirloase. Zidul este prea înalt ca să vadă peste el. Un bătrân stă lângă intrare. Se asigură că nu intră nici un intrus, mai ales bărbații, întrucât aceasta este o școală de fete și toți profesorii sunt femei. Terenul de joacă a fost cândva plin cu iarbă, acum este o tarla cu cartofi. În zidul care înconjoară tarlaua, au fost construite săli de clasă. Sala de clasă are trei pereți: în spate e peretele zidului, iar în laterale, alți doi pereți. Latura care dă înspre terenul de joacă este deschisă, așa încât directorul poate să observe ce se petrece în toate sălile de clasă. În fiecare încăpere sunt câteva bănci, mese și o tablă. Numai fetele mai mari au scăunele și măsuțe; cele mai mici stau pe jos și urmăresc ce se petrece la tablă. Multe eleve nu-și pot permite caiete și scriu pe tăbliță și pe bucăți de hârtie pe care le-au găsit.

Domnește confuzia. În fiecare zi, apar eleve noi, care vor să înceapă școala; clasele devin din ce în ce mai mari. Campania de școlarizare realizată de autorități a fost foarte eficientă. În toată țara, afișe mari înfățișau copii fericiți, cu cărți în brațe. „Înapoi la școală" este singurul text necesar – imaginea spune restul.

Când Shakila și Leila ajung la școală, directoarea este ocupată cu o tânără, care vrea să se înscrie ca elevă. Spune că a terminat trei clase și vrea să o înceapă pe a patra.

„Nu vă pot găsi în lista noastră", spune directoarea, răsfoind prin indexul de nume, care printr-un noroc a supraviețuit aruncat într-un dulap, pe toată perioada erei talibane. Femeia tace.

„Știți să scrieți și să citiți?" întreabă directoarea.

Femeia șovăie. În cele din urmă, recunoaște că nu a fost niciodată la școală.

„Dar ar fi frumos să încep în clasa a patra", șoptește ea. „E așa stânjenitor să fii în clasa întâi, cu cei mici."

Directoarea îi spune că dacă vrea să învețe ceva, va trebui să înceapă cu începutul, să o ia din clasa întâi, clasă ai cărui elevi au vârste începând de la cinci ani și până la cincisprezece. Femeia ar fi fost cea mai mare ca vârstă. Îi mulțumește directoarei și pleacă.

Apoi vine rândul Leilei. Directoarea își amintește de ea dinainte de perioada de dominație a talibanilor. Leila fusese elevă la această școală, iar femeia îi urează bun-venit în calitate de profesoară.

„În primul rând, trebuie să te înregistrezi", spune ea. „Trebuie să mergi la Ministerul Educației, cu documentele tale, și să faci cerere pentru o slujbă aici."

„Dar nu aveți profesor de engleză; nu poate școala să facă cerere pentru mine? Nu pot să încep acum și să mă înregistrez mai târziu?" întreabă Leila.

„Imposibil. Trebuie să obții permisiune specială de la autorități, acestea sunt regulile."

Țipetele fetelor zgomotoase ajung până în biroul deschis. O profesoară le atinge cu o nuielușă, ca să le potolească, căci se zbenguiau prin sălile de clasă. Shakila merge să-și țină ora.

Leila iese pe poartă, deprimată. Zgomotul copiilor entuziasmați scade în intensitate. Se îndreaptă cu pași grei spre casă, uitând că e cocoțată pe tocuri înalte și că e singură. Cum se va duce la

Ministerul Educației fără ca nimeni să bage de seamă? Planul era acela de a obține o slujbă și apoi să-i spună lui Sultan. Dacă el ar fi știut de plan dinainte, ar fi pus piciorul în prag, dar dacă deja ar avea o slujbă, poate ar lăsa-o să continue. Orele de predat i-ar fi luat numai câteva ore pe zi; ar fi trebuit să se scoale și mai devreme și să muncească și mai mult.

Certificatul ei de absolvire a școlii e în Pakistan. Îi vine să renunțe. Dar apoi își amintește de apartamentul întunecat și de podelele prăfuite din Mikrorayon și se duce la cel mai apropiat oficiu telegrafic. Sună câteva rude din Peshawar și le cere să-i scoată actele de la școală. Aceștia îi promit că au să o ajute și că îi vor trimite actele prin cineva care va veni la Kabul. Serviciul poștal nu operează și majoritatea lucrurilor sunt trimise prin intermediul oamenilor care călătoresc.

Hârtiile sosesc în câteva săptămâni. Următorul pas este să meargă la Ministerul Educației. Dar cum va ajunge ea acolo? Nu poate să se ducă singură. Îl roagă pe Yunus, dar el nu crede că o să meargă. „Nu poți să știi niciodată ce fel de slujbă o să îți dea", spune el. „Stai acasă și ai grijă de mama ta bătrână."

Fratele ei preferat nu îi este de nici un ajutor. Nepotul ei, Mansur pufnește când îi cere să o însoțească. Nu iese la nici un liman. Anul școlar începuse de secole. „E prea târziu", îi spune și mama ei. „Așteaptă până la anul."

Leila e disperată. *Poate că nu vreau să predau,* se gândește ea, ca să-i vină mai ușor să-și abandoneze planul.

Leila se află la o răscruce; la răscrucea dintre mocirla societății și tradiția prăfuită. A ajuns într-un punct mort, al unui sistem adânc înrădăcinat în secole de tradiție și care paralizează jumătate din populație. Ministerul Educației se află la jumătate de oră de mers cu autobuzul, o jumătate de oră imposibil de fructificat. Leila nu este obișnuită să lupte pentru ceva – dimpotrivă, e obișnuită să renunțe. Dar trebuie să existe o soluție. Trebuie doar să o găsească.

Poate Allah să moară?

Plictiseala persistentă în fața temei pentru acasă, pe care a primit-o drept pedeapsă, amenință să-l copleșească pe Fazil. Vrea să izbucnească și să urle, dar se abține, așa cum ar face-o un puști de unsprezece ani, care a fost pedepsit pentru că nu știe să-și facă tema pentru acasă. Mâna i se mișcă cu pauze mari de-a lungul paginii. Scrie cu litere mici, ca să nu ocupe prea mult spațiu; caietele sunt scumpe. Lumina lămpii cu gaz aruncă o sclipire roșiatică pe foaie, ca și cum ar scrie pe flăcări, își zice băiatul în sinea lui.

In colț, bunica lui stă jos supraveghindu-l doar cu un ochi. Pe celălalt l-a pierdut când a căzut în cuptor. Cuptoarele tradiționale afgane sunt gropi adânci săpate în podea. Mama lui, Mariam, îi dă să sugă micuțului Osip, în vârstă de doi ani. Fazil este extenuat și scrie ca apucatul. Trebuie să-și termine tema, chiar dacă o să-i ia toată noaptea. Nu poate să suporte loviturile cu linia pe care profesorul i le aplică peste încheieturile degetelor. Nu poate să suporte rușinea.

Trebuie să scrie de zece ori ce este Allah: Allah este creatorul, Allah este etern, Allah este atotputernic, Allah este bun, Allah este adevărul, Allah este viața, Allah vede tot, Allah aude tot, Allah este atotștiitor, Allah este atotputernic, Allah e stăpânul absolut, Allah...

Motivul pedepsei a fost incapacitatea sa de a răspunde corect în timpul lecției despre Islam. „Nu răspund niciodată cum trebuie",

s-a tânguit în fața mamei lui. „Pentru că atunci când îl văd pe profesor, mă emoționez atât de tare, încât uit. E întotdeauna nervos și numai dacă faci o greșeală mică, nu te mai suportă."

Totul a mers prost de la început până la sfârșit, de când profesorul i-a cerut lui Fazil să iasă la tablă și să răspundă la întrebările despre Allah. Își facuse lecțiile, dar când s-a trezit în fața clasei, nu-și mai amintea nimic. Probabil s-o fi gândit la altceva, în timp ce își citise lecția. Profesorul de religie, bărbatul cu barba lungă, turban, tunică și pantaloni largi, s-a întors spre el cu ochii săi negri, pătrunzători, și l-a întrebat: „Poate Allah să moară?"

„Nu." Fazil tremura sub privirea lui pătrunzătoare. Orice ar fi spus, era menit să fie greșit.

„De ce nu?"

Fazil parcă era legat de limbă. De ce nu poate muri Allah? Nu se poate să fie înjunghiat cu cuțite? Nu pot să-l rănească gloanțele? Gândurile îi alergau prin cap.

„Ei bine?" a spus profesorul. Fazil a roșit și s-a bâlbâit, dar nu a scos nici un cuvânt. I s-a permis altui băiat să răspundă. „Pentru că este etern", a rostit acesta prompt.

„Corect. Poate Allah să vorbească?" a continuat profesorul.

„Nu", a răspuns Fazil. „De fapt vroiam să spun, da."

„Dacă consideri că poate să vorbească, cum vorbește el?" a insistat profesorul.

Fazil a rămas din nou fără grai. Cum vorbește el? Cu o voce ca un tunet, joasă sau murmurătoare?

„Ei bine, spui că poate să vorbească – are limbă?" întreabă profesorul.

Are limbă Allah?

Fazil a încercat din răsputeri să-și imagineze care ar putea fi răspunsul corect. Nu credea că Allah are limbă, dar nu îndrăznea să spună nimic. E mai bine să nu spună nimic, decât să dea un

răspuns greșit și să se facă de râsul întregii clase. Din nou i s-a permis unui alt băiat să răspundă.

„Vorbește prin intermediul Coranului", a spus acesta. „Coranul este limba sa."

„Corect. Allah poate să vadă?"

Fazil și-a dat seama că profesorul se juca cu linia și își lovea palma delicat, ca și cum ar fi exersat loviturile ce urmau să cadă în orice moment, ca o ploaie, peste încheieturile degetelor lui Fazil.

„Da", a rostit Fazil.

„Cum vede el? Are ochi?"

Fazil a ezitat, înainte de a răspunde: „Nu l-am văzut niciodată pe Allah. De unde să știu?"

Ploaia de lovituri se răsfrânge asupra lui Fazil până când lacrimile îi curg pe obraji. Cu siguranță e cel mai prost băiat din clasă. Durerea e nimic în comparație cu rușinea de a se afla în această ipostază în fața celorlalți. Apoi a primit tema pedeapsă pentru acasă.

„Dacă nu poți să înveți asta, nu poți să mai continui în această clasă", a concluzionat profesorul.

Scriind de zece ori ce este Allah, ar trebui și să învețe pe de rost. Mormăie în șoaptă și repetă cu voce tare în fața mamei sale. În cele din urmă, a memorat. Bunica își compătimește nepotul. Ea nu are nici un pic de carte și crede că tema este prea dificilă pentru băiețel. Ține un pahar cu apă, în cioturile care i-au mai rămas din mâini, și soarbe din el.

„Când profetul Mahomed bea, nu făcea zgomot", spune Fazil cu severitate. „De câte ori lua o înghițitură, depărta paharul de buze de trei ori și îi mulțumea lui Allah", relatează el.

Bunica cu un singur ochi îi aruncă o privire și spune: „Zău? Nu mai spune!"

Următoarea parte a temei sale este despre viața profetului. Fazil a ajuns la capitolul care vorbește despre obiceiurile acestuia,

și citește tare, trecându-și degetul peste litere, de la dreapta la stânga.

„Profetul Mohamed, odihnească-se în pace, stătea întotdeauna ghemuit pe pământ. În casa lui nu exista nici un obiect de mobilier. Viața unui bărbat trebuie să fie ca cea a unui călător, să rămână în umbră, apoi să-și continue drumul său. Casa nu trebuie să fie altceva mai mult decât un loc de odihnă, care te protejează de frig și de căldură, de fiarele sălbatice și un loc unde îți păstrezi intimitatea.

Mahomed, pacea fie cu el, avea obiceiul să se odihnească punându-și brațul stâng sub cap. Când medita, îi plăcea să sape în pământ cu o lopată sau cu un băț, sau stătea pe pământ, înconjurându-și picioarele cu brațele. Când dormea, dormea pe partea dreaptă, iar palma mâinii drepte o așeza sub față. Uneori, dormea pe spate; uneori își încrucișa un picior peste altul, întotdeauna asigurându-se că fiecare parte a corpului era acoperită. Nu-i plăcea să doarmă în camere întunecate sau pe acoperiș. Se spăla întotdeauna, înainte de a merge la culcare și recita rugăciuni până când adormea. Când dormea, sforăia ușor. Dacă se trezea noaptea să urineze, se spăla pe mâini și pe față când termina. Când dormea, își înfășura o bucată de pânză în jurul șalelor și de obicei își scoatea cămașa de pe el. Întrucât pe atunci, casele nu aveau latrine, profetul ajungea uneori să meargă câțiva kilometri afară din oraș, ca să nu fie văzut și alegea un teren moale ca să evite să se stropească. Se asigura că nu-l vede nimeni, ascunzându-se în spatele unei stânci sau al unei movilițe. Când își făcea baie în ploaie, se spăla după o pătură sau își păstra pânza din jurul șoldurilor pe el. Când își sufla nasul, folosea întotdeauna o cârpă."

Fazil continuă să citească cu voce tare despre obiceiurile alimentare ale profetului. Îi plăceau curmalele, preferabil amestecate cu lapte sau unt; prefera să mănânce gâtul și spatele animalului, dar nu mânca niciodată ceapă sau usturoi, pentru că-i displăcea respirația urât mirositoare; înainte de a se așeza la

masă își scotea pantofii și se spăla pe mâini; mânca cu mâna dreaptă și lua mâncarea din castron numai din fața sa, fără să întindă vreodată mâna și să ia din mijlocul castronului. Nu folosea niciodată cuțitul și se ajuta doar de trei degete când mânca. De fiecare dată când băga un dumicat în gură, îi mulțumea lui Allah.

Băiatul închide carte.

„Mergi la culcare, Fazil."

Mariam i-a făcut patul, sus, în camera unde se ia masa. Surorile lui sforăiau deja. Dar Fazil încă mai trebuia să învețe rugăciuni în arabă. Tot repetă și încearcă să memoreze cuvintele de neînțeles din Coran și apoi se prăbușește pe rogojină, fără să se mai dezbrace. A doua zi trebuie să fie la șapte dimineața la școală. Tremură violent. Prima lecție din Islam. Adoarme extenuat, are un somn agitat și visează că este examinat și răspunde la toate întrebările incorect. Știe răspunsurile, dar nu poate să le rostească.

Sus, deasupra capului său, nori negri se adună deasupra satului. După ce a adormit, a început să plouă. Ploaia cade pe acoperișul din pământ și pe dalele de piatră. Stropii de ploaie răpăie pe folia de plastic, care acoperă ferestrele. În cameră intră un curent de aer rece; bunica lui se trezește și se întoarce pe partea cealaltă: „Allah fie lăudat", rostește când vede ploaia. Își atinge fața cu cioturile ei, ca într-o rugăciune, se întoarce din nou pe partea cealaltă și adoarme. În jurul ei, patru copii respiră liniștit.

În dimineața următoare, când Fazil este trezit de la cinci și jumătate, ploaia s-a oprit, iar soarele își trimite primele sale raze peste înălțimile care înconjoară Kabulul. După ce s-a spălat în apa pe care mama lui i-a adus-o, s-a îmbrăcat și și-a pregătit bocceluța pe care o duce în spate, soarele e ocupat cu uscarea bălților apărute în urma ploii. Fazil își bea ceaiul și își mănâncă micul dejun înainte de a o lua la fugă spre școală. E supărat și morocănos și consideră ca mama lui nu se mișcă suficient de repede când el îi cere ceva. Se gândește numai la ora de Islam.

Mariam își răsfață băiatul ei cel mai mare. Îi dă cea mai bună mâncare și îngrijire. Își face griji că nu-i dă mâncare adecvată pentru creierul său. În rarele ocazii când are bani de cheltuială, lui îi cumpără un articol nou de îmbrăcăminte. Și-a făcut speranțe mari pentru el. Își amintește cât de mulțumită era ea cu unsprezece ani în urmă. A avut o căsnicie fericită cu Karimullah. Își amintește de bucuria de a fi născut un băiat. Au făcut o petrecere mare, iar ea și băiețelul ei au primit daruri minunate. A primit multe vizite și în casă a fost mare bucurie. Doi ani mai târziu, a dat naștere unei fetițe; fără cadouri și fără petrecere.

Căsnicia ei cu Karimullah nu a durat decât câțiva ani. Fazil avea trei ani când tatăl său a fost ucis. Mariam era văduvă și credea că viața ei ajunsese la final. Soacra cu un singur ochi și propria ei mamă, Bibi Gul, au decis că trebuie să se căsătorească cu fratele mai mic al lui Karimullah, Hazim. Dar acesta nu era ca fratele lui, nici la fel de deștept, nici la fel de puternic. Războiul civil distrusese magazinul lui Karimullah și trebuiau să se descurce cu salariul de vameș al lui Hazim.

Dar Fazil va merge la școală și va deveni faimos, speră ea. Inițial, s-a gândit că ar putea să lucreze în anticariatul fratelui ei, Sultan. Considera că un asemenea loc ar fi un mediu antrenant. Sultan și-a luat responsabilitatea de a-l hrăni, iar Fazil mânca mai bine acolo decât acasă. Mariam a plâns toată ziua, când Sultan l-a trimis pe Fazil acasă. S-a temut că băiatul nu s-a comportat cum trebuie, dar cunoștea toanele lui Sultan și și-a dat seama că acesta nu mai are nevoie de un cărător de cutii.

Apoi fratele ei mai mic, Yunus, a spus că va încerca să-l înscrie pe Fazil la Esteqlal, una dintre cele mai bune școli din Kabul. Fazil a avut noroc și a început cu clasa a patra. Mariam și-a dat seama că totul mergea perfect. Se gândește la Aimal, băiatul lui Sultan, care cu greu vede lumina soarelui și este îngrozit, căci lucrează de dis-de-dimineață până noaptea târziu într-unul din anticariatele lui Sultan.

Îl mângâie pe Fazil pe cap, când acesta iese din casă alergând pe ulița mocirloasă. Încearcă să evite băltoacele și sare de la o insuliță la alta. Fazil trebuie să traverseze satul ca să ajungă la stația de autobuz. Se urcă în față în autobuz, acolo unde stau bărbații și vehiculul se îndreaptă săltând spre Kabul.

E unul dintre primii elevi ajunși în clasă și se așază la locul său din rândul al treilea. Băieții sosesc unul câte unul. Mulți dintre ei sunt slabi și îmbrăcați cu haine ponosite. Unii au haine care se văd de departe că sunt prea mari de ei, probabil primite de la frații mai mari. E un amestec inocent de stiluri. Alții încă mai poartă hainele impuse de talibani pentru bărbați și băieți. Pantalonii au fost lungiți cu bucăți de material, pe măsură ce băieții au crescut. Alții au făcut rost de prin pivnițe și poduri, de pantaloni și jerseuri din anii '70, haine pe care le purtau frații lor mai mari, înainte ca talibanii să vină la putere. Un băiat are o pereche de blugi. Aceștia arată ca un balon, strâns legați în jurul taliei. Alții poartă pantaloni evazați. Hainele altui băiat sunt prea mici și strâmte, așa că și-a tras indispensabilii peste jerseul mult prea scurt. Câțiva băieți au uitat să-și tragă fermoarul. Întrucât au purtat tunici lungi de mici copii, uită foarte ușor, pentru ei, noul și nefamiliarul mecanism. Unii poartă aceleași cămăși ponosite pe care le-au purtat în orfelinatele rusești și au aceeași privire înfometată, oarecum sălbatică. Un băiat are o geacă învechită, pe care și-a suflecat-o deasupra coatelor.

Băieții se joacă și strigă și aruncă cu obiecte prin încăpere; se aud hârșâituri, căci copiii mută băncile prin clasă. Când sună clopoțelul și profesorul intră în sală, toți cei cincizeci de elevi se află în bănci. Stau în băncuțe înalte din lemn, prinse de mese. Băncuțele sunt concepute pentru doi, dar pentru a încăpea cu toții, uneori și câte trei copii trebuie să împartă o băncuță.

Când intră profesorul, elevii se ridică rapid ca un fulger și îl salută. *„Salaam alaikum"* – pacea lui Allah fie cu tine.

Profesorul se plimbă lent printre rândul de băncuțe, asigurându-se că toți băieții au manualele care trebuie și că și-au făcut tema corect. Le inspectează unghiile, hainele, pantofii. Chiar dacă nu sunt complet curate, cel puțin nu sunt murdare. Mizeria ar însemna exmatricularea.

Apoi profesorul îi testează, iar în dimineața asta, toți își au temele puse la punct.

„Atunci vom merge mai departe", spune el. *„Haram"*, adaugă el cu voce tare și scrie cuvântul necunoscut pe tablă. „Știe cineva ce înseamnă?"

Un băiat ridică mâna. „*Haram* înseamnă un comportament neadecvat."

Are dreptate. „Comportamentul neadecvat, ceea ce nu e propriu unui musulman, este *haram*", spune profesorul. „De exemplu, să omori pe cineva, fără să ai un motiv. Sau să pedepsești pe cineva, fără să ai un motiv. Să bei alcool este *haram*, să iei droguri, să păcătuiești. Să mănânci carne de porc este *haram*. Păgânului, necredinciosului, prea puțin îi pasă de *haram*. Aceștia consideră un lucru bun mare parte din ceea ce musulmanii consideră a fi *haram*. Acesta este un lucru rău."

Profesorul privește prin clasă. Desenează o diagramă cu trei concepte: *haram, halal, mubah. Haram* este tot ceea ce e rău și interzis, *halal* este tot ceea ce e bun și permis, *mubah* este tot ceea ce e dubios.

„*Mubah* este tot ceea ce nu este bun, dar nu este nici păcat. De exemplu, mai degrabă mănânci carne de porc, decât să mori de foame. Sau să vânezi; să ucizi ca să supraviețuiești."

Băieții scriu și iar scriu. La sfârșit, profesorul pune întrebările lui obișnuite, ca să vadă dacă au înțeles.

„Dacă un om consideră *haram* un lucru bun, ce este el atunci?" Nu răspunde nimeni.

„Un păgân." Profesorul de religie răspunde propriei sale întrebări.

„Și *haram* este bun sau rău?"

Aproape toate mâinile flutură prin aer. Fazil e prea speriat; e îngrozit să nu dea un răspuns greșit. Se face cât de mic poate, în rândul al treilea de bănci. Profesorul arată spre unul dintre băieți, care se ridică drept, în picioare, la marginea băncii, și răspunde: „Rău!"

Asta vroia să răspundă și Fazil. Păgânul este rău.

Camera sinistră

Aimal este fiul cel mai mic al lui Sultan. Are doisprezece ani și muncește tot atâtea ore pe zi. În fiecare zi, șapte zile pe săptămână, se trezește când se crapă de ziuă. Se culcușește la loc, până când Leila sau mama lui îl obligă să se scoale. Își spală fața palidă, se îmbracă, mănâncă cu mâna un ou prăjit, înmuind bucăți de pâine în gălbenuș și bea ceai.

La ora opt dimineața, Aimal deschide ușa unei cabine micuțe dintr-un hol întunecat al unuia dintre hotelurile din Kabul. Aici el vinde ciocolată, biscuiți, sucuri și gumă. Numără banii și se plictisește. A botezat magazinul „camera sinistră". Inima îi palpită și stomacul i se strânge de fiecare dată când deschide ușa. Aici trebuie să stea până când este luat la ora opt seara, când deja afară s-a întunecat. Merge direct acasă să-și mănânce cina și să se culce.

Afară, imediat lângă ușa sa, sunt trei vase. Recepționistul încearcă cu disperare să colecteze toată apa care picură din tavan. Indiferent câte vase ar pune el, întotdeauna există bălți mari, dincolo de ușa lui Aimal și oamenii evită și bălțile și magazinul. Holul este deseori lipsit de lumină. In timpul zilei, draperiile grele sunt trase de la ferestre, dar lumina nu poate să pătrundă și în colțurile întunecate. Serile, dacă e curent electric, se aprind becurile. Dacă nu există curent electric, pe tejgheaua recepționistului tronează lămpi mari cu kerosen.

Când hotelul a fost construit, în anii '60, era cel mai modern din Kabul. Foaierul era plin de bărbați îmbrăcați în costume elegante și de femei cu fuste scurte și coafuri moderne. Se servea alcool și se difuza muzică occidentală. Chiar și regele a venit aici, ca să participe la întâlniri și să ia cina.

Anii '60 și '70 s-au caracterizat prin cele mai liberale regimuri ale orașului: mai întâi domnia lui Zahir Shah „bărbatul orașului", apoi aceea a vărului său, Daoud, care a restricționat libertatea politică și a umplut închisorile cu prizonieri politici, dar care, la un nivel superficial, permitea organizarea petrecerilor și stilul de viață occidental, modern. Clădirea includea baruri și cluburi de noapte. Când țara a început să decadă, același lucru s-a întâmplat și cu hotelul. În timpul războiului civil, a fost complet distrus. Camerele cu vedere la oraș au fost găurite de gloanțe, grenadele au aterizat pe balcon, iar rachetele au distrus acoperișul.

După războiul civil, când talibanii și-au luat tălpășița, lucrările de renovare au demarat. Hotelul găzduia doar câțiva oaspeți, așa că nu avea nevoie de camerele distruse. Mullahilor, care s-au aflat la putere, nu le-a păsat de dezvoltarea turismului; ba dimpotrivă, vroiau ca în țară să intre un număr cât mai mic posibil de străini. Acoperișul s-a prăbușit în interiorul hotelului, iar coridoarele au cedat din cauza fundației instabile.

Acum, când un alt regim vrea să-și impună autoritatea asupra Kabulului, au început lucrările de acoperire a gropilor și de înlocuire a geamurilor sparte de la ferestre. Aimal privește deseori activitatea de renovare sau urmărește cu interes bătăliile furioase ale electricienilor cu generatorul, atunci când e nevoie de furnizarea curentului electric pentru întâlniri la care se folosesc microfoane și boxe amplificatoare. Holul este terenul de joacă al lui Aimal. Patinează pe apă, se plimbă peste tot. Dar, în general, cam asta e tot ceea ce face. Absolut plictisitor, singurătate absolută.

Uneori, în acest hol întunecat, stă de vorbă cu oamenii: bărbații care mătură și spală, recepționiștii, portarul, cei de la pază, un turist sau doi, și cu ceilalți vânzători de la tarabe. Rar au clienți. Un bărbat vinde bijuterii afgane tradiționale, din spatele unei tejghele. Și el e plicitisit pe durata întregii zile. Cererea pentru bijuterii printre clienții hotelului nu este grozavă. Altul vinde suveniruri, la un asemenea preț, că nu cumpără nimeni și nici măcar nu se întoarce să arunce o privire.

Multe dintre geamurile magazinașelor sunt acoperite cu praf sau cu perdele și cartoane. Pe o plancardă ruptă stă scris „Liniile Aeriene Ariana". Cândva, compania aeriană națională a Afganistanului deținea multe aparate de zbor. Însoțitori de zbor eleganți serveau pasagerii; în timpul zborului se servea whisky și coniac. Multe avioane au fost distruse în timpul războiului civil; ceea ce a mai rămas în picioare a fost bombardat și făcut bucăți de către americanii care îi vânau pe Osama bin Laden și Mullah Omar. Un singur avion a scăpat de bombe; pe 11 septembrie se afla pe aeroportul din New Delhi. Acesta este avionul care va pune pe picioare compania Ariana; încă mai face curse între Kabul și New Delhi. Dar un singur avion nu e suficient pentru a redeschide biroul companiei Ariana, din holul hotelului.

La un capăt al foaierului, se află restaurantul care servește cea mai proastă mâncare din Kabul, dar are cei mai drăguți chelneri din oraș. Se comportă ca și cum ar vrea să compenseze orezul fără nici un gust, puiul uscat și morcovii apoși.

În mijlocul holului, se află o îngrăditurâ mică, de câțiva metri pătrați. Un gard jos din lemn marchează granița dintre podeaua holului și covorul verde din interior. Oaspeții, miniștrii, îngrijitorii și chelnerii sunt văzuți în mod constant, unul lângă altul, ghemuiți pe covorașele mici care stau la capătul covorului verde. La rugăciune toți sunt egali. La subsol, există o cameră mare de rugăciune, dar majoritatea își fac rugăciunea de câteva minute pe covor, în mijlocul a două grupuri de scaune și canapele.

Cât e ziua de lungă, un televizor, semănând cu un turn pe masa instabilă din hol, difuzează programe zgomotoase. Se află chiar lângă standul cu ciocolată al lui Aimal, dar acesta rareori se oprește să privească ceva. Kabul TV, singurul post de televiziune afgan, nu are nimic interesant de difuzat. Doar programe religioase, discuții lungi, câteva buletine de știri și o grămadă de muzică tradițională, pe fundalul unor imagini fixe ale panoramei afgane. Postul angajează prezentatoare de știri, dar nu și cântărețe sau dansatoare. „Oamenii nu sunt încă pregătiți", spune conducerea canalului de televiziune. Uneori se difuzează desene animate poloneze sau cehe. Pentru acestea, Aimal dă buzna la televizor dar rămâne dezamăgit de cele mai multe ori. Le-a mai văzut o dată.

In afara hotelului, se află ceea ce cândva era mândria acestuia – o piscină. A fost inaugurată cu surle și trâmbițe într-o zi frumoasă de vară, și fiecare locuitor al Kabulului, sau cel puțin orice bărbat, era binevenit în acea primă vară a deschiderii. Piscina a avut un final tragic. Apa a devenit rapid maro-cenușie; nimeni nu s-a gândit să instaleze un sistem de filtrare. Întrucât piscina devenea din ce în ce mai murdară, a fost închisă. Unii oameni au spus că au contactat eczeme sau alte boli de piele pentru că au înotat acolo. Zvonurile spuneau că au și murit câțiva. Piscina a fost golită și de atunci nu a mai fost folosită.

Astăzi un strat subțire de praf îi acoperă fundul de culoare albastru deschis. Tufe de trandafiri cățărători, plantați de-a lungul gardului fac o încercare inutilă să acopere monstruozitatea. Alături e un teren de tenis. Nici acesta nu e dat în folosință. Cartea cu numerele de telefon din hotel afișează încă numărul antrenorului de tenis. Dar acesta este norocos, și-a găsit o altă slujbă. Serviciile sale nu au fost prea căutate, în cea dintâi primăvară a noului Kabul.

Zilele lui Aimal constau în plimbări fară pauză între magazin, restaurant și mobila degradată din holul hotelului. E vigilent

și stă cu un ochi pe magazin, în caz că va intra cineva în el. Cândva a fost un nesfârșit du-te-vino în magazin și marfa zbura de pe rafturi. Când talibanii au părăsit orașul, coridoarele erau pline de jurnaliști. Jurnaliștii trăiseră luni de zile alături de soldații din Alianța Nordică, supraviețuind cu orez stricat și ceai verde, iar acum se îndopau cu batoanele Snickers și Bounty ale lui Aimal, aduse prin contrabandă din Pakistan. Au cumpărat apă cu 5 dolari sticla, cutii de brânză topită la prețul de 14 dolari și cutii cu măsline, o singură măslină valorând o avere.

Pe jurnaliști nu-i deranjau prețurile. Cuceriseră Kabulul și îi bătuseră pe talibani. Erau murdari și bărboși, ca soldații de gherilă; femeile erau îmbrăcate ca bărbații și purtau cizme murdare. Multe dintre ele aveau părul galben și pielea rozalie.

Uneori Aimal dădea o fugă până sus pe acoperiș, unde reporterii vorbeau la microfoane mari, în fața camerelor de luat vederi. Nu mai arătau ca soldații de gherilă, ci își spălaseră și pieptănaseră părul. Holul era plin cu tot felul de oameni caraghioși, care glumeau și trăncăneau cu el. Aimal învățase un pic de engleză în Pakistan, unde trăise ca refugiat cea mai mare parte a vieții lui.

Nimeni nu l-a întrebat de ce nu se afla la școală. Oricum, nici o școală nu mai funcționa. Număra dolarii, folosea calculatorul și visa să devină un mare afacerist. Fazil îl însoțea atunci și cei doi băieți priveau intens, cu ochii larg deschiși, lumea extraordinară, care invadase hotelul, în timp ce banii curgeau. Dar după câteva săptămâni, jurnaliștii au părăsit hotelul, unde mulți dintre ei dormiseră în camere fără apă, electricitate sau geamuri. Războiul se terminase, fusese ales un conducător, iar Afganistanul nu mai era interesant.

Când au plecat jurnaliștii, proaspăt aleșii miniștrii ai țării, secretarii și ajutoarele acestora s-au mutat la Kabul: bruneții pashtoon din Kandahar, expatriați, în costume perfecte, și războinici din stepele Afganistanului, proaspăt rași, umpluseră canapelele din

hol. Hotelul a devenit casă pentru cei care acum conduceau țara, dar care nu aveau o locuință în care să stea la Kabul. Nici unul dintre ei nu l-a remarcat pe Aimal și nici nu a cumpărat nimic din magazinul lui. Nu gustaseră niciodată batoane de ciocolată Bounty și beau apă de la robinet. Nici măcar nu le trecea prin cap să arunce banii pe bunurile importate ale lui Aimal. Măsline italiene, marca Weetabix, și un tip de brânză cremoasă, franțuzească, Kiri, toate cu termenele de valabilitate expirate, nu erau tentante.

Din când în când, câte un jurnalist sau alt străin ajungea din nou în Afganistan, în hotel și în magazin.

„Tot aici ești? De ce nu ești la școală?" îl întrebau.

„Merg după-amiază", răspundea Aimal, dacă vizitatorul venea dimineața.

„Merg dimineață", spunea, dacă vizitatorul sosea după-amiaza.

Nu îndrăznea să recunoască că, precum un strengar al străzii, nu mergea la școală. Pentru că Aimal este un băiețel bogat. Tatăl lui este un anticar bogat, un tată pasionat de cuvinte și de istorie, un tată care are visuri mari și planuri mari pentru imperiul cărților sale. Dar este un tată care nu are încredere în nimeni să aibă grijă de anticariatele sale, decât în băieții lui, un tată care nu s-a deranjat să-și înscrie băieții la școală, când acestea s-au deschis din nou în Kabul, după sărbătorile de Anul Nou de la echinocțiul de primăvară. Aimal a implorat și s-a rugat, dar Sultan a insistat: „Vei fi om de afaceri. Cel mai bun loc unde vei învăța este anticariatul."

Aimal a devenit din ce în ce mai îndărătnic și mai nefericit. Fața lui e palidă, iar pielea gălbuie. Trupul lui tânăr s-a oprit din creștere și și-a pierdut din elasticitate. E numit „băiatul cel trist". Când se întoarce acasă, se bate și se ciondănește cu frații lui, fiind singurul mod de a-și consuma energia reprimată. Își privește vărul, Fazil, cu invidie. El merge la Esteqlal, o școală finanțată de guvernul francez. Fazil vine acasă cu manuale, creioane, linie,

compas, ascuțitoare, cu pantalonii plini de noroi și cu grămezi de povești amuzante.

„Fazil cel sărac și fără tată poate să meargă la școală", s-a plâns Aimal, lui Mansur, fratele său mai mare. „Dar eu, care am un tată ce a citit toate cărțile din lume, trebuie să lucrez douăsprezece ore pe zi. Ar trebui să joc fotbal și să îmi vină prietenii în vizite", se plângea băiatul.

Mansur a fost de acord. Nu-i plăcea ca Aimal să stea în magazinul întunecat toată ziua. Și el l-a implorat pe Sultan să-i trimită fratele cel mai mic la școală. „Mai târziu", a spus tatăl. „Mai târziu; acum trebuie să tragem cu toții. Așa se întâmplă când punem bazele fundației imperiului nostru."

Ce poate să facă Aimal? Să fugă? Să refuze să se scoale dimineața?

Când tatăl lui este plecat, Aimal îndrăznește să părăsească holul hotelului; închide magazinul și se plimbă agale în jurul parcării. Poate va găsi pe cineva cu care să stea de vorbă sau cu care să arunce cu pietre. Într-o zi, și-a făcut apariția un membru al unei organizații umanitare britanice. Își zărise dintr-o dată mașina, care-i fusese furată de talibani. A intrat în hotel, ca să arunce o privire. Un ministru, care se presupune că a cumpărat-o legal, este acum proprietarul mașinii. De atunci, bărbatul a mai trecut pe la magazinul lui Aimal. Aimal l-a întrebat întotdeauna ce s-a mai întâmplat cu mașina.

„Ei bine, poți să crezi? A dispărut pentru totdeauna", a spus bărbatul. „Noii hoți i-au înlocuit pe cei vechi."

Monotonia e întreruptă foarte rar și holul se umple cu oameni, așa încât ecoul pașilor săi dispare când se strecoară înspre toaletă. Ca atunci când a fost ucis ministrul aviației. Ca și alți miniștri care nu erau din oraș, Abdur Rahman locuia în hotel. În timpul conferinței Națiunilor Unite de la Bonn, după căderea talibanilor, când noul guvern al Afganistanului fusese format la repezeală,

Rahman avea destui susținători ca să fie numit ministru. „Un playboy și un șarlatan", spuneau oponenții săi despre el.

Drama a avut loc când mii de *hadji* – pelerini în drumul lor spre Mecca – care așteptau în aeroportul din Kabul, au fost înșelați de un tur operator. Li s-a vândut bilete pentru un avion inexistent. Ariana avea o cursă specială spre Mecca, dar nu era suficient loc pentru toată lumea.

Pelerinii au zărit un avion al companiei Ariana, oprit pe pistă, și l-au luat cu asalt. Dar avionul nu mergea spre Mecca; îl ducea pe ministrul aviației la New Delhi. *Hadji-ilor*, în veșmintele lor lungi albe, li s-a refuzat îmbarcarea în avion. Furioși, l-au trântit pe pilot la pământ și s-au năpustit înăuntru, unde l-au găsit pe ministru, care se așezase confortabil împreună cu unele din ajutoarele sale. Pelerinii l-au tras din cala avionului și l-au bătut, până l-au omorât.

Aimal a fost unul dintre primii care a auzit despre incident. Holul hotelului gemea de oameni; aceștia vroiau detalii amănunțite. „Un ministru care a fost bătut de către pelerini până a fost omorât? Cine se află în spatele acestui act?"

Una după alta, câte o nouă teorie a conspirației ajungea la urechile lui Aimal. „E începutul unei rebeliuni armate? E o revoltă etnică? Tadjicii vor să-i omoare pe cei din tribul pashtoon? E o răzbunare personală? Sau sunt doar pelerini disperați?"

Dintr-odată, holul era și mai hidos decât în mod normal. Voci care zumzăiau, fețe serioase, oameni agitați. Lui Aimal îi venea să plângă.

S-a reîntors în camera înfricoșătoare, s-a așezat în spatele mesei și a început să mănânce un Snickers. Mai are mai mult de patru ore până la plecare.

Îngrijitorul a măturat podeaua și a golit coșul de gunoi.

„Ești atât de trist, Aimal."

„*Jigar khoon*", a răspuns Aimal. Inima mea sângerează.

„Îl cunoșteai?" l-a întrebat îngrijitorul.

„Pe cine?"

„Pe ministru."

„Nu", a răspuns Aimal. „Ba da. Un pic."

Se simțea mai bine că inima lui sângera pentru ministrul mort, decât pentru propria lui copilărie pierdută.

Tâmplarul

Mansur gâfâie de atâta aleargat şi intră în anticariatul tatălui său. Cară un pachet mic.

„Două sute de vederi", pufneşte el. „A încercat să fure două sute de vederi."

Stropi de transpiraţie i se scurg de pe faţă. Alergase aproape până să-şi dea duhul.

„Cine?" întreabă tatăl său. Aşază calculatorul pe tejghea, ridică ochii din registrele de contabilitate şi se uită la fiul său.

„Tâmplarul."

„Tâmplarul?", întreabă Sultan uimit. „Eşti sigur?"

Cu o atitudine arogantă, ca şi cum şi-ar fi salvat tatăl de o organizaţie mafiotă periculoasă, fiul îi înmânează plicul maro tatălui. „Două sute de vederi", repetă el. „Când trebuia să plece, arăta oarecum stânjenit. Şi întrucât era ultima lui zi, nu mi-a trecut nimic prin cap. A întrebat dacă mai avea altceva de făcut. Mi-a spus că avea nevoie de o slujbă. I-am răspuns că o să te întreb pe tine. În fond, rafturile erau gata. Apoi am zărit ceva în buzunarul de la vestă. „Ce e asta?" am spus. „Ce?" a întrebat el şi arăta nedumerit. „În buzunarul tău." „E un lucru care îmi aparţine şi l-am adus cu mine", a răspuns el. „Arată-mi", i-am cerut eu. A refuzat. În cele din urmă i-am tras pachetul din buzunar. Şi iată! Încerca să ne fure vederile. Dar nu i-a mers; eram cu ochii pe el."

Mansur înflorise considerabil povestea. Moțăia, ca de obicei, când Jalaluddin se pregătea să plece. Abdur, băiatul care se ocupa de curățenie, îl prinsese pe tâmplar. Abdur l-a văzut cu vederile. „Nu ai de gând să-i arăți lui Mansur ce ai în buzunar?" a spus el. Jalaluddin mergea înainte.

Băiatul care se ocupa de curățenie era un hazard sărac, aparținând grupului etnic de pe ultima treaptă a ierarhiei sociale din Kabul. Rareori vorbea. „Arată-i lui Mansur buzunarele", a strigat după tâmplar. Numai atunci a reacționat Mansur și a smuls vederile din buzunarul lui Jalaluddin. Acum tânjea după aprobarea tatălui său.

Dar Sultan continua să răsfoiască încetișor prin maldărul de hârtii și spuse: „Hm, unde e el acum?"

„L-am trimis acasă, dar i-am spus să nu mai dea ochii cu noi."

Sultan nu scoate nici un cuvânt. Își amintește când tâmplarul l-a abordat în anticariat. Erau din același sat și practic fuseseră vecini. Jalaluddin nu se schimbase deloc; era la fel de slab ca un băț, cu ochi mari, înspăimântători, ieșiți din orbite. Posibil că acum era chiar mai slab decât înainte. Și, deși avea doar patruzeci de ani, era deja cocoșat. Familia lui era săracă, dar bine văzută. Și tatăl lui fusese tâmplar, dar acum câțiva ani în urmă vederea îi slăbise și nu a mai putut să mai lucreze.

Sultan era bucuros să-i dea lui Jalaluddin de lucru; era priceput, iar Sultan avea nevoie de rafturi noi. Până acum, rafturile de cărți din anticariatul său fuseseră de mărime normală, cărțile fiind așezate pe ele în picioare, cu titlurile de pe cotor lăsate la vedere. Rafturile erau aliniate pe pereți, iar pe podea se aflau și alte dulapuri mai mici cu cărți. Acum avea nevoie de rafturi în care să poată expune cărțile în mod corespunzător. Vroia rafturi înclinate, cu o stinghie subțire așezată pe diagonală, așa încât toate coperțile cărților să poată fi văzute. Anticariatul lui semăna cu unul

occidental. Au convenit asupra unui onorariu de 5 dolari pe zi, iar Jalaluddin s-a întors în ziua următoare cu un ciocan, o teslă, metru, cuie și niște planșete. Camera-depozit din spatele anticariatului a fost transformată în atelierul tâmplarului. Jalaluddin a ciocănit și a bătut cuie toată ziua, înconjurat de rafturi și vederi. Vederile erau o sursă importantă de venit pentru Sultan. Le tipărise în Pakistan, aproape pe degeaba, și le vindea obținând un profit mare. De obicei, Sultan alegea imagini care-i plăceau, fără să se gândească vreodată să plătească ceva și fotografului sau pictorului. Găsea o imagine, o ducea în Pakistan și o reproducea. Unii fotografi i-au dat poze, fără să-i ceară bani în schimb. Imaginile s-au vândut bine. Cei mai buni clienți erau soldații din forțele internaționale de menținere a păcii. Când patrulau prin Kabul, au intrat în anticariatul lui Sultan și au cumpărat vederi: vederi cu femei în costume burka, copii jucându-se pe tancuri, regine din vremuri demult apuse, în rochii îndrăznețe, statuile lui Buddha din Bamiyan, înainte și după ce au fost aruncate în aer de talibani, caii luptătorilor *buzkashi*, copii în costume naționale, peisaje sălbatice, Kabulul de atunci și de acum. Sultan era bun la selecționarea imaginilor și deseori soldații părăseau magazinul având fiecare câte o duzină de ilustrate.

Salariul zilnic al lui Jalaluddin valora exact cât cincisprezece ilustrate. Erau așezate în teancuri în camera din dos, sute de ilustrate din fiecare fel, în sacoșe și în afara lor, cu benzi de cauciuc și fără benzi de cauciuc, în cutii și pe rafturi.

„Două sute, zici", spune Sultan gânditor. „Crezi că acum a fost prima oară?"

„Nu știu. Spunea că vroia să le plătească, dar că a uitat."

„Da, încearcă să ne facă să credem asta."

„Probabil cineva i-a cerut să le fure", spune Mansur. „Nu e suficient de isteț să vândă el mai departe ilustratele. Și cu siguranță, nu le-a furat ca să le atârne pe pereți."

Sultan înjură. Nu are timp pentru problema asta. În două zile va fi în Iran, pentru prima oară după mult timp. Sunt multe lucruri de făcut, dar va trebui să se ocupe de acesta mai întâi. Nimeni, dar nimeni, nu va fura de la el, fără să fie pedepsit.

„Păzește anticariatul și eu mă voi duce la el acasă. Trebuie să ajungem la un rezultat", spune Sultan. Îl ia pe Rasul cu el, care-l cunoaște bine pe tâmplar și merg cu mașina în satul Deh Khudaidad.

În urma mașinii se ridică un nor de praf, care se ține după ea prin sat. Apoi intră pe ulița care duce la casa lui Jalaluddin. „Ia seamă, nimeni nu trebuie să știe despre acest lucru; nu e nevoie să planeze rușinea asupra întregii familii", îi spune Sultan lui Rasul.

La magazinul din sat, situat pe colț, de unde ulița duce la casa lui Jalaluddin, stă un grup de oameni, printre ei fiind și tatăl lui Jalaluddin, Faiz. Acesta le zâmbește, îi strânge mâna lui Sultan și îl îmbrățișează. „Intră și bea o ceașcă de ceai", spune el cordial. Evident nu știe nimic despre vederi. Ceilalți bărbați vor și ei să schimbe câteva cuvinte cu Sultan – la urma urmei își făcuse viața mai bună prin propriile-i eforturi și realizase ceva.

„Vroiam doar să-l vedem pe fiul tău", spune Sultan. „Poți să-l aduci aici?"

Bătrânul pleacă. Se întoarce cu fiul său, care-l însoțește la doi pași în urma sa. Jalaluddin se uită la Sultan. Tremură.

„Avem nevoie de tine la anticariat; poți să vii cu noi un moment?" zice Sultan. Jalaluddin aprobă din cap.

„Va trebui să veniți la un ceai în altă zi", strigă tatăl după ei.

Știi despre ce e vorba", comentează Sultan cu subtilitate când se așază pe canapeaua din spate a mașinii condusă de Rasul. Sunt în drum spre fratele lui Wakil, Mirdzjan, care este polițist.

„Vroiam doar să mă uit la ele. Intenționam să le pun la loc. Vroiam să le arăt copiilor mei. Sunt atât de frumoase."

Tâmplarul se ghemuiește în colț, cu umerii prăbușiți, încercând să se facă cât de mic posibil. Pumnii îi sunt strânși, și-i ține între picioare. Din când în când, își înfige unghiile în încheieturile degetelor. Când vorbește, îl privește scurt și agitat pe Sultan și seamănă cu un pui de găină speriat și jumulit. Sultan se lasă pe spate pe locul său și îl chestionează liniștit.

„Trebuie să știu câte vederi ai luat."

„Numai pe cele pe care le-ai văzut."

„Nu te cred."

„Asta-i adevărul."

„Dacă nu vei recunoaște că ai luat mai multe, te voi reclama la poliție."

Tâmplarul înșfacă mâna lui Sultan și o acoperă de pupături. Sultan și-o trage înapoi.

„Oprește-te; nu te comporta ca un idiot."

„În numele lui Allah, pe onoarea mea, nu am mai luat și altele. Nu mă trimite la închisoare, te rog, îți voi da banii pe ele, sunt un om de cuvânt, iartă-mă, am fost prost, iartă-mă. Am șapte copii mici; două dintre fetițele mele au poliomielită. Soția mea e din nou însărcinată și nu avem ce mânca. Starea copiilor mei se deteriorează văzând cu ochii, soția mea plânge în fiecare zi pentru că nu muncesc suficient ca să ne hrănim cum se cuvine. Mâncăm cartofi și legume fierte; nici măcar orez nu ne putem permite. Mama mea adună resturile din spitale și restaurante. Uneori, în aceste locuri, mai rămâne niște orez fiert care se aruncă. Alteori resturile se vând în piață. Zilele astea nu am avut nici pâine. Și am grijă și de cei cinci copii ai sorei mele, soțul ei nu are de lucru, și locuiesc cu bătrânii mei părinți și cu bunica mea."

„Alegerea îți aparține. Recunoaște că ai mai furat și alte vederi și vei scăpa de închisoare", spune Sultan.

Conversația se învârtește în cerc. Tâmplarul se lamentează din cauza sărăciei sale, iar Sultan vrea ca acesta să recunoască că a furat mai multe vederi. Vrea, de asemenea, să știe și cui i le-a vândut.

S-au plimbat prin Kabul și se îndreaptă din nou spre sat. Rasul îi plimbă cu mașina de-a lungul străduțelor mocirloase și trec pe lângă oameni care se grăbesc să ajungă acasă înainte de căderea nopții. Niște câini vagabonzi se bat pe un os. Copiii aleargă în picioarele goale. O femeie acoperită de burka se balansează pe bara de la bicicleta soțului ei. Un bătrân se luptă cu un căruț vechi, plin cu portocale; picioarele i se afundă în șanțurile adânci, care s-au format din cauza ploilor ce au căzut în ultimele zile. Străduța din pământ fusese transformată într-o arteră de mizerie, gunoaie și excremente de animale, împinse pe străduță de ploile torențiale de pe alte alei și trotuare.

Rasul se oprește în fața unei porți. Sultan îi cere să meargă și să bată la ușă. Mirdzjan iese afară, îi salută pe toți și îi invită să intre.

Când bărbații urcă scările târșâindu-și picioarele, aud foșnetul fustelor. Femeile din casă se ascund. Unele stau în spatele ușilor deschise pe jumătate, altele în spatele draperiilor. O fată tânără trage cu ochiul printr-o crăpătură a ușii, ca să vadă cine ar putea să-i viziteze atât de târziu. Nici un bărbat din afara familiei nu trebuie să-i vadă. Băieții mai mari servesc ceaiul, pe care surorile și mama lor l-au pregătit în bucătărie.

„Ei, bine", zice Mirdzjan. Stă jos, cu picioarele încrucișate, îmbrăcat cu tunica tradițională și pantalonii bufanți, îmbrăcăminte impusă de talibani tuturor bărbaților. Lui Mirdzjan îi place foarte tare această costumație. Este micuț, scund și gras și se simte confortabil în hainele astea lălâi. Acum, când merge la serviciu, trebuie să poarte un echipament pe care nu îl agreează prea mult, vechea uniformă pe care poliția afgană o folosea înainte de talibani. După ce a stat atârnată în șifonier ani de zile, acum îl cam strânge.

Este şi prea grea, căci numai uniforma de iarnă, confecţionată din stofă aspră de casă, a mai supravieţuit depozitării. Uniformele sunt făcute după tipare ruseşti şi sunt mai potrivite în Siberia, decât în Kabul. Mirdzjan transpiră lac în ea, primăvara când temperatura poate să ajungă până la 30°C.

Sultan îi explică rapid ce problemă au. Mirdzjan îi lasă să vorbească pe rând, ca şi cum ar fi interogaţi alternativ. Sultan stă pe aceeaşi parte cu Mirdzjan, cu Jalaluddin în faţa lui. Mirdzjan dă din cap ambiguu şi afişează o atitudine relaxată şi lejeră. Le oferă lui Sultan şi lui Jalaludin ceai şi praline cu cremă, pe măsură ce aceştia îşi expun punctele de vedere.

„Spre binele tău, e mai potrivit să clarificăm totul aici, în loc să mergem la secţia de poliţie", spune Mirdzjan.

Jalaluddin priveşte spre podea, îşi frânge mâinile şi face o mărturisire bâlbâindu-se, nu lui Sultan, ci lui Mirdzjan. „S-ar putea să fi luat cinci sute de ilustrate. Dar le am pe toate acasă. Le voi da pe toate înapoi. Nu m-am atins de ele."

„Ei bine, eu niciodată...", spune poliţistul.

Dar asta e suficient pentru Sultan. „Sunt sigur că ai luat mult mai multe. Haide! Cui i le-ai vândut?"

„E în avantajul tău să recunoşti totul acum", adaugă Mirdzjan. „Dacă vei fi supus unui interogatoriu la poliţie, nu o să fie deloc ca aici, nu vor fi nici praline şi nici ceai", rosteşte el enigmatic şi îl priveşte pe Jalaluddin.

„Dar ăsta e adevărul. Nu le-am vândut. În numele lui Allah, jur", spune el şi se uită de la unul la altul. Sultan insistă, repetă aceleaşi cuvinte; e timpul să plece acasă. Oricine mai circulă după ora oficială a stingerii este arestat. Chiar au fost ucişi oameni pe timpul nopţii, căci soldaţii s-au simţit ameninţaţi de maşinile care treceau pe lângă ei.

Se urcă în maşină în tăcere. Rasul îi cere tâmplarului să spună adevărul. „Altfel, o vom ţine tot aşa mult şi bine, Jalaluddin",

spune el. Când ajung la casa tâmplarului, acesta intră să aducă ilustratele. Se întoarce rapid cu o legătură micuță. Ilustratele au fost înfășurate într-o eșarfă cu pătrățele portocalii și verzi. Sultan le desface și se uită admirativ la fotografiile lui, care acum au ajuns la proprietarul de drept și se vor întoarce înapoi pe rafturi. Dar mai întâi vor fi folosite ca dovadă. Rasul merge cu mașina spre locuința lui Sultan. Tâmplarul a rămas stând în picioare, cu o figură rușinată, în colțul unde uliţa duce spre casa lui.

Patru sute opt ilustrate. Eqbal și Aimal stau pe rogojini, numărând. Sultan încearcă să evalueze cât de multe vederi a luat tâmplarul. Vederile ilustrează subiecte variate. În camera din spate se află sute de vederi așezate în teancuri peste alte sute. „Dacă a dispărut un întreg pachet, va fi dificil să evaluez, dar e posibil ca să fi deschis doar câteva pachete și să fi luat câteva ilustrate din fiecare", judecă Sultan. „Va trebui să le numărăm mâine."

În dimineața următoare, în timp ce numărau vederile, tâmplarul apare brusc în ușă. Rămâne în cadrul ușii și arată mai șovăielnic ca niciodată. Dintr-o dată se aruncă spre Sultan și începe să-i sărute picioarele. Sultan îl ridică de jos și-i șoptește: „Adună-te, omule. Nu am nevoie de rugămințile tale."

„Iartă-mă, iartă-mă, ți le voi plăti, ți le voi plăti, am copii care mor de foame acasă", spune tâmplarul.

„Îți voi spune același lucru ca ieri. Nu am nevoie de banii tăi, dar vreau să știu cui i le-ai vândut. Câte ai luat?"

Și bătrânul tată al lui Jalaluddin, Faiz, este acolo. Și el încearcă să se aplece și să sărute picioarele lui Sultan, dar Sultan îl prinde înainte de a se lăsa pe podea; nu-i place ca nimeni să-i sărute pantofii, mai ales un vecin mai în vârstă.

„Trebuie să știi că l-am bătut toată noaptea. Mi-e așa de rușine. L-am crescut ca să fie un lucrător cinstit și acum... fiul meu e un hoț!" spune Faiz și se încruntă la fiul său, care s-a ghemuit în colț. Tâmplarul cocoșat seamănă cu un copil care a furat și a mințit și e pe punctul de a fi bătut la fund.

Sultan îi spune calm tatălui ce s-a întâmplat, că Jalaluddin a luat ilustrate cu el acasă și acum vor să știe cât de multe a luat și cui i le-a vândut.

„Dă-mi o zi, și-l voi face să recunoască totul, dacă mai e ceva de recunoscut", imploră Faiz. Cusăturile pantofilor îi sunt descusute, nu poartă ciorapi, iar pantalonii sunt legați cu o bucată de elastic. Mânecile jachetei sunt soioase. Seamănă cu fiul său, numai că e un pic mai brunet și mai osos. Amândoi sunt slabi și uscățivi. Tatăl stă în picioare, pasiv, în fața lui Sultan. Nici Sultan nu știe ce să facă. Se simte stânjenit de prezența bătrântului, care ar fi putut să-i fie tată.

În cele din urmă Faiz se mișcă. Se îndreaptă hotărât spre raftul unde fiul lui stă în picioare. Brațul i se ridică și lovește cu iuțeală. Acolo, în anticariat, își pălmuiește fiul. „Ticălosule, nu ești bun de nimic, ești o rușine pentru familia ta, nu ar fi trebuit să te naști, este un ratat, un escroc", strigă tatăl său, în timp ce-l lovește cu piciorul și-l pălmuiește. Îl izbește cu genunchiul în stomac, cu vârful piciorului în organele genitale, îl bate pe spinare. Jalaluddin stă pe loc, cocoșat, protejându-și pieptul cu brațele, în timp ce tatăl său îl lovește cu forță. Apoi, brusc, pune capăt situației fugind din anticariat. Parcurge distanța din trei pași și dispare pe scări, afară, în stradă.

Căciula de miel a lui Faiz zace pe podea. A căzut în mijlocul bătăliei. O ridică, o îndreaptă și și-o înfige pe cap. Stă în picioare, își ia la revedere de la Sultan și pleacă. Sultan se uită pe geam și-l vede cum pedalează nesigur pe vechea lui bicicletă, privind în dreapta și în stânga, îndreptându-se înțepenit și tăcut spre satul lui.

Când liniștea s-a așezat peste scena stânjenitoare, Sultan își continuă numărătoarea. Este netulburat. „A lucrat aici timp de patruzeci de zile. Să zicem că a furat două sute de ilustrate zilnic; asta face opt sute de bucăți. Sunt sigur că a furat cel puțin opt sute de vederi", spune el și se uită la Mansur, care ridică din umeri. A fost dureros să-l vadă pe bietul tâmplar bătut de tatăl său. Lui Mansur prea puțin îi pasă de vederi. Crede că ar trebui să uite naibii toată povestea, acum că și le-au recuperat. „Nu a avut curajul să le vândă – las-o baltă", imploră el.

„S-ar fi putut să fi acționat în urma unui ordin. Îi cunoști pe toți acei proprietari de standuri care au cumpărat vederi de la noi. Unii nu au mai cumpărat de ceva timp. M-am gândit că au luat destule, dar poate că le-au cumpărat mai ieftin de la tâmplar. Și ăsta e suficient de prost să le vândă pe degeaba. Ce crezi?"

Mansur ridică din nou din umeri. Își cunoaște tatăl și știe că e decis să meargă până în pânzele albe. Și mai știe că el va primi această sarcină. Tatăl lui va pleca în Iran și va sta acolo o lună de zile.

„Ce-ar fi dacă tu și Mirdzjan ați face niște cercetări, cât sunt eu plecat? Adevărul va ieși la iveală. Nimeni nu fură de la Sultan", spune acesta, uitându-se fix la Mansur. „Ar fi putut să-mi ruineze întreaga afacere", adaugă el. „Imaginează-ți puțin, fură mii de ilustrate și le vinde la chioșcurile și librăriile din Kabul. Acestea vând mult mai ieftin decât mine. Oamenii vor începe să le cumpere de acolo, în loc să le cumpere de la mine. Îmi voi pierde toți clienții soldați care cumpărau ilustrate de la mine – și pe toți cei care cumpără cărți. Îmi voi căpăta reputația că vând mai scump decât oricine altcineva. În final, voi da faliment."

Mansur ascultă doar pe jumătate previziunile tatălui său, despre crudul destin al afacerii acestuia. Este furios și iritat că i-a mai dat încă o sarcină de îndeplinit cât timp lipsește el. În plus, față de înregistrarea tuturor cărților, recepționarea noilor pachete cu cărți

venite de la tipografiile din Pakistan, marcarea lor cu bandă adezivă roșie, ceea ce însemna că deținei un magazin de cărți în Kabul, îndeplinirea rolului de șofer și de șef de anticariat, acum trebuia să-și asume și rolul de inspector de poliție.

„Voi avea grijă de asta", spune el la repezeală. Nu ar fi putut spune altceva.

„Să nu fi prea indulgent, să nu fi prea iertător", sunt ultimele cuvinte ale lui Sultan, înainte de a se îndrepta spre zborul de seară, spre Teheran.

Odată ce a plecat tatăl său, Mansur uită tot balamucul. Perioada sa de sfințenie, care a urmat pelerinajului la Mazar, s-a terminat de-a binelea. A durat exact o săptămână. Nimic nu s-a îmbunătățit ca urmare a rugăciunilor sale făcute de cinci ori pe zi. Barba îi producea mâncărimi și toată lumea îi spunea că arată ca un nespălat. Nici lui nu i-a plăcut cum arăta în tunica lălâie. „Dacă nu pot să mă gândesc nici la ce este permis, atunci aș putea să las baltă totul", și-a zis în sinea lui și a renunțat la atitudinea pioasă, la fel de rapid cum o și adoptase. Pelerinajul nu a fost nimic mai mult decât o ieșire în lume.

În prima seară, după plecarea tatălui său, a fost invitat în oraș de niște prieteni. Le-a spus că va merge cu ei, fără să știe că au cumpărat de pe piața neagră vodkă din Uzbekistan, coniac american și vin roșu la prețuri exorbitante. „Astea sunt cele mai bune din ceea ce se poate găsi, toate conțin 40% alcool, de fapt vinul are 42%", spune vânzătorul. Băieții au dat patruzeci de dolari pe sticlă. Puțini și-au dat seama că vânzătorul desenase două linii subțiri pe etichetele cu meniul de vinuri, mărindu-le procentajul conținutului de alcool de la 12% la 42%. Totul ținea de tăria băuturii. Majoritatea clienților lui erau băieți tineri care, fiind scăpați de sub controlul strict al părinților lor, beau până se îmbătau.

Mansur nu pusese niciodată gura pe alcool, băutura fiind strict interzisă de către religia islamică. Cei doi prieteni ai lui Mansur au început să bea de dimineață devreme. Au amestecat vodka cu coniac într-un pahar și după câteva pahare se învârteau prin camera obscură de hotel, pe care o închiriaseră ca să scape de pedeapsa părinților lor. Mansur nu sosise încă, căci trebuia să-și ducă fratele mai mic acasă, și când și-a făcut și el apariția, prietenii lui urlau și țipau și vroiau să sară de pe balcon.

Privind scena, Mansur s-a decis: dacă alcoolul îți face atât de rău, ar putea atunci să nu se atingă de el.

Nimeni nu poate dormi în casa lui Jalaluddin. Copiii stau întinși pe podea și plâng în tăcere. Ultimele douăzeci și patru de ore au fost cele mai proaste din viața lor: să-și vadă blândul lor tată bătut de bunicul lor și făcut hoț. Totul fusese întors pe dos. Tatăl lui Jalaluddin se plimbă prin curte, în cerc. „Cum e posibil să am un asemenea băiat, care a făcut de rușine toată familia? Cu ce am greșit?"

Fiul cel mai mare, escrocul, stă pe o rogojină care se află în singura lui cameră. Nu poate să se întindă, pentru că spinarea îi e plină de dungi, căci a fost bătut de tatăl său cu o nuia groasă. S-au întors amândoi acasă după loviturile primite în anticariat. Mai întâi tatăl pe bicicletă, apoi fiul, mergând pe jos tot drumul din oraș, până în sat. Tatăl a continuat bătaia de unde o lăsase în anticariat, iar fiul nu a rezistat. În timp ce ploaia de nuiele se abătea pe spinarea lui, iar blestemele curgeau potop, familia privea îngrozită. Femeile au încercat să-i îndepărteze pe copii, dar nu aveau unde să-i ducă.

Casa e construită în jurul unei curți; unul dintre pereți dă în stradă. De-a lungul a doi pereți sunt platforme în spatele cărora camerele cu ferestre mari, acoperite cu mușamale, dau în curte – o cameră pentru tâmplar, soția lui și cei șapte copii; o cameră

pentru tatăl său, mama și bunica lui; o cameră pentru sora lui, soțul ei și cei cinci copii ai lor; o cameră unde mâncau seara și o bucătărie cu un cuptor de pământ, o sobă Primus și câteva rafturi.

Copiii tâmplarului dorm pe rogojini făcute dintr-o amestecătură de zdrențe și resturi de materiale. Unele zone sunt acoperite cu cartoane, altele cu plastic sau cu saci. Cele două fete cu poliomielită au atele pe un picior și folosesc cârje. Alți doi copii suferă de o formă virulentă de urticarie; tot timpul își scarpină cojile care sângerează.

Când cei doi prieteni ai lui Mansur vomită a doua oară, copiii tâmplarului, în cealaltă parte a orașului, adorm.

* * *

Când Mansur s-a trezit în prima dimineață după plecarea tatălui său, e copleșit de un sentiment amețitor de libertate. Este liber! Și-a pus ochelarii de soare de la Mazar și aleargă cu aproximativ 97 de kilometri pe oră, pe străzile din Kabul, depășind măgărușii împovărați și caprele murdare, cerșetorii și soldații germani disciplinați. Face un gest obscen ridicând degetul în aer, când trece pe lângă germani, în timp ce ocolește și sare prin gropile din asfalt. Înjură și blestemă, iar pietonii sar din calea lui. Lasă în urmă cartier după cartier aparținând mozaicului confuz al Kabulului, cu ruine la pământ și case dărâmate din temelii.

„Trebuie să suport consecințele, așa se călește un caracter", a spus Sultan. Mansur se strâmbă în mașină. De acum încolo, Rasul n-are decât să tragă de cutii și să facă pe curierul; de acum încolo, Mansur se va distra până când se va întoarce tatăl său. În afară de ridicatul cutiilor cu cărți din anticariat, pe care trebuie să îl facă în fiecare dimineață, căci frații lui nu-l vor pârî, nu va face nimic altceva. Singura persoană de care Mansur se teme este tatăl său. În prezența lui nu îndrăznește niciodată să protesteze; e singura persoană pe care o respectă, cel puțin în față.

Țelul lui Mansur este să ajungă să cunoască fete. Nu-i lucru ușor în Kabul, unde majoritatea familiilor își păzesc fiicele ca pe niște comori. I-a venit o idee genială și s-a înscris la un curs de engleză pentru începători. Engleza lui Mansur e bună, ca urmare a școlii pe care a frecventat-o în Pakistan, dar se gândește că va găsi cele mai drăguțe și mai tinere fete în clasa de începători. Nu se înșela. Numai după o oră și-a ochit preferata. Cu mare grijă încearcă să vorbească cu ea. Odată chiar i-a permis să o ducă cu mașina o bucată din drumul spre casă. El îi cere să vină la anticariat, dar ea nu apare niciodată. Într-o zi, fata nu mai vine la cursul de engleză. Mansur nu poate să o contacteze. Îi e dor de ea, dar mai întâi și întâi îi e milă de ea, că nu mai frecventează cursul; vroia atât de mult să învețe limba asta.

Eleva de la clasa de engleză este dată uitării rapid. Nimic nu e real și permanent în viața lui Mansur în această primăvară. Odată a fost invitat la o petrecere la periferia Kabulului. Niște cunoștințe au închiriat o casă, iar proprietarul stă de pază afară, în grădină.

„Au fumat scorpioni uscați", povestește entuziast Mansur unui prieten, a doua zi. „I-au fărâmițat până i-au făcut praf și i-au amestecat cu tutun și erau extrem de excitați, și un pic nervoși. Grozav", spune mândru Mansur.

Apoi, într-o zi, Sultan trimite un mesaj că va sosi acasă în ziua următoare. Mansur iese instantaneu din starea amețitoare, care-l cuprinsese. Nu a făcut nici unul din lucrurile pe care i le-a cerut tatăl său. Nu a catalogat cărțile, nu a curățat camera din dos, nu a făcut comenzi noi, nu a ridicat cutiile cu cărți care până acum s-au adunat la depozit. Nici măcar nu s-a gândit vreodată la chestiunea cu tâmplarul și la investigații.

Sharifa își face griji, învârtindu-se în jurul lui. „Ce ai, băiatul meu, ești bolnav?"

„Nimic", șuieră el.

Ea tot insistă. „Mai tacă-ți gura – du-te înapoi în Pakistan", strigă Mansur. „De când ai venit, totul e un dezasatru."

Sharifa începe să plângă. „Cum e posibil să am asemenea băieți? Cu ce am greșit că nici măcar nu vor să-și vadă mama prin preajmă?"

Sharifa urlă și țipă la copiii ei; Latifa începe să plângă. Bibi Gul se leagănă dintr-o parte în alta; Bulbula se holbează în gol. Sonia încearcă să o potolească pe Latifa, iar Leila spală. Mansur trântește ușa camerei pe care o împarte cu Yunus. Yunus e în pat, sforăie. Are hepatita B și stă în pat toată ziua, înghițind la medicamente. Are ochii galbeni și e mai palid, mai gălbejit și mai trist ca niciodată.

Când Sultan se întoarce a doua zi, Mansur e atât de nervos, încât îi evită privirea pătrunzătoare. Dar nu e nevoie să-și facă atâtea griji, pentru că Sultan este în mare parte preocupat de Sonia. Numai în următoarea zi, în anticariat, își întreabă fiul dacă a făcut ceea ce l-a rugat. Înainte ca Mansur să aibă timp să răspundă, tatăl îi dă deja alte instrucțiuni noi. Călătoria lui Sultan în Iran a avut mare succes. A luat din nou legătura cu vechiul lui asociat în afaceri și în curând, ladă după ladă cu cărți persane vor sosi la Kabul. Dar nu a uitat un lucru: tâmplarul.

„Nu ai descoperit nimic?" Sultan își privește fiul perplex. „Îmi sabotezi activitatea? Mâine te duci la poliție și-l denunți. Tatăl lui urma să-mi aducă la cunoștință mărturisirea băiatului după o zi, iar acum a trecut o lună! Și dacă nu e în închisoare până când mă întorc din Pakistan, tu nu ești băiatul meu", amenință acesta. „Oricine fură bunuri care îmi aparțin, nu va mai fi niciodată fericit", spune el amenințător.

În dimineața următoare, când încă mai este întuneric, două femei cu doi copii în brațe bat la ușa familiei Khan. Leila deschide aproape adormită. Femeile plâng și bocesc și după ce trece o

vreme, Leila își dă seama că bunica și mătușa tâmplarului stau în fața ei cu copii acestuia.

„Vă rog, iertați-l, iertați-l", spun ele. „Vă rugăm, în numele lui Allah", plâng ele. Bătrâna bunică se apropie de nouăzeci de ani, măruntă și zbârcită, cu o față ca de șoarece. Are o bărbie ascuțită și păroasă. E mama tatălui tâmplarului, care a încercat să smulgă adevărul de la fiul său în ultimele săptămâni.

„Nu avem ce mânca; murim de foame, uitați-vă la copii. Dar vă vom plăti ilustratele."

Leila le cere să intre. Bunicuța-șoricel se aruncă la picioarele femeilor familiei, care au fost trezite de plânsete și au intrat în cameră. Privesc profund jenate nenorocirea care le-a intrat în cameră, precum un curent de aer rece. Femeile au cu ele un băiețel de doi ani și pe una din fetițele afectate de poliomielită. Fata se așază pe podea cu greutate. Piciorul rigid afectat de boală, cu atele, se lipește sub ea. Se așază solemn și ascultă conversația.

Jalaluddin nu era acasă când a venit poliția, așa că i-au luat în schimb pe tatăl și pe unchiul lui. Au spus că vor veni și îl vor lua în dimineața următoare. Nimeni nu a dormit toată noaptea. Dimineața devreme, înainte ca poliția să se întoarcă, cele două bătrânele au plecat să-l implore pe Sultan să fie milos și iertător cu ruda lor.

„Dacă a furat ceva, a făcut-o ca să-și salveze familia. Uitați-vă la ei, uitați-vă la copii, slabi ca niște scobitori. Nu au hainele care le trebuie, nu au nimic de mâncat."

Inimile din Mikrorayon se înmoaie, dar vizita nu duce la nimic, decât la compătimire. Când Sultan se decide asupra unei chestiuni, femeile din familia Khan nu mai pot face nimic. Și mai ales dacă e ceva legat de anticariat.

„Vrem să vă ajutăm, dar nu putem face nimic. Sultan hotărăște", spun ele. „Iar Sultan nu e acasă."

Femeile continuă să plângă și să bocească. Știu că așa este, dar nu-și pot permite să renunțe la speranță. Leila intră cu ouă prăjite și pâine proaspătă. A fiert lapte pentru cei doi copii. Când Mansur intră în cameră, femeile se grăbesc spre el și-i sărută picioarele. El le îndepărtează cu piciorul. Ele știu că el, fiind cel mai mare băiat, deține puterea în absența tatălui său. Dar Mansur s-a decis să facă ceea ce i-a cerut tatăl său.

„Chiar de când Sultan i-a confiscat uneltele, nu a mai putut să lucreze. Nu am mai mâncat de multe săptămâni. Am uitat ce gust are zahărul", plânge bunica. „Orezul pe care îl cumpărăm e aproape stricat. Copiii lui sunt mai slabi pe zi ce trece; uite, sunt piele și os. Jalaluddin mănâncă bătaie de la tatăl său în fiecare zi. Nu m-am gândit niciodată că o să cresc un hoț", spune bunica. Femeile din Mikrorayon promit că vor face tot posibilul ca să-l convingă pe Sultan, știind tot timpul că nimic nu le va fi de ajutor.

În momentul când bunica și mătușa au terminat de parcurs drumul înapoi în sat împreună cu cei doi copii, poliția trecuse deja și-l ridicase pe Jalaluddin.

După-amiază, Mansur e citat ca martor. Stă pe un scăunel, lângă masa polițistului șef, cu picioarele încrucișate. Șapte bărbați ascultă interogatoriul șefului. Nu sunt scaune destule, și doi dintre bărbați trebuie să împartă un scaun. Tâmplarul stă ghemuit pe podea. Polițiștii oferă o privelițe colorată; unii poartă uniformele gri de iarnă, ori haine tradiționale, alții noile uniforme verzi. Nu se întâmplă prea multe la această secție de poliție, așa că hoțul de ilustrate este o chestiune importantă. Unul dintre polițiști stă în picioare lângă ușă, indecis, neștiind dacă să intre sau să iasă.

„Trebuie să ne spui cui le-ai vândut; altfel, vei sfârși în închisoarea centrală", spune polițistul șef. Cuvântul *închisoarea centrală* răspândește un aer rece în încăpere. Tâmplarul se îndoaie sub greutatea sa pe podea și arată neajutorat. Își frânge mâinile sale de tâmplar, acoperite cu sute de tăieturi fine și cicatrice care

se intersectează. În lumina puternică a soarelui care răzbate prin fereastră, tăieturile adânci și înțepăturile de la cuțite, fierăstraie și sule pot fi ușor vizibile. Ca și cum mâinile tâmplarului și nu fața îl reprezintă și acum ele privesc dezinteresate spre cei șapte bărbați din încăpere, de parcă povestea nu l-ar privi pe el. După o vreme, îl duc în celula minusculă, de trei metri pătrați. O celulă în care nu poate să stea în picioare, ci doar ghemuit, ca un fetus.

Soarta lui Jalaluddin stă în mâinile familiei lui Mansur. Ei pot să-și retragă sau să-și susțină plângerea. Dacă aleg să-și susțină plângerea, tâmplarul va trece prin toate fazele sistemului și va fi prea târziu să mai fie achitat. Atunci poliția decide. „Putem să-l ținem 72 de ore, după care va trebui să te hotărăști", spune polițistul șef. El e de părere că Jalaluddin trebuie să fie pedepsit; sărăcia nu e un motiv pentru a fura.

„Mulți oameni sunt săraci. Dacă nu pedepsim crima, societatea va deveni complet imorală. Este important să dăm un exemplu cu regulile care au fost încălcate." Polițistul șef vorbea direct și se certa cu Mansur, care începuse să pună la îndoială toată afacerea. Când își dă seama că Jalaluddin poate fi închis șase ani pentru vederile pe care le-a furat, începe să se gândească la copiii acestuia, la privirea lor înfometată, la hainele sărăcăcioase. Se gândește la propria lui viață, cât de simplă este; el, care într-o zi poate cheltui cât de mult cheltuiește familia tâmplarului într-o lună.

Un buchet enorm de flori artificiale ocupă jumătate din masă. Pe flori s-a depus un strat gros de praf, dar cu toate acestea luminează camera. Poliției de la secția din Deh Khudaidad îi place în mod evident culoarea; pereții sunt verde mentă, veioza roșie – foarte roșie. Pe perete atârnă o poză a eroului de război Massoud, ca și în toate celelalte birouri oficiale din Kabul.

„Nu uita că sub talibani i s-ar fi tăiat mâna", subliniază polițistul șef. „Asta se întâmpla cu oamenii care comiteau crime mai puțin importante, ca aceasta de exemplu." Polițaiul relatează povestea

unei femei care a rămas să-şi crească singură copiii, după ce soţul ei a murit. „Era foarte săracă. Băiatul ei cel mai mic nu avea pantofi şi picioarele îi erau înghețate. Era iarnă şi nu putea să iasă afară. Fiul cel mai mare, abia intrat în adolescenţă, a furat o pereche de pantofi pentru frăţiorul său. A fost prins şi i-au tăiat mâna dreaptă. În acest caz s-a mers un pic cam departe", a meditat poliţaiul. „Dar tâmplarul s-a dovedit a fi mult mai rău. A furat de câteva ori. Dacă furi ca să-ţi hrăneşti copiii, furi doar o dată", menţionează el.

Poliţistul şef îi arată lui Mansur toate lucrurile confiscate, ce stau pe dulapul din spatele lui. Briceaguri, cuţite de bucătărie, cuţitaşe de buzunar, cuţite cu mânere mari pentru înjunghiat, pistoale, lanterne, chiar şi un pachet cu cărţi de joc fuseseră adunate. Pariurile pe bani se pedepsesc cu şase luni de închisoare. „Pachetul cu cărţi de joc a fost confiscat pentru că cel care a pierdut l-a trântit şi l-a înjunghiat cu un cuţit pe câştigător. Băuseră, aşa că a fost pedepsit pentru înjunghiere, pentru că băuse şi pentru că a pariat pe bani." Râde. „Celălalt jucător a fost lăsat liber pentru că era invalid şi fusese pedepsit destul!"

„Care este pedeapsa pentru că ai băut?" întreabă Mansur. Ştie că, conform legii Sharia, să te îmbeţi este un păcat uriaş şi e aspru pedepsit. Coranul recomandă 80 de nuiele.

„Sincer să fiu, în mod normal închid ochii la asemenea lucruri. Când e o nuntă, le spun că e o sărbătoare, dar că trebuie să fie moderaţi şi petrecerea să rămână în sânul familiei", spune poliţistul şef.

„Dar adulterul?"

„Dacă sunt căsătoriţi, vor fi omorâţi cu pietre. Dacă nu sunt căsătoriţi, pedeapsa constă în 100 de nuiele şi trebuie să se căsătorească. Dacă unul dintre ei este căsătorit, şi acela este bărbatul, iar femeia este necăsătorită, el trebuie să şi-o facă a doua soţie. Dacă ea este căsătorită şi el este necăsătorit, femeia va fi omorâtă,

iar bărbatul biciuit și trimis la închisoare", spune polițaiul. „Dar uneori și în acest caz mă uit în altă parte. Ar putea fi vorba despre o văduvă care are nevoie de bani. Atunci încerc să o ajut. Să o aduc într-o situație mai bună."

„Da, vorbești despre prostituate, dar când e vorba despre oameni normali?"

„Odată am surprins un cuplu într-o mașină. Noi, sau mai degrabă părinții, i-am forțat să se căsătorească", spune el. „Așa era corect, nu crezi? La urma urmei, noi nu suntem talibanii", adaugă polițaiul. „Trebuie să evităm să omorâm oamenii cu pietre. Afganii au suferit destul."

Mansur părăsește secția de poliție, cufundat în gânduri. Polițistul șef i-a dat un termen de gândire de trei zile. Mai poate încă să-l ierte pe păcătos, dar dacă se merge mai departe, va fi prea târziu. Mansur nu are chef să se reîntoarcă la anticariat, ci să meargă acasă pentru masa de prânz, o ocazie foarte rară. Se aruncă pe o rogojină, și din fericire pentru toată lumea, mâncarea este gata.

„Scoate-ți pantofii", îi spune mama lui.

„Du-te naibii", îi răspunde Mansur.

„Mansur, trebuie să-ți asculți mama", continuă Sharifa. Mansur nu răspunde, dar stă întins pe podea, cu un picior în aer, încrucișat peste celălalt. Nu își scoate pantofii. Mama lui își ține strâns mâna la gură.

„Trebuie să hotărâm ce vom face cu tâmplarul", spune Mansur. Își aprinde o țigară, iar mama lui începe să plângă. Mansur nu și-ar fi aprins țigara, în vecii vecilor, în fața tatălui său. Dar din moment ce acesta e plecat de acasă, își satisface plăcerea nu numai prin faptul că fumează, ci și supărându-și mama pentru că aprinde țigara înainte de masă, în timpul acesteia și după ce a mâncat. Camera mică e plină de fum gros de tutun. Bibi Gul se plânge de

mult timp cât de nepoliticos se comportă Mansur cu ea. Dar de data asta, dorința e mai presus de toate; întinde mâna și șoptește: „Îmi dai și mie una?"

Se face liniște. Bunica se apucă de fumat?

„Mamă", strigă Leila și îi smulge țigara din mână. Mansur îi dă alta, iar Leila părăsește încăperea, în semn de protest. Bibi Gul pufăie fericită, râzând liniștit. Chiar se oprește din legănat și ține țigara sus, în aer, tragând fum adânc în piept. „Voi mânca mai puțin", explică Bibi Gul.

„Lasă-l liber", spune ea după ce și-a savurat țigara. „Și-a primit pedeapsa: bătaia de la tatăl său, rușinea și, oricum, a înapoiat ilustratele."

„I-ai văzut copiii? Cum or să se descurce fără venitul adus de tatăl lor?" o sprijină Sharifa.

„Am putea fi responsabili pentru moartea copiilor lui", spune Leila, care s-a întors, după ce mama ei a stins țigara. „Și dacă se îmbolnăvesc și nu-și pot permite un doctor, atunci vor muri din cauza noastră sau vor muri de foame", adaugă ea. „Și oricum, tâmplarul poate să moară în închisoare. Mulți nu supraviețuiesc celor șase ani. Te poți infecta, îmbolnăvi de tuberculoză și multe alte boli."

„Fii milos", spune Bibi Gul.

Mansur îi dă telefon lui Sultan, în Pakistan, pe noul său telefon mobil achiziționat. Îi cere permisiunea să-l lase liber pe tâmplar. În cameră nu se aude nici musca; toată lumea ascultă convorbirea.

Aud vocea lui Sultan, urlând din Pakistan: „Vrea să-mi ruineze afacerea, să-mi submineze prețurile. L-am plătit bine. Nu avea nevoie să fure. E un escroc. E vinovat și trebuie să scoatem adevărul de la el. Nimeni, dar nimeni, care încearcă să-mi distrugă afacerea, nu va scăpa."

„Ar putea să primească șase ani de închisoare! S-ar putea să-i moară copiii, până se eliberează", strigă și Mansur.

„Spui asta pentru că stomacul tău e plin", țipă Mansur. „Plâng, când mă gândesc la copiii lui piele și os. Familia lui e terminată."

„Cum îndrăznești să-ți contrazici tatăl!" țipă Sultan în receptor. Toți cei care se află în cameră îi cunosc vocea și știu că fața îi e schimonosită de furie, iar trupul îi tremură. „Ce fel de fiu ești tu? Trebuie să mi te supui în toate. În toate. Ce e cu tine? De ce ești nepoliticos cu tatăl tău?"

Fața lui Mansur reflectă bătălia interioară care se dă în el. Întotdeauna a făcut ceea ce i-a cerut tatăl său. Mă rog, lucrurile despre care tatăl său știe. Nu s-a confruntat cu el deschis niciodată; pur și simplu nu îndrăznește să stârnească mânia părintelui său.

„În regulă", spune el și pune receptorul jos. Familia e mută. Mansur înjură.

„Are o inimă de piatră", oftează Sharifa. Sonia nu scoate nici un cuvânt.

În fiecare dimineață și în fiecare seară familia tâmplarului vine la ușa familiei Khan. Uneori e bunica; alteori mama, mătușa sau soția. Le însoțesc întotdeauna unul sau doi copii. Primesc același răspuns de fiecare dată. Sultan decide. Când va ajunge acasă, va da un verdict. Dar știu că nu e adevărat; Sultan deja și-a exprimat părerea.

În cele din urmă nu mai suportă. Nu mai deschid ușa, ci stau tăcuți, prefăcându-se că nu sunt acasă. Mansur se duce la secția locală de poliție și cere o amânare; vrea să aștepte până când se întoarce tatăl său; el o să se ocupe de această problemă. Dar polițistul șef nu mai poate să mai aștepte. Celula de trei metri pătrați nu poate să găzduiască prizonierii mai mult de câteva zile. Încă o dată îi cer tâmplarului să recunoască că a luat mai multe vederi și să spună cui le-a vândut, dar acesta refuză. Jalaluddin are cătușe la mâini și este scos afară din micuța colibă de pământ.

Întrucât secția locală de poliție nu are mașină, pică în sarcina lui Mansur să-l ducă pe tâmplar cu mașina până la sediul central al poliției din Kabul.

Afară se află tatăl tâmplarului, fiul și bunica lui. Când Mansur sosește, se apropie de el ezitând. Mansur urăște fiecare moment. În absența lui Sultan trebuie să se comporte ca un judecător intransigent.

„Fac ceea ce mi-a spus tatăl meu." Se scuză, își pune ochelarii de soare la ochi și se așază în mașină. Bunica și fiul cel mic se întorc acasă. Tatăl se cațără pe bicicleta lui șubredă și se ține după mașina lui Mansur. Nu se dă bătut și vrea să-și urmeze fiul cât de departe se poate. Cei din mașină îi văd silueta verticală dispărând în urma lor.

Mansur conduce mai încet decât de obicei. Ar putea să treacă mulți ani până când tâmplarul va mai vedea aceste străzi din nou.

Ajung la sediul central al poliției. În timpul domniei talibane, aceasta era una dintre cele mai urâte clădiri din Kabul. Aici, la Ministerul pentru Promovarea Virtuții și Eradicării Păcatului, cunoscut mai bine drept Ministerul Moralității, poliția religioasă își avea cartierul general. Erau aduși aici bărbați ale căror bărbi sau pantaloni erau prea scurți, femei care se plimbaseră pe stradă cu bărbați care nu erau rude cu ele, femei care se plimbaseră singure, femei care purtau machiaj sub burka. Timp de săptămâni de zile erau uitați în beciuri înainte de a fi mutați în alte închisori sau achitați. Când talibanii au plecat, celulele au fost deschise și prizonierii eliberați. S-au găsit cabluri și bastoane ce erau folosite ca instrumente de tortură. Bărbații erau bătuți goi; femeile puteau să se înfășoare într-un cearșaf când erau torturate. Înaintea talibanilor, clădirea fusese ocupată mai întâi de serviciul brutal de spionaj sovietic, apoi de forța polițienească haotică a mujahedinilor.

Tâmplarul urcă treptele masive, până la al cincilea etaj. Încearcă să meargă alături de Mansur și îl imploră din priviri. Ochii lui par

să se fi mărit în timpul săptămânii cât a fost încarcerat. Ochii care imploră par să-i iasă din cap. „Iartă-mă, iartă-mă. Îți voi lucra pe degeaba pentru tot restul vieții. Iartă-mă."

Mansur privește drept înainte. Nu trebuie să cedeze acum. Sultan și-a dat verdictul și nu-l poate contrazice. Ar putea fi dezmoștenit, aruncat afară din casă. Simte deja că fratele lui a devenit favoritul lui Sultan. Eqbal poate să învețe cum să utilizeze calculatoarele, lui Eqbal i s-a promis o bicicletă. Dacă Mansur i se opune acum, Sultan ar putea să diminueze toate legăturile cu el. Oricât de milă i-ar fi de tâmplar, nu poate să rişte nimic acum.

Așteaptă interogatoriul și înregistrarea declarației. Sistemul spune că persoana pârâtă este ținută în închisoare până când i se dovedește nevinovăția sau vina. Oricine poate să acuze pe oricine, iar pârâtul va fi închis.

Mansur își expune cazul în fața celui care ia interogatoriul. Tâmplarul se chircește pe podea. Are degetele de la picioare lungi și diforme, iar marginea unghiilor este neagră de murdărie. Vesta și puloverul îi atârnă zdrențăroase. Pantalonii îi acoperă doar coapsele.

Cel care ia interogatoriul stă în spatele unei mese și notează grijuliu cele două declarații. Scrie elegant și folosește indigou pentru copii.

„De ce ești atât de înnebunit după ilustratele din Afganistan?" Polițistul râde și găsește chestiunea mai degrabă curioasă. Dar înainte ca tâmplarul să răspundă, el continuă: „Acum spune-mi cui i le-ai vândut; înțelegem cu toții că nu le-ai furat să le trimiți rudelor."

„Am luat doar două sute, iar Rasul mi-a dat mai multe", începe tâmplarul ezitant.

„Rasul nu ți-a dat niciodată nici o vedere, asta e o minciună", spune Mansur.

„Îți vei aminti această încăpere ca pe un loc unde ai avut șansa să spui adevărul", zice polițistul. Jalaluddin înghite și își trosnește încheieturile degetelor de la mâini și scoate un oftat de ușurare, când polițaiul îl interoghează în continuare pe Mansur despre locul, timpul și modul în care s-a petrecut totul. În spatele polițistului, prin fereastră, se poate zări unul din munții care înconjoară orașul. Case micuțe sunt cocoțate pe latura muntelui. Cărările șerpuiesc în zigzag în jos, spre poalele muntelui. Tâmplarul vede oameni pe fereastră; seamănă cu niște furnicuțe care urcă și coboară. Casele au fost construite cu materiale furate din ceea ce s-a mai putut găsi în Kabulul devastat de război: niște foi de fier ruginit, o bucată de sac, niște plastic, câteva cărămizi, bucăți mai mari sau mai mici de prefabricate.

Brusc polițistul se ghemuiește alături de el. „Știu că ai copii care-ți mor de foame și mai știu că nu ești un criminal. Îți dau o ultimă șansă. Folosește-te de ea. Dacă îmi spui cui i-ai vândut vederile, îți voi da drumul. Dacă nu-mi spui, îți voi da câțiva ani de pușcărie."

Mansur își pierde interesul. Este a suta oară când tâmplarului i s-a cerut să recunoască cui i-a vândut ilustratele. Poate că spune adevărul. Poate că nu le-a vândut nimănui. Mansur se uită la ceas și cască.

Deodată, buzele lui Jalaluddin rostesc un nume, atât de încet, încât abia poate fi auzit.

Mansur sare în picioare.

Bărbatul al cărui nume l-a rostit Jalaluddin are un chioșc în piața unde el vinde calendare, stilouri și felicitări; felicitări pentru festivaluri religioase, nunți, logodne și aniversări – și vederi cu imagini din Afganistan. Întotdeauna a cumpărat aceste vederi de la magazinul lui Sultan, dar nu a mai venit la ei de ceva timp. Mansur și-l amintește bine, pentru că întotdeauna s-a plâns de prețuri.

E ca și cum ar fi de neoprit; dar Jalaluddin încă mai tremură când mărturisește.

„A venit la mine într-o după-amiază când plecam de la muncă. Am stat de vorbă și m-a întrebat dacă am nevoie de bani. Sigur că aveam. Apoi m-a întrebat dacă puteam să-i duc niște vederi. Prima oară am refuzat, dar ulterior mi-a spus câți bani voi primi pentru ele. M-am gândit la copiii mei de acasă. Nu sunt în stare să-mi hrănesc copiii dintr-un salariu de tâmplar. M-am gândit la soția mea căreia au început să-i cadă dinții – și are numai treizeci de ani. M-am gândit la toate privirile pline de reproș pe care le primesc acasă pentru că nu sunt capabil să câștig suficient. M-am gândit la hainele și la încălțămintea pe care nu pot să le cumpăr copiilor, doctorul pe care nu ni-l permitem, mâncarea îngrozitoare pe care trebuie să o mâncăm. Așa că m-am gândit că dacă iau câteva, cât timp lucrez în anticariat, aș putea să-mi rezolv o parte din probleme. Sultan nu va observa. Are atât de multe ilustrate și atât de mulți bani. Și atunci am luat niște vederi."

„Va trebui să mergem acolo și să confiscăm dovezile", spune polițistul. Se ridică și le ordonă tâmplarului, lui Mansur și altui polițist să vină cu el. Se duc cu mașina în piață și la chioșcul cu vederi. Un băiețel vinde din spatele gheretei.

„Unde este Mahmoud?" întreabă polițistul. Mahmoud ia masa de prânz. Polițistul e îmbrăcat în civil. Îi arată băiatului legitimația sa și-i spune că vrea să se uite la vederile lui. Băiatul îi lasă să intre pe o latură a chioșcului, într-o zonă strâmtă dintre perete, mormanul de marfă și tejghea. Mansur și polițistul smulg vederile de pe rafturi; cele pe care le-a tipărit Sultan sunt îndesate într-o plasă. Numără câteva sute. Dar e greu de spus pe care Mahmoud le-a cumpărat legal și pe care le-a cumpărat de la Jalaluddin. Iau vederile și pe băiat și-i duc la secția de poliție.

Un polițist a rămas să-l aștepte pe Mahmoud. Chioșcul e sigilat. Din acest motiv, Mahmoud nu va mai vinde nici o felicitare astăzi, sau imagini ale eroilor ori războinicilor.

Când Mahmoud ajunge în cele din urmă la secția de poliție, încă mirosind a chebab, interogatoriul e reluat de la capăt. Inițial Mahmoud neagă să-l fi văzut vreodată pe tâmplar. Spune că a cumpărat totul legal de la Sultan, Yunus, Eqbal și Mansur. Apoi schimbă tactica și spune, da, într-o zi tâmplarul l-a abordat, dar nu a cumpărat nimic niciodată.

Și proprietarul chioșcului trebuie să-și petreacă noaptea în detenție. Cel puțin Mansur poate pleca. Pe coridor așteaptă tatăl, unchiul, nepotul și fiul tâmplarului. Se apropie de el, îl ating și îl privesc terorizați când o ia la fugă. Nu mai suportă. Jalaluddin a mărturisit, Sultan va fi mulțumit, problema a fost rezolvată. Acum că s-a dovedit că a furat și că vederile au fost revândute, poate să înceapă procesul criminalului.

Își amintește ce a spus polițistul la interogatoriu: „Asta e ultima ta șansă. Dacă mărturisești, te vom lăsa să pleci și te poți întoarce la familia ta."

Mansur nu se simte bine. Se grăbește. Gândurile i se îndreaptă spre ultimele cuvinte ale lui Sultan, înainte ca acesta să plece. „Mi-am riscat viața ca să-mi ridic această afacere, am fost închis, am fost bătut. Mi-am restrâns activitatea ca să încerc să creez ceva pentru Afganistan și un nenorocit de tâmplar vine și încearcă să-și însușească munca mea de-o viață. Va fi pedepsit. Nu fi indulgent Mansur, să nu cedezi."

Într-o colibă prăpădită de pământ din Deh Khudaidad, o femeie stă jos și privește în gol. Copiii ei cei mai mici plâng; nu au nimic de mâncare și așteaptă întoarcerea bunicului lor din oraș. Poate va aduce ceva. Aleargă spre el când acesta intră pe poartă cu bicicleta. Dar mâinile îi sunt goale. Și coșul bicicletei e gol. Se opresc când îi văd fața întunecată. Pentru un moment, sunt tăcuți, înainte de a începe să plângă și să se agațe de el. „Unde e tata, când se va întoarce tata?"

Mama mea, Osama

Tajmir ridică Coranul în dreptul frunții sale, îl sărută și citește un verset la întâmplare. Sărută din nou cartea, o bagă în buzunar și privește fix pe fereastră. Mașina e pe drumul de ieșire din Kabul. Se îndreaptă spre est, către teritoriile agitate de la frontiera dintre Afganistan și Pakistan, unde talibanii și al-Qaida sunt încă sprijiniți de localnici și unde, conform celor susținute de americani, teroriștii se ascund în peisajul de munte inaccesibil. Aici aceștia cercetează amănunțit terenul, interoghează populația, aruncă peșteri în aer, caută ascunzătorile secrete cu armament, găsesc ascunzătorile, bombardează și ucid câțiva civili, în vânătoarea lor după teroriști și trofeul la care toți visează – Osama bin Laden.

Aceasta este zona unde a avut loc operațiunea Anaconda, ofensiva majoră din primăvară, împotriva al-Qaida, când forțele speciale internaționale, sub comanda Statelor Unite, au dus lupte dure contra discipolilor lui Osama, care mai rămăseseră în Afganistan. Se presupune că o mână de soldați ai organizației al-Qaida au mai fost găsiți în aceste zone de frontieră, zone în care luptătorii nu au recunoscut niciodată o autoritate centrală, ci se conduceau după legea tribală. Pentru americani și autoritățile centrale, era dificil să se infiltreze în satele care fac parte din centura tribului pashtoon ce se întinde de fiecare parte a frontierei. Experții serviciilor secrete cred că Osama bin Laden și liderul taliban, Mullah Omar, sunt încă în viață în Afganistan și asta este zona unde pot fi găsiți.

Tajmir încearcă să-i găsească. Sau cel puțin să găsească pe cineva care cunoaște pe cineva care i-a văzut, sau crede că a văzut pe cineva care seamănă cu ei. Spre deosebire de amicul său de drum, Tajmir speră că nu vor găsi nimic. Tajmir urăște pericolul. Urăște să călătorească în zonele triburilor unde necazurile pot izbucni în orice moment. În spatele mașinii se află veste antiglonț și caschete, gata de acțiune.

„Ce citești, Tajmir?"

„Sfântul Coran."

„Da, asta văd, dar ceva anume? Vreau să zic, de exemplu, 'secțiunea de călătorie' sau ceva în genul ăsta?"

„Nu, niciodată nu caut ceva anume; îl deschid la întâmplare. Chiar acum am deschis la pasajul în care oricine i se supune lui Allah și mesagerului său va fi condus în grădina Paradisului, unde aerul plutește ușor, în timp ce oricine îi va întoarce spatele, va fi veșnic supus unei pedeapse dureroase. Citesc Coranul când sunt speriat sau trist."

„Oh, mda", spune Bob și își lipește capul de geamul mașinii. Vede străzile murdare ale Kabulului prin ochii întredeschiși. Conduc prin soarele dimineții, iar Bob își închide ochii să se protejeze de lumina orbitoare.

Tajmir se gândește la misiunea lui. A primit sarcina de a fi translatorul unei reviste americane importante. Mai înainte, sub talibani, lucrase pentru o organizație de binefacere. Era responsabil cu distribuirea făinii și a orezului către cei săraci. După ce străinii au plecat, după 11 septembrie, și-a dat demisia din funcția sa. Talibanii i-au blocat toate eforturile. Distribuirea alimentelor a fost oprită și într-o zi, o bombă a distrus depozitul. Tajmir i-a mulțumit lui Allah că a oprit livările. Care ar mai fi fost avantajul, dacă locul ar fi fost plin de femei și copii stând la coadă disperați după mâncare?

Dar acum i se pare că a trecut o eternitate de când a lucrat cu serviciul de urgență. Când jurnaliștii au început să curgă în Kabul, revista americană l-a ales pe el. S-au oferit să-i plătească pe zi cât ar fi trebuit să-i plătească în mod normal în două săptămâni. S-a gândit la familia lui săracă, a părăsit activitățile umanitare și a început să traducă într-o engleză artistică și plină de imaginație.

Tajmir este singurul susținător al familiei sale, care, pe scala de mărime a familiilor din Afganistan, este una mică. Locuiește cu mama sa, cu tatăl, sora vitregă, soția și fiica de un an, Bahar, într-un apartament mic din Mikrorayon, aproape de Sultan și familia lui. Mama lui este sora cea mare a lui Sultan, Feroza, care a fost măritată ca să aducă bani pentru studiile lui Sultan.

Feroza a fost cea mai severă dintre mame. De pe vremea când Tajmir era un băiețel, rareori i se permitea să se joace afară cu alți copii. Trebuia să se joace, calm și în liniște, în cămăruța ținută sub observație de Feroza. Când a mai crescut, trebuia să-și facă temele. Trebuia să se întoarcă imediat de la școală, nu avea voie să meargă la altcineva acasă sau să vină cineva acasă la el să se joace. Tajmir nu a protestat niciodată; niciodată nu era posibil să te certi cu Feroza pentru că l-ar fi lovit, iar Feroza lovește tare.

„E mai rea decât Osama bin Laden", îi spunea Tajmir lui Bob, când trebuia să se scuze pentru că întârziase sau când trebuia să plece devreme. Noii lui prieteni americani aud povești îngrozitoare despre „Osama". Își imaginează un fel de scorpie ascunsă sub burka. Dar când au cunoscut-o, în timp ce îl vizitau pe Tajmir, au văzut o femeie micuță, zâmbitoare, cu ochi iscoditori, miopi. În jurul gâtului are un medalion mare, de aur, inscripționat cu crezul islamic. Și l-a cumpărat cu primul salariu al lui Tajmir primit de la americani. Feroza știe exact cât câștigă băiatul ei, iar el îi dă ei toți banii. Ea îi dă în schimb, câțiva bănuți de buzunar. Tajmir le arată toate semnele de pe pereți, unde ea a aruncat cu pantofi sau

cu alte obiecte după el. Acum râde; tirana Feroza a devenit o poveste amuzantă.

Dorința arzătoare a Ferozei era ca Tajmir să devină cineva important. De fiecare dată când avea niște bănuți de cheltuit, îl înscria la câte un curs: ore de engleză, ore suplimentare de matematică, ore de calculator. Femeia analfabetă, care a fost forțată să se căsătorească pentru a aduce bani familiei sale, urma să se transforme într-o mamă onorată și respectată, prin intermediul fiului ei.

Tajmir și-a văzut prea puțin tatăl. Era un bărbat bun, mai degrabă timid, și suferea de o stare proastă a sănătății. În vremurile bune, călătorea între India și Pakistan, fiind comis-voiajor. Uneori se întorcea cu bani, alteori nu.

Îl bătea Feroza pe Tajmir, dar niciodată nu și-a atins soțul, în ciuda faptului că nu era nici un dubiu legat de cine era cel mai puternic dintre cei doi. De-a lungul anilor, Feroza se transformase într-o femeie dolofană, rotundă ca o minge mică, ochelarii cu dioptrii mari balansându-i-se pe vârful nasului sau atârnându-i la gât. Soțul ei, pe de altă parte, era cenușiu și emaciat, slab și fragil, ca o creangă uscată. Când soțul pleca departe, Feroza prelua rolul de cap al familiei.

Feroza nu a mai avut niciodată alți copii, dar nu a renunțat nicicând la speranța de a mai avea și alte progenituri. După ce s-a împăcat cu ideea că nu o să mai devină mamă din nou, s-a dus la unul dintre orfelinatele din Kabul. Aici a găsit-o pe Kheshmesh, a cărei familie a abandonat-o în fața orfelinatului, înfășurată într-o față de pernă murdară. Feroza a adoptat-o și a adus-o acasă, drept sora lui Tajmir. În timp ce Tajmir este copia fidelă a Ferozei – aceeași față rotundă, burta mare, mersul legănat – Kheshmesh e diferită.

Kheshmesh este o fetiță plină de energie, care se controlează greu, slabă ca o scobitoare. Pielea ei e un pic mai închisă decât a

celorlalți membri ai familiei. Kheshmesh are o privire sălbatică când se uită la ea însăși, ca și cum viața din mintea ei este mult mai palpitantă decât lumea reală. La reuniunile de familie, spre disperarea Ferozei, Kheshmesh aleargă ca un mânz jucăuș. În timp ce Tajmir se supunea întotdeauna dorințelor mamei lui, pe vremea când era mic, Kheshmesh se murdărește mereu, e întotdeauna ciufulită, plină de julituri și tăieturi. Dar când e liniștită, nimeni nu e mai devotat ca Kheshmesh. Nimeni nu-i dă mamei sale sărutări atât de tandre sau îmbrățișări atât de puternice. Oriunde merge Feroza, Kheshmesh nu e departe în urma ei – ca o umbră mică și slăbănoagă, în spatele mamei sale dolofane.

Ca toți copiii, Kheshmesh a învățat rapid ce înseamnă un taliban. Odată, Kheshmesh și o prietenă de-a ei au fost bătute de un taliban în casa scării de la bloc. Se jucau cu fiul lui, care a căzut și s-a lovit foarte rău. Tatăl le-a înșfăcat pe amândouă și le-a bătut cu un băț. Nu s-au mai jucat niciodată cu băiețelul. Talibanii erau acei oameni care nu o lăsau să meargă la școală cu băieții din Mikrorayon; erau cei care îți interziceau să cânți sau să bați din palme, care-i opreau pe oameni să danseze. Talibanii erau acei indivizi care nu o lăsau să se joace afară cu păpușile. Păpușile și animalele de pluș erau interzise pentru că întruchipau creaturi vii. Când poliția religioasă a percheziționat casele oamenilor, a distrus televizoarele și casetofoanele, a confiscat de asemenea jucăriile copiilor, acolo unde le găseau. Le rupeau mâinile și capetele sau le călcau în picioare, în fața ochilor copiilor șocați.

Când Feroza i-a spus lui Kheshmesh că talibanii au plecat, primul lucru pe care l-a făcut a fost să-și scoată păpușa ei preferată afară și să-i arate lumea. Tajmir și-a ras barba. Feroza a făcut rost în secret de un casetofon și se învârtea prin apartament cântând: „Acum ne vom lua revanșa pentru cei cinci ani pierduți."

Feroza nu a mai avut alți copii de care să aibă grijă. La scurt timp după ce a adoptat-o pe Kheshmesh, a izbucnit războiul civil

și s-a refugiat în Pakistan cu familia lui Sultan. Când s-a întors de la viața de refugiat, era timpul să-i găsească lui Tajmir o soție, nu să caute după alți copii abandonați în spital.

Ca și oricare alt lucru din viața lui Tajmir, găsirea unei soții era, de asemenea, o prerogativă a mamei sale. Tajmir era îndrăgostit de o fată pe care o întâlnise la orele de engleză din Pakistan. Erau un fel de iubiți, deși nu s-au ținut niciodată de mână ori s-au sărutat. Cu greu rămâneau vreodată singuri, dar oricum erau îndrăgostiți și își scriau bilețele și scrisori de dragoste. Tajmir nu a îndrăznit niciodată să-i spună Ferozei despre această fată, dar visa să se căsătorească cu ea. Era o rudă de-a lui Massoud, eroul de război, iar Tajmir știa că mama lui s-ar fi putut teme de toate problemele care ar fi putut să apară. Dar indiferent care ar fi fost problema, Tajmir nu ar fi îndrăznit niciodată să-i mărturisească mamei sale despre pasiunea lui. Fusesese educat să nu întrebe nimic; nu discuta niciodată cu Feroza despre ceea ce simțea. Considera că a fi supus era o dovadă de respect.

„Am găsit fata cu care vreau să te căsătorești", i-a spus Feroza într-o zi.

„Oh", a spus Tajmir. I s-a pus un nod în gât, dar nu a scos nici un cuvânt de protest. Știa că trebuia să-i scrie o scrisoare iubitei sale dulci și să-i spună că s-a terminat totul.

„Cine este?" a întrebat el.

„E verișoara ta de-a doua, Khadija. Nu ai mai văzut-o de când erați mici. E isteață, muncitoare și dintr-o familie bună."

Tajmir a dat puțin din cap, aprobator. Două luni mai târziu a întâlnit-o pe Khadija pentru întâia oară, la petrecerea de logodnă. Au stat jos unul lângă altul, fără să scoată un cuvânt, cât timp a durat petrecerea. *Aș putea să o iubesc*, s-a gândit el.

Khadija seamănă cu o cântăreață de jazz pariziană din anii douăzeci. Are părul negru, ondulat, cu cărare pe o parte, tăiat drept, pielea albă, pudrată, și întotdeauna își machiază ochii cu

negru și își dă cu ruj roșu. Obrajii sunt înguști, iar buzele late, și arată ca și cum ar fi pozat întreaga ei viață pentru fotografi profesioniști. Dar conform standardelor afgane, nu e foarte drăguță; e prea slabă, cu oasele prea înguste. Femeia afgană ideală este rotundă: obraji rotunzi, șolduri rotunde, abdomen rotund.

„Acum o iubesc", spune Tajmir. Se apropie de Gardes, iar Tajmir i-a istorisit lui Bob, jurnalistul american, întreaga poveste a vieții lui.

„Uau", zice Bob. „Ce poveste. Deci chiar îți iubești soția acum? Dar cu cealaltă fată ce s-a întâmplat?"

Tajmir habar nu are ce s-a întâmplat cu cealaltă fată. Nici măcar nu se gândește la ea vreodată. Acum trăiește pentru micuța lui familie. De un an de zile, el și Khadija au o fetiță.

„Khadija a fost îngrozită să facă o fată", îi spune lui Bob. „Khadija se teme întotdeauna de ceva, iar de data asta se temea să nu nască o fetiță. I-am spus și ei și oricui altcuiva că vroiam o fetiță. Că mai presus de orice, vroiam o fiică. Așa că dacă am fi avut o fiică nimeni nu ar fi spus: ce trist, pentru că la urma urmei asta îmi doream, iar dacă aveam băiat, nimeni nu ar mai fi zis nimic și așa toată lumea ar fi fost mulțumită, indiferent ce ar fi fost."

„Hm", spune Bob și încearcă să înțeleagă logica acestui raționament.

„Acum Khadija e îngrijorată că nu va mai rămâne din nou însărcinată, pentru că încercăm, dar nu se întâmplă nimic. Așa că îi tot spun că un copil e suficient, e bine și un copil. În Occident, multe familii au doar un copil. Așa că dacă nu o să mai avem și alții, toți vor spune că nu am mai vrut copii, iar dacă vom mai face mai mulți, atunci toată lumea va fi mulțumită, indiferent de sexul copiilor."

„Hm."

Opresc în Gardes, să cumpere ceva de mâncare. Cumpără un cartuș de țigări „ultra-ușoare" la cincisprezece cenți pachetul, un kilogram de castraveți, douăzeci de ouă și niște pâine. Curăță castraveții și sparg ouăle, când Bob strigă dintr-o dată: „Oprește!"

Pe marginea străzii stau jos, așezați în cerc, treizeci de bărbați. În fața lor, pe pământ stau pistoalele Kalașnikov, iar peste piepturile lor sunt legate centuri cu muniție.

„Ăștia sunt oamenii lui Padsha Khan", strigă Bob. „Oprește mașina."

Bob înfige mâna în Tajmir și se îndreaptă spre bărbați. Padsha Khan stă în mijlocul lor: cel mai mare luptător al provinciilor din est și unul dintre cei mai vehemenți oponenți ai lui Hamid Karzai.

Când s-au retras talibanii, Padsha Khan a fost numit guvernator al provinciei Paktia, cunoscută ca una dintre cele mai recalcitrante regiuni ale Afganistanului. Fiind guvernator al unei regiuni unde încă mai există susținere pentru rețeaua al-Qaida, Padsha Khan a devenit un om important pentru serviciile de spionaj americane. Depindeau de cooperarea cu cineva care cunoștea locurile, iar un războinic nu era nici mai bun, nici mai rău, decât oricine altcineva. Sarcina lui Padsha Khan era de a localiza ascunzătorile soldaților talibani și ai al-Qaida. Apoi, misiunea lui era de a informa americanii. În acest moment i se dăduse un telefon prin satelit, pe care-l folosea frecvent. Tot suna și le spunea americanilor despre mișcările al-Qaida din regiune. Iar americanii deschid focul – asupra unui sat ici și a unui sat colo, asupra șefilor de triburi în drum spre ceremonia de învestire a lui Karzai, asupra unor petreceri de nuntă, unei adunături de oameni dintr-o casă și asupra propriilor aliați ai americanilor. Nici o acțiune nu avea legătură cu al-Qaida, dar toate au avut un lucru în comun – toți erau inamici ai lui Padsha Khan. Protestele locale împotriva guvernatorului încăpățânat, care dintr-o dată avea la dispoziția sa avioane de luptă B-52 și F-16, pentru a marca puncte împotriva

triburilor locale, ajunseseră la un asemenea nivel, încât Karzai nu avea altă soluție decât să-l destituie.

Padsha Khan și-a început atunci micul său război. A trimis rachete către satele unde inamicii săi erau adunați și acestea au explodat printre diferite facțiuni. Câțiva oameni inocenți au fost uciși, când el a încercat să-și recapete puterea pe care o pierduse. In cele din urmă, a trebuit să renunțe, cel puțin pentru o vreme. Bob îl căuta de o viață, și acum iată-l, stând jos pe nisip, înconjurat de o mână de bărbați bărboși.

Padsha se ridică când îi vede. Pe Bob îl salută cu răceală, dar pe Tajmir îl îmbrățișează călduros și îl trage în jos, lângă el. „Ce mai faci, prietene? Ești bine?"

S-au întâlnit deseori în timpul operațiunii Anaconda. Tajmir făcea pe traducătorul și atunci.

Padsha Khan era obișnuit să conducă regiunea, împreună cu cei trei frați ai lui, ca și cum ar fi fost propria lui ogradă. Cu numai șase săptămâni în urmă, le-a dat drumul rachetelor să bombardeze orașul Gardes. Acum e rândul lui Khost. A fost numit un nou guvernator, un sociolog care trăise în ultimii zece ani în Australia. Se ascundea, de frica lui Padsha Khan și oamenii lui.

„Oamenii mei sunt pregătiți", îi spune Padsha Khan lui Tajmir, care traduce, în timp ce Bob transcrie în carnețelul său. „Acum discutăm ce vom face", continuă el și se uită la oamenii lui. „Îl sechestrăm sau așteptăm?" istorisește Padsha Khan. „Vă duceți la Khost? Atunci trebuie să le spuneți fraților mei să scape de noul guvernator cât ai clipi din ochi. Spuneți-i să-și facă bagajul și să se ducă naibii la Karzai!"

Padsha Khan se folosește de mâini ca să mimeze strângerea bagajelor și plecarea. Bărbații se uită la el, apoi la Tajmir și apoi la blondul Bob, care notează totul cu frenezie.

„Ascultă", spune Padsha Khan. Nu e nici un dubiu legat de cine crede el că este conducătorul legitim al celor trei provincii,

provincii pe care americanii le supraveghează ca niște ulii. Războinicul se folosește de piciorul lui Tajmir, ca să ilustreze ce vrea să spună, desenând hărți, șosele și frontiere pe coapsa lui. Tajmir e pocnit peste coapsă, de fiecare dată când face câte-o declarație; traduce automat. Cea mai mare furnică pe care a văzut-o vreodată se cațără pe laba piciorului său.

„Karzai amenință să trimită armata săptămâna viitoare. Ce veți face?" întreabă Bob.

„Ce armată? Karzai nu are nici o armată. Are câteva sute de gărzi de corp, care sunt antrenate de britanici. Nimeni nu poate să mă bată pe teritoriul meu", spune Padsha Khan, privindu-și oamenii. Sunt încălțați cu sandale tocite și haine ponosite și singurul lucru un pic mai lustruit și mai strălucitor sunt armele lor. Unele dintre paturile armelor sunt acoperite cu rânduri colorate de perle, altele au margini atent și detaliat împodobite. Câțiva dintre tinerii soldați și-au decorat Kalașnikovurile cu abțibilduri. Un abțibild roz are inscripționat pe el cuvintele: „Sărută-mă."

Mulți dintre acești bărbați au luptat alături de talibani numai cu un an în urmă. „Nimeni nu e proprietarul nostru, suntem doar de închiriat", spun afganii despre ei și despre schimbarea lor rapidă dintr-o tabără în alta. Astăzi aparțin lui Padsha Khan; mâine ar putea să-i angajeze americanii. Cel mai important lucru pentru ei, acum, este să lupte împotriva oricui consideră Padsha Khan că este inamicul său. Vânătoarea americanilor după al-Qaida va trebui să mai aștepte.

„E nebun", spune Tajmir când sunt din nou în mașină. „Oamenii ca el sunt responsabili de faptul că în Afganistan nu e niciodată pace. Pentru el puterea e mai importantă decât pacea. E destul de nebun să pună în pericol viețile a mii de oameni, doar ca să rămână la putere. Nu pot să-mi imaginez de ce americanii vor să coopereze cu un om ca ăsta", spune el.

„Dacă ar fi trebuit să lucreze numai cu oameni ale căror mâini sunt curate, nu ar fi găsit prea mulți în provincie", spune Bob. „Nu au de ales."

„Dar acum nu-i mai interesează vânarea talibanilor pentru americani, acum au îndreptat armele unii împotriva celorlalți", protestează Tajmir.

„Hm", mormăie Bob. „Mă întreb dacă vor fi lupte serioase", spune el, mai mult pentru sine, decât pentru Tajmir.

Tajmir și Bob sunt în total dezacord cu ceea ce înseamnă o călătorie plină de succes. Bob vrea acțiune; cu cât mai multă, cu atât mai bine. Tajmir vrea să se întoarcă acasă, cât de repede posibil. În câteva zile, el și Khadija sărbătoresc cea de-a doua aniversare a nunții lor și speră să fie acasă pentru eveniment. Vrea să o surprindă cu un cadou minunat.

Bob vrea acțiune violentă în scenariu, ca acum câteva săptămâni, când el și Tajmir aproape erau să fie uciși de o grenadă. Nu i-a lovit pe ei, ci mașina din spatele lor. Sau ca atunci când au trebuit să se ascundă în întuneric, pentru că fuseseră confundați de inamici în drumul lor spre Gardez, iar gloanțele vâjâiau pe deasupra lor. Deși e speriat de moarte, aceste lucruri îl fac pe Bob să simtă că are o meserie importantă, în timp ce Tajmir blestemă orice schimbare care intervine în slujba sa. Singurul avantaj al acestor călătorii sunt banii primiți în plus pentru pericol; Feroza nu știe nimic despre asta, așa că își ține banii ăștia doar pentru el.

Pentru Tajmir și majoritatea locuitorilor din Kabul, această parte a Afganistanului este aceea pe care o identifică cu dezastrul. Aceste zone sunt considerate sălbatice și violente. Aici trăiesc oamenii care nu se supun autorității naționale. Padsha Khan și fratele lui pot să conducă toată regiunea. Întotdeauna a fost așa. Legea junglei.

Trec cu mașina prin peisaje de deșert arid. Ici-colo, zăresc nomazi și cămile, care își taie calea încetișor și pășesc mândri

de-a lungul dunelor de nisip. În câteva locuri, nomazii și-au ridicat corturile lor mari, de culoarea nisipului. Femei în fuste unduitoare și colorate se plimbă printre corturi. Femeile tribului Kirchi sunt privite ca fiind cele mai libere din Afganistan. Atâta timp cât stau departe de orașe, nici măcar talibanii nu le-au forțat să poarte burka. Dar aceste triburi nomade au suferit și ele enorm în anii trecuți. Din cauza războiului și a minelor, au trebuit să-și modifice traseele vechi de secole, iar acum se mișcă pe teritorii mult mai restrânse. Seceta din anii trecuți a avut ca rezultat moartea multora dintre turmele lor de capre și cămile.

Peisajul devine din ce în ce mai pustiu: sub ei e deșert, deasupra lor sunt munții, toate în diferite nuanțe de maro. Sus, pe munți, sunt cărări negre, în zig-zag, care se dovedesc a fi oi, ce se deplasează una lângă alta, căutând mâncare pe tăpșanurile cu verdeață.

Se apropie de Khost. Tajmir își urăște orașul. Aici, liderul talibanilor, Mullah Omar, și-a găsit cei mai loiali susținători. La Khost și în zona înconjurătoare cu greu s-a remarcat că țara se află sub conducerea talibanilor. Pentru ei, schimbările au fost nesemnificative. Femeile nu fuseseră niciodată la serviciu, și nici fetele la școală. Burka au purtat-o dintotdeauna, fiind impusă nu de autorități, ci de familii.

Khost e un orășel fără femei, cel puțin în aparență. În timp ce la Kabul, în timpul primei primăveri de după căderea talibanilor, femeile începuseră să-și arunce burka cât colo, și din când în când puteai vedea femei și în restaurante, la Khost femeile pot fi rar văzute, nici măcar ascunse în spatele unei burka. Își duc viața închise în curtea din spatele casei; nu ies niciodată afară, la cumpărături ori în vizite. Se supun legii islamice – prin care femeile sunt ținute ascunse vederii, segregarea totală dintre bărbați și femei.

Tajmir și Bob își croiesc drum până la fratele mai mic al lui Padsha Khan, Kamal Khan. Acesta a ocupat reședința guverna-

torului, în timp ce guvernatorul nou numit în funcție s-a predat singur, fiind arestat la domiciliul polițistului șef. Grădina de flori a guvernatorului e plină de oameni loiali clanului Khan. Soldați de toate vârstele, de la tineri slăbuți la bărbați grizonați, stau jos, întinși pe iarbă sau se plimbă. Atmosfera este tensionată și cumva epuizantă.

„Kamal Khan?" întreabă Tajmir.

Doi soldați arată spre comandant, care e înconjurat de bărbați. E de acord cu interviul și se așază. Un băiețel sosește cu ceai.

„Suntem gata de luptă. Până când falsul guvernator nu va părăsi Khost și fratele meu nu va fi reinstalat în funcție, nu va fi pace", spune tânărul bărbat. Bărbații aprobă din cap. Un bărbat, mai ales, dă cu tărie din cap, este cel de-al doilea la comandă, după Kamal Khan. Stă jos pe podea, cu picioarele încrucișate, bea ceai și ascultă. Tot timpul mângâie un alt soldat. Sunt aproape încolăciți unul lângă altul, iar degetele lor împletite se odihnesc în poala unuia dintre ei. Mulți dintre soldați le trimit priviri lingușitoare lui Tajmir și lui Bob.

În anumite regiuni ale Afganistantului, mai ales în regiunile de sud-est ale țării, homosexualitatea este larg răspândită, și se acceptă pipăitul. Mulți comandanți au iubiți tineri și poți vedea bărbați în vârstă, urmați de o adunătură de tineri. Băieții se împodobeau punându-și flori în păr, după ureche sau la butonieră. Acest comportament este deseori explicat de legea strictă impusă de Islam, prin care femeile nu au voie să fie văzute, practicată în regiunile din sudul și estul țării. Des vezi câte o ceată de băieți vorbind afectat și mișcându-se grațios. Își conturează ochii ușor, cu creion dermatograf, iar mișcările lor amintesc de cele ale unui travestit occidental. Privesc insistent, flirtează și își leagănă umerii sau șoldurile.

Comandanții nu trăiesc doar ca homosexuali; majoritatea au soții și o hoardă de copii. Însă rar stau pe acasă, așa că viața și-o

trăiesc printre bărbați. Deseori, în jurul bărbaților, se iscă drame majore din cauza geloziei; multe dispute violente s-au desfășurat în jurul unui amant tânăr care-și împărțea favorurile la doi alți bărbați. Odată, doi comandanți au dat drumul unei dispute sângeroase, cu tancurile, într-un bazar, pentru un tânăr iubit. Rezultatul: câteva zeci de oameni uciși.

Kamal Khan, un bărbat arătos, la cei douăzeci și ceva de ani ai săi, e ferm convins că este dreptul clanului Khan de a conduce provincia.

„Acești oameni sunt de partea noastră. Vom lupta până la ultimul om. Nu că am vrea puterea", afirmă Kamal Khan, dezarmant. „E vorba de oameni, oamenii ne vor. Și ne merită. Noi doar urmăm dorințele lor."

Doi păienjeni cu picioare lungi se cațără pe peretele din spatele lui. Kamal Khan își scoate o punguță de sub vestă. În ea sunt medicamente pe care le înghite. „Nu mă simt bine", spune el, cu niște ochi care imploră compătimire.

Aceștia sunt oamenii care se opun lui Hamid Karzai. Aceștia sunt oamenii care continuă să conducă după regulile războinicilor și care refuză să li se dicteze de la Kabul. Prea puțin contează dacă se pierd viețile populației civile. Puterea contează, iar puterea înseamnă două lucruri: onoarea – tribul Khan îți păstrează poziția în provincie – și banii – controlul asupra traficului înfloritor cu bunuri de contrabandă și veniturilor din taxele vamale percepute asupra bunurilor care sunt importate legal.

Motivul pentru care revista americană e atât de interesată de conflictul local din Khost nu e în primul rând acela că Karzai amenință să trimită armata peste rebeli. Acest lucru probabil nu se va întâmpla, pentru că așa cum Padsha Khan a afirmat: „Dacă trimite armata, oamenii vor fi uciși și el va fi învinovățit pentru asta."

Nu, revista este interesată datorită forțelor americane din regiune, Forțele Speciale Americane, de care e imposibil să te apropii, de agenții care se furișează prin munți vânând membrii al-Qaida. Revista, la care lucrează Bob, vrea un articol, un articol în exclusivitate, despre „vânătoarea celor din organizația al-Qaida". Dar cel mai mult și mai mult, tânărul reporter vrea să-l găsească pe Osama bin Laden. Sau cel puțin pe Mullah Omar. Americanii au făcut pariuri cât mai puțin riscante și încearcă să lucreze cu ambele tabere ale conflictului local. Americanii le dau bani celor două tabere; ambele tabere îi însoțesc în misiuni; ambelor tabere li se dau arme, echipament de comunicație, echipament aferent serviciilor secrete. Americanii au contacte bune în ambele tabere; aici există foști susținători ai talibanilor.

Cel mai mare inamic al fraților Khan se numește Mustafa. El este polițistul șef din Khost. Mustafa cooperează cu Karzai și cu americanii. Când unul din oamenii lui Mustafa a omorât patru dintre bărbații clanului Khan, în timpul unui recent schimb de focuri, a trebuit să se baricadeze în secția de poliție timp de câteva zile. Primii patru care vor părăsi secția de poliție vor fi uciși, au amenințat cei din clanul Khan. Când au rămas fără apă și mâncare, au fost de acord să negocieze. Au negociat o amânare. Asta însemna puțin; asupra capetelor a patru dintre oamenii lui Mustafa atârnă sentința cu moartea, putând fi executați oricând. Sângele este răzbunat cu sânge, iar înainte să fi avut loc crimele, erau amenințați cu tortura.

După ce Kamal Khan și fratele mai mic, Wasir Khan, l-au descris pe Mustafa ca pe un criminal care ucide femeile și copiii și care trebuie eliminat, Tajmir și Bob s-au pregătit de plecare și sunt conduși până la poartă de doi băieți tineri, care arată ca frumoasele fete de pe insula Lesbos. Au flori mari galbene în părul ondulat și curele strânse în jurul taliei și privesc fix și intens la Tajmir și la Bob. Nu știu la care dintre cei doi să se uite, la subțirelul Bob sau la puternicul Tajmir, cu fața albă ca laptele.

„Păziți-vă de oamenii lui Mustafa", spun ei. „Nu puteți avea încredere în ei; vă vor trăda imediat ce le veți întoarce spatele. Și nu ieșiți după lăsarea întunericului, veți fi jefuiți!"

Cei doi călători se îndreaptă direct spre inamic. Secția de poliție se află la câteva blocuri depărtare de reședința ocupată a guvernatorului, funcționând și ca închisoare, în plan secundar. Secția de poliție este o fortăreață. Pereții au câțiva metri grosime. Oamenii lui Mustafa deschid porțile grele de fier, iar Tajmir și Bob intră într-o curte; și acolo mirosul minunat al florilor îi întâmpină, dar nu de la bărbați, ci de la tufele și copacii înfloriți. Soldații lui Mustafa sunt ușor de identificat de cei ai fraților Khan. Sunt îmbrăcați în uniforme maro închis, șăpci mici și pătrate și bocanci grei. Mulți dintre ei poartă ochelari fumurii, iar o eșarfă le acoperă nasul și gura. Fețele lor mascate îi fac să arate și mai amenințători.

Tajmir și Bob sunt conduși pe niște scări și pasaje înguste, în fortăreață. Mustafa stă într-o cameră din inima clădirii. Ca și în cazul inamicului său, Kamal Khan, oamenii și armele îl înconjoară. Armele sunt aceleași, bărbile la fel, privirile la fel. Poza cu cetatea sfântă Mecca de pe perete este la fel. Singura diferență este că polițistul șef stă pe un scaun în spatele unei mese, nu pe podea. În plus, nu există nici un tânăr împodobit cu flori. Singurele flori sunt narcisele de plastic de pe masa polițistului, narcise de un galben fluorescent, roșu și verde. Lângă vază, se află Coranul îmbrăcat într-o bucată de pânză verde și un steag al Afganistanului în miniatură.

„Îl avem pe Karzai de partea noastră și vom lupta", spune Mustafa. „Cei din familia Khan au făcut ravagii în această regiune suficient de mult timp; acum vom pune capăt barbarismului!" În jurul lui, bărbații dau din cap în semn de aprobare.

Tajmir traduce și traduce. Aceleași amenințări, aceleași cuvinte. De ce Mustafa e mai bun decât Padsha Khan, cum va

face pace Mustafa. El chiar subliniază motivul pentru care niciodată în Afganistan nu o să fie o pace autentică.

Mustafa i-a însoțit pe americani în multe misiuni de recunoaștere. Își amintește cum supravegheau o casă, în care erau siguri că se ascund bin Laden și Mullah Omar. Dar nu au găsit nimic în ea. Activitatea de recunoaștere a americanilor continuă, dar e ținută în secret, iar lui Bob și lui Tajmir nu li se aduce nici o noutate în plus, față de ce știau deja. Bob întreabă dacă se poate să-i însoțească într-o noapte. Mustafa râde. „Nu, e strict secret, așa vor americanii. Indiferent cât de mult vei implora, tinere", spune el.

„Să nu ieșiți după ce apune soarele", le ordonă Mustafa când cei doi pleacă. „Oamenii lui Khan vă vor sechestra."

Avertizați cu mare grijă de ambele tabere, vizitează locul unde se face chebab, o încăpere mare, unde covoarele au fost întinse pe băncuțe lungi. Tajmir comandă pilaf și chebab, Bob cere ouă fierte și pâine. Se teme de paraziți și microbi. Mănâncă în mare grabă și se întorc rapid la hotel înainte de a se face întuneric. În acest oraș se poate întâmpla orice și oricine e sfătuit mai bine să fie precaut.

Grilajul greu în fața porții singurului hotel din oraș este deschis și închis în urma lor. Sunt atenți în Khost, un oraș unde magazinele sunt închise, polițiștii mascați, iar populația simpatizează cu al-Qaida. O privire încruntată aruncată lui Bob, de către un trecător oarecare, este suficientă ca să-l facă pe Tajmir să se simtă prost. În această regiune s-a pus o recompensă pe capul americanilor. Se vor plăti 50.000 de dolari oricui va ucide un american.

Cei doi urcă sus pe acoperiș să asigure un semnal bun pentru telefonul prin satelit al lui Bob. Un elicopter zboară pe deasupra. Bob încearcă să ghicească unde se îndreaptă. O duzină din soldații de la hotel s-au adunat în jurul lor; privesc uimiți la telefonul fără fir la care vorbește Bob.

„Vorbește cu America?" întreabă un bărbat înalt și slab, îmbrăcat cu tunică, turban și încălțat cu sandale. Arată a fi conducătorul soldaților. Tajmir dă din cap aprobator. Soldații îl privesc pe Bob în continuare. Tajmir vorbește prea puțin cu ei; sunt interesați numai de telefon și cum funcționează acesta. Foarte rar au mai văzut un telefon până acum. Unul dintre ei exclamă cu o voce tristă: „Știi care-i problema noastră? Știm totul despre armele voastre, dar nu știm nimic despre modul cum să folosim un telefon."

După conversația cu America, Bob și Tajmir coboară din nou pe scări. Soldații se țin după ei.

„Ăștia sunt cei care ne vor ucide o dată ce le-am întors spatele?" șoptește Bob.

Fiecare soldat are un pistol Kalașnikov. Unele dintre ele se prelungesc cu baionete lungi. Tajmir și Bob se așază pe o canapea, în holul hotelului. O fotografie extraordinară atârnă deasupra capetelor lor. Este un poster mare, cu un instantaneu din New-York, reprezentând Turnurile Gemene ale World Trade Center. Dar nu este silueta reală a New York-ului; în spatele clădirilor tronează munți înalți. În planul apropiat a fost lipit un parc mare și verde, cu flori roșii. New York-ul arată ca un oraș mic făcut din blocuri din lemn, la poalele unui imens lanț muntos.

Fotografia arată ca și cum ar fi acolo de o viață: e decolorată și puțin ondulată. Probabil că a atârnat acolo cu mult timp, înainte ca cineva să-și fi dat seama că exact această imagine va fi asociată într-un mod grotesc cu Afganistanul și cu orașul prăfuit Khost și va aduce în țară ceea ce nu le mai trebuia sub nici o formă: mai multe bombe.

„Știți ce oraș e ăsta?" întreabă Bob.

Soldații dau din cap. În afară de una sau două colibe din pământ, cu greu au mai văzut și altceva în viața lor și le-ar fi greu să înțeleagă că fotografia ilustrează un oraș adevărat.

„Acesta este orașul New-York", spune Bob. „Din America. Aceste două clădiri sunt cele în care oamenii lui Osama bin Laden și-au oprit avioanele."

Soldații sar în sus. Au auzit de aceste două clădiri. Arată cu degetul și gesticulează. Deci așa arătau clădirile! Și când te gândești că au trecut în fiecare zi pe lângă fotografie, fără să-și dea seama!

Bob are unul dintre numerele revistei sale la el și le arată o fotografie cu un bărbat pe care orice american îl recunoaște.

„Știți cine este acest bărbat?" întreabă el. Soldații iar dau din cap negativ.

„Acesta este Osama bin Laden."

Soldații fac ochii mari și îi smulg revista din mâini. Se îngrămădesc în jurul ei. Toți vor să îl vadă.

„Așa arată?"

Îi fascinează și bărbatul din fotografie și revista.

„Terorist", spun ei, arată spre el și hohotesc. La Khost nu există ziare sau reviste și până atunci nu mai văzuseră nici o fotografie de-a lui Osama bin Laden, bărbatul care este responsabil de prezența lui Tajmir și a lui Bob la Khost.

Soldații se așază și scot la iveală o cantitate zdravănă de hașiș, pe care îl oferă lui Bob și lui Tajmir. Tajmir îl miroase și refuză. „Prea puternic", spune el și zâmbește.

Cei doi călători merg la culcare. Toată noaptea au răpăit armele. În ziua următoare, se întrebau ce versiune să dea crezării și cu ce să înceapă.

Cu privirile încruntate, hoinăresc pe străzile din Khost. Nimeni nu-i invită să li se alăture în misiuni importante sau la vânătoarea membrilor al-Qaida, ascunși în peșteri. În fiecare zi se înființează, cu rândul, la porțile dușmanilor de moarte – Mustafa și Kamal Khan, ca să afle dacă au apărut ceva noutăți.

„Va trebui să aşteptaţi până când Kamal Khan se însănătoşeşte" este mesajul pe care-l primesc de la reşedinţa ocupată a guvernatorului.

„Nimic nou astăzi", ţine isonul secţia de poliţie.

Padsha Khan a dispărut fără urmă. Mustafa stă pe scaun, împietrit, în spatele florilor fluorescente. Nu există nici o urmă de Forţe Speciale Americane. Nu se întâmplă nimic. Nimic, decât răpăitul armelor în fiecare noapte şi elicopterele dând târcoale prin aer. Cei doi bărbaţi se află în zona cea mai nesupusă legii din lume şi sunt plictisiţi. În cele din urmă, Bob decide să se întoarcă la Kabul. Tajmir nu mai poate de bucurie în sinea lui: departe de Khost, înapoi în Mikrorayon. Va cumpăra un tort uriaş pentru aniversarea lui de nuntă.

Se întoarce un om fericit la propriul lui Osama, micuţa femeie cu ochii aproape miopi. La această mamă, pe care o iubeşte mai presus de orice pe lumea asta.

O inimă zdrobită

De câteva zile, Leila tot primește scrisori. Scrisori care au făcut-o să înghețe de teamă, inima să-i bată mai repede decât normal, iar mintea să uite orice altceva. După ce le citește, le rupe în bucăți mici și le aruncă în sobă.

Scrisorile o fac să viseze. La o altă viață. Ceea ce e scris pe foaie dă avânt gândurilor sale, iar vieții sale, un pic de adrenalină. Ambele trăiri sunt noi pentru Leila. Brusc, în mintea ei a luat ființă o lume despre care nu știa că există.

„Vreau să zbor! Vreau să evadez!" strigă într-o zi, în timp ce mătură podelele. „Afară!" țipă ea și mișcă mătura, dintr-o parte în alta, prin toată camera.

„Ce ai spus?" întreabă Sonia și ridică ochii din podeaua pe care stă așezată privind în gol și plimbându-și degetele pe modelul de pe covor.

„Nimic", răspunde Leila. Nu mai poate să suporte deloc. Casa e o închisoare. „De ce e totul așa de complicat?" mormăie ea. În mod normal, urăște să iasă afară, dar simte că nu mai rezistă să stea înăuntru. Pleacă la piață. Cincisprezece minute mai târziu se întoarce cu o plasă de ceapă și e primită cu suspiciune.

„Ai ieșit doar ca să cumperi ceapă? Ești atât de dornică să impresionezi, încât te-ai dus la bazar chiar dacă nu aveai nevoie de nimic?" Sharifa nu e în toane bune. „Data viitoare ar trebui să trimiți unul dintre acei băieței din fața blocului."

Cumpărăturile sunt apanajul bărbaților și al femeilor bătrâne. E de neconceput ca femeile tinere să se oprească și să se tocmească cu proprietarii magazinelor sau cu bărbații din piață. Toate magazinele și standurile aparțin bărbaților și, în timpul perioadei talibane, autoritățile le interziceau femeilor să meargă la piață singure; acum Sharifa, în nemulțumirea ei supremă, i-a interzis-o și ea.

Leila nu răspunde. Ca și cum ar fi fost interesată de discuția cu un vânzător de ceapă! Folosește la mâncare toată plasa de ceapă, ca să-i arate Sharifei că avea nevoie de ea cu adevărat.

E în bucătărie când se întorc băieții. Îl aude pe Aimal cotcodăcind în spatele ei și se face mică. Inima îi bate repede. I-a cerut să nu-i mai aducă scrisori. Dar Aimal împinge o scrisoare spre ea și un pachețel tare. Le ascunde pe amândouă sub rochie și se îndreaptă în fugă spre cufărul ei și încuie totul acolo. Cât timp ceilalți mănâncă, ea se furișează în camera în care își ține toate comorile. Cu mâini tremurătoare, descuie cutia și desface foaia de hârtie.

Dragă L. Acum trebuie să-mi răspunzi. Inima mea arde de dorul tău. Ești atât de frumoasă – vrei să îmi alungi necazul sau trebuie să trăiesc în întuneric pentru totdeauna? Viața mea se află în mâinile tale. Te rog, trimite-mi un semn. Vreau să te întâlnesc, răspunde-mi. Vreau să-mi împart viața cu tine. Cu dragoste, de la K.

În pachet se află un ceas de mână, un ceas cu geam albastru și o curelușă argintie. Îl pune înapoi în cutie, dar îl scoate repede din nou. Nu va putea să-l poarte niciodată. Ce va răspunde când ceilalți o vor întreba cine i l-a dat? Roșește. Dacă află frații sau mama ei? Teamă și reținere, ce rușine. Sultan și Yunus o vor condamna amândoi. Acceptând scrisorile, comite un act imoral.

„Tu simți la fel ca mine?" a întrebat-o el. De fapt, ea nu simte nimic. E disperată; e pusă în fața unei noi realități. Pentru prima

oară în viața ei, cineva îi cere un răspuns. El vrea să știe ce simte ea, ce gândește. Dar nu simte nimic; nu e obișnuită să simtă ceva. Și își spune sieși că nu simte nimic, pentru că știe că nu trebuie să simtă ceva. Sentimentele sunt o rușine, așa a fost învățată Leila.

Karim simte. Karim a văzut-o o dată. Asta a fost atunci când ea și Sonia le-a dus prânzul băieților la hotel. Karim i-a aruncat doar o privire, dar ea avea ceva care l-a făcut să-și dea seama că era cea potrivită pentru el: fața rotundă și palidă, pielea frumoasă, ochii ei.

Karim locuiește singur într-o cameră la hotel și lucrează pentru o companie japoneză de televiziune. Este singur. Mama lui a fost ucisă de schijele unei bombe, care a aterizat în curtea din spatele casei lor, în timpul războiului civil. Tatăl lui și-a luat repede o nevastă nouă, cu care Karim nu s-a putut înțelege și care nu l-a plăcut pe băiat. Nu-i păsa de copiii din prima căsnicie, pe care-i bătea, atunci când tatăl lor nu se afla de față. Karim nu s-a plâns niciodată. Tatăl său o alesese pe ea, nu pe ei. După ce și-a terminat școala, a lucrat cu tatăl lui în farmacia acestuia din Jalalabad, dar până la urmă nu a mai putut suporta să locuiască cu noua lui familie. Sora lui mai mică fusese măritată cu un bărbat din Kabul, iar Karim s-a mutat să trăiască la ei. A studiat diferite materii la universitate, iar când talibanii s-au retras și hoardele de jurnaliști au umplut hotelurile și casele de oaspeți din Kabul, Karim și-a făcut și el apariția și și-a pus la dispoziție cunoștințele sale de engleză celui care i-a oferit mai mulți bani. A fost norocos și a primit o slujbă la o companie care își stabilise sediul la Kabul și care i-a asigurat lui Karim un contract pe termen lung, cu un salariu bun. Ei îi plăteau camera la hotel. Acolo i-a cunoscut Karim pe Mansur și pe restul familiei Khan. I-a plăcut familia, anticariatul lor, cunoștințele lor, calmul și capacitatea lor de a reacționa în condiții dificile. *O familie bună,* și-a zis.

Atunci când Karim a zărit-o pe Leila, s-a îndrăgostit. Dar Leila nu s-a întors niciodată la hotel; de fapt, ei nu prea i-a plăcut de

prima dată ideea de a se afla acolo. *Nu e un loc bun pentru o tânără,* și-a spus ea.

Karim nu a putut să divulge nimănui obsesia lui. Mansur ar fi râs și, cel mai rău, ar fi stricat totul. Pentru Mansur nimic nu era sacru și, mai ales, nu prea își agrea mătușa.

Numai Aimal știa, iar Aimal nu sufla o vorbă. Aimal era mesagerul lui Karim.

Karim s-a gândit că dacă ar putea să se apropie de Aimal, ar putea să cunoască familia prin intermediul acestuia. Avea noroc; într-o zi, Mansur l-a invitat la ei acasă, la cină. Era firesc să-ți prezinți prietenii familiei, iar Karim era unul dintre prietenii cei mai respectați ai lui Mansur. Karim și-a dat silința să fie acceptat: a fost fermecător, a ascultat cu atenție și a lăudat mâncarea. Era important ca mai ales bunica să îl placă, pentru că ea avea ultimul cuvânt în ceea ce o privea pe Leila. Dar cea pe care venise să o vadă – Leila – nu și-a făcut apariția. Ea era în bucătărie și pregătea bucatele. Sharifa sau Bulbula aduceau mâncarea în încăpere. Un tânăr necăsătorit, care nu face parte din familie, foarte rar ajunge să vadă femeile necăsătorite. Când mâncarea a fost mâncată, ceaiul băut și erau pe punctul să meargă la culcare, a reușit să-i mai arunce o privire. Din cauza interdicției de a circula după lăsarea serii, oaspeții de la cină deseori rămân pe timpul nopții, iar Leila a transformat rapid camera în care luau cina, în dormitor. A întins rogojinile, a scos covorașele și pernițele și a mai întins o rogojină și pentru Karim. Singurul ei gând era că autorul scrisorilor se afla în apartament.

El a crezut că ea a terminat de aranjat și a intrat în cameră ca să se roage, înainte ca ceilalți să vină la culcare. Fata încă se mai afla acolo, aplecată deasupra rogojinii, părul ei lung fiind împletit și acoperit cu un șal simplu. Karim a rămas în cadrul ușii surprins și agitat. Leila nici măcar nu-l observase. Toată noaptea, Karim și-a rememorat imaginea ei, aplecată deasupra rogojinii. În

dimineața următoare, nu a văzut-o, deși ea i-a pregătit apă să se spele, i-a făcut ouă prăjite și ceai. Îi lustruise chiar și pantofii, în timp ce el dormea.

A doua zi, și-a trimis sora la femeile familiei Khan. Când cineva își face un prieten nou, nu numai el este prezentat familiei, ci și rudele lui, iar sora este ruda cea mai apropiată a lui Karim. Ea știa că fratele ei era fascinat de Leila, iar acum vroia să cunoască familia un pic mai bine. Când s-a întors acasă, i-a spus lui Karim ceea ce el știa deja. „E deșteaptă și e o femeie harnică. E frumușică și sănătoasă. Familia e liniștită și decentă. E o partidă bună."

„Dar ea ce a spus? Ce face? Cum arăta?" Karim asculta răspunsurile primite când și când, chiar și răspunsurile lente, care o descriau pe Leila. „E o fată decentă, ți-am mai spus o dată", i-a răspuns sora în cele din urmă.

Întrucât Karim nu mai avea mamă, sora cea mică era obligată să preia rolul de pețitoare pentru el. Dar încă era prea devreme, mai întâi ea trebuia să cunoască familia și mai bine, întrucât între ei nu existau nici un fel de relații de rudenie. Fără legăturile de sânge, ei ar fi forțați ca prima oară să spună nu.

După ce sora i-a vizitat, toată lumea din familie a început să o tachineze pe Leila despre Karim. Leila se făcea că nu observă. Se prefăcea că nu-i pasă, deși înăuntru era ca o flacără arzând. Ei nu trebuie să afle de scrisori. Era furioasă, pentru că Karim o punea în pericol. A spart ceasul cu o piatră și l-a aruncat.

Mai presus de orice, era îngrozită că va afla Yunus. Dintre toți membrii familiei, Yunus era cel care trăia după cele mai stricte reguli ale stilului de viață musulman, deși nu le urma pe toate până la capăt. De asemenea, era cel pe care îl iubea cel mai mult. Se îngrijora că o să gândească urât despre ea, dacă o să afle că a primit scrisori. Când i s-a oferit o slujbă cu timp parțial de lucru, pe baza cunoștințelor ei de limba engleză, Yunus i-a interzis să accepte. Nu putea să și-o imagineze lucrând într-un birou alături de bărbați.

Leila și-a amintit conversația pe care au avut-o despre Jamila. Sharifa i-a povestit lui Yunus despre moartea prin sufocare a tinerei fete.

„Ce e cu ea?" a exclamat Yunus. „Vrei să spui că fata a murit din cauza scurt circuitării unui ventilator electric?"

Yunus nu știa că versiunea cu ventilatorul era o minciună, că Jamila a fost ucisă, pentru că un iubit a vizitat-o noaptea. Leila i-a dezvăluit întreaga poveste.

„Îngrozitor, groaznic", a spus el. Leila a aprobat din cap.

„Cum a putut ea să facă asta?" a adăugat el.

„Ea?" a exclamat Leila. A înțeles greșit privirea de pe fața lui și s-a gândit că era șocat, furios și supărat pe faptul că Jamila a fost sufocată de propriii ei frați. Dar era șocat și furios că femeia își făcuse un amant.

„Soțul ei era bogat și arătos", a spus el, trumurând încă de indignare la aflarea adevărului. „Ce rușine. Și cu un pakistanez. Asta mă determină și mai mult ca niciodată să mă căsătoresc cu o fată tânără, tânără și nepătată. Și va trebui să o țin din scurt", a spus el cu fermitate.

„Dar ce zici de omor?" l-a întrebat Leila.

„Crima *ei* e pe primul loc."

Și Leila vrea să fie tânără și nepătată. Este îngrozită să nu fie descoperită. Ea nu percepe diferența dintre a fi necredincioasă soțului și a primi scrisori de la un băiat. Ambele sunt interzise, ambele sunt la fel de rele, ambele sunt o rușine dacă se află. Acum a început să-l vadă pe Karim ca pe un salvator, ca pe o modalitate de a scăpa de familie, se teme că Yunus nu o va sprijini, dacă băiatul o va cere de nevastă.

În ceea ce o privește, nici nu se discută că ar putea fi îndrăgostită. Abia l-a văzut, doar a tras cu ochiul la el din spatele unei draperii și îl mai văzuse o dată, pe geam, când venea acasă cu Mansur. Cât a văzut ea, era mai mult sau mai puțin suficient.

„E atât de tânăr", i-a spus Soniei un pic mai târziu. „E mărunțel și slăbuț și are mai degrabă înfățișarea unui copil."

Dar era școlit, părea blând; ar putea să o ducă departe de viața, care altfel ar deveni și a ei. Cel mai bine era că nu avea o familie mare, așa că nu risca să devină o servitoare. O să o lase să studieze sau să-și ia o slujbă. Vor fi doar ei doi; poate vor putea să plece departe, poate peste hotare.

Nu era vorba că Leila nu avea pretendenți – avusese deja trei. Toți erau rudele lor, rude pe care nu i-a vrut. Unul era fiul unei mătuși, analfabet și fără slujbă, puturos și nepriceput la nimic.

Cel de-al doilea pretendent era fiul lui Wakil, un mocofan. Nici el nu avea slujbă; din când în când îl mai ajuta pe Wakil să conducă mașina.

„Ești norocoasă, o să ai un bărbat cu trei degete", obișnuia să o necăjească Mansur. Fiul lui Wakil, cel ale cărui degete fuseseră smulse când repara un motor, nu era soțul pe care și-l dorea Leila. Sora ei mai mare, Shakila, insista ca mariajul să aibă loc. Vroia să o aibă pe Leila pe lângă ea, în curtea din spatele casei. Dar Leila știa că va fi tot o servitoare. Va fi întotdeauna la cheremul surorii ei mai mari, iar fiul lui Wakil va trebui să execute întotdeauna ceea ce-i va cere tatăl său.

Asta va însemna că va trebui să spăl după douăzeci de oameni, și nu numai după treisprezece, ca acum, și-a zis fata. Shakila va fi doamna casei respectată; Leila va rămâne servitoarea. Orice s-ar întâmpla, nu va pleca din casă; încă o dată va fi prizonieră a familiei sale, ca Shakila: toată ziua în jurul fustei ei se perindă puii, găinile și copii.

Cel de-al treilea pretendent, a fost Khaled. Khaled era vărul ei – un tânăr drăguț și tăcut. Un băiat cu care ea a crescut și pe care, în general, îl plăcea. Era bun și ochii lui erau calzi și frumoși. Dar familia lui... avea o familie îngrozitoare. O familie imensă, formată cam din treizeci de membri. Tatăl lui, un bătrân sever, tocmai

fusese eliberat din închisoare, acuzat că cooperase cu talibanii. Casa lor, ca majoritatea altor locuințe din Kabul, fusese distrusă în timpul războiului civil, iar când talibanii au sosit și au instituit legea și ordinea, tatăl lui Khaled a făcut o plângere la adresa unor mujahedini din satul său. Aceștia au fost arestați și închiși pentru mult timp. Când talibanii s-au retras, acești bărbați și-au recâștigat puterea în sat și s-au răzbunat pe tatăl lui Khaled trimițându-l la închisoare. „Asta o să-i fie ca o lecție", au spus mulți. „A fost un fraier să depună plângerea."

Tatăl lui Khaled era cunoscut pentru temperamentul lui recalcitrant. Mai mult, avea două soții, care se certau încontinuu și care cu greu reușeau să stea amândouă în aceeași încăpere. Acum se gândea să-și ia și cea de-a treia soție. „Sunt prea bătrâne pentru mine, trebuie să am pe cineva, care să poată să mă țină tânăr", a spus bătrânul de șaptezeci de ani. Leila nu putea suporta gândul că se va alătura acestei familii dezordonate; Khaled nu avea bani, așa că niciodată nu ar fi putut să se așeze undeva la casa lor.

Dar acum destinul i l-a scos cu generozitate în cale pe Karim. Atențiile lui i-au dat elanul de care avea nevoie și motivul de a spera. Refuză să renunțe și continuă să caute ocaziile de a ajunge la Ministerul Educației și de a se înscrie ca profesoară. Când e clar că nici unul dintre bărbații familiei nu e pregătit să o ajute, Sharifei i se face milă de ea. Promite să meargă cu Leila la minister. Dar timpul trece și ele nu au mai plecat nici în ziua de azi. Nu au nici o programare. Leila își pierde curajul, dar dintr-o dată lucrurile iau o întorsătură radicală, în mod extraordinar.

Sora lui Karim i-a povestit despre problemele pe care Leila le-a avut când a trebuit să se înregistreze ca profesor. După multe săptămâni de eforturi susținute și pentru că el îl cunoaște pe cel care este mâna dreaptă a ministrului învățământului, Karim aranjează o întâlnire între Leila și noul ministru al învățământului,

Rasul Amin. Mama Leilei îi dă voie să se ducă, pentru că știe că acum ar putea să obțină slujba de profesoară pe care și-o dorea de mult timp. Din fericire, Sultan e în străinătate și chiar și Yunus nu se bagă în afacere. Totul merge în favoarea Leilei. Stă trează toată noaptea mulțumindu-i lui Allah și se roagă ca totul să meargă bine, întâlnirea cu Karim și cu ministrul.

Karim vine să o ia la ora nouă. Leila își probează toate hainele și nu-i place nici una. Probează hainele Soniei, pe ale Sharifei, din nou pe ale ei.

După ce bărbații familiei au plecat, femeile se fac lejere pe podea, în timp ce Leila intră și iese din cameră cu alte haine pe ea.

„Prea strâmt!"

„Prea multe carouri!"

„Prea sclipitor!"

„Transparent!"

„Asta e murdară!"

Găsește câte un motiv fiecărei toalete. Leila are câteva haine și acestea se rezumă la pulovere vechi, uzate și zdrențăroase și bluze cu sclipici, care imită aurul. Nu are nici o vestimentație normală. În rarele ocazii, când se întâmplă să își cumpere haine, o face pentru nuntă sau o petrecere de logodnă și atunci întotdeauna le alege pe cele mai sclipicioase pe care le găsește. Se decide asupra unei bluze albe ce aparține Soniei și a unei fuste mari negre. De fapt, vestimentația nu contează așa de mult, întrucât își aruncă pe ea un șal lung care-i acoperă bine capul și partea superioară a corpului, până mai jos de șolduri. Dar își lasă fața descoperită. Leila a renunțat la burka. Și-a promis sieși că atunci când regele se va întoarce, va renunța la văl; atunci Afganistanul va fi o țară modernă.

În dimineața de aprilie în care fostul rege Zahir Shah a pus piciorul pe solul patriei, după treizeci de ani de exil, a agățat burka în cui pentru totdeauna și și-a spus că niciodată nu va mai

folosi acest obiect vestimentar ordinar. Sonia și Sharifa i-au urmat exemplul. Sharifei îi venea ușor; majoritatea vieții ei de adult și-o trăise cu fața descoperită. Pentru Sonia a fost mai rău. Ea a trăit sub burka toată viața ei și era reticentă. Până la urmă Sultan a fost cel care i-a interzis să o mai folosească. „Nu vreau o soție preistorică; ești soția unui bărbat liberal, nu a unui fundamentalist."

În multe feluri, Sultan *era* un liberal. Când fusese în Iran, îi cumpărase Soniei haine occidentale. Deseori făcuse referire la burka ca la o colivie apăsătoare și era mulțumit că noul guvern includea și miniștri femei. În sufletul său vroia ca Afganistanul să fie o țară modernă și vorbea călduros despre emanciparea femeilor. Dar acasă rămăsese patriarhul autoritar. Când era vorba de conducerea familiei sale, Sultan avea un singur model: propriul său tată.

Când Karim ajunge în cele din urmă la apartamentul lor, Leila stă în picioare în fața oglinzii, înfășurată în șalul ei, cu o luminiță în ochi pe care nu o mai avusese niciodată până atunci. Sharifa merge în fața ei. Leila este agitată, și pășește cu capul plecat. Sharifa stă în față, Leila în spate. Îl salută repede. E bine; ea e încă neliniștită, dar s-a mai calmat un pic. El pare total inofensiv, e blând și mai degrabă amuzant.

Karim vorbește cu Sharifa când de una, când de alta: despre băieții ei, despre slujbă, despre vreme. Ea îl întreabă despre familia lui, despre meseria lui. Și Sharifa ar vrea să-și reia vechea ei slujbă de profesoară. Spre deosebire de actele Leilei, ale ei sunt în ordine și ea trebuie doar să se înregistreze. Leila are o colecție multicoloră de documente, unele de la școala din Pakistan, altele de la orele de engleză pe care le-a frecventat. Nu are pregătire de profesoară și nici măcar nu și-a terminat liceul, dar nu există alți candidați – dacă Leila nu va merge să predea, școala va rămâne fără profesor de engleză.

O dată ajunși la minister trebuie să aștepte câteva ore până intră în audiență la ministru. În jurul lor sunt numeroase femei.

Ele stau jos, în colțuri, de-a lungul pereților, cu burka sau fără burka pe ele. Se aliniază în fața ghișeelor. Li se aruncă niște formulare, pe care femeile le aruncă înapoi, completate. Angajații le lovesc când nu se mișcă suficient de repede. Țipă la oamenii din spatele ghișeelor și li se răspunde tot țipând. Domnește un fel de echitate: bărbații urlă la bărbați, iar femeile strigă la femei. Unii bărbați, evident, angajați de minister, aleargă cu teancuri de hârtii. Arată ca și cum ar alerga în cerc. Toată lumea țipă.

O femeie bătrână, stafidită, hoinărește prin zonă; în mod clar s-a pierdut, dar nu o ajută nimeni. Epuizată, se așază jos, într-un colț și adoarme. O altă femeie bătrână plânge.

Karim valorifică perioada de așteptare, în avantajul său. La un moment dat, când Sharifa a dispărut să întrebe ceva la un ghișeu și se așază la o coadă lungă, el rămâne singur cu Leila.

„Care e răspunsul tău?", întreabă el.

„Știi că nu pot să-ți răspund", spune ea.

„Dar tu ce vrei?"

„Știi că nu pot să-mi doresc ceva."

„Dar mă placi?"

„Știi că nu pot să-ți răspund."

„Vei spune da, când te voi cere de nevastă?"

„Știi că nu eu voi fi cea care va răspunde."

„Te vei mai întâlni cu mine?"

„Nu pot."

„De ce nu ești un pic mai drăguță cu mine? Nu mă placi?"

„Familia mea va decide dacă te plac sau nu."

Leila e iritată că îndrăznește să o întrebe lucrurile astea. Oricum, Sultan sau mama ei decid. Dar, desigur că ea îl place. Îl place pentru că e salvatorul ei. Nu are nici un fel de simțăminte față de el. Cum să-i răspundă lui Karim la întrebări?

Așteaptă ore întregi. În cele din urmă, sunt chemați înăuntru. Ministrul stă în spatele unei draperii. Îl salută scurt. Ia hârtiile pe

care i le întinde Leila și își pune semnătura pe ele, fără să arunce măcar o privire. Semnează fiecare foaie de hârtie, apoi sunt scoși rapid pe ușă afară.

Așa funcționează societatea afgană. Trebuie să cunoști pe cineva, care să miște ceva în viață: e un sistem paralizat. Nu se întâmplă nimic, fără semnăturile și autorizațiile potrivite. Leila a primit autorizația de la ministru; altcineva trebuie să se descurce cu semnătura unei persoane mai puțin importante. Dar întrucât miniștrii își petrec mare parte a zilei semnând hârtii pentru oameni, care au dat mită ca să ajungă la ei, semnăturile lor devin din ce în ce mai lipsite de valoare.

Leila crede că dacă a făcut rost de semnătura ministrului, drumul spre lumea profesoratului va fi o joacă de copil. Dar trebuie să mai treacă și pe la alte birouri, ghișee și cabinete. Sharifa tot vorbește, în timp ce Leila stă și privește în pământ. De ce trebuie să fie atât de dificil să te înregistrezi ca profesor, când Afganistanul are nevoie acută de dascăli? În multe locuri există clădiri și cărți, dar nu sunt profesori, a spus ministrul. Când Leila ajunge la biroul unde sunt examinați noii profesori, toate actele ei sunt șifonate, au trecut prin mâinile atâtor oameni.

E vorba de o examinare orală, ca să-i testeze capacitățile didactice. Într-o încăpere, doi bărbați și două femei stau în spatele unui ghișeu. După ce i-au notat numele, vârsta și studiile, i se pun întrebări.

„Cunoști crezul religiei islamice?"

„Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este profetul său", răspunde Leila fără să stea pe gânduri.

„De câte ori pe zi trebuie să se roage un musulman?"

„De cinci ori."

„Nu de șase ori?" întreabă femeia de la ghișeu. Dar Leila nu se lasă intimidată de această întrebare capcană.

„Poate pentru dumneavoastră sunt șase, dar pentru mine sunt cinci."

„Și de câte ori te rogi?"

„De cinci ori pe zi", minte Leila.

Apoi urmează exerciții de matematică, pe care ea le rezolvă. Apoi o formulă din fizică, de care nu a auzit niciodată.

„Nu îmi veți testa cunoștințele de limba engleză?"

„Poți spune orice vrei." Ei râd sarcastic. Nici unul dintre ei nu știe să vorbească engleză. Leila simte că de fapt, nici ea și nici alt candidat nu vor primi o slujbă. Examenul s-a terminat și după lungi dezbateri între ei își dau seama că lipsește o hârtie dintre documente. „Vino înapoi când ai hârtia", îi spun.

După ce au stat opt ore la minister, Sharifa și Leila se întorc acasă, nefericite și descurajate. În confruntarea cu asemenea birocrați, nici măcar semnătura ministrului nu a fost suficientă.

„Mă dau bătută. Poate că nu îmi doresc cu adevărat să fiu profesoară", spune Leila.

„Te voi ajuta", zâmbește Karim. „Acum că tot am început, intenționez să o ducem și la bun sfârșit", promite el. Inima Leilei se mai înmoaie un piculeț.

În ziua următoare, Karim merge la Jalalabad ca să discute ceva cu familia lui. Le povestește despre Leila, din ce fel de familie provine și că vrea să o ceară de nevastă. Familia este de acord, iar acum tot ce mai rămâne de făcut este să o trimită pe sora lui în petit. Durează prea mult. Karim se teme că va fi respins și are nevoie de mulți bani pentru nuntă, pentru mobilă, pentru o casă. Mai mult, relația lui cu Mansur a început să se răcească. Mansur l-a ignorat în ultimele zile și îl salută politicos, înclinând din cap, atunci când se văd. Într-o zi, Karim l-a întrebat dacă a greșit cu ceva.

„Trebuie să-ți mărturisesc ceva despre Leila", îi răspunde Mansur.

„Ce?" întreabă Karim.

„Nu, de fapt nu pot să-ți spun nimic", spune Mansur. „Îmi pare rău."

„Ce este?" Karim rămâne în picioare, cu gura deschisă. „E bolnavă? E ceva în neregulă cu ea? S-a întâmplat ceva?"

„Nu pot să-ți spun ce este, dar dacă ai ști nu ai mai vrea să te căsătorești cu ea niciodată", spune Mansur. „Acum trebuie să plec."

În fiecare zi, Karim îl sâcâie pe Mansur întrebându-l ce s-a întâmplat cu Leila. Mansur se eschivează. Karim îl roagă și îl imploră, e furios, e înăcrit, dar Mansur nu-i răspunde niciodată.

Aimal i-a spus lui Mansur despre scrisori. În realitate, nu l-ar fi deranjat ca Leila să se mărite cu Karim, ba dimpotrivă, dar și Wakil a prins de veste de curtea pe care i-o făcea Karim. Îi ceruse lui Mansur să îl țină pe Karim departe de Leila. Mansur trebuie să facă ce i-a cerut soțul mătușii lui. Wakil făcea parte din familie, Karim nu.

Wakil chiar l-a amenințat pe Karim. „Am ales-o pentru fiul meu. Leila aparține familiei noastre, iar soția mea vrea ca ea să se mărite cu fiul meu. Și eu vreau același lucru, iar Sultan și mama lui vor fi de acord. Nu te amesteca, pentru siguranța ta."

Karim nu putea să-i spună prea multe bătrânului Wakil. Singura lui șansă ar fi ca Leila să lupte pentru el. Dar era ceva în neregulă cu Leila? Era adevărat ceea ce spunea Mansur?

Karim începuse să se îndoiască de toată afacerea.

Între timp, Wakil și Shakila fac o vizită în Mikrorayon. Leila dispare în bucătărie ca să facă mâncare. Când cei doi au plecat, Bibi Gul spune: „Te-au cerut pentru Said."

Leila rămâne în picioare, paralizată.

„Le-am spus că în ceea ce mă privește, nu am nimic de obiectat, dar că te voi întreba și pe tine", spune Bibi Gul.

Leila a făcut întotdeauna ceea ce a vrut mama ei. Acum nu spune nimic. Fiul lui Wakil. Cu el, viața ei va fi exact cum e

acum, doar că va munci mai mult, pentru mai mulți oameni. În plus, va avea un soț cu trei degete, un soț care nu a deschis niciodată o carte.

Bibi Gul înmoaie o bucată de pâine în grăsimea de pe farfuria ei și o bagă în gură. Ia un os din farfuria Shakilei și îi suge măduva, în timp ce își privește fiica.

Leila simte cum viața ei, tinerețea și speranța au părăsit-o – e incapabilă să se salveze. Își simte inima însingurată și grea ca o piatră, condamnată să fie zdrobită pentru totdeauna.

Leila se întoarce, face trei pași până la ușă, o închide repede în urma ei, și iese. Își lasă inima zdrobită în încăpere. În curând se va depune pe ea praful, care intră pe geam adus de vânt, praful care trăiește în covoare. În acea seară îl va mătura și îl va arunca în curtea din spate.

Epilog

Toate familiile fericite seamănă între ele.
Fiecare familie nefericită e nefericită în felul ei.
Lev Tolstoi, *Anna Karenina*

La câteva săptămâni după ce am părăsit Kabulul, familia s-a separat. Disputa dintre ei, ca urmare a unui scandal între Sultan și cele două soții ale lui, pe de o parte, și Leila și Bibi Gul, pe de altă parte, a fost ireconciliabilă și ar fi fost dificil să mai continue să locuiască împreună. Când Yunus a ajuns acasă, după ce scandalul se terminase, Sultan l-a luat de-o parte și i-a spus că el, surorile și mama lui au datoria de a-i arăta respectul pe care-l merită, pentru că Sultan era cel mai mare și toți mâncau la masa lui.

În ziua următoare, înainte de a se lumina, Bibi Gul, Yunus, Leila și Bulbula au părăsit apartamentul, doar cu ceea ce aveau pe ei. De atunci nici unul nu s-a mai întors înapoi. S-au mutat la Farid, celălalt frate ostracizat al lui Sultan, la soția lui însărcinată în nouă luni și cei trei copii ai lor.

„În Afganistan, frații nu se poartă drăguț unii cu alții", concluzionează Sultan la telefon. „E timpul să ne trăim viețile independent."

„Cât locuiesc în casa mea, ar trebui să mă respecte, nu-i așa?" mă întreabă el. „Dacă familiile nu au reguli, cum putem să formăm o societate care respectă regulile și legile și nu numai armele și rachetele? Asta e o societate în haos; o societate fără legi, abia scăpată de războiul civil. Dacă familiile nu sunt conduse cu autoritate, putem să ne așteptăm la un haos chiar și mai mare."

Leila nu a mai auzit nimic de Karim. După ce relația lui cu Mansur s-a răcit, lui Karim i-a fost greu să contacteze familia fetei. În afară de asta, era nesigur de ceea ce își dorea cu adevărat. Câștigase o bursă de studii în Egipt, pentru a studia religia islamică la universitatea al-Azhar din Cairo.

„Va fi mullah", hohotește Mansur din Kabul, la o linie telefonică care pârâie.

Tâmplarul a făcut trei ani de pușcărie. Sultan a fost fără milă. „Ticăloșii nu pot fi lăsați liberi în societate. Sunt sigur că a furat cel puțin șapte mii de vederi. Tot ce a povestit despre familia lui săracă sunt numai minciuni. Am calculat că are teancuri de bani, dar i-a ascuns."

Contractul substanțial al lui Sultan, de tipărire a manualelor școlare, a eșuat. Universitatea Oxford venise cu o ofertă mai tentantă. Lui Sultan chiar nu i-a păsat. „Mi-aș fi irosit toate forțele, comanda era pur și simplu prea mare."

Altfel, librăriile și anticariatele lui înfloresc. Sultan a încheiat contracte profitabile și în Iran; de asemenea, vinde cărți bibliotecilor ambasadelor occidentale. Încearcă să cumpere unul din cinematografele nefolosite din Kabul, ca să pună pe picioare un centru cu o librărie, o sală de lectură și o bibliotecă, un loc în care cercetătorii să poată avea acces la colecția lui vastă. A promis că la anul îl va trimite pe Mansur în India, într-o călătorie de afaceri. „Trebuie să învețe ce înseamnă să fii responsabil; așa își va forma caracterul", spune el. „Poate îi voi trimite la școală și pe ceilalți

băieți." În plus, Sultan le-a garantat celor trei fii ai săi că le va da liber vinerea, să facă fiecare ce vrea.

Situația politică îl îngrijorează pe Sultan. „Periculos. Alianței Nordice i s-a dat prea multă putere de către Loya Jirga; nu există echilibru politic. Karzai e prea slab; nu e în stare să conducă țara. Cel mai bine ar fi să avem un guvern compus din tehnocrați, numiți de națiunile europene. Când noi, afganii, încercăm să ne alegem conducătorii, totul merge prost. Fără cooperare, oamenii au de suferit. Mai mult, intelectualii noștri nu s-au întors în țară. E un spațiu gol pe care ei ar fi trebuit să-l ocupe."

Mansur i-a interzis mamei sale, Sharifa, să lucreze ca profesoară. „Nu e bine", e tot ceea ce a spus el. Pe Sultan nu-l deranja să lucreze din nou, dar atât timp cât Mansur, fiul ei cel mare, i-a interzis, nu mai era nimic de făcut. Și nici de cea de-a doua încercare a Leilei de a se înscrie ca profesoară nu s-a ales nimic.

Bulbula s-a căsătorit până la urmă cu Rasul. Din cauză că familia se înstrăinase, Sultan a ales să stea acasă și le-a interzis soțiilor și fiilor săi să participe la nuntă.

Mariam, care era atât de îngrozită că va naște o fată, l-a avut pe Allah de partea ei, și a adus pe lume un băiat.

Sonia și Sharifa sunt singurele femei care au mai rămas în casa lui Sultan. Când Sultan și băieții sunt plecați la serviciu, femeile sunt singure în apartament, uneori ca o mamă cu fiica ei, alteori ca rivale. Peste câteva luni, Sonia va naște. Se roagă lui Allah să-i dea un băiat. M-a întrebat dacă pot să mă rog și eu pentru ea.

„Dacă nasc încă o fată!"

O altă mică catastrofă în familia Khan.

Anticarul din Kabul

GHID DE COMENTARII ÎN GRUP

O conversație cu autoarea cărții

Anticarul din Kabul

Åsne Seierstad stă de vorbă cu Regis Behe
de la Pittsburgh Tribune-Review

În noiembrie 2001, când jurnalista norvegiană Åsne Seierstad a intrat în Kabul alături de trupele de comando ale Alianței Nordice, unul dintre primii oameni pe care i-a întâlnit a fost un anticar.

Sultan Khan nu numai că i-a vândut lui Seierstad șapte cărți, dar s-a și împrietenit cu ea. În cele din urmă, a invitat-o la el acasă, la cină, după care jurnalista a pus la cale un plan: va scrie o carte despre Khan – despre care credea că era un afgan aparte, și despre familia lui, cu condiția să se mute în casa lor.

Acesta a fost de acord. La scurt timp după ce Seierstad a început să locuiască alături de numeroasa familie Khan, a descoperit o altă latură a personalității anticarului, diferită de impresiile sale inițiale. Sultan Khan, în etate de cincizeci de ani, își conducea ferm casa, având ultimul cuvânt în toate deciziile. Băieții lui lucrau în anticariatele sale. Femeile din casă nu vorbeau niciodată dacă nu erau întrebate, nu puteau să meargă nicăieri neînsoțite și se situau pe locul al doilea.

Seierstad scrie că era atât de furioasă uneori, încât îi venea să-l plesnească pe Khan și mai ales pe fiul său, Mansur, de șaptesprezece ani, care conducea familia atunci când tatăl său era plecat.

„M-am gândit însă că nu mă aflam acolo ca să reformez familia", spune Seierstad. „Mă aflam acolo ca să o descriu. Dacă aș fi început să spun: 'Noi nu procedăm așa în Norvegia', nu era o atitudine corectă și dintr-o dată nu aș mai fi scris o poveste adevărată."

Anticarul din Kabul este bilanțul celor trei luni de ședere a lui Seierstad în sânul a ceea ce ea considera a fi o familie afgană atipică. Sultan Khan era relativ bogat. Era pasionat de literatură. Vorbea cu Seierstad despre drepturile egale ale femeilor și spera că forțele de coaliție vor ajuta la numirea unui alt guvern în Afganistan.

„Apoi, pe parcurs, mi-am dat seama că era un individ foarte tipic", spune ea. „Este un patriarh afgan, ca oricare altul. Ceea ce face familia atipică este faptul că sunt aproape bogați. Au bani. Dar cu toate acestea, lui Sultan nu-i place să cheltuiască banii. Însă modul în care se hrănesc, felul în care trăiesc sunt la urma urmei, foarte tipice pentru această țară."

Deși are numai treizeci și trei de ani, Seierstad este o jurnalistă cu experiență care a mai relatat de pe fronturile din Cecenia, din Balcani și din Irak. A plecat în Afganistan la scurt timp după 11 septembrie 2001, cu trupele Alianței Nordice, când acestea au intrat în Kabul și Kandahar. A ajuns acolo aproape în timpul ultimei bătălii de dinainte de căderea Kabulului, „la 300 de metri de forțele talibane... Ei se luptau, iar noi stăteam în tranșee cam vreo patru sau cinci ore pe zi, cu gloanțele și rachetele zburând pe deasupra capetelor noastre".

Dar nimic din ce a văzut Seierstad nu a mișcat-o atât de mult ca Leila, sora cea mai mică a lui Sultan Khan, care-și refuza șansele de a mai face un pas înainte în viață. În vârstă de numai nouăsprezece ani, Leila este o tânără inteligentă care vrea să fie profesoară. Dar pentru că este cel mai mic copil, trebuie să se scoale în fiecare zi dis-de-dimineață și să pregătească micul dejun pentru ceilalți membri ai familiei. Spală rufele, dă cu mătura prin

camere și nu i se permite niciodată să iasă singură din casă. O speranță mică, timidă, legată de un mariaj – și eliberarea de viața ei nefericită – a eșuat în perioada în care Seierstad a locuit în familia Khan.

„E inteligentă, o fată tânără foarte capabilă, care își pierde încrederea în sine", spune Seierstad. „Nu există nici o modalitate prin care ea să-și folosească resursele, ca să facă ceva cu viața ei, să muncească și să-i instruiască pe alții sau să-și continue chiar ea studiile. Un lucru cumplit. Am avut momentele mele de intimitate cu ea, când fata plângea, iar eu plângeam alături de ea."

Lui Seierstad i s-a spus că femeile afgane nu cunoșteau o viață mai bună și că erau fericite cu cea pe care o aveau. Petrecându-și timpul alături de Leila, mama ei, Bibi Gul, și cele două soții ale lui Khan, Sharifa și Sonia, s-a convins de altceva, chiar dacă nu crede că va mai trăi ca să vadă niște schimbări.

„Talibanii plecaseră de doi ani de zile și nu se schimbase nimic", spune Seierstad. „Doi ani nu înseamnă nimic. În societatea noastră, lucrurile se schimbă rapid, dar asta pentru că noi avem deja bazele... Schimbările radicale ar însemna o revoluție pentru ei."

Școlarizarea, spune Seierstad, este singura modalitate care va produce schimbarea, cât de târziu, în viitor. Pentru a ajuta la implementarea învățământului, ea donează încasări din vânzarea acestei cărți, în valoare de 300.000 de dolari, Comitetului Norvegian din Afganistan, care susține inițiativele legate de educație și serviciile medicale din țară.

Oricum, și-a adaptat permanent propria ei viață la experiențele din mijlocul familiei. Cât a trăit în casa lui Sultan Khan, a hotărât să poarte costumul tradițional burka și să nu facă nimic din ceea ce ei nu făceau. A dus viața unei femei afgane și s-a trezit dorindu-și, dar fără succes, să aibă o bicicletă sau să înoate, ori să hoinărească de colo-colo după propria-i voință.

„M-am schimbat, în sensul că sunt conștientă de propria mea libertate", adaugă Seierstad. „Și de asemenea, am văzut atât de multă nefericire în jurul meu. De aceea am donat Afganistanului din banii pe carte. Nu e vorba de un gest care mă face să mă simt bine, dar mă face un pic mai fericită, acum că sute de băieți și fete merg la școală datorită cărții mele. Mulți bebeluși sunt salvați, pentru că eu sprijin financiar asistentele și surorile medicale, care au nevoie de acești bani, întrucât rata natalității este foarte ridicată. Așa că m-am schimbat, în sensul că sunt mai preocupată de ceea ce se întâmplă în jurul meu."

„Toți facem parte din lumea asta. Am toată libertatea din lume și ar trebui să o apreciez, dar asta, de asemenea, îmi dă responsabilitatea de a-i ajuta pe aceia care nu o au. Nu încerc să fiu o misionară sau să spun că fiecare ar trebui să doneze bani, dar *eu* am această responsabilitate."

Articolul integral al lui Regis Behe despre Åsne Seierstad și *Anticarul din Kabul* a apărut inițial în Pittsburgh Tribune-Review, pe 9 noiembrie 2003.